8
3-d
18

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
33 A
1

Bibliotheca
Coll. Rom.
Societ. Jesu

8.-3.d.18.

H. 5/8

HIERONYMI MAGII

VARIARVM LECTIONVM, ſeu Miſcellaneorum LIBRI IIII.

In quibus multa auctorum loca emendantur, atque explicantur, & quæ ad antiquitatem cognoſcendam pertinent, non pauca afferuntur.

Ad Illuſt. & Reuer.

ADAMVM KONARSKIVM

Poſnaniæ Epiſc. & Poloniæ Regis

ORATOREM.

Bibliothecæ Coll. Rom. Soc. Jesu

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS *Ex Officina Iordani Ziletti.* 1564.

ILL.MO AC REVER.MO

ADAMO KONARSKIO
POSNANIAE EPISCOPO,
ET DIVI
Sigiſmundi Auguſti
Poloniæ Regis in Italia
ORATORI,

HIERONYMVS MAGIVS
IVRISC. ANGLARENSIS
S. P. D.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

HOMINIS non ſimplicem eſſe naturam, ADAME KONARSKI Præſul ampliſſime, Philoſophorum facilè princeps Ariſtoteles teſtatur, & nos, ſi mentem adhibuerimus, ſatis intelligimus. Hinc ille vſu venire conten-

dit, vt nulla res eadem ſemper nos oblectet, quòd ſubinde eiuſmodi animo cupido inſideat, quæ mutationem, varietatemq́; ipſam expetat, atq; depoſcat. Quamobrem augusta illa mundi huius molitoris effectorisq́; Dei adminiſtra natura, non tam vt virium ſuarum ſpecimen quoddam planè admirādum exhiberet, quàm vt nobis maximè conſuleret, multiplici rerum omnium copia, & varietate cuncta locupletaſſe videtur. Quocunq; enim te vertas, quicquid in cernendi ſenſum cadit, multiplex eſſe animaduertis. Cœlum variis exornatum ſtellis; terram hîc montibus eminentem, illhic vallibus lacunoſam: fontibus, riuis, fluminibus, ſtagnis, lacubus ac mari irriguam atq; diſtinctam: plantis præterea, herbis, lapidibus, animantibus innumeris, multiformibus, uerſicoloribus-

que(vt quæ marinis fluctibus continentur, prætercam) paſſim iucundum oculis præbere ſpectaculum conſpicis. Huius ſolertiam ingeniumq; homines cùm multis aliis facultatibus artibusque, tum uel maximè his, quæ literarum monumentis continentur, fœliciter æmulati ſunt; dum non vnam eandemque rem, ſed planè innumeras nobis ſpectandas, inq; varios vſus deſumendas propoſuerunt. In quibus magna quadam ſanè, & incredibili amœnitate ac vtilitate reſperſi Variarum lectionum libri videntur, qui dum grauioribus curis ſtudiisq; oppreſſi, & quaſi confecti reſpirare, noſq; ipſos colligere voluerimus, hortorũ viridariorumq; oculis atq; animis loco ſint. Quorum, ſiue antiquiores, ſiue recentiores quæras, quanquàm copia ſatis ingens circumfertur; ego ta-

men, qui hoc ſcriptionis genus mul tùm ſemper probauerim, quòd quàm auctori iucunda confectio ſit, tam etiam lectori pergrata ac frugifera lectio eſſe ſoleat; nõ ideò ſi quid huiuſmodi ſucciſiuis horis diligentia mea amicorum hortatu aliquando peperiſſem, ſupprimendum abolendumq; eſſe, mihi vnquam in animũ induxi: quin multa in ſua priuatim capita cum collegiſſem, literisq; tanquàm tyrocinii mei monumenta conſignaſſem, tantiſper ea ſupprimenda eſſe cenſui, dum docti alicuius amici iudicium & cenſuram ſubirent, aut mihi ad ea, quæ rudia inchoataque eſſent, perficienda, & quædam, quæ ſubinde diſplicerẽt, recudenda, ocium aliquando inter innumera, quibus diuexor, moleſtiarum examina, & importuna negocia, concederetur. Verùm dum id fruſtrà iam multos annos

annos expecto, illud contigit, vt eorum, quæ à me fuerant animaduerſa ac in libros relata, quædam mox & doctis quibuſdam viris in mentem venerint, in lucemq́; non ſine laborum meorum iactura prodierint. Quare diem vlterius extrahendam diffundendamq́; non eſſe, cum perſpicerem, cõmodùm Venetias aduênit Carolus Sigonius vir omni elegãtis doctrinæ genere mirum in modũ (quod eius lucubrationes teſtantur) excultus, & cui nihil eorum, quæ in Græcis Latinisq́; auctoribus ad antiquitatem cognoſcendã penitusq́; illuſtrandã pertinent, obſcurum ac ignotũ vnquam videri poſſit. Huic cùm nõnulla ex his libris memoriter, quo eius extorquerẽ ſententiam, recenſuiſſem, tantum abeſt, vt ille ea improbauerit, ut ex eo, quod illi oſtenſum eſſet, exemplo reliqua perpẽdens, vt

quàm primùm prælo libros hoſce in communem ſtudioſorum vtilitatem ſubdendos curarem, hortatus ſit. Cuius ego iudicium ſecutus, mox non ſine maximi alicuius patroni tutelari numine id faciẽdum eſſe decreui. Tunc verò tu, ADAME KONARSKI Præſul optime atq; ampliſsime, mihi in mentem veniebas, cuius dignitate, ſplendore, atq; auctoritate, exilia hæc, parumque meo nomine plauſibilia illuſtrarem, & contra nouitatis inuidiam, & vetuſtatis iniuriam præmunirem. Tu ſiquidem illuſtriſſimo loco iure optimo poſitus, ac omnibus planè virtutibus, quæ nõ ſolùm principi viro, ſed ſancto ac irreprehenſibili Epiſcopo maximè conueniunt, exornatus, tantum tibi apud omnes Chriſtiani Orbis nationes nominis, atq; auctoritatis comparaſti, vt quæ tuo tecta ſint

præſidio

præſidio, vel nomen tuum præſeferant, nedum illæſa, ſed magna quoque dignitatis acceſſione commendata, & auguſta fore uideãtur. Acceſſit eò, quòd poſtea quàm à Diuo SIGISMVNDO AVGVSTO potentiſſimo Poloniæ Rege, qui ad ſeria quæque, & ad rerum ſummam pertinentia tuo vti ſolet conſilio, in Italiam Legatus aduéniſti, ea de te magis magisq; increbuit fama, quæ bonos omnes ad te amandum, ſuſpiciendum, colendumq; pellexerit. Non ſolùm enim hanc legationem ita geſſiſti, ac geris quotidie, vt diligẽtiam tuam, & grauitatem, Italorum Principes admirentur, & ingenium incomparabile cognoſcant, ſed aliis etiam in rebus, vt tota ferè Polonia, & Poſnaniæ conſueuiſti (etenim hæc tuis hodie ſtat inſtitutis ſanctiſſimis ſeruandis, & quaſi veſtigiis perſequendis). virtutis

tutis pietatiſque tuæ monumenta ſanè quàm admiranda, paſſim relinquis. Nam, vt cætera ſilentio inuoluam, literatos homines nouus quaſi ſæculi noſtri Mœcenas ita humanitate proſequeris, & beneuolentia complecteris ac foues, vt his etiam cõuictoribus, omniumq; horarum comitibus, familiariter vtaris. Qui enim animum optimarum diſciplinarum ſtudiis excoluiſti, præclareque in te alis virtutis laudem, virtutem ipſam in deligendis tibiq; aſciſcendis amicis, & comitibus, non fortunam, cuius boni ferè ludibriis patent, ſapiẽter ſequeris. Qua re vt tui nominis memoria immortalitati conſecretur, efficis. Ex his ego quanquàm gregalis, innumeras haſce animi tui dotes, & Epiſcopalis muneris ornamenta admirari, teq; mirum in modum amare cum cœpiſſem, ac mox

quæ

quæ tui ſtudioſiſſimus Iac. Breznicius iuuenis mihi propter ſingularem doctrinam multamq; probitatem chariſſimus, de te ſæpe prædicabat, igniculos quoſdam addidiſſent; aliquod animi ſtudiiq; erga te mei edendum eſſe argumentum iudicaui. Ac ſenſi nihil in præſentia facere me commodius poſſe, quàm ſi hos Miſcellaneorum, ſeu Variarum lectionum libros, tui nominis æternitati dicarem. Maiora certè, quibus dignus ſis, præſtabũt eruditiſſimi viri, & non parua Polonici nominis ornamenta Martinus Cromerus, Ioannes Sarius, Melchior Guilandinus, Stanislaus Ilouius, Andreas Patricius, cuius modò meminì Breznicius meus, Orecouius, aliiq; non pauci. Equidem quæ mea elaborare tenuitas potuit, ſedulò præſtiti. Quod autem ad munus hoc cartaceum pertinet,

Præſul

Præſul Illuſtriſſime, illud te ſcire velim, quæ à me ſcripta ſunt, non adeò pro Delphicis reſpõſis (vt multorum mos eſt) habenda eſſe mihi perſuadere, vt non magnam eruditis hominibus habiturus ſim gratiam, ſi non iniquo, & exulcerato animo, ſed vt homines humanitatis addictos ſtudiis decet, me, ſi qua errata offendent (vt fortaſſe nõ pauca offendent) ſcriptis ſuis admoneant, & quaſi labẽtem ſubleuent. Tanto autem æquiore animo iuſtas mihi ferendas eſſe reprehenſiones duxi (dummodò obtrectationibus careant, & nonnihil primæ editioni condonetur) quanto certiorem in Remp. literariam, cuius gratia manum his rebus admoliri conſueuimus, vtilitatem inuehi intelligam. Equidem cum nullo adhuc mortalium tam proſperè ac fœliciter actũ eſſe video, vt erro-

re penitus cuiuſquam ſcripta vacauerint. Homines ſumus, & quæ naturæ noſtræ imbecillitate contingunt, non ſunt probro danda, aut ad contumeliam vlla ratione trahenda. Opinionẽ hanc neſcio quis malus genius humanis mentibus inuexit, erratis multùm de auctorum exiſtimatione detrahi (cum tamen maximos viros, ſæpius etiam quàm par eſt, lapſos videamus) & ideò eum pro hoſte habendum eſſe, qui illa in re literaria commoſtret. Hi certè mihi communi eruditorum odio (vt quod ſentio ingenuè fatear) digni videntur, qui tantum ſibi in ſtudiis quibusq; arrogant, vt vel quæ temerè ipſis exciderint, aut ſint effutita, inconcuſſa, ſanctaq; eſſe velint, omnemq; perinde reſpuant reprehẽſionem, ac quos à ſuis ſcriptis diſſidentes intelligant, conuiciis, ac virulen-

tis maledictis proſcindant. At hos meminiſſe oportet, hominum eſſe iudicia libera, eaq; lege libros inuulgari, vt alienæ cenſuræ aleã ſubeant. Quòd ſi quis æquus rerũ æſtimator exiſtat, qui nihil ſui ipſius amori det, tantum abeſt vt errata, quæ admiſerit, à quoquam deprehendi ac indicari ægreferat, vt potius tanquàm homini, qui errãti ſibi, viã commoſtrauerit, aut morbo aliquo inteſtino cæcoq; laboranti, pharmacum præſidiaque ſalubria exhibuerit, illi gratiam planè ſit habiturus. Atq; hæc eò ſanè pertinet oratio, vt mihi infenſos eſſe nolim doctiſſimos aliquot noſtræ ætatis viros, à quorum diſcrepaui ſententiis; ſed quicquid à me allatum eſt, vt citra contradicendi libidinem ac ſolius ſtudio ueritatis, & ſedulò factum eſt, ita æquo, vt certè facturos ſpero, animo ferant.

rant. Verùm tu KONARSKI Præſul ampliſſime (ne te longiore oratione detineam, & in publica commoda peccem) hæc qualiacunque ſint, bonam in partem, & tanquàm ſtudii amoriſque erga te mei, obſeruantiæ quoq;, & reuerentiæ ſpecimen, & pignus quoddam accipies, & tua dignitate maximaq; auctoritate tueberis, meq; clientulorum tuorum albo adſcribes. Quod vt facias te etiam atque etiam rogo.

Vale.

Patauio Kal. Octob.

M D LXIII.

ΣΤΕΦΑ'ΝΟΥ ΤΟΥ͂ ΛΕΩ'ΝΟΥ
εἰς Ἱερώνυμον τὸν Μάγιον.

Ἀνδρῶν τὸν πανάριστον ἀείδειν ὄρσεο μοῦσα,
 Μάγιον Ἀγγλαριῆ, φέγγος ἑοῖο γένους.
Τόν ῥα θεοὶ μακάρων φιλέουσι δοτῆρες ἐάων,
 Ἣν διὰ σωφροσύνην, τὴν φρεσὶν ἧσιν ἔχει.
Τοὔνεκ' ἄρ' οἵ τ' ἔδοσαν σοφίησγε τὰ βένθεα πάσης
 Ἴδμεναι ἐνδυκέως, καὶ καλὰ πολλὰ γράφειν.
Πρῶτον μὲν δεδάηκε νόμους ἀνδρῶν τε θεῶν τε:
 Εἶτα δ' Ἀριστοτέλους τὴν χαλεπὴν σοφίην.
Πλεῖστα δέ τοι πολέμοιο κακοῦ συνεγράψατο κέρδη,
 Οἷς γ' ἂν ἕλοι ῥέα τις, τὸν στρατὸν ἀντιπάλων.
Νῦν δ' ἐκ δαιδαλέων συλλέξας δύσκολα βίβλων,
 Αὐτὰ σαφηνίσας, γράμμασι τοῖσιν ἔθη.
Ἂς Ἀδάμῳ θ' ἱερῶς τε Κονάρχῳ φωτὶ ἀρίστῳ,
 Μούσῃς ἀσπασίῳ, ποιμένι Πωσνανίας:
Πρέσβει τε σκηπτούχου Σαυροματῶν βασιλῆος,
 Ἀρχοῖς Ἰταλίας πᾶσιν ἐπῃνεμένῳ.
Τοῦ δὲ καὶ ὑλακομώρους νῦν κύνας οὔνομα σώη,
 Δάκνειν τόνδε πόνον Μαγίου ἀντομένους.
Χαιρέτω οὖν Ἱερώνυμος ἀνὴρ θεῖος, ἀμύμων,
 Κόσμος πατρίδος ἧς, πίονος Ἀγγλαρίας.

Eas ad nos ciuile aliquo no facimus per Singula capita linea — notamus.

INDEX CAPITVM, QVAE HIS LIBRIS CONTINENTVR.

LIBRI PRIMI.

TORMENTA bellica, quibus Bombardis nomen eſt, non quo paſſim traditur tempore excogitata, aut in bellicos uſus aſcita. auctores multi reprehenſi Cap. 1.

Seruii error detegitur, ac Virgilii locus libro ſeptimo Aeneid. declaratur. Cap. 2.

De apum natura, ac multiplici genere: allata ratio, quare Iuſtinianus Imperator apes feras eſſe dixerit, cùm Plinius neque feri, neque manſueti generis eas eſſe ſcribat. Beroaldi conciliatio partim recepta, partim uerò improbata. Pauli Iuriſc. locus declaratus. De uariis columbarum ſpeciebus, & cur idem Iuſtinianus eas feras ut apes appellauerit. Cap. 3.

Multa, quæ de Gigantum proceritate, & magnitudine prodita ſunt, uera eſſe, non ſolùm ex grauiſsimorum auctorum teſtimoniis, ſed ex his, quæ noſtra ætate uiſuntur, & miræ magnitudinis oſſibus, quæ effoſſa ſunt, demonſtratur. Cap. 4.

Hippocratis loca duo pugnantia conciliantur, & cur in miram proceritatem, amplitudinemq́; corpora excreſcant, declaratur. Cap. 5.

Naues onerarias remis etiã agi olim conſueuiſſe. Lazarus Bayſius reprehenſus. Cap. 6.

Gulielmi Budæi errata duo demonſtrantur, & quid Ciceroni, atque aliis auctoribus equum admittere ſignificet. Locum quendam Pandectarum, mutilum lacunoſumq́; ut Budæus exiſtimauit, non uideri. Cap. 7.

Legem 12. Tabularum de addictis, non fuiſſe ex Solonis, aut ullius Græci Nomothetæ legibus depromptam. De lege Σεισάχθεια. Quibus ex locis, iuribusq́; ius Decemuirale collectum ſit. D. Auguſtinus, Seruius, & Accurſius notati. Cap. 8.

Ciceronis locus propter lacunam, uerborum

uerborumq; defectum antea obſcurus, Plutarchi uerborum adiumento, illuſtratus. Cap. 9.

Emendata cōſtitutio quædam in lib. Legum nouellarum Theodoſii, apud Iul. Frontinum, & in Codice Iuſtiniani. De Nili alluuionibus, & aggeribus, ac Aegyptiorum fletu Nili irrigationem precantium. Illuſtrantur Rubricæ C. de Nili aggeribus non rumpendis, & de frumento Alexandrino: & quid Flumen ſub titulo de Alexandriæ Primatibus in eodem C. ſignificet, declaratur. Cap. 10.

Qua ratione ab Horatio dictum ſit, lippis, & crudis pila ludere, inimicum eſſe. Qua lippitudine hic Poëta laboraret, & cur aliquando cùm ſalubribus aquis careret, cœnare recuſauerit. Cap. 11.

Quid Latinis, Græcisq; auctoribus animæ amiſsio ſignificet; & quid cauſæ ſit, ut non potius corporis amiſsio dicatur, cùm anima principem locum obtineat. Serui cur corpora appellentur. Cap. 12.

Auli Gellii locus emendatur, & quæ eſſet funebrium tubarum forma, à Cæ-

ſellio, Capitone, Gellio, Nonio, & cæteris ignorata, item tibiarum: & quem ſonum Siticines incinerent, declaratur. Quæ de eiſdem tubis, tibiiſq; à nonnullis prodita ſunt, improbantur; & cur grauem ſonum organa muſica, quæ inflantur, emittant, demonſtratur. Cap. 13.

Librorum inſcriptiones cur tituli appellentur. Becichemi, Alciati, aliorumq; ſententia reiecta. Vnde factum ſit ut libri permulti nullos, uel adulterinos titulos habeant. Cap. 14.

Cur dies ab antiquis in duodecim horas diſtributus ſit, & Romani hæreditatem omnem, ac pondera, menſuraſq; plurimas in duodecim partes diuiſerint, ex Galeno declaratum. Cap. 15.

Iuſtiniani locus in Inſtitutionibus, Ciceronis uerbis declaratus. Cap. 16.

Quem imitatus Virgilius, frigus penetrabile dixerit. Qua ratione frigus urere dicatur. Ariſtotelis, Seruii, & Galeoti Martii ſententiæ reiectæ. Cap. 17.

Muſæum Poëtam antiquiſsimũ, dum uentos ex diametro pugnantes induxit, parùm Philoſophorum regulas obſeruaſſe uideri. Cap. 18.

Carnes

Carnes aſſas elixis humidiores eſſe, an ſit exiſtimandum. Ariſtotelis, & Galeni ſententiæ, quæ pugnantes uidebantur, nullo negocio conciliatæ. Cap. 19.

Quàm uerè Iuſtinianus Hippocentaurum eſſe non poſſe dixerit. De Centauris, monſtrorumq; ortu multa nec paſsim obuia. Vlpiani ſententia reiecta. Cap. 20.

Ciceronis locus illuſtratus. Animantium multiiugam eſſe diſtributionem. Cap. 21.

LIBRI SECVNDI.

QVA de cauſa uis quædam famis non tolerabilis, quam Græci βούλιμον καὶ βούπειναν dicunt, in diebus frigidiſsimis multò facilius, quàm cùm mite eſt cœlum, uentriculum obſidere conſueuerit. Eraſiſtrati, & Gellii incuria atque oſcitatio demonſtratur. Vocis εὐδία quæ ſit ſignificatio. Gellii uerſio reiecta, Manardus reprehenſus, & Hippocratis locus illuſtratus. Cap. 1.

Quæ fuerint apud antiquos Diuiſiones, quibus, & quando dari conſueuerint. Declarata hæc uox in Pandectis; Accurſii, Bartholi, Romani, & Tiraquelli error demonſtratus. Cap. 2.

Inter Catamitos meritorioſq; pueros ponendum eſſe diſcrimen. Mendum, quod Vallæ libris inſederat, demitur, & etymologia huius uocis Catamitus, paſsim recepta reiicitur, ac cur pueri concubini, Catamiti ſint dicti, demonſtratur. Cap. 3.

Spinthriæ unde ſic dicti. Pii Bononiẽſis, & Sabellici ſententiæ improbatæ: emendataque hæc uox in Tranquilli, & Lampridii codicibus. Cap. 4.

Franciſci Connani, & Ioannis Ferrarii non leue erratum demonſtratur. Cur ſpadones adoptare poſſe Iuſtinianus uoluerit, caſtratos non itẽ, quodq; ſit horum ſpadonum impedimẽtum explicatur, & non nulla de eunuchis afferuntur. Cap. 5.

Statuæ pophyreticæ, quæ angulo cuidam templi diui Marci affixæ uiſuntur Venetiis, quibus dicatæ fuerint, ex coniecturis non leuibus indicatum. Cap. 6.

Hians

Hians Laurentii Vallæ contextus, uerbo, quod ſcribarum typographorumq; culpa deerat, reſtituto, expletur; & clypeus, quo ille contra nonnullas calumnias tegi poſsit, demonſtratur. Cap. 7.

Quo pacto depuretur ferrũ, acriusq; ad incidendum fodiendumq; reddatur. Stomoma, quod uulgò aciarium dicitur, qua arte efficiatur. Videri chalibem non ſtomoma, ſed ferrum, tanquam genericam uocem, ſignificare, Latinosq; uocabulo, quo ſtomoma ſignificent, carere, Hebræos non item. De multis ſtomomatis generibus à Daimacho enumeratis. Cap. 8.

Quid ſit garum, & qui ſint lacerti apud Iuriſconſultum in. l. Qui penum. ff. de Penu leg. Accurſius reprehenſus, & eiuſdem legis contextus emendatus. Cap. 9.

Quæ'nam illa fuerit machina, qua Archimedes memorabilem Hieronis nauẽ in mare deduxit, & quid ſit ἕλιξ apud Athenæum. Cap. 10.

De argenteæ urnæ, qua Aemilii Pauli Papiniani cineres continebantur, inſcriptione, quam Bartholomæus Socci

nus mendoſam, quaſi leguleis fucum fa cere uellet, in ſuis commentariis poſuit. Et de honore, quo Ro. Imperatores eundem Papinianum proſequuntur. Cap. 11.

Cur Horatius, & Cicero Ianum medium uocent, declaratur, & Chiliadum auctoris ſententia reiicitur. Cap. 12.

Iudices qua ratione olim, leuato uelo cauſas cognoſcere dicerentur. Cap. 13

An antiqui, & quo tempore ſtapiis ſint uſi: Galeoti Martii error, impoſturaq́, demonſtratur, & Tortellius defenditur. Cap. 14.

Diſcrepare auctores in primi diuortii, quod Romæ factum eſt, anno aſsignando. Gellii locum, non eſſe, ut quidam uolunt emendandum. Plutarchi, Tertullianiq́; in hac re auctoritas eleuatur, & Gellii ſententia comprobatur. à Caio Iuriſcõſulto diuortii allata etymologia reiicitur. De Viriplacæ Deæ ſacello, & magiſtratu, qui de repudiis ius dicebat. Quæ uerba in repudiis, diuortiisq́; ſolennia antiqui uſurparẽt. Cap. 15

Claudii Quadrigarii, Taciti, & Liuii loca, quæ pugnare uidebantur, conciliata, Ant. Iulianus reprehenſus. Cap. 16

Io.

Io. Bapt. Pium Bonon. malè interpretari quoſdam Tibulli, & Virgilii uerſiculos, magnoq; errore tumulos paſſim apio coronari ſolitos, ſcriptum reliquiſſe. De uariis coronarum ſepulchralium generibus. Cap. 17.

De more Pythagorico in condendis ſepulchro cadaueribus ſeruato. Locus in Plinii naturali hiſtoria emendatur. Cap. 18.

Lactantii Firmiani locus quidam indiſquiſitionem uocatur, eiusq; cauſa agitur. De pietate in defunctos, & Cœmeteriis, quæ inopum funeribus deſtinabantur. Cap. 19.

Capiti non parcere, quid apud eundem Lactantium ſignificet, & quæ ſit apud obſcœni carminis auctorem tertia pœna declaratur. Cap. 20.

Videri ſcriptores aliquot, Tragicos Poëtas imitari, dum morituros, ut honeſtè caderent, curauiſſe dicunt. De proprii corporis poſt mortem, etiam ubi nullus ſit ſenſus, hominibus inſito pudore atque amore. Cap. 21.

LIBRI TERTII.

M. VARRONIS epigramma obſcuriſsimũ, Homeri imagini abeo appoſitum, quod apud Gellium deprauatè legitur, à mendo purgatur, & genuina explicatione illuſtratur. Cap. 1.

Obſeruatum quibus in locis haſtas reconderent antiqui. Virgilii locus declaratur. Milites in armis dormientes, terræ haſtas infixas, non iacentes habere conſueuiſſe: atque eam conſuetudinem non ſolùm apud Illyrios; ſed etiam apud Hebræos eſſe ſeruatam. In uocis σαυρωτὴρ explicatione diſcrepaſſe ab Euſtathio Pollucem. Cap. 2.

Quæ fuerint apud antiquos faſciæ crurales, & pedules; quibusq; illi uſi ſint calceis. Crepidæ unde dictæ. Femina lia, tibialiaq; priſcis nulla fuiſſe. Cap. 3

De quibuſdam, qui prima concubitus nocte, ædium lapſu perierunt, & de Dæmonum amoribus. Cap. 4.

Sanguinem, qui in occiſo homine refrixit,

frixit, planeq; fluere deſiit, ſi intra aliquot horas occiſor accedat, è uulneribus dimanare. Qui huius rei cauſas perquiſiuerunt, uel rei meminerunt, auctores omnes demonſtrantur; & Galeoti Martii, ac aliorum quorundam ſententia exploditur. Cap. 5.

Ariſtotelem ſuper Auſtri, qui ad nos peruenit, origine, diſcrepare à cæteris omnibus auctoribus; quin etiam ſibi ipſi parum conſtare. Cap. 6.

Pellium, quibus frigora propulſari ſolent, quis uſus, & quo tempore fuerit apud antiquos. Cap. 7.

Emaculata conſtitutio in tribus poſterioribus Codicis Iuſtiniani libris. Azonis error demonſtratur. Declaratur quæ ſint in eadem conſtitutione Deliciæ, & apud Catonem tegulæ deliciares. Cap. 8.

Tertiū'ne Conſul, an Tertiò dici oporteat. M. Várronis ſententia improbata. Cap. 9.

Veteris fuiſſe inſtituti apud Romanos cremare hominum cadauera. Plinius, qui hoc negat, reprehenſus. Cap. 10.

Diſsidium, quod inter Tacitum, & ſacras

cras literas eſſe uidebatur, ſublatum. Cap. 11.

Cauiſſe ſcriptores, ne Gallos, frugum, uiniq́; dulcedine captos, alpes ſuperaſſe, ſeq́; Italiæ ſuperfudiſſe, affirmarent. Valerius Probus reprehenditur, & conſtitutio quædam Valent. & Grat. Impp. illuſtratur. Cap. 12.

De Vrbis à Romulo ædificatæ forma. M. Varronis contextus corruptiſsimus emendatur, & declaratur. De pomœrio multa, in quibus complurium auctorum errores demonſtrantur. Cap. 13

Quibus olim ueſtibus in luctu mulieres uterentur. Blondi Foroliuienſis, Vrbinatis uiri non indocti, & aliorum ſententia improbatur. Cap. 14.

Quæ fuerit antiquorũ de aquarum ortu ſententia. Ariſtotelem contradicendi ſtudio immodico, Platonis dicta quædam luxare, atque in abſurda ſenſa det orquere. Cap. 15.

LIBRI

CAPITVM.

LIBRI QVARTI.

IVRIS quæ ſit uera etymologia demonſtratur, & quæ ab Vlpiano allata eſt abiicitur. Cap. 1.

Bartholum iuris interpretum coryphæum in opuſculis tribus, quæ ſunt, Tyberias, de Inſula, & de Alueo fluminis, falſa, & legibus rationiq́; minimè conſentanea ſcripſiſſe. Flumina cur taurinis prædita uultibus, & cornuta fingerentur. Feſtus reprehenſus. Cap. 2.

Quas res emendis uendendisq́; pecore, & iumentis ſtipularentur antiqui, & quas uerborum formulas uſurparēt. Varronis uerba quædam declarata. Cap. 3.

Locus in eiuſdem Varronis uerbis perplexus declaratur, atque agitur de animalibus ſacrificio ineptis. Cur homines corpore uitiati à ſacerdotio arceantur. Cap. 4.

Roma cur communis patria à Modeſtino ſit appellata, alio pacto quàm Alciatus

ciatus fecerit, declaratum. Romanum imperium, Orbem ex cauſa, quam Hegeſippus attulit, nō eſſe dictum. Cap. 5.

Auli Gellii locus expenditur, & Alciati, Ferrarii, aliorumq; Iuriſconſultorum error demonſtratur. Cap. 6.

De fructibus arboris in confinio uel propè confinium natæ. Caii uerba in Pandectis, & Iuſtiniani in Inſtit. emendata. Doctiſsimorum quorundam uirorum ſententiæ reiectæ legibus aliquot declaratis. Agrorum terminos olim fuiſſe uarios. Cap. 7.

De parricidio, & pœnis, quibus antiqui parricidas afficiebant. Ouidii locus declaratur, & Conſtantini Imp. lex illuſtratur. Modeſtini uerba quædam lectionem à nonnullis allatam non ferre. Quo uirgarum genere, & qua ratione parricidæ cæderentur. Cap. 8.

Peſtilentiis, quæ urbes, regionesq; uaſtaſſe dicuntur, an & bruta abſumpta eſſe credendum ſit. Hippocratis locus, qui multis auctoribus aduerſari uidebatur, quo modo ſit accipiendus. Cap. 9.

Conſuetudinē, qua ingredientes templa, luſtrali aqua reſpergimur, etiam apud Ethnicos fuiſſe. Cap. 10.

Animas

Animas noſtras corporibus egreſſas, deductoribus egere. Quis eas deducat. Ethnicos Mercurio id muneris tribuere. Cap. 11.

An hominum umbræ ſint, quæ circa ſepulchra non nunquam uiſuntur. Ethnicorum Theologorumq; noſtrorum hac de re ſententiæ relatæ. De uocatis Dæmoniacis, & à Lycanthropia correptis, qui in ſepulchris degunt, & ſepulchra noctu oberrant. Cap. 12.

Muſicæ in humanos animos inq; corpora ipſa uim eſſe maximam, ex his, quæ literis prodita ſunt, quæq; in dies uſu ueniunt, demonſtratur. Cap. 13.

Manes, ſeu potius Dæmones olim etiam æris tinnitu fugari, creditum eſſe, huius rei cùm apud nos tũ apud Ethnicos quæ ratio adduci poſsit. Cap. 14.

Aemylii Probi locus in diſquiſitionem uocatus. Cap. 15.

Carnifices antiquis ominoſos, ac magis, quàm noſtra ætate inuiſos fuiſſe. Diuum Cyprianum erga carnificem, à quo erat feriendus, munificum fuiſſe. Caroli V. Imp. conſtitutione carnifices eſſe inuiolabiles. Cap. 16.

Locus Ariſtotelis, ſapientis Lyrici, Xeno-

Xenophontisq; teſtimonio reſtitutus, atque illuſtratus. Cap. 17.

An iurè apud Ciceronem in libro de amicitia, à Biante remoueatur ſententia de amicitia cum futuræ inimicitiæ ſuſpitione colenda. Cap. 16.

Ethnicorum quorundam mos obſeruatus, qui ſepulchris iam conditos defunctos, funalibus accenſis honorare ſolebant. Cap. 19.

Locus in Commentariis Iulii Cæſaris, quo ille pontis lignei in Rheno conſtructionē deſcribit, declaratur. Cap. 20

Apud Clementem Romanū, & Epiphanium per παλμῶν interpretem, & obſeruationes, quod hominum genus, & quæ res ſignificentur. Cap. 21.

HIERO-

HIERONYMI

MAGII

MISCELLANEORVM, SEV VARIARVM LECTIONVM,

LIBER PRIMVS.

Tormenta bellica, quibus Bombardis nomen eſt, non quo paſſim traditur tempore excogitata, aut in bellicos uſus aſcita; auctores multi reprehenſi.

CAPVT I.

MORTALIVM *genus, quo nihil præſtantius à rerum omnium architecto atque opifice ſummo in terris editum eſt; ad immortalium ſuperorumq́ue ſpirituum, atque adeò ad ipſius auctoris ſui (ſi dicere fas ſit) diuinitatem proximè accedere uidetur, & meritò cœleſti ori-*

origine cenſetur: ea enim excogitauit, quæ non humana, ſed ſupra hominis ingenium iure eſſe creduntur. Nam ut multa omittã, quæ in ſtuporem oculos mentemq́. omnium abducere poſſunt, equidem nunquam ſatis miratus ſum æneorum tormentorum, quibus Bombardis eſt nomen, inuentionem, eorumque horrificam uim, unde urbium euerſiones, atque exercituum clades neutiquam uulgares emanarũt, indiesq́; emanant. Mouent humanas mentes tonitrua, fulminaq́; è nubibus extruſa perterrent, eadem arbores ſcindunt deijciuntq́;, turres operoſaq́; ædificia demoliuntur, nihilq́; non obuium perfodiunt: eadem planè, tormenta bellica tonitruis ſuis, tremendisq́. eiaculationibus præſtare uidemus. Quòd ſi Archidamus Ageſilai filius, cùm Catapultæ iaculum (ut Plutarchus in Apoph. Laconicis retulit) tunc primùm ex Sicilia aduectum uidiſſet, exclamauit, O' Hercules, uiri perijt uirtus. quid ſuperioribus ſæculis, cùm tormenta hæc omnium, quæ poſt hominum memoriam excogitata ſunt, pernicioſiſſima, primùm conſpecta fuerunt, homines dixiſſe arbitramur? Profectò non modò uirorum uirtutem opesq́;, ſed ualidas quasq́; ſtructuras, ualidosq́; urbium arciumq́; muros, deiectum abolitumq́; iri, confeſtim exclamaſſe credendum eſt. Verùm quis

nam

nam mortale hoc fulmen primò procudere auſus ſit, nullus eſt, qui literarum monumentis liquidò teſtatum reliquerit; quod optima ratione factum eſſe cenſent nonnulli, quandoquidem qui tot malorum, quot hodie uidemus, ui derunt ſuperiora ſæcula, omniſq; uiſura eſt poſteritas, cauſam præbuit, & totius quaſi Orbis necem accerſiuit, indignus fuit, qui per hominum ora uolitaret. Quidam Salmoneum Aeoli filium quiddam Bombardis ſimile, quo Iouis fulmen imitaretur, adinueniſſe autumant, de quo Virgilius Aeneid. lib. VI. *ſic cecinit.*

» *Vidi & crudeles dantem Salmonea pœnas,*
» *Dum flammas Iouis, & ſonitus imitatur Olympi.*
» *Quatuor hic inuectus equis, & lampada quaſſans.*
» *Per Graiûm populos, mediæq; per Elidis urbem*
» *Ibat ouans, diuûmq; ſibi poſcebat honorem:*
» *Demens qui nimbos, & non imitabile fulmen*
» *Aere, & cornipedum curſu ſimularat equorum.*

Alij, ut Franciſcus Petrarcha, Robertuſq; Valturius teſtatum reliquere, Archimedem Siracuſanum, qui mathematicas cogitationes

ad machinarum uſum ſumma fœlicitate conuertit, æneum, quo de agimus, tormentum reperiſſe crediderunt; hoc (niſi fallor) argumento ducti, quòd Plutarchus in Marcelli uita dicat, eo tempore, quo Siracuſas oppugnabat Marcellus, Archimedem machinas plures inſtruxiſſe, quæ immenſæ magnitudinis ſaxa incredibili fragore, ac celeritate, in Romanas copias eiaculabantur. Quorum ſententia haudquaquam recipienda uidetur. Si enim ita res haberet, Plutarchus Liuiusq;, qui multi ſunt in Archimedis miro ingenio explicando, deq; machinis ipſius non ſiluerunt, et nihil, quod in obſidione Siracuſarum geſtum ſit, prætermiſerunt, longè (ut par eſt) maiora de machinis illis prædicaſſent, & tonitrui fulminisq; imitationem, ignisq; inter eiaculandum corruſcationem fumidam, profectò ſilentio non inuoluiſſent. At, inquies, incredibilis Plutarchũ fragoris meminiſſe, idq; ad rem declaranda ſatis uideri. Verùm ego reſpondeo, nec quidem ſatis eſſe ad Bombardam appingendam uideri, ſi inſtrumẽta illa ab Archimede excogitata, ſaxa etiam fulminis more eiaculata eſſe, Plutarchus ſcriptum reliquiſſit: ſiquidem Vegetius lib. 4. cap. 22. Balliſtas atque Onagros, quibus nullum termentorũ genus ualidius reperiretur, maiora ſaxa fulminis

minis more contorquere ait, & infrà cap. 29. more fulminis quicquid percuſſiſſent, aut diſſol uere, aut irrumpere conſueuiſſe: quas tamen machinas longè à Bombardis & forma et uſu abeſſe, nemo eſt qui neſciat. Adde quòd Romani cæteroquì non oſcitantes, id genus tormenta Romam aſportaſſent, imitati eſſent, & ad bellicos uſus traduxiſſent. Tradit Athenæus lib. 6. cap. 8. Romanos à Græcis machinas inſtrumentaq́; expugnandis urbibus apta didiciſſe, eosq́; ea in re ſuperaſſe. Verùm, ſi dijs placet, Romanos Archimedis machinas deſpexiſſe dicamus: quid autem de Græcis ipſis exiſtimandum eſt? nunquid & hi Archimedis mirum illud inuentum nihili olim feciſſe uideri poſſunt, cum apud eos tot tantiq́; Mechanici reperirentur? An Heron, Pappus, Athenæus, Biton, atque alij huius farinæ auctores, qui mechanica conſcripſerunt, quorum libros manuſcriptos legimus (nullibi enim ad hanc uſque diem cuſi extant, quòd mechanica, præſertim, quæ ad antiquitatem pernoſcendam ſpectant, non ſine magnò ſæculi noſtri dedecore in toto Chriſtiano Orbe, cunctasq́; apud nationes frigeant) negligentes adeò, parumq́; oculati fuiſſe uidentur, ut mirum hoc inſtrumentum libris ſuis, quemadmodum cætera antiquorum, quæq́; eorum ætate in uſu erant, non

appoſuerint? Et nedum non appoſitum, ſed nullam ab his de eo factam mentionem uideas. Heron tamen uaſculi cuiuſdam igniuomi meminit, quod etiam delineat, in uſum militum, qui ſcalis admotis urbium muros conſcendunt, ad terrendos ſcilicet propugnatores, quo minus illis ſcandentibus, impedimento ſint: illudq́; appellat ἀγγεῖον πυροβόλον*; quod tantum abeſt à Bombardæ uſu atque adeò tormenti, cui uulgò ſclopeto, archibuſioq́; nomen eſt, ut tubis igniuomis, quibus milites utuntur, ſi ipſis infixas haſtas demſeris, anſamq́; prope calcem addideris, perſimile uideri poſſit. Cornazzanus, qui de Re militari uernaculis carminibus opus inelegantius, quàm quod à noſtræ ætatis hominibus legendum uideatur, olim edidit, lib. 3. cap. 2. Bombardam caſu à Colonienſi quodam Chimiſte adinuentam dicit. Hic enim, ut ille inquit, nitro, cinnabari, & allumine confectum in mortario aſſeruabat puluerem latere contectum, qui eò fortè ſcintilla dilabente incenſus, ſuperimpoſitum laterem, ualidè ſupra domus tabulata expulit. Qua ille re animaduerſa, cinnabaris aluminiſq́; loco, ſulphur, & contuſos carbones addidit, igneq́; iniecto, ualidiorem multò eiaculationem fieri cognouit: quo experimento edoctus, bellicam mox machinam confecerit.*

Vrbinas

Vrbinas ille ἄῤῥιτος, qui libros de Inuentoribus rerum conſcripſit, lib. 2. cap. XI. ſi non labitur memoria (ab hinc enim multos annos malè feriatus curioſulusq́; opus non dum ueti tum perlêgi, non nullaq́; ex eo ſubnotaui) diuerſa, nulloq́; pacto credibilia de puluere illo uiri Germani Chimicæ artis periti, literis prodidit. ait enim puluerem fuiſſe ſulphureum, nullamq́; nitri mentionem facit. Siquidem ſulphur dum flammam alit, flatum, quo quidquam expellat, neutiquam emittit. Omnis uerò tormentarij pulueris uis, ex factitio nitro, quod dum exuritur, in ſpiritus reſoluitur, prodit: ſulphur uerò, & carbones, ad ignem excipiendum meliusq́; alendum adhiberi, tam apertum eſt, quàm quod apertiſſimum. Res etiam experimento patêre poteſt; ſi quis nanq; ſulphuri carbonibusq́; in pulueris faciem contuſis ignem admoueat, nihil præter pinguem ac malè olentē flammā inde prodire cognoſcet.

V E R V̀ M *quantum attinet ad tempus, quo id factum ſit, primumq́; Bombardæ bello uiſæ ſint, uſuiq́; fuerint, non ſatis certò conſtat (quæ enim de Salmoneo & Archimede feruntur, fabulam ſubolere intelligis) quòd qua ætate machina hæc inuenta ſit, literarum ſtudia, quæ à Gottica barbarie cladem acceperát, iacerent. Laurentius Valla lib. 2. cap. 34.*

ſuarum elegantiarum, quas ille anno à Chriſto nato milleſimo quadringenteſimo trigeſimo octauo ſcribebat, ut ipſe met teſtatur infrà libro 3. cap. 14. non multum ante ſua tempora Bombardam in uſu eſſe cœpiſſe, his uerbis fidé facit, Nuper, inquit, inuenta eſt machina, quam Bombardam uocant, ideſt nõ multo tem pore abhinc. Iampridem Bombarda in uſu eſt, &c. Platina in uita Vrbani VI. *huius nominis Pontificis ſummi, qui in pontificem lectus eſt anno humanæ ſalutis* 1378. *huius Pontificis tempore, prælio, quod poſt captam Clodiam inter Venetos, & Genuẽſes factum eſt, Bombardam primùm inuentam, & in bellicos uſus conuectam, ſcriptum reliquit. Sic. n. ait; Hac etiam arte Barbadigus uſus eſt, inuenta tum primùm à quodá Theutonico Bom barda, quæ fuit à ſono, & tonitru ſic dicta. Nulla erat Scapha Venetorum, nullus Lem bus, qui non duas Bombardas, & eo amplius haberet: quibus multi Genuenſes ut à re inſolita, nec ad præcauendum ſcita opprimebantur. hæc ille. Raphaël Volaterranus lib.* 30. *Commentariorum urbanorum, eadem de re in hæc uerba loquitur, Loco uerò Onagri ſimul & Arietis, æreas machinas, quas ex ſonitu Bombardas uocant, ingentis ponderis ſaxa igne impulſas, euomentes habemus: quæ quidem*

dem machina primùm à Germanis dono Venetis data, cùm ij apud Clodiam foſſam Genuenſes obſiderent &c. Auctor ille Vrbinas, de quo ſuprà, ſimiliter huius machinæ uſum primùm Venetis oſtenſum fuiſſe ait eo bello, quod ad foſſam Clodiam geſtum eſt, nempe anno humanæ ſalutis 1380. Florentinæ olim hiſtoriæ uernaculus conditor, & ſuæ Reip. ſcriba lib. 1. eodem anno primùm conſpectas fuiſſe Bombardas, memoriæ conſignauit: eademq; produnt Blondus Foroliuienſis, omnesq; auctores, quos mihi legere contigerit, qui hac de re loquûtur. Qui eo tempore primùm uiſas Bombardas dixere, errant, ut patet ex his, quæ Petrarcha ſcripta reliquit in lib. De Remedijs utriusq; fortunæ, Dialago 99. ſua enim ætate non ſolùm Balliſtas aliasq; machinas uſurpatas demonſtrat, ſed & Bombardas ipſas, quarum tanquam notiſſimarum mentionem facit; & ſatis conſtat ex Matthæi Palmerij Chronologia aliorumq; auctorum ſcriptis, Petrarcham anno à Chriſto nato 1374. obijſſe. Adde quòd hiſtoria rerum geſtarum Alphonſi XI. Caſtellæ Regis, edocet, Barbaros anno ab eiuſdem Chriſti natalibus 1343. Bombardas informes tamen (dolia nanque igniuoma appellantur) & multis antea ſæculis in bello uſurpaſſe, quod & Hiſpanus quidam adnotauit:

Ne

Ne autem nos mendacij inſimules, adeas Petri Sublanciæ Epiſcopi (Leonem hanc urbem appellant) libros de rebus geſtis Alphonſi Regis, qui Tolentum expugnauit. Quanquàm autem Barbaros illos huiuſmodi bellicis tormentis uſos eſſe, negare non eſt cuiquam integrum, nihilominus ſæculisillis, alijs nationibus cognita fuiſſe, præſertim Chriſtianis, haud quaquam ueriſimile uidetur: de his enim perpetuum ad Petrarchæ uſq; ætatem, ſi Petrum Sublacenſem Epiſcopum exceperis, ſilentium cum apud alios ſcriptores tum apud hiſtoricos, quos alioquì huiuſmodi tormentorũ meminiſſe oportuit, uidere poteris. Quin Aegidius Colũnius Romanus, qui olim Lutetiæ Pariſiorum Philippi Pulchri Gallorum Regis ætate, ſacras literas publicè interpretabatur (cœpit uerò Philippus hic regnare, ſi Chronologijs credimus, anno ab Orbe redempto 1285.) libro 3. De Regimine Principum, Parte 3. Cap. 18. ubi de Trabucchis alijsque tormentis bellicis agit, nihil omnino de Bombardis loquitur; quæ profectò ſi tunc uſpiam in uſu fuiſſent, ſilentio ab eo non inuolũerentur. Sunt autem Trabucchi, machinæ lithobolæ (eiuſdem generis ferè ſunt & Briccolæ uocatæ) quibus auorum noſtrorum memoria, uaſti molares in hoſtes iaciebantur; quibus Tur

charum

charum Imperatorem dum Eubœam expugnaret, uſum eſſe, atq; his nedum ſaxa prægrandia ſed etiam equorum integra cadauera putreſcentia, intra urbem eſſe eiaculatum conſtat: quanquam & maximis ea in oppugnatione Bombardis muros quatiebat. Huiuſmodi Trabucchos, ſeu Briccolas aliquot, ſe olim Alexandriæ in Aegypto conſpexiſſe, mihi narrauit uir Clariſſimus Thomas Contarenus, maritimarum terreſtriumq; copiarũ Venetæ Reip. ſuperioribus annis Imperator. Non.n. harum uſum Bõbardæ ſtatim, atq; omnino poſtea excuſſerunt, quòd non ſolùm propugnantibus, ſed etiã oppugnãtibus nullo planè præ Bombardis ipſis ſumptu uſui eſſẽt: quas penè abolitas, quaſi ab inferis reuocare, ualidioresq; atq; utiliores reddere, multis uarijsq; additamentis nitimur in libris de Militarib. technis, quos manu ſcriptos, ſuperioribus diebus Michaëli Medinæ Hiſpano, ſummo Philoſopho, & Theologo dedimus, Conſaluo Ferrando Cordubæ, Sueſſanorum Duci Illuſtriſſimo, noſtriq; ſæculi Heroi maximo, offerendos. Hic enim ob incomparabilem rei militaris ſcientiam, atq; in bonarum literarum ſtudioſos non medius fidius uulgarem amorem, amicis in conſilium adhibitis, maximè dignus eſſe uiſus eſt, qui diuturnis nec infructuoſis (niſi fallor) meis in bellicarum

rum

rum rerum ſtudio laboribus potiretur. Antequàm huic capiti coronidem appingamus, illud non eſt ignorandum, Briccolis ex editioribus locis turribusq́; ipſis ſaxa eiaculari conſueuiſſe (miſſilia nanque, teſte Vegetio lib. 4. de Re militari cap. 29. quanto de excelſiori loco exeunt, tanto longius penetrant) cuius rei nos admonet liber tertius Iuris municipalis Florentinorum, in quo ciues priuatim in turribus Briccolas habere, prohibentur.

Seruii error detegitur, ac Vergilii locus libro ſeptimo Aeneidos declaratur.

Cap. II.

SERVIVM *Vergilij enarratorem, uirum fuiſſe doctiſſimum, nemo eſt qui neſciat; eius tamen lucubrationes, quæ ad ætatem noſtram peruenerunt, inſignibus ſcatent erroribus, quorum partem maximam audaculorum quorũdã culpa, qui bonos auctores margineis additamentis polluunt, partim eius incuria ut fit, atq; oſcitatione, natam eſſe crediderim. Philippus Beroaldus, uir ſuæ ætatis in literarum manſuetioribus ſtudijs maximus, iuſto fermè opuſculo, dum penè adhuc puer eſſet (ut Nicolaus Burtius in libello, cui titulum indidit, Bononia illuſtrata, atteſtatur) huius*

huius Vergiliani enarratoris errores proſecutus eſt. Sed hunc plures Seruij lapſus, quos lector non indoctus facilè animaduertere poteſt, fugerunt. E quibus unus eſt, quem pridem inter legendum obſeruaui. Virgilij libro VII. *Aeneidos de Lauinia uerſus eſt,*

» *Iam matura uiro, iam plenis nubilis annis.*

Inquit ad hunc locum Seruius, Non eſt hîc ite ratio, ſed ſecundum ius locutus eſt, in quo & ex annorum ratione, & ex habitu corporis ætas probatur. Primum ergo ad habitum, ſecundum ad annos pertinet. hæc ille. Nunc an iura nouerit Seruius, diſpiciamus. Iuſtinianus Inſtitut. De nuptijs. §. 1. in hæc uerba loquitur, Iuſtas autem nuptias inter ſe ciues Romani contrahunt, qui ſecundum præcepta legum coëunt, maſculi quidem puberes, fœminæ autem uiripotẽtes, etc. Et infrà ſub titulo, Quibus modis tutela finitur, Pubertatem autem, ueteres quidem, non ſolùm ex annis, ſed etiam ex habitu corporis in maſculis æſtimari uolebant. Noſtra autem maieſtas dignũ eſſe caſtitate noſtrorum temporũ exiſtimans, bene putauit, quod in fœminis etiam antiquis impudicum eſſe uiſum eſt, ideſt inſpectionẽ habitudinis corporis, hoc etiam in maſculos extendere. Et ideò ſancta conſtitutione promulgata, pubertatem in maſculis poſt decimum

quartum

quartum annum completum, illicò initium acciρere diſpoſuimus, antiquitatis normam in fœminis bene poſitam, in ſuo ordine relinquẽtes, ut poſt duodecimum annum completum, uiri potentes eſſe credantur, &c. Ex his igitur liquidò conſtat ueteres, ac recentiores, in fœminis, quantum ad pubertatis argumentum attinet, annos ſpectaſſe, habitum uerò corporis non item; quòd habitum curioſius quærere (ut etiam Theophilus Anteceſſor exiſtimat) indecorum eſſe putarent: tametſi Plato Dialogo de legibus XI. *in hanc ſententiam loquatur, Conuenientiam uerò (inquit) ætatis ad nuptias, & è contra, iudex nudos omnino mares, nudas quoq; ad pubem uſq; fœminas conſpiciens, iudicet, &c. Quod tamen ad Romanorum leges translatum fuiſſe, nullibi conſtat. Seruius uerò de Romanorum iure, ut par eſt, ſenſit: alioquì ineptus fuiſſet omnino, ſi Vergilium ſecundum Platonicum ius loquutum eſſe cenſuiſſet, dum eum ſecundum ius loquutum eſſe ſcriberet. Non eſt tamen ignorandum, ad Vallem Egeriæ, ut Blondus in calce libri primi Romæ triumphantis ſcriptum reliquit, ad ſextumdecimum ab urbe lapidem, prope oppidum Cinthianum, templum fuiſſe Fortunæ uirilis, ad quod uirgines uiripotentes à parentibus perductæ, conuenire ſolererent, quas tem-*

pli

pli illius ſacerdos omnino nudatas, undique inſpicere conſueuiſſet, ut corporis uicia apparentia indicaret. Quæ res nihilo magis Seruio adſtipulatur. Non igitur Virgilius ſecundum ius loquutus eſt, nec Romanorum iura, ex habitu corporis, fœminarum ætatem probari unquam uoluerunt. Quamobrem contra Seruij ſententiam, Vergiliano uerſui iterationem ineſſe, exiſtimandum eſt; quam adfabrè æmulari, atque expreſſiſſe uidetur Ouidius libro 14. Metam. de Canēte Pici uxore ſic inquiens,

» *Hæc ubi nubilibus primū maturuit annis,*
» *Præpoſito cūctis Laurēti tradita Pico eſt.*

Nec longè ab ea abeſt Claudianus libro 1. de Raptu Proſerpinę, ſic ſcribens,

» *Iam uicina toro plenis adoleuerat annis*
» *Virginitas.*

Puellas haſce nubiles ac uiripotentes, Græci βαθυζώνους appellant. Pindarus Ode 3. σὺν βαθυζών διδύμοις πασὶ λῆδας. Cuius uocis illa ratio eſt, quòd ante primum concubitum, zonæ uirginalis ſolutio fieret, de qua plura cum alij tum uerò Antonius Iuſtus ciuis atq; affinis meus, optimus Iuriſconſultus, honeſtarumq; omnium diſciplinarum cultor haud inelegans, in Commētarijs ſuis in Lodouici Arioſti Satyram, quæ eſt ad Annibalem Maleguccium à doctiſſimo illo Poëta exarata.

De

De apum natura, ac multiplici genere, allata ratio, quare Iuſtinianus Imperator apes feras eſſe dixerit, cùm Plinius, neq; feri neq; manſueti generis eas eſſe ſcribat. Beroaldi conciliatio partim recepta, partim uerò improbata: Pauli Iuriſconſulti locus declaratus. De uariis columbarum ſpeciebus,& cur idem Iuſtinianus eas feras ut apes appellauerit. CAP. III.

APVM *feram eſſe naturam Caius. l. v. ff. de Acquir. rer. dom. et Iuſtinianus Imperator, ſiue Tribonianus potius, Theophilus, & Dorotheus ſub Iuſtiniani perſona loquẽtes, Inſtitutionibus de Rerũ diuiſione. §. Apum. manifeſtè affirmãt. Sed Plinius lib. 7. cap. 56. Naturalis hiſtoriæ, neq; placidas, neq; feras eſſe apes, ſed media inter placiditatem, & feritatem natura præditas dicit. Huius uerba ſunt infraſcripta; Damæ, inquit, manſueſcunt rarò, cùm feræ iure dici non poſſint. Complura nanq; ſunt neq; placida nec fera, ſed mediæ inter utrunque naturæ; ut in uolucribus hyrundines, apes in campo, in mari delphini, &c. Idem lib. 11. cap. 5. de apibus ſic ait, Præterea cum ſint neq; manſueti generis, neq; feri &c. & infrà cap. 18. apes & ruſticas*

et apum plura eſſe genera teſtatur. Varro autem in feras & cicures diuidit. Ariſtoteles quidem in hanc ſententiam loquitur lib. 5. de Hiſt. animal. Genera apum plura: optimum, quæ breues, uariæ, & in rotunditatem compactiles ſunt. Secundum, quæ longæ, & ueſpis ſimiles. Tertium, qui fur nuncupatur. grandis hic & aluo eſt ampliore. Quartum, fucus præcipua magnitudine &c. Et libro 9. Genera, inquit, apum plura, ut dixi: duo principum, alterum rufum, quod præſtantius eſt, alterum nigrum, magisq́; uarium, duplo amplius ape utili. Tertium genus, quod optimum. breue hoc, & in rotunditatem compactile, & uarium. At quartum longum, crabronibus ſimile. Præterea quod fur appellatur, nigrum hoc, aluoq́; ampliore eſt. Quin etiam fucus, qui omnium maximus eſt, ſed ſine aculeo, & ignauus. Differunt inter ſe apes parentibus natæ urbanis, & quæ ruſtico montanoq́; uictu educatis prodierint. Sunt enim hæ ſylueſtres horridiores aſpectu, & iracundiores, & minores, ſed opere, ac labore præſtantiores. Hæc Ariſtoteles. De apum generibus eadem ex Ariſtotele Columel. cap. 3. lib. 10. Varro uerò Rei ruſticæ libro. 3. Differunt, inquit, inter ſe quæ feræ & cicures ſunt. nunc dico feras, quæ in ſylueſtribus lo-

cis paſcitant, cicures quæ in cultis. Syluestres minores ſunt magnitudine, & piloſæ, horridæ, puluerulentæ. Hæc Varro. Eandem apum ſectionem approbaſſe uidetur Paulus Iuriſconſultus cum inquit, Si apes feræ, in arbore fundi tui, apes fecerint &c. quæ uerba leguntur in.l.Si apes.ff.de Furtis. feras nanque ad differentiam cicurum, dixiſſe cenſeri poteſt. Quæ res me fluctuantem diutius exagitarunt ac torſerunt. Demum uolente Deo ſum ad Beroaldi commentaria delatus in Apuleij librum. 8. de Aſino aureo, in quibus ille perfunctoriè, qui hominis mos eſt, in prædictam litem delapſus, pacata omnia reddere conatur, & inquit, Cæterùm Plinius non tam Iuriſconſultorum obſeruationem ſpectans, quàm mores apium, & ciuilitatem, quæ hominum cauſa genitæ ſunt, quarum mel, & cera uſibus humanis ſeruiunt, ſcitè & eleganter dixit apes neque placidas haberi neque feras, ſed intermedias, atque meditullio placiditatis, & feritatis collocatas. Hæc Beroaldus. Verùm quis unquam tam illiteratus fuerit, ut animalium naturam ad placiditatem aut feritatem quod attinet, ex ciuilitate, atque utilitate diiudicari contendat? Quotus quiſq; eſt, qui Plinium ea de cauſa apes mediæ eſſe inter placiditatem & feritatem naturæ, cenſuiſſe dicat,

dicat, quòd hominum cauſa genitæ ſint? nullus profectò. quandoquidem, ſi ad hanc regulam animalium naturas exigamus, uniuerſa nec placida nec fera eſſent, quæ hominum cauſa cum rebus omnibus, ut Chryſippus inquit, idemq́; Plinius in Procemio libri. 7. item. 20. & 22. teſtatur, edita ſunt à natura. Si ciuilitatem ſpectemus, ueſpæ etiam, formicæ, & grues, quas animantes ciuiles Ariſtoteles appellat lib. 1. cap. 1. de Hiſtoria animalium, nec placidæ nec feræ dicendæ erunt, ſed in meditullio collocatæ. Ciuiles, inquit Ariſtoteles, appello animantes, quæ labori communicant: idem quarum opus communi efficitur opera, munusq́; idem omni eſt, quod non omnibus gregalibus competit. Ciuilis generis eſt homo, apis, ueſpa, formica, grus: quarum aliæ ſub duce degunt, ut grues, ut apes: aliæ nulli ſubditæ imperio ſunt, ut formicæ, & alia innumera penè genera, &c. Præterea cùm eadem de delphinis, hyrundinibusq́;, quas animantes apibus exæquat Plinius, dici non poſſint, nempe quòd ciuiles non ſint, et cera melleq́; uſibus humanis non ſeruiant; meritò placida feraq́; ſimul animalia, delphini, hyrundinesq́;, Beroaldi ratione non erunt. Illud rectè habet apud Beroaldum, ſcilicet quòd Plinius apum mores ſpectauerit, eorumq́; ratione nec

feras nec placidas dixerit. Si quis enim earum naturam diligentius intueatur, ac perpendat, in Plinij ſententiam haud ægrè pedibus ibit. nam feræ illæ dici non poſſunt, quando hominis conſpectum non refugiunt, ſed placidorum in morem animalium inter homines degunt, præſertim quæ aſſiduo eorum interuentu, qui aluearia curant, delinitæ fuerint: ac etiam ſi in agris uel ſub ſaxis, aut in arborum cauatis uetuſtate truncis mellificent, loca auia non quærunt, & inacceſſa, quaſi nullo hominum timore perculſæ, nec uiſa, aut deguſtata ab homine mella deſerunt, aut aliò transferunt, ſed quaſi alueis humana arte incluſæ, eodem loco perſiſtunt, ac miteſcunt. Columella cap. 3. lib. 10. Nam quanto, inquit, grandior apis, atque rotundior, tanto peior; ſi uerò ſeuerior, maximè peſſima. Sed tamen iracundia nōtæ melioris, facilè delinitur aſſiduo interuentu eorum, qui curant aluearia. Nam cum ſæpius tractantur, celerius manſueſcunt, durantq́; ſi diligenter, &c. Quamobrem rectè inquit Portius in Com. ad Gloſſam. 6. §. Pauonum. ſub prædicto titulo De rerum diuiſione, apum naturam non adeò eſſe feram, quin mutari poſſit. Atquì placidæ etiam iure dici non poſſunt, quandoquidem facto examine, aliquando abſcedunt, alioq́; commigrant,

grant, & alueis incluſæ, in ſyluas interdum aufugiunt, ſæuiunt in homines aculeis, eorumq; contactum refugiunt. Eadem ferè de delphinorum hyrundinumq; natura dici poſſunt, cum & placiditatis & feritatis argumenta præſeferant. Plinius igitur quantum ad apum ſpectat naturam, rectè loquutus eſt, apes in uniuerſum cum Caio, & Iuſtiniano nunquam, alioquì dicturus feras, ſed potius cum Ariſtotele, harum alias urbanas, alias uerò ruſticas (nam cap. 18. lib. 9. apes etiam ruſticas uocat) aut cum Varrone feras, & cicures. Quam diuiſionem & Paulus Iuriſconſultus, utì ſuprà diximus, approbaſſe uidetur, feras apes uocans, non quidem ratione iuris diſpoſitionis, ſed potius, ut de quo apum genere loqueretur, demonſtraret; quaſi ille ſic dicat, Si apes non urbanæ miteſque iam factæ; ſed agreſtes, ſylueſtreſq;, & quæ hominum curam nunquam agnouerunt, in arbore fundi tui apes fecerint, &c. Atq; hanc Pauli mentem fuiſſe arbitror. Si enim ſecus ſentiamus, eum Caio, Iuſtinianoq; aduerſari dicendum eſſet, cùm apes feræ, ad differentiam placidarum dici ſoleant. Verùm Caius Iuſtinianuſq;, qui non ut Plinius atque Ariſtoteles naturalem hiſtoriam contexunt, ſed iura explicant præſcribuntq;, apes omnes in-

 ter

ter feras animantes retulerunt, quò ſciri poſſet cuius'nam eſſent uel in ſyluis agriſq; repertæ, uel cùm ex dueis dilapſæ, in naturalem laxitatem ſe recipiunt, alieniſq; arboribus inſederint. Nam alioquì non adeò rudes erant, ut quæ Ariſtoteles, Varro, & Plinius ſcripta de apibus reliquerunt, ignorarent, aut tanquam abſurda contemnerent. Qua ratione factum eſt ut columbarum etiam, quas partim feras partim uerò placidas eſſe conſtat, feram in uniuerſum eſſe naturam Iuſtinianus. §. mox ſequenti, decernat. Quòd autem columbæ & placidæ & feræ reperiantur, teſtis omni exceptione maior ſit Ariſtoteles: Problemate nanque 44. ſectionis 10. in animalium genere, quæcunque domeſtica ſunt, ea etiam fera reperiri ait, non autem è conuersò. Lege quæ idem ſcripta reliquit de columbis, cap. 13. libri 5. De natura animalium. Athenæus cap. 16. libri 9. Dipnoſoph. Columbarum, inquit, unum eſt genus, & ſpecies quinque, columba, uinago, phaps, palumbes, tur tur. Varro Rei ruſticæ lib. 3. cap. 7. duo columbarum genera conſtituit, unum agreſte, quod in turribus, & uillæ culminibus, à quibus ſunt columbæ appellatæ, degere propter timorem, et nidificare ſolet: Alterum genus clementius, quod cibo domeſtico contentum,

gallina-

gallinarum more inter homines ſolet uerſari, nidosq́; paſſim conſtruere. Ex his duabus ſtirpibus miſcellum fieri genus tertium, fructus cauſa. Clementiorum columbarum ſpecies præter eas, quas Thuſcia habet, Venetijs plurimas peregrinas uidimus, ut quas Cyprias uocant, Thurcas, Monighinas, & alias. Omnes autem, ſeu placidas, ſeu agreſtes quæſieris, ſub uno ferarum nomine in iure comprehendere oportuit, quòd, quanuis in turribus, periſterotrophijs, intraq́; domeſticos parietes eas habeamus, tamen ſæpe aufugere ſoleant apum more, nouasq́; ſedes, et loca auia quærere, unde lites poterant ſuboriri, quibus ſanctione obuiam ire neceſſe fuit. Quanquàm negocium aliquatenus nobis faceſſit quod legitur infrà in eodem titulo, in. §. Gallinarum. inquit enim Imperator, gallinarum, anſerumq́; feram eſſe naturam, neutiquam cenſeri. nosq́; id ex eo poſſe intelligere, quia aliæ ſunt gallinæ alijq́; anſeres, quos feros appellamus. Ad quam normam ſi rem exigamus, uides admitti diſſidium, columbasq́; ipſas, quas domi, aut etiam in periſteronibus alimus, pro feris non eſſe habendas, eo quòd aliæ ſint columbæ, quas feras uocamus. Verùm dicendum eſt Iuſtinianum Iurisq́; conſultos ſequutos eſſe Varronem, qui loquens de columbis, præter

prædictas, quas ob allatam rationem pro feris habere par eſt, nullas alias agnoſcit. Nam licèt inueniantur uinago, phaps, palumbes, ét turtur, quæ Athenæo, atque alijs ſub uno columbarum genere ſunt, non tamen à Latinis auctoribus columbæ (ſi memoria fideli utor) appellantur; ideoq; nulla de ipſis ratio habita eſt. Vnde etiam dicendum eſt, ne nomothetas incuriæ atque oſcitationis inſimulare aliquis meritò poſſit, rationem illam in prænotato. §. Gallinarum. poſitam, non pro ſolida perpetuaque ut fieri ſolet, quaſi ea tanquam Lydio lapide aurum, ita animantum placida natura depræhendatur; ſed inſimul gallinarum anſerumq; domeſticorum placidam naturam, quæ in feram nunquam, ut omnibus in confeſſo eſt, denegerat, nomothetas illos eò impuliſſe, ut ipſas feras non eſſe, nec pro feris unquam habendas, exiſtimarent. Quæ ratio in columbis, apibusq; minimè uiget, cum quanuis feræ columbæ, feræq; apes, præter eas, quæ in hominum dominio ſunt, reperiantur (quod uerum eſſe ſuprà grauiſſimorum teſtimonio ſcriptorum fuit demonſtratum) tamen quæ placidæ habentur, maxima impermutabiliq; placiditate, qualem quantamq; in gallinis anſeribusq; quotidie ſpectamus, præditæ non ſint. Sed hac de re ſatis ſuperq;.

Multa

Multa, quæ de Gigantum proceritate, & magnitudine prodita ſunt, uera eſſe, non ſolùm ex grauiſsimorum auctorum teſtimoniis, ſed ex his, quæ noſtra ætate uiſuntur, & miræ magnitudinis oſsibus, quæ effoſſa ſunt, demonſtratur. Cur hodie nulli generentur Gigantes. Homerum ſuper humanæ ſtaturæ contractione perperàm Philoſophari. CAP. IIII.

AETERNVM, *atque increatum eſſe mundum, haud ignobiles Philoſophi memoriæ prodiderunt. Quorum opinio et ſi quibuſdam rationi conſentanea uidetur, tamen quia fidei noſtræ orthodoxæ aduerſatur, abijcienda, prorſusq́; exturbanda eſt. Mundus enim præter quàm quòd à ſacris ſcriptoribus, creatus à Deo Optimo Maximo, & demum interiturus, uel nouam à depuratione faciem accepturus, citra errorem creditur; etiam ipſe ſuam necem ſenſim aduentantem, uel hoc maximè argumento demonſtrat, quòd homines nunc breuiores ſtatura educat, qui recens dum eſſet, & florente iuuenta, maximos & proceros protulit. Qua de re probè et lepidè Eſdras lib. 4. cap. 5. ſic locutus eſt, Et interrogaui et dixi, Cum iam indicaris mihi uiam, loquar*

coram

coram te; Num mater noſtra, de qua dixiſti mihi, adhuc iuuenis eſt, iam ſenectuti appropinquat? Et reſpondit ad me, et dixit, Interroga eam, quæ parit, & dicet tibi. Dices enim ei, Quare quos peperiſti nunc, non ſunt ſimiles his, qui ante te, ſed minores ſtatura? Et dicet tibi & ipſa, Alij ſunt, qui in iuuentute uirtutis nati ſunt, et alij, qui ſub tempore ſenectutis, deficiente matrice, ſunt nati. Conſidera ergo & tu, quoniam minori ſtatura eſtis præ his, qui ante uos: & qui poſt uos, minori quàm uos, quaſi iam ſeneſcentes creaturæ, & fortitudinem iuuentutis prætereuntes. hæc ille. Verùm cùm nonnulli ſtaturæ corporum facta eſſe fieriq; indies decrementa negent, & quæ de Gigantibus narrantur, commentitia eſſe, & aniles fabulas putent; fuerit operæprecium hîc ſub uno aſpectu omnia ponere, quæ à nobis de Gigantibus ſunt properè apud ſcriptores obſeruata. Vt autem à ſacris literis ſumamus exordium, Moſes Geneſ. cap. 6. ante cataclyſmum Gigantes fuiſſe dicit, quorum ortum ita explicat, Poſtquam enim, inquit, ingreſſi ſunt filij Dei ad filias hominum, illæq; genuerunt, iſti ſunt potentes à ſæculo uiri famoſi. Quæ uerba multis errandi anſam præbuerunt, exiſtimantibus Angelos mulieribus ſe miſcuiſſe, indeq; progenitos

eſſe

eſſe Gigantes. Lactantius Firmianus lib. 2. de origine erroris, ait Angelis Deum per miſiſſe ut in terra commorarentur, hac tamen lege, ne terreſtribus commacularentur, alioqui fore ut cœleſtia amitterent: eos uerò nihilominus paulatim à Diabolo ad mulierum congreſſus eſſe pellectos, atque ideò coinquinatos, in cœlum poſtea non eſſe receptos. Qua de re Hilarius in Explicationibus ſuis ad Pſalmum 132. cuiuſdam extitiſſe librum teſtatur; atq; ait Angelos illos, filias hominum concupiſcentes, cum de cœlo deſcenderent, in Phœniciæ maximè excelſum montem Hermon conueniſſe, montisq; nomen interpretatum, Anathema eſſe. Scriptum Simphorianus Camperius reliquit Praxis lib. 2. cap. 7. multos affirmare, Dæmones in Succubi forma, uirili ſemine accepto, eodemq; ſub imagine Incubi in ſulcos muliebres eiaculato, Gigantes ipſos genuiſſe. Dæmones autẽ alia peragere, frequentes Theologi affirmant, quibus Diui Auguſtini teſtimonium ex libro. 15. de Ciuitate Dei deeſſe non uidetur. Ioſephus quoq; illuſtris auctor lib. 1. Antiq. cap. 5. teſtatum reliquit, ex Dæmonum cum mulieribus concubitu procreatos fuiſſe Gigantes. Sed cauſam hanc ortus Gigantum commentitiam eſſe, prænotatumq; Moſis locum ægrè Gigantum hiſtoriam aſtruere,

aſtruere, nemo non uidet. Vt enim rectius ſen tientium interpretum conſenſus eſt, filij Dei apud Moſem, pro Angelis accipi non debent: & per Gigantes ibi, non proceræ monſtroſæq; magnitudinis homines, ſed potius bellicoſos præpotentesq; ſignificare nobis uoluiſſe, ſanctitate atque antiquitate reuerendus auctor, uidetur. Hunc locum quòd altercationes admittat miſſum faciamus, & ad alia indubitata ueniamus. Capite 13. Num. exploratores à Moſe miſsi in terram Chanáan, Terra, inquiunt, quam luſtrauimus, deuorat habitatores ſuos. Populus, quem aſpeximus, proceræ ſtaturæ eſt: ibi uidimus monſtra quædam filiorum Enach de genere Nephilim [alibi, giganteo] quibus comparati, quaſi locuſtæ uidebamur. hæc illi. Vt autem tradunt Hebræorum Rabbini, Enach, uel potius Anach, uir fuit Gigantea proceritate præditus, à quo omnes Gigantes Anachim dicuntur. à quibus non abhorrent, quæ Theodoritus habet Quæſtione 26. ad lib. Num. In hanc enim loquitur ſententiam, Quam dicit eſſe generationem Enach? Hic, ut ueriſimile eſt, propter magnitudinem corporis, famatiſſimus erat, & uulgatiſſimus, genere uerò patrem omnino repræſentabat. hæc Theod. Alij uerò dicunt Gigantes Enachim dictos, ab Enochia ciuitate. ſiquidem

Beroſus

Beroſus libro citato literis prodidit, fuiſſe circa Lybanum urbem Enos dictam, Gigantum domicilium. Ex quo patet etiam poſt cataclyſmum fuiſſe Gigantes; unde & Noha filiosq; eius, & uxores, à quibus prognati erant, Gigantes fuiſſe quidam autumant, quibus adſtipulatur Beroſus, aut quiſquis ille fuit, qui libros Beroſi titulo inſignitos conſcripſit, inquiens libro primo Noha Gigantem fuiſſe. Gigantes fuiſſe apertius probatur cap. 2. Deuteronomij, ſic enim ibi legitur, Dixitq; Dominus ad me, Non pugnes contra Mohabitas, nec ineas aduerſus eos prælium, non enim dabo tibi quicquam de terra eorum, quia filijs Loth tradidi eam in poſſeſſionem. Emin primi fuerunt habitatores eius, populus magnus, & ualidus, & tam excelſus, ut de Enachim ſtirpe, quaſi Gigantes crederentur, & eſſent ſimiles filiorum Enachim. Et infrà, Non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon, quia filijs Loth dedi eam in poſſeſſionem. Terra Gigantum reputata eſt, & in ipſa olim habitauerunt Gigantes, quos Ammonitæ uocant Zommim, populus magnus, et multus, & proceræ longitudinis, ſicut Enachim, quos deleuit Dominus à facie eorum. Infrà etiam cap. 9. fit mentio Enachim. Ioſue cap. 14. Da ergo mihi montem iſtum,

quem

quem pollicitus eſt Dominus, te quoq; audiente, in quo Enachin ſunt, & urbes magnæ atque munitæ. Et paulò poſt, Nomen Hebron anteà uocabatur Cariatharbe: Adam maximus ibi inter Enachim ſitus eſt. Quo loco, Hieronymus in lib. De locis Hebraicis, Adami ſepulchrum deſcribi exiſtimat: unde nonnulli magnitudinem ad corpus referunt, quibus ſuffragari uidetur Methodius Martyr, qui ait Adamum genuiſſe Seth Gigantem ſecundum ſimilitudinem ſuam. Cuius etiam loci adminiculo Thalmudiſtæ in libro Cambedrim in cap. huius initij, Ebacdynema deliramentum illud, ſicut alia multa, de Adami corpore protulerunt, nempe adeò procerum fuiſſe, ut à terra ad cœlum uſque pertingeret. Vt tamen Epiphanius lib. 1. contra Hæreſes Tomo 3. ſe legiſſe affirmat; alijq; non pauci, nec indocti teſtantur, Adam non in Hebron, ſed propè Hieruſalem in Caluariæ loco, cui Hebraicè Golgota nomen eſt, tumulatus fuit. Quod ſi uerum ſit, non ſolùm multorum Theologorum, ſed etiam Iuris noſtri Pontificij auctorum interpretumq; ſententia improbanda eſſet, qui in Decr. Cauſa. 13. Quæſt. 2. cap. Hebron. Adami ſepulchrum in Hebron fuiſſe cenſuerunt, uulgatam Bibliorum uerſionem, & Hieronymi auctoritatem ſequuti, nec animaduertentes

tes uocem, Adam, Hebræis et Adamum Protoplaſtum, & hominem ſignificare: quibus etiam aduerſantur Hebræorum Rabbini (ſi modò horum nugamenta digna uideri poſſunt, quæ in teſtimonium proferantur) qui ita uertendum eſſe contendunt, Nomen Hebron anteà fuit Kiriath Arbam, homo maximus inter Anachim &c. E quibus unum memoria teneo Rabbinum Solomonem, qui ad hunc locum, in hanc loquitur ſententiam; Hoc nomen Arbam, nomen eſt Gigantis, qui eſt homo magnus in Gigantibus &c. Alij Kiriath Arbam, pro ciuitate quatuor, accipiunt (Arbam enim quatuor ſignificat) quòd in ea quatuor uiri ſepulti ſint, ſcilicet Anach pater, et Achiman, Sciſai, & Thalmai, eius tres filij, quorum mentio habetur in citato cap. 13. Num. his uerbis, Aſcenderuntq; ad Meridiem, et uenerunt in Hebron, ubi erant Achiman, et Sciſai, et Thalmai filij Enach. ut malè etiam in citato cap. Hebron, Hebron ciuitas trium uirorum eſſe dicatur. Sed hac de re Theologi noſtri decernant. Deuteronomij cap. 3. Og regem Baſan, Gigantem fuiſſe legitur. hæc enim ibi de eo habentur, Solus quippe Og rex Baſan reſtiterat de ſtirpe Gigantum. Monſtratur lectus eius ferreus, qui eſt in Rabbath filiorum Ammon, nouem cubitos

habens

habens longitudinis, et quatuor latitudinis, ad menſuram cubiti uirilis manus. Præterea lib. 1. Regum cap. 17. literis eſt conſignatum, fuiſſe ſpurium quendam in caſtris Philiſtinorum nomine Goliath è Geth, altitudinis ſex cubitorum, & palmi. In Iudith etiam hiſtoria, Gigantum mentionem factam eſſe uidemus. hæc enim in ea cap. 16. leguntur, Non enim cecidit potens eorum à iuuenibus, nec filij Titan percuſſerunt eum, nec excelſi Gigantes oppoſuerunt ſe illi, ſed Iudith &c. Diuus Auguſtinus lib. 15. de Ciuitate Dei, cap. 9. uaſtiora ampliora q; priſcorum hominum corpora quàm ſua eſſent ætate, atteſtatur, & inter cætera hæc quoque protulit, Vidi, inquit, ipſe non ſolus, ſed aliqui mecum in Vticenſi litore, molarem hominis dentem, tam ingentem, ut ſi in noſtrorum dentium modulos minutatim concideretur, centum nobis uideretur facere potuiſſe. Sed illum Gigantis alicuius fuiſſe crediderimus. nam præter quòd erant omnium multò maiora tunc corpora, Gigantes longè cæteris anteibant. Sicut alijs, noſtriſque deinde temporibus, rari quidem, ſed nunquam fermè defuerunt, qui modum aliorum plurimùm excederent. &c. Idem inferius, Verùm, ut dixi, antiquorum magnitudinis corporum, inuenta ple-

runque

runque oſſa, quoniam diuturna ſunt, etiam multò poſterioribus ſæculis produnt. Idem infrà cap. 23. Romæ paucis ante annis quàm ea urbs à Gotthis uaſtaretur, fuiſſe fœminam dicit, corpore quodam modo Giganteo, quæ non ex maximis orta eſſet parentibus, ad quam uiſendam mirabiles fierent mortalium conuentus. Quod pertinet ad molarem illum hominis dentem, formæ ſimilitudine deceptum eſſe Auguſtinum crediderim, (non enim centuplo corporibus noſtris maiora Gigantum fuiſſe corpora, quod ex dente illo argui uides, eſt exiſtimandum) molaremque illum Elephanti, aut marinæ beluæ fuiſſe. Nicephorus lib. 12. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 37. ſcriptum reliquit, natum Theodoſio imperáte, hominem quædá in Syria, forma Gigantea, proceritate cubitorum quinque, & unius prætereà palmi, Antonium nuncupatum; alterum uerò in Aegypto hominem adeò paruum, ut perdici ſimilis uideretur. Sua quoque ætate ſe hominem uidiſſe Syro antedicto perſimilem, quem breuis admodum ſtaturæ mulier peperiſſet.

S ED *iam ad Ethnicos ſcriptores ueniamus. Herodotus lib.* I. *auctor eſt, ſub terra inuentum fuiſſe Oreſtis cadauer, longitudinis cubitorum ſeptem. Plinius quoque naturalis hi*

ſtoriæ lib. 7. cap. 16. poſteritati prodidit, in Creta, terræmotu abrupto monte, inuentum fuiſſe corpus hominis ſtans 46. cubitorum, quod alij Orionis, alij uerò Etionis fuiſſe tradiderunt. Etionis loco, quidam legunt, Oti. Idem teſtatum reliquit, ſua ætate ſub Imperatore Claudio, aduectum fuiſſe ex Arabia hominem nouem pedum longitudinis, nouemq́; inſuper unciarum, ideſt brachiorum quatuor, & 7/8. Ad hæc corpora quædam in Salluſtianis hortis, non fuiſſe maiora brachijs quinque, & 1/8. quæ eiſdem planè uerbis Solinus cap. 5. retulit. Philoſtratus lib. 5. hæc Apollonij Thianæi uerba retulit, quæ ad aſtruendam de Gigantibus fidem, non parùm conducere uidentur, Ego, inquit, Gigantes fuiſſe dico, multisq́; locis, diruptis tumulis, eiuſmodi corpora oſtendi: non tamen, ut fertur, cum Dijs pugnaſſe credo, ſed forſan Deorum ædes, ac templa uiolaſſe &c. Non abſimilia affert idem Solinus cap. 14. loquens de Phlegra his uerbis, Illhic ſiquando, ut accidit, nimbis torrentes excitantur, & aucta aquarum pondera ruptis obicibus, ualentius ſe in campos ruunt, eluuione oſſa etiamnum feruntur detegi, quæ ad inſtar ſunt corporis humani, ſed modo grandiori, quæ ob enormem magnitudinem, monſtruoſi exercitus iactant extitiſſe, &c.

Pauſanias quoque, uaſta fuiſſe antiquorum corpora demonſtrat, licèt à fabulis, et mendacijs parùm diſtare quæ ſcribit, mihi uideantur. eam enim tali ex Aiacis cadauere, fuiſſe magnitudinē refert, ut ſi quis ſecundum ſymmetriam, & naturalem partium humani corporis inter ſe competentiam ratiocinetur, incredibili proceritate corporis præditum fuiſſe Aiacem cùm uitam inter homines uiueret, neceſſariò colligat. Sed Pauſaniam Calderini opera Latinè loquentem audias, De illius corporis magnitudine (inquit Pauſanias) Myſus quidam ita mihi referebat. aiebat enim mare ad eam tumuli partem, quæ litus reſpicit, inundaſſe, aditumq́; admonumentum paraſſe non difficilem; cadaueris quoque magnitudinem uel ex hoc me aduertere iubebat, quòd ipſe pedis illius talo pro diſco uteretur, ac præcipuè genuum oſſibus, quæ medici molas uocant, &c. Idem inferius refert in Aſterij inſula, ante Mileſiorum urbem ſita, cadauer Aſterij iacuiſſe (fuiſſe uerò hunc Anactis, qui ex terra natus ſit, filium exiſtimatum) quod nihilo decem cubitis breuius eſſet. Hic uerò Anac fortaſſe ille eſt, cuius in ſacris literis, ut ſuprà uidimus, mentio habetur. Multa enim Græci ex Hebræorum fontibus hauſerunt, ſuasq́; ad fabulas detorſerunt. Gellius lib. 3.

Noctium Atticarum cap. 10. Varronis ex Hebdomadibus ſententiam ſequutus, an ultra ſeptem pedes humana excreſcere poſſint corpora, ambigere uidetur. Sic enim loquitur, Præter hæc modum eſſe dicit ſummum adoleſcendi humani corporis, ſeptem pedes: quod eſſe magis uerum arbitramur; quàm quod Herodotus homo fabulator, in primo hiſtoriarum, inuentum eſſe ſub terra ſcripſit Oreſtis corpus, cubita longitudinis habens ſeptem, quæ faciunt pedes duodecim, & quadrantem. niſi ſi (ut Homerus arbitratus eſt) uaſtiora, prolixioraq́; fuerint corpora hominum antiquorum, & nunc, quaſi iam mundo ſeneſcente, rerum atque hominum decrementa ſunt. Hæc Gellius. Plutarchus in Theſeo, ipſius Theſei corpus magnum fuiſſe demonſtrat, loquens in hanc ſententiam, Locum effódit, quo facto apparuit magni corporis ſepulchrum, & iuxta pilum, atque enſis. Loquitur autem de eius ſepulchro. Sed nec minus uetuſta deſunt effoſſorum ingentium cadauerum exempla. literarum nanque monimentis proditum eſt, Clementis pontificis Maximi, & Henrici III. ætate, anno humanæ ſalutis M D. Romæ adinuentum fuiſſe Pallantis corpus, tantæ proceritatis, ut murorum urbis pinnas erectum, uertice pertingere poſſet. Galeoti Martij

tij ex cap.36.de doctrina promiſcua, uerba re tuliſſe ſit ſatis, Nam Gigantes (inquit) fuiſſe, ſacra narrat hiſtoria, & Romæ tempore Henrici III. inuentum eſt cadauer Pallantis, quem Turnus occidit, tantæ magnitudinis, ut longitudine ſui, Romanos muros æquaret, etc. Nec uerò, ſi huius magnitudinis cadauer effoſſum credamus, Pallantis id fuiſſe minùs fuerit exiſtimandum, quòd Virgilius libro Aeneidos XI. eius corpus exuſtum fuiſſe arguat,

» *Arſuraſq; comas obnubit amictu.*

cùm ſatis conſtare poſſit, illud de Pallantis concrematione κατὰ πρόληψιν moris fuiſſe à Poëta prolatum. Præterea Ioannes Boccacius lib. 4. Geneal. ut Gigantes fuiſſe, creditu facile ſit, hanc de Gigantis maximi cadauere narrat hiſtoriam, mihi quidem fabuloſam. Inquit enim ſua ætate, ruſticos quoſdam in Sicilia non procul à Drepano fodientes, maximum adinueniſſe antrum, in quo ſedens eſſet Gigantis cadauer, quod leua contum cuiuſuis nauis malo maiorem teneret. Quo in cineres, ut uetuſtiſſimis cadaueribus uſu uenit, ſtatim ſoluto, plúbum, quod conto inerat, pluſquàm mille, & quingentas libras exceſſiſſe; dentes libras nouenas, cranei uerò partem multa frumenti modia excepiſſe. Aitq; Boccacius idem, facta ſupputatione, Gigantis illius proceritatem ul-

tra ducentos cubitos proceſſiſſe, unde Polyphemum fuiſſe creditum ſit. Melchior Guilandinus Boruſſus, amicus meus, uir præter omnium diſciplinarum abſolutam cognitionem, in plantarum foſſiliumq; omnium, cæterorumq;, quæ ad rem medicam pertinent doctrina, primi noſtra ætate nominis, ſuperioribus diebus, cùm uarijs de rebus mecum cómentaretur, è re nata, facta Gigantum métione, mihi narrauit, ſe, cùm anno à Chriſto nato 1559. *in Aphricam captiuus eſſet perductus, Iuliæ Cæſare caluariá Gigantis miræ magnitudinis uidiſſe, quam Hiſpani duo identidem captiui, dum aratro terram proſcinderent, exaraſſent, & ad Regem Aſſanum Hariadeni Aenobarbi filium miraculi, & adipiſcendæ libertatis ergò, magno mortalium cócurſu conueherent: quos tamen ſpes fefellit, cùm Rex Barbarus, & qui omnino ἄμουσος nulla re minus quàm antiquitatis ſtudio, atque admiratione afficeretur, pro libertate quinos ipſis Venetos aureos perſolui iuſſerit. Huius autem caluariæ ambitum ſpithamarum fuiſſe undecim, idem retulit, ſeq; ab Hiſpanis illis, cùm mox diligentius de re percuntaretur, audiuiſſe, eodem loco, quo caluaria illa reperta eſſet, reliqua etiam cadaueris oſſa miræ, ut ſymmetriæ ratio expoſcebat, magnitudinis ſuperfuiſſe. Alexan*

der

der Centellius Romanus, Abbas multa probitate inſignis, mihi poſtea cum Ioanneandrea Anguillario Poëta percelebri eadem de re loquenti, narrauit, ſe in Calabria, in agro Rhegino, cùm iuxta templum, cuius ille Antiſtes eſt, altius terram effodi ciſternæ cõſtruendæ gratia, ruderaq́; multa egeri curaret, cadauer uetuſtiſſimum non uulgaris magnitudinis inueniſſe, longitudinis nimirum brachiorum quinquæ, cuius oſſa uetuſtatis iniuria, nimioq́; humore delibuta, facilè confracta ſint. ſupereſſe tamen etiam num pedum oſſa cum dentibus aliquot, quæ ut teſtis poſſim eſſe oculatus, ſe ad me perferenda curaturum, ſanctè recepit. Americus Veſpucius Florentinus, uir magno cũ animo tũ ingenio præditus, qui incognitas Orbis partes, maris pericula haudquaquam reformidans perluſtrauit, Gigantum inſulam (ſic nanque hodie nuncupatur) inuênit, in qua, ut alij etiam, qui ad eam appulerunt, atteſtati ſunt, quanquam proceræ magnitudinis homines ſint, nullus tamen brachiorum quinque longitudinem implere conſpicitur. Cùm Carolus huius nominis quintus Imperator, Bononiam imperij diadema à ſummo Pontifice accepturus, aduenisſet, ſeruum habuit à pedibus, uiſendæ magnitudinis, qui tamen proceritatem brachiorum quatuor non

excedebat: cuius nos ſepulchrum modumq́; in eadem urbe in quodam ſacello ſuperioribus annis ſpectauimus. Venetijs in Cruciferorum Eccleſia aſſeruatur os femoris Diui Chriſtophori, licèt parte ex altera comminutum, tantæ magnitudinis, ut eorum, quæ de uiri huius proceritate legimus, fides, uiſu aſtrui poſſit. Noſtra etiam ætate Paulum III. *Pont. Max. oſſa quædam humana moſtroſæ magnitudinis habuiſſe, non obſcuræ fidei Aulici mihi narrarunt. Cauſam, cur noſtra ætate gigantes non generentur, Mundi eſſe ſeneεtam, ut ſuprà dicebamus, manifeſtum eſt. Plinius quoque lib. 7. cap. 16. hoc exuſtioni aſcribit. ſic enim ait de hominis proceritate loquens, In plenum autem cũcto mortalium generi minorem in dies fieri, propemodum obſeruatur; raroſq́; patribus proceriores, conſumente ubertatem ſeminum exuſtione, in cuius uices nunc uergat æuum. Quam rem & Vergilium animaduertiſſe crediderim, dum & frugum ſemina degenerare, minoraq́; in dies fieri dixit, ſic enim cecinit Georgicorum libro* I.

» *Vidi lecta diu, & multo ſpectata labore*
» *Degenerare tamen, ni uis humana quotannis*
» *Maxima quæq; manu legeret. ſic omnia fatis*

» *In*

» In peius ruere, ac retro ſublaſſa referri.
Quanquàm Ariſtoteles lib.1.Meteor. terram locis duntaxat quibuſdam, non autem uniuerſam, nec eodem tempore, ſeneſcere, & rurſus iuuentutem adipiſci ſcribit. cuius iuuentus ſenectusq́; , animalium plantarumq́; iuuentuti, & ſenectuti minimè ſit comparanda. Quem ſequutus auctor libri De Mundo ad Alexandrum, ſiue Theophraſtus, ſiue alius eius ſæculi Philoſophus fuerit (Ariſtotelis certè opus non eſſe, liquidò conſtat) ait terram, naturam nihil uetuſteſcentem æquè cuſtodire, licèt terræ motionibus concutiatur, profluuie obruatur, & per partes exuratur. Mundi igitur uel uniuerſi, uel huius inferioris ſenectus, aduentansq́; exuſtio, ex qua ſiccitas inuehitur, ſeminumq́; ubertas, atq; innata uis calorq́; inſumitur, decrementi cauſam afferunt. Quæ res Empedoclem impulit, ut ſui æui homines, præ illis primis, inſtar obtinere infantium, ut Plutarchus lib. 5. cap. 27. De Placitis Philoſophorum ſcriptum reliquit, affirmare non ſit ueritus. Homerus quoque, quem Iuſtinianus noſter in Pandectarum Proœmio, omnis uirtutis parentem appellat, humana in dies decreſcere corpora, Iliad. lib. 5. ubi de Aenea à Diomede uulnerato loquitur, & libro 12. ubi de Aiace, itemq́; Hectore, haud obſcurè demon-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

monſtrat; ſic enim inquit, ut unum duntaxat locum adducamus.

» ἕκτωρ δ' ἁρπάξας λᾶαν φέρεν, ὅς ῥα πυλάων
» εἱστήκει πρόσθεν πρυμνὸς παχύς. αὐτὰρ ὕπερθεν
» ὀξὺς ἔην. τὸν δ' οὔκε δύ' ἀνέρε δήμου ἀρίστω,
» ῥηϊδίως ἐπ' ἄμαξαν ἀπ' οὔδεος ὀχλίσσειαν
» οἷοι νῦν βροτοί εἰσί. &c.

Ideſt. Hector autem rapiens lapidem portabat, qui portas
» *Stetit ante, deorſum craſſus, ſed supernè*
» *Acutus erat. hunc neque duo uiri ex populo optimi*
» *Facilè ad plauſtrum à terra prouoluerent,*
» *Quales nunc homines ſunt.*

Quæ Homeri loca Plinius, Gellius, ipſeq; Iuuenalis obſeruarunt, ſic nanque hic loquitur Satyra 15.
» *Nam genus hoc uiuo tunc decreſcebat Homero,*
» *Terra malos homines, nunc educat atque puſillos.*

Homerum æmulatus Vergilius, ſic inquit libro Aeneidos 12. de Turno loquens,
» *Saxum antiquum ingens, campo qui fortè iacebat*
» *Limes agrò poſitus, litem ut diſcerneret aruis:*

» *Vix illum lecti bis ſex ceruice ſubirent,*
» *Qualia nunc hominum producit corpora tellus.*
» *Ille manu raptum ualida torquebat in hoſtem.*

Fuitq́; tanta Virgilij auctoritas, ut Auguſtinus libro 15. de Ciuitate Dei cap. 9. ad aſtruendam de priſcorum hominum ſtatura fidem, hos uerſus adnotarit. Idem Vergilius Georgicorum libro 1. quod ad rem attinet ſic cecinit,

» *Ergo inter ſeſe paribus concurrere telis*
» *Romanas acies iterum uidere Philippi.*
» *Nec fuit indignum ſuperis, bis ſanguine noſtro*
» *Aemathiam, & lætos Aemi pingueſcere campos.*
» *Scilicet & tempus ueniet cùm finibus illis*
» *Agricola incuruo terram molitus aratro,*
» *Exeſa inueniet ſcabra rubigine pila,*
» *Aut grauibus raſtris galeas pulſabit inanes,*
» *Grandiaq́ue effoſſis mirabitur oſſa ſepulchris.*

Lucretius ante Virgilium eandem rem his eſt uerſibus proſecutus libro 2.

» *Sic igitur magni quoque circum mœnia mundi*

Expu-

» *Expugnata dabunt labem putreſq; ruinas*
» *Omnia ; debet enim cibus integrare nouando,*
» *Et fulcire cibus, ac omnia ſuſtentare :*
» *Nequicquam quoniam nec uenæ perpetiuntur*
» *Quod ſatis eſt, neque quantum opus eſt natura miniſtrat :*
» *Iamq; adeò effœta eſt ætas, effœtaque tellus,*
» *Vix animalia parua creat, quæ cuncta creauit*
» *Sæcla, deditq; ferarum ingentia corpora partu.*

Verùm quod ſpectat ad Homerum, dicendum uidetur, eum aut malè eſſe Philoſophatum, dum à Troiano bello ad ſuam ætatem luculentum decrementum hominis ſtaturam paſſam eſſe demonſtrat (& ſi non me latet, eum hyperbole, quæ Vergiliana etiam minor ſit, uſum fuiſſe) aut numeroſis propè ſæculis ætate à Troiano bello abſuiſſe. Quod ſi uerum ſit quotquot de Homeri ætate loquuntur ſcriptores, prorſus errarent; ſiquidem non multos admodum annos inter Troianum bellum, & Homeri tempora enumerant. Herodotus centum ſeptuaginta octo annos poſt Ilij expugnationem natum eſſe Homerum, memoriæ conſignauit

gnauit, τῶν δὲ, inquit, τρωϊκῶν ὕστερον γέγονεν ὅμηρος ἔτεσιν ἕκατον ἑξήκοντα ὀκτώ. Caſſius, ut Gellius refert lib. 17. Noctium Atticaru m, cap. 21. memoriæ in Annalibus mandauit, Homerum uixiſſe poſt Troianum bellum annis centum, & quadraginta. Cornelius uerò Nepos, eodem Gellio ibidem referente, dicit, ante Romam conditam annis circiter centum & ſexaginta. Solinus cap. 53. humanis rebus exceſſiſſe poſt Ilium captũ anno 272. Archilocus uerò in libello de Temporibus, Homerum Meonium (multi ſiquidem fuerunt Homeri) à Troiano excidio anno 500. floruiſſe dicit.

PLVTARCHVS, *qui omnium ſententias diligenter eſt perſcrutatus, in eiuſdem Homeri uita, quoſdam dixiſſe ait, natum fuiſſe Homerum Troiani belli tempore, eiuſdemq; ſpectatorem fuiſſe: Alios uerò, centum annis poſt, alios centum quadraginta. Quoſdam non integros octoginta annos inter Troiani belli tempora, & Homeri geneſim enumeraſſe, plures uerò in hanc conuenire ſententiam, annis centum poſt bellum Troianum, eſſe natum. Sed omnes falſa prodidiſſe dicere, temerarij hominis, rerumq; omnium prorſus ignari fuerit. Vnde reliquum eſt, ma lè philoſophari Homerum, qui centum anno-*

rum

rum aut paulò maiore curriculo, hominũ proceritatis deceſſionem minimè obſcurã factam exiſtimauit. Equidem cùm adhuc ſcholaſticus eſſem miroq́; antiquitatum ſtudio tenerer, multa antiquorum ſepulchrorum ſolia cum Piſis, tum in alijs Italiæ urbibus obſeruaui, ſumq́; permenſus, quæ tamen parum aut nihil, & ſi ante mille aut eo amplius annos facta erant, longitudine à noſtri ſæculi ſolijs arculisq́; ſepulchralibus aberant. Superioribus annis uidi ego Piſauri unà cum Ioanne Ricciardeſco Iuriſconſulto integerrimo, ac ciue meo, tunc urbis illius Prætore, in præclariſſimo Vrbinatum Ducis armamentario æreas galeas, in agris Metauro adiacentibus, ubi Aſdrubal cum exercitu cladem accepit, effoſſas, quæ ab ijs, quas modò milites noſtri geſtare ſolent, ad magnitudinem quod attinet, non diſcrepabant. Et nihilominus, utì omnes certò ſciunt, tempus illud, quo proſperè à Romanis ad Metaurum cum Aſdrubale pugnatum eſt, ab ætate noſtra longo ſæculorum agmine diſſitum eſſe conſtat. Quo fit ut dicere par ſit, innumerabilia propè ſæcula, non breuia annorum interualla, in humanis corporibus luculenta, uel ſaltem ſenſilia decrementa parere. Si quis ergo humanæ ſtaturæ ſeram, obſcuramq́; contractionem diligentius ſpectet, haud profectò

rationi

rationi conſentaneum eſſe dixerit, in tam breui temporis ſpacio, humanæ proceritati, ſenſile quicquam, exuſtionis uel temporis iniuria potuiſſe decedere.

Hippocratis loca duo pugnantia, conciliantur, & cur in miram proceritatem amplitudinemq; corpora excreſcant, declaratur. CAP. V.

SVPERIORA *me admonent, ut hîc quædã, de cauſa incrementi corporum afferam. Auicenna Tractatu 2. partis prioris Canticorum, Cauſæ, inquit, magnitudinis membrorum ſunt, fortitudo, & potentia formatiuæ, & etiam nutriens. Ariſtoteles etiam incrementũ corporum à forma fieri non à materia, contra Empedoclem probat: quod & eruditiſſimus Varchius meus aliquando adnotauit. Creſcere nanque perfectio eſt, & perfectiones in compoſito, à forma ſunt, imperfectiones uerò à materia. Idem lib. 3. de Part. anim. cap. 6. calorem eſſe ait, qui augendi uim obtineat. Medicorum princeps Hippocrates in libro de Aëre, aquis, & locis, incrementum à temporum anni temperata miſtura, aërisq; clementia proficiſci ait; in hanc enim loquitur ſententiam. Longè enim pulchriora, & maio-*

ra

ra omnia naſcuntur in Aſia, eſtq́; regio ipſa hac noſtra multò manſuetior: ſunt mores homi num benigniores, & cultiores. Cauſa uerò ho rum eſt, temporum anni temperata miſtura, ſiqu idem in medio ſolis ex ortu ſita eſt ad Au roram, à frigiditate ac caliditate omni remo tior. Incrementum autem & benignitatem inde proficiſci, omnibus in confeſſo eſt, cùm nihil ſit præccllens & cogens uiolenter, ſed per omnia æqualitas uigeat &c. Infrà uerò in Aſia homines eſſe ait magnitudinis eximiæ, quibus tamen uirilitas, audacia laborisq́; to-lerantia non inſint, huiusq́; rei cauſam præbe re tempora ipſa anni, quæ non magnas muta-tiones faciant neque caloris neque frigoris, ſed ſemper æqualia permaneant, cùm regio proximè accedat ad temperaturam optimæ conſtitutionis. Infra uerò ſibi ipſi aduerſari ui detur, ſic inquiens, Quicunque regionem mon tanam aſperam, nudam, & non aquoſam in-colunt, his mutationes temporum contingunt magnæ, & diuerſæ, unde & hominum formas magnas progigni conuenit, qui et ad laborem, & ad uiriliter agendum à natura præſtent, quibusq́; feritas & immanitas non mediocri-ter à natura ſint congenitæ. Hæc ille. Vides ubi mutationes magnæ, & diuerſæ ſint, cor-pora gigni magna, cùm contrà idem Hippo-

crates

crates ſuprà, temporum anni temperatam mi ſturam, & æqualitatem, cùm non magnæ mu tationes fiant, incremento corporum cauſam ſuppeditare, manifeſtè dicat. Quin tantum abeſt ut mutationes temporum ad hominum pro ceritatem conducere uideantur, ut morbos po tius, eodem Hippocrate atteſtante Aphoriſmorum part. 3. Aphoriſmo 1. & in lib. de Humoribus, pariant. mutatio nanque, ut Ga lenus ait in lib. Artis med. naturæ eſt inimica. Exiſtimaui aliquando Hippocratem cùm de montanis hominibus loqueretur, magnitudinem accipere quantum ſpectat ad latitudinem, & profunditatem, non quantum ad proceritatem (& horum etiam ratione magnitu dinem dici, fidem facit Galenus in explicationibus ſuis in Aphoriſmum 54. particulæ 2.) cùm illud ſubdat, ſcilicet homines illos alpinos ad laborem, & uiriliter agendum à natura præſtare. nouimus enim huiuſmodi corpora, non ſolùm in hominibus, ſed etiam in iugalibus, maiore prædita eſſe robore, neruoſiusq́; in labores conari; cum contrà procera, cito flacceſcant, ac labore conficiantur, ſuaq́; mole etiam feriata planè corruant. Verùm poſtea animaduertens Gallos Germanosq́ue, qui huiuſmodi regiones incolunt, proceris & ad laborem ferendum uiriliterq́ue agendum

aptiſſimis præditos eſſe corporibus, hanc abieci ſententiam, cenſuique non unam eſſe altius excreſcendi cauſam, ideoq; pugnantiam Hippocratis uerbis ineſſe nullam. Alpinorum uerò hominum corpora, immodica eſſe proceritate, frigoris mutationisq; et humoris ratione. Etenim haud obſcurum eſt propter ἀντιπερίστασιν frigoris, adaugeri corporis calorem, unde uentres hyeme naturà ſunt calidiſſimi, fameq; eo tempore maximè urgemur. Calorem uerò in huiuſmodi locorum incolis, propter mutationes augeri, idem Hippocrates in eodem libro teſtatur. Mutationes uerò morbos ipſis non conciliant tum propter robur duritiemq; corporum, tum propter aſſuetudinem. Vitruuius lib. 6. cap. 1. Septentrionibus ſubiectos, ſanguine abundare ait. Alexander Aphrod. Probl. 2. libri 2. Scythis calorem interiora tenere, partibusq; inſidere principibus teſtatur. Cum ergo calor ad interiora propter frigoris contraobſiſtentiam ſe colligat, roboreturq;, ac adaugeatur; calorq;, Ariſtotele libro 3. de Part. anim. cap. 6. atteſtante, augendi uim obtineat, meritò ad proceritatem editiora illa loca, de quibus Hippocrates loquitur, conducere uidentur, quòd propius ad mediam aëris regionem frigidiſſimam accedentia, uentisq; afflata, frigida ſint. Adhæc

hæc ſperma ipſum eadem ratione & ſpirituoſius, & calidius harum regionum hominibus ineſt. Cum autem, ut Phyſicorum omnium conſenſus eſt, ſpermatis calor ſpiritusq́; , fundendi ampliandiq́; uim obtineat, meritò à primis fœtus rudimentis embryoni inſitus, fundendo, alimoniam attrahendo, digerendoq́; , plurimùm ad magnitudinem adipiſcēdam conducet. Ariſtoteles Problemate 8. *ſectionis* 14. *nobis maximè adſtipulatur dum in hanc loquitur ſententiam, Fit igitur ut qui loca inhabitant calida, refrigerentur, qui frigida concaleſcant. Vtrobiq; tamen corpora magna adoleſcunt, eo quòd, qui frigida colunt, inſito calore abundant, qui calida, calore loci refouentur: quippe cum in calidis & à calore incrementum ſequatur, frigus autem uim aſtringendi conſtipandiq́; habeat. Cum igitur alteri principium intra ſe uehemens augendi obtineant, alteri nullo extremo frigore impediantur, meritò utriq; augeri poſſunt plenius, &c. Quem partim ſequutus Plinius lib.* 2. *Nat. hiſt. cap.* 78. *in Aethiopia propter ignium niſum, in aduerſa uerò glaciali mūdi plaga propter humoris alimentum, corpora eſſe procera teſtatur. Ac profectò humorem, incrementi maximi non ſolùm in animalibus, ſed etiam in plantis cauſam præbere, in confeſſo*

 eſt.

eſt. Vnde altiſſimorum montium arbores, quarum humor à Sole non exhauritur, quarumq; inſitus calor ex dicta iam cauſa roboratur, in miram aſſurgunt proceritatem. Vitruuius lib. 2. cap. 10. ſcriptum reliquit, quod & nos ſæpe uidimus, arbores in ea Appennini parte, quæ Septentrionem ſpectat, ex humore nimio, Solisq; defectu, craſſiores fieri: & infrà lib. 6. cap. 1. refrigeratas regiones, quòd abſint à Meridie, ipſisq; humor non exhauriatur à caloribus, quin eo affluant, homines alere ait corporibus præditos amplioribus, ideoq; ſub Septentrionibus gentes eſſe immanibus corporibus. Plinius uerò lib. 7. cap. 2. Maxima, inquit, in India gignuntur animalia. Indicio ſunt canes grandiores cæteris. Arbores quidem tantæ proceritatis traduntur, ut ſagittis ſuperari nequeant. Hæc facit ubertas ſoli, temperies cœli, aquarum abundantia. Hæc ille. Humorem autem proceritati cauſam præbere, ipſemet Hippocrates in eodem libro affirmat dum in hanc loquitur ſententiam, Atqui cùm multus aër ab aquis regionem occupet, ob hanc ipſam cauſam, quod ad formam ac corporum ſpeciem attinet, Phaſiani ſunt à reliquis hominibus longè diuerſi: ſunt enim magnitudine ingenti. Et hoc quia utuntur aëre maximè humectato, & quod apud ipſos anni

tempo-

tempora non uarias habent neque ad æſtum, neque ad frigus permutationes &c. Ex qua ratione fit ut longè maiora animalia in mari, quàm in terris uiſantur, quòd Ariſtoteles Problemate 54. ſect. 10. obſeruauit. Plinius quoq; lib. 9. cap. 2. magnitudinis immanium maris beluarum, cauſam euidentem eſſe ait, humoris luxuriam. Terra, Plinio eodem auctore, nullum animal Elephanto maius habet. Elephas uerò, teſte Ariſtotele, quadruplo maior eſt boue. At quantò maiora Oceanus alit monſtra? Horum nonnulla ad eam excreſcũt magnitudinem, ut niſi oſſa templorũ parietibus miraculi gratia, affixa conſpiceremus, quæ de ipſis narrantur, fide prorſus indigna uideantur. Vnde non immeritò, monſtroſa Neptuno tribuit antiquitas, & Orion Neptuni de ſtirpe, Gigas fuiſſe fertur: quod & Martius De Doctrina promiſcua cap. 36. obſeruauit. Latiorem locum præterea, amplumq; alimentum, non modicùm facere ad magnitudinem corporis, affirmat Ariſtoteles Problemate 14. ſectionis 10. Quamobrem aluo ampliore præditæ mulieres quanquàm humiles, fœtus edunt maximos procerosque. Huius etiam rei parentum proceritas, non modica habet momenta, magnos enim fœtus, à magnis prodire parentibus conſpicimus. Numeroſæ

igitur, adipiſcendæ proceritatis ſunt cauſæ; hæ nimirum, ut ex ſuprà relatis eſt manifeſtum, Fortitudo et poteſtas formatiuæ uirtutis, ſeu calor ſpiritusq́; qui in ſpermate continetur ampliſſimus; ampliſſima alimonia: temporum anni temperata miſtura, aërisq́ue clementia, fortes aëris mutationes: frigus: aëris calor, igniumq́ue niſus: humoris luxuries non ſolùm in aëre, ſed etiam in alimentis: alui amplitudo. Harum cauſarum ſi multæ coierint, gignuntur Gigantes, non quidem eius magnitudinis, cuius, recèns creato mundo, gignebantur, ſed miræ proceritatis homines, quales noſtra ætas uidit, habereq́; dicitur Gigantum uocata inſula, ab Americo Veſpucio primùm luſtrata. Verùm antequàm caput hoc reprimo, illud etiam afferre libet, quod Ariſtoteles in lib. De Generatione animalium ſcriptum reliquit, ſcilicet perficiendi cuiusq; animalis certam eſſe magnitudinem tum ad maius tum ad minus, quem terminum non ſupergrediuntur, ut uel maiora uel minora euadant (Seneca in Quæſtionibus naturalibus, creſcendi legem appellat) atq; ut idem lib. 2. de Anima literis prodidit, omnes res naturales habere tam in qualitate, quàm in quantitate quendam terminum, quandamq́; præſtitutam menſuram tam in paruo quàm in multo, ultra

quem

quê eas aliter inueniri ſit ἀδύνατον. *Si ergo noſtra ætate aliqua corpora communem excedẽt magnitudinem, atq; exilitatem, id non in immenſum neque ad minimam paruitatem fiet. Neque etiam hic illud ſilentio inuoluendum eſſe uidetur, fieri aliquando in iumentis monſtroſas magnitudines. Eam ob rem legere eſt apud Liuium libro primo Dec. I. bouem olim in Sabinis cuidam patri familiæ miranda magnitudine ac ſpecie eſſe natam, cui monumentum miraculo, fuerint Romæ in ueſtibulo templi Dianæ fixa per multas ætates cornua.*

Naues Onerarias remis etiam agi olim conſueuiſſe. Lazarus Bayfius reprehenſus. Cap. VI.

LAZARVS BAYFIVS, *uir non contemnendæ eruditionis, quin de literis benemeritus, in libro de Re nauali ſic inquit, de longis abundè diximus, de Onerarijs, paucis diſſerendum. Quæ Onerariæ dictæ, quòd eſſent oneri ferẽdo idoneæ, et ea ratione* φορτηγοὶ *dicuntur à Græcis. Polybius in primo* ἔχων ἑκατὸν εἴκοσι σκάφη καὶ τὴν ἀγορὰν σχεδὸν ἐν ὀκτακοσίαις ναυσὶ φορτηγοῖς. *Liuius Dec. 3. lib. 7. Naues, quas Liuius tutandis commeatibus habuerat, partim machinationibus onerat, appara*

tuq; mœnium oppugnandorũ; partim tormentis, & ſaxis, omniq; telorum miſſilium genere inſtruit. Onerarias quoque, non eas ſolùm, quæ remis agerentur. Quibus uerbis declaratur, Onerarias non ſolere remis agi. Hæc Bayfius: qui omnem antiquitatem obſeruaſſe atq; excuſſiſſe hoc loco minimè uidetur, quando quidem non ſolùm uelis, uerùm etiam remis, Onerariæ, φορτηγοὶ *à Græcis uocitatæ (Thucydides, ut Pollux adnotauit lib. 1. cap. 9. portatorium, Onerariam uocat, & Plautus in Mercatore, Gerariam) curſum conficiebant. Quod uerum eſſe, dubio procul demonſtrat Homerus Odys lib. 9. ſub Vlyſſis perſona, ſic canens,*

κύκλωπος γὰρ ἔκειτο μέγα ῥόπαλον παρὰ σηκῷ,
χλωρὸν ἐλαΐνεον, τὸ μὲν ἔκταμεν ὄφρα φοροίη
ἀυανθὲν. τὸ μὲν ἄμμες ἔϊσκομεν εἰσορόωντες
ὅσσονθ' ἱςὸν νηὸς ἐεικοσόροιο μελαίνης,
φορτίδος εὐρείης, ἥτ' ἐκ περάα μέγα λαῖτμα.
τόσσον ἔην μῆκος, τόσον πάχος εἰσοράασαι.

Ideſt, ſi uerbum uerbo reddas,

Cyclopis enim iacebat magnus contus iuxta caulam
Viridis, oleaginus, quem quidem inciderat ut portaret
Exſiccatum: hunc quidem nos comparauimus inſpicientes,

Quan-

Quantus malus nauis uiginti remorum nigræ
Onerariæ, latæ, quæ tranſit magnam undã,
Tanta erat longitudo, tanta craſſitudo ex uiſu conijciendo.

Vides quàm ualidè hic Homeri locus contra Bayſii obſeruationem pugnet. Vt ergo omnis error abſit, dicendum eſt, Onerarias maximas, quæ nulla niſi uentorum ui impelli poſſent, ut etiam hodie fit, remis agi non conſueuiſſe (nunc tamen triremium forma Onerariæ naues ædificantur, quas uernaculo ſermone Galeas groſſas uocant, quæ remis etiam aguntur, quamuis mole Onerarijs non ſint inferiores) minores uerò ut hæ, quæ uiginti remorum eſſent, & remis, & uelis, & ut nauigandi ratio atque uſus exigebat, maria ſulcaſſe.

Gulielmi Budæi errata duo demõſtrantur, & quid Ciceroni, atq; aliis auctoribus equum admittere, ſignificet. locum quendam Pandectarum mutilum, lacunoſumq; ut Budæus exiſtimauit, non uideri. CAP. VII.

GVLIELMVS *Budæus homo doctus & diligens, qui Pandectarum libris ſitu & tene-*

tenebris obſitis, non parum lucis attulit, quo nomine Iuriſconſulti omnes illi maximè debemus, in ſuis annotationibus quodam loco ſic inquit, Admittere equum, interdum pro conſcendere accipitur, ut apud Ciceronem in ſecundo de Finibus, Num etiam cùm P. Decius ſe deuoueret, & equo admiſſo in mediam aciem Latinorum irrueret, &c. Cùm adoleſcens adhuc è Grammaticorum ſcholis non eſſem egreſſus, atque in hunc Budæi locum incidiſſem, ſtatim eum lapſum eſſe animaduerti. eo nanque loco, equum admiſſum, non pro conſcenſo, ſed pro concitato, & celeri accipi debere ſatis demonſtrat Valerius Maximus ſic uocem interpretatus lib. 5. cap. 6. de eodem P. Decio ſcribens, Caput, inquit, ſuum pro Reip. ſalute deuouit, ac protinus concitato equo, in hoſtium agmen, patriæ ſalutem, ſibi mortem quærens, irrupit. Concitato equo, ut uides, dixit, pro eo, quod Cicero habet, Admiſſo. Quin ipſemet Cicero rem totam aperit, dum lib. 3. De Natura Deorum loquitur in hæc uerba, Rebantur enim fore ut exercitus Imperatorem equo incitato ſe in hoſtem immittentem perſequeretur, id quod euênit etc. Idem lib. 1. de Diuinat. de P. Decio, Poſt triennium autem cùm Conſul eſſet, deuouit ſe, & in aciem Latinorum irrupit armatus. Quo eius facto

ſuperati

ſuperati ſunt & deleti Latini. Vbi uides uerbum Irrupit, equi concitationem admittere. Cæſar quoque lib. I. Belli Gallici eodem ſignificatu uerbo ipſo, quo de agitur, uſus eſt, Conſidius, inquit, equo admiſſo, ad eum accurrit, dicit montem, quem à Labieno occupari uoluerit, ab hoſtibus teneri, &c. Penelope Ouidiana.

» *Hîc lacer admiſſos terruit Hector equos.*

Magno Franciſci Philelphi errore, qui lib. 36. ſuarum epiſtolarum, Amiſſos legit, qui alios etiam, neque infimi ordinis ſcriptores aſſeclas habet, præter Egnatium non obſcuræ hominem famæ, qui in obſeruationibus in Ouidij Heroid. admiſſos in eodem uerſu legendum eſſe contendit. Prædictis, Ouidij eiuſdem luculentius teſtimonium accedat ex lib. I. Metamor. ubi ſic ait,

» *utq; monebat*

» *Ipſe amor, admiſſo ſequitur ueſtigia paſſu.*

Admiſſum paſſum pro celeri, quaſi ſe ipſum Apollo ad curſum acrius concitaſſet, dictum eſſe perſpicis. Abhinc multos annos cùm hac de re ad Franciſcum Robortellum, uirum de Græcis Latiniſq; literis, deq; morali Philoſophia bene meritum, retuliſſem, illeq; ut amantiſſimum præceptorem decuit, ingenium meum eſſet exoſculatus, ac laudibus etiam, ut me arden-

ardentiorem in literarum ſtudia redderet, eſſet proſecutus, neſcio quo fato poſtea factum eſt, ut in eius amici libris, Franciſci Floridi quædam de re, longa admodum præcedente præfatione, ſcripta ſint. Idem Budæus in annotatione ad hæc uerba legis 2. De Origine iuris, Populi cõſenſu partim in carcere necati. Ita rurſus reſpub. ſuum ſtatũ recepit.] ſic ſcriptum reliquit, Deſunt hîc haud dubiè quatuor uerba. Addo igitur, Partim in exilium acti. nunquam enim hæc particula partim, non geminata reperitur. hæc ibi. Ac cùm Ciceronis auctoritatibus particulæ geminationem oſtendit, rem ex Liuio intelligi poſſe dicit, qui refert ex Decemuiris, de quibus Pomponius Iuriſconſultus loquitur, Appium, & Oppium in uincula coniectos, ſpontanea morte iudicium præueniſſe, eorum uerò collegas exilij cauſa ſolum uertiſſe. Cui & auctoris innominati ex cap. 21. libri De Viris illuſtribus, quem quidam Plinio Cæcilio, quidam Cornelio Nepoti, quidam uerò nouiſſimè Probo adſcribunt, teſtimonium addo, qui ait in Decemuiros illos omnes aut morte, aut exilio fuiſſe animaduerſum. Verùm quanquam Budæi additamentum ſatis probabile uidetur, inuenio tamen calamo exarata & membranacea exemplaria quædam, quæ refragantur, cùm uerba à Bu-

dæo

dæo addita, minimè habeant, nec alia præter ea, quæ in olim uulgata editione habebantur: deinde quia Lucretium uideo lib. 5. et 6. hanc particulam, partim, citra geminationem uſurpaſſe, apud quem deprauatum eſſe contextum, cùm ratio carminum obſiſtat, dicere cuiquam non fuerit integrum. Priore loco ſic inquit Lucretius,

» *Et partim mutant cum tempeſtatibus unà*
» *Rauciſonos cantus cornicum ſæcla uetuſta,*
» *Coruorumq́; greges, ubi aquam dicuntur, & imbres*
» *Poſcere, et interdũ uentos, aurasq́; uocare.*

Poſteriore uerò,

» *Hunc homines fontem nimis admirantur, & acri*
» *Sole putãt ſubter terras ferueſcere partim,*
» *Nox ubi terribili terras caligine texit,*
» *Quod nimis à uera longè eſt ratione remotum.*

Cicero lib. 2. de Diuinat. A nobiliſſimis, inquit, ciuibus, partim etiam à ſe omnibus rebus ornatis, trucidatus iacêret. Idem de Amicitia, Sed nihil eſt quod illi non perſequantur his argumentis, partim fugiendas eſſe nimias amicitias, neque neceſſe ſit unum ſollicitum eſſe pro pluribus. Valerius Maximus lib. 2. de Inſtitutis, Pars capitali iudicio damnatæ, nec

alia

alia ſimili poſtea uoce reſpondet, quod idem eſt ac ſi, partim, dixiſſet. Permultas, quas habeo auctoritates, miſſas facio, ne teſtibus uti non neceſſarijs uidear.

Legem XII. Tabularum de addictis, non fuiſſe ex Solonis aut ullius Græci nomothetæ legibus deprromptam. De lege Σεισάχθεια. Quibus ex locis iuribusq; ius Decemuirale collectum ſit. Diuus Auguſtinus, Seruius, & Accurſius notati. CAP. VIII.

DECEMVIRALIBVS *legibus, quibus duodecim tabulis eſt nomen, cautum fuit, ut ſi quis ob pecuniam debitam, quam ſoluere nõ poſſet, adiudicatus, addictusq; eſſet, eius corpus in partes ſecatum creditoribus diſtribueretur. de qua lege Cicero in lib. de legibus, & Gellius lib. Noc. At. 20. cap. 1. Hanc, cùm acerba nimis ſæuitiaq; inſignis ſit (quanquàm Sextus Cæcilius apud Gellium, eam pœnæ huius ſæuitia in terriculamentum, & ne ad eam perueniretur excogitata, ſancitam eſſe contendit) & à Romanorum ingenijs quodammodo aliena, longeq; ab humanitate abeſſe uideretur, quidam Iuriſconſultus ἄμουσος omnino, non ex Decemuirorum penore urbis'ue moribus*

bus

*bus depromptam mihi affirmabat, ſed potius
ex Solonis, Draconis'ue legibus (huius nan-
que leges ſanguine ſcriptas, ob ſæuitiam, quoſ
dam dixiſſe) deductam cenſebat. Eam ego ex
Solonis Draconis'ue legibus minimè fluxiſſe,
ſed ex urbis potius manaſſe inſtitutis, contrà
diſſerebã. ſatis enim conſtare ex Liuij lib. 2.
multò ante quàm legati Romani in Græciã le
gum cauſa mitterẽtur, conſueuiſſe necti debito
res, inq; eos uerberibus priuatim dæſeuiri.
Adhæc nuſpiam eſſe lectum, Draconem Solo-
nem'ue huiuſmodi legem ſanxiſſe; quin tantum
abeſſe ut Solon in obæratos ſæuiendum eſſe cen
ſuerit, ut potius* Σεισάχθειαν *legem (hanc
Legati illi Romã haudquaquã attuliſſe uiden-
tur) qua alieni æris onera ſubleuaret, et graua
tos à uinculis tutos rederet, tulerit. Cùm Dio-
dorus Siculus De antiquorum geſtis fabuloſis
lib. 2. ſcriptũ reliquerit, Aegyptiorũ legibus
ſancitum fuiſſe, ut debitorum bona, nõ corpora
eſſent creditoribus obligata, eamq; legem ui-
deri Solonem ad Athenienſes tranſtuliſſe, quã*
Σεισάχθειαν *appellauerit, dũ decerneret ne ob
uſuras (inquit Diodorus) ciuium corpora ne-
cterentur. De qua lege ſcribit etiam Plutar-
chus in Solone, in lib. de Vitãn. uſu. in Poli-
ticis, & in libello De Fortuna et uirtute Ale
xãndri. Satis ergo conſtare non ex Solonis,*

aut

aut Draconis legibus, eam de addictis ſanctionem eſſe ductam, ſed aliunde deriuatam. His ille tandem acquieuit. Quantum autem ad rem attinet, ſciendum eſt, ex legibus regijs et ex moribus populi Romani, ut ex Alicarnaſſei lib. 2. & 10. cognoſcimus, multa in 12. Tab. translata fuiſſe; quin, ut Seruius literis prodidit, ex Faliſcorum legibus aliquid in eaſdem fuiſſe conuectum; ſic enim ait in explicatione ad hunc uerſiculum lib. 7. Aeneid.

» *Hi Feſcenninas acies, æquosq; Faliſcos.*

Romani miſſis Decemuiris, à Faliſcis collegerunt iura fæcialia, & nonnulla ſupplementa 12. Tabularum, quas habuerunt; nam ab Athenienſibus decem habuerunt tabulas. hæc ille. Præterea non eſt negandum, licèt hîc Seruius, Liuiusq; libro 3. Decadis primæ, Atticarum dútaxat legum, ex quibus 10. Tabulæ Romæ deſcriptæ, & ad rumores hominum, propoſitæ, correctæ mox ſint, faciant mentionem (ſic enim ait Liuius, Iam redierant Legati cum Atticis legibus. eo intentius inſtabant Tribuni &c.) ex alijs quoque Græciæ urbibus Decemuirale ius collectum uideri. Cuius rei hæc habeo argumenta. Idem Liuius libro citato; Miſſi, inquit, Legati Athenas Sp. Poſthumius Albus, A. Manlius, P. Sulpitius Camerinus: iuſſiq; inclytas leges Solonis

deſcribere, & aliarum Græciæ ciuitatum inſtituta, mores, iuraq; noſcere &c. Pomponius in Pandectis ſub titulo De origine iuris. l. poſteriore. §. Exactis. ſic ait, Placuit publica auctoritate decem conſtitui uiros, per quos peterentur leges à Græcis ciuitatibus &c. at in hoc labitur Pomponius, quòd contra hiſtoriariarum fidem, decem fuiſſe à Romanis miſſos legatos dicit, cùm tres ſolùm fuerint. Gellius lib. 20. cap. 1. de eiſdem 12. Tab. Eas, inquit, Leges, cùm Sextus Cæcilius, inquiſitis, exploratisq; multarum urbium legibus, eleganti, atque abſoluta breuitate uerborum ſcriptas diceret, &c. Iuſtinianus Inſtit. De Iure nat. gentium, & ciuili, Et non ineleganter in duas ſpecies ius ciuile diſtributum eſſe uidetur, Nam origo eius ab inſtitutis duarum ciuitatum, Athenarum ſcilicet, & Lacedæmoniorum fluxiſſe uidetur &c. Quæ cum non ſatis perſpecta haberet Diuus Auguſtinus, aut fortaſſe (quod magis putandum eſt) memoriæ uitium pateretur, non ſine errore lib. 2. De Ciuitate Dei, cap. 16. Romanos à Lacedæmonijs iura accepiſſe negauit, Seruij, ut opinor, relata auctoritate ductus, & Liuij uerbis illis, Iam redierant Legati cum Atticis legibus. Eruditiſſimi ſanctiq; uiri, qui his libris De Ciuitate Dei præter rem Eccleſiaſticam, non mo

dicum rem literariam promouit, uerba hæc ſunt, Si autem à Dijs ſuis Romani uiuendi leges accipere potuiſſent; non aliquot annos poſt Romam conditam, ab Athenienſibus mutuarentur leges Solonis: quas tamen non ut acceperunt, tenuerunt, ſed meliores, & emendatiores facere conati ſunt. quanuis Lacedæmonijs Lycurgus leges ex Apollinis auctoritate ſe inſtituiſſe confinxerit: quod prudentes Romani credere noluerunt, propterea non inde acceperunt. Hæc Auguſtinus. Cui magis obſtat Ammianus Marcellinus, qui libro 16. rerum geſtarum teſtatum reliquit, leges Sumptuarias ex Rhetris Lycurgi, ideſt Axonibus, Romam translatas, diu fuiſſe obſeruatas, demumq; ſeneſcentes à Iuliano Imperatore paulatim fuiſſe reparatas. Sanè errat quoq; Seruius dum inquit ex 12. Tab. decem Romanos ab Athenienſibus habuiſſe (hoc idem cum Seruio cenſuit etiam Accurſius noſter in Glo. ſua ad prænotatum Iuſtiniani locum) cùm nullus, quòd equidem meminerim, auctor numerum legum Athenis allatarum protulerit, & Liuius harum mentione, tanquam ex principe Græciæ urbe perlatarum, contentus, dicat mox inſtitiſſe Tribunos, ut tandem ſcribendarum legum initium fieret, decemq; poſtea fuiſſe conditas tabulas, propoſitasq; publicè, &

ad

ad rumores hominum de unoquoq; capite edito, fuiſſe correctas. Niſi ſi, ſcriptionem decem tabularum, ſolam è Græca lingua uerſionem, Liuio ſignificare exiſtimandum ſit, cùm Pomponius dicat in prænotato. §. Exactis. leges in tabulis Decem æneis, uel eboreis perſcriptas, fuiſſe pro roſtris propoſitas, ut poſſent apertius perſpici. Nam ſi Græcè ſcriptæ fuiſſent propoſitæ, à paucis legi potuiſſent, cùm eo tempore Græcarum literarum non admodum periti eſſent Romani. Gellius lib. 11. cap. 18. à Decemuiris duodecim tabulas ſcriptas fuiſſe dicit. Idemque lib. 17. cap. 21. ab ijs primò decem fuiſſe tabulas conſcriptas, mox duas alias additas, teſtatur.

Ciceronis locus propter lacunam, uerborumq́; defectum antea obſcurus, Plutarchi uerborum adiumento, illuſtratus. CAP. IX.

IN *libro Ciceronis ſecundo de Legibus, hæc uerba leguntur, Hoc uerò nihil ad Pontificum ius, & è medio eſt iure ciuili, ut per æs, & libram hæredem teſtamenti ſoluant, & eodem loco res ſit, quaſi ea pecunia legata non eſſet, ſi is, cui legatum eſt, ſtipulatus eſt idipſum, quod legatum eſt, ut ea pecunia ex ſtipu*

*latione debeatur: ſitq; ea * non doctum hominem ſanè, cuius fuit Accius perfamiliaris: ſed menſem credo extremum anni, ut ueteres Februarium, ſic hic Decembrem ſequebatur. Hæc Cicero. Quæ ante aſteriſcum uerba ſunt, nullo pacto ijs, quæ ſequuntur cohærent. Priora nanq; de ſacris perpetuis dicta ſunt, poſteriora uerò ad ius Manium faciunt. Aſteriſcus ergo inter ea, quæ tractationis de ſacris perpetuis calcem facerent, et caput de Manium iure habebant, locatus eſt. Sed quemnam dicit Cicero ſequutum fuiſſe Decembrem menſem, aut ad quid ſequutum, et de quanam re hîc & in uerbis, quæ uetuſtate penitus obſoleuerunt amiſſaq; ſunt, loquutus eſt? Dicendum eſt de inferijs, parentalibus, et Decio Bruto: quod apertè ſatis, et luculenter demonſtrat Plutarchus in Problematibus dum Ciceronis dictum, ex hoc, ut in confeſſo eſt, loco citans, in hanc ſententiam loquitur, Quid eſt, quòd cùm cæteri Romani Februario mortuis inferias mittere, & parentare conſueuiſſent, Decius Brutus, ut Cicero ſcribit, id Decembri faciebat? & quæ ſequuntur. Vides non parum lucis è Plutarchi uerbis Ciceronis contextui alioquì obſcuriſſimo accedere.*

Emen-

Emendata Conſtitutio quædam in lib. Legum nouellarum Diui Theodoſii, apud Iulium Frontinum, & in Codice Iuſtiniani. De Nili alluuionibus, & aggeribus, ac Aegyptiorum fletu Nili irrigationem precantium. Illuſtrantur rubricæ C. de Nili aggeribus non rumpendis, & de Frumento Alexandrino, & quid Flumen ſub titulo de Alexandriæ Primatibus in eodem C. ſignificet, declaratur.

CAP. X.

IN *libro legum nouellarum Diui Theodoſii, ſub titulo, De Alluuionibus, et paludibus, legitur Conſtitutio, quæ in ſui media ferè parte hæc habet uerba, Ideò ſuggeſtionem tui culminis admittentes, non Aegyptijs ſolis, nec de limi tantũ alluuionibus loquimur; ſed quod ſalubre eſt orbi terrarum, atq; omnibus prouincijs promulgamus, &c.* Eadem in libro Iulij Frontini, de Controuerſiis limitum, habetur, & hæc eadem uerba continet, non ſine mendo, quod etiam legitur in doctiſſimi uiri, omniq; encomio maioris, Pauli Manutij Additamentis ad Calepini Lexicon, quibus eiuſdẽ conſtitutionis uerba ex Frontino inſerta ſunt. Pro eo enim, quod eſt Limi, legendum eſt Ni-

li. quod conijcio ex.l.3.C. de Alluuionibus et pal. quæ ex eadem profluxit. ſic enim ibi ſcriptum cernere eſt,

Impp. Theod. & Valen. AA. Cyro P. P.

Ea, quæ per alluuionem, ſiue in Aegypto per Nilum, ſiue in alijs prouincijs per diuerſa flumina poſſeſſoribus acquiruntur: neque ab ærario uendi, neq; à quolibet peti &c. huc etiam illa ſpectant, quæ in.l. præcedenti leguntur,

Imppp. Archad. & Honor. & Theod. AAA. Cæſario P. P.

Si quos inundatio Nili fluminis reddidit ditiores &c. Vbi etiam illud eſt animaduertendum contextui prænotatæ legis tertiæ, mendum inſediſſe; quod fuit in cauſa ut Accurſius neſcio quid de uitio ſomniaret, & comminiſceretur. Pars autem mendoſa hæc eſt, Ne uel alluuionum ignorare uitia, uel rem noxiam poſſeſſoribus uideamur inducere &c. Cùm potius, ut nos admonet idem liber legum Nouellarum Diui Theodoſij, ita ſit legendum, Ne per alluuionum ignorantiam, uetitam rem, & maximè noxiam, poſſeſſoribus, uideamur indicere. Accedit eò quòd uerba illa, Sed quod ſalubre eſt orbi terrarum, atque omnibus prouincijs, promulgamus. ſatis demonſtrant, uerba, quæ præcedunt, priuatim ad loci uel regionis unius alluuionem ſpectare

potuiſſe, ideò non eſſe, limi, legendum. Cum autem, ſi alibi uſpiam, fiant maximæ iuxta Nilum alluuiones, terræq; immodica accrementa, meritò, de huius fluminis alluuionibus uerba facta eſſe, poteſt intelligi. Quod autem maiores quàm alibi, fiant circa Nilum alluuiones, teſtatur Ariſtoteles, qui libro primo Meteor. ait, uideri Aegypti regionem in dies ſingulos magis, magisq; exaruiſſe, à Niloq; omnem adaggeratam aduectamque eſſe. Quod ipſum & Seneca Naturalium quæſtionum lib. 6. cap. 25. exiſtimauit. quo loco etiam ſic loquitur, Tantum enim (ſi Homero fides eſt) aberat à continenti Pharos, quantum nauis diurno curſu metiri plenis lata uelis poteſt: ſed continenti admota eſt &c. Strabo lib. 1. Itaque Aegyptus uniuerſa ſub Herodoto, fluuij munus appellari iure potuit, & ſi non uniuerſa, ea ſaltem, quæ ſub agro eſt inferiore, qui Delta nuncupatur, &c. Nilus enim (hunc Gellius lib. 10. cap. 7. fluminum, quæ ultra imperium Romanum fluerent, prima eſſe magnitudine dixit) auctu magno quotannis, ut Herodot. lib. 2. Diodorus primo, & alij teſtantur, per Aegyptum ſpatiatur, limum trahit, alluuionesque, ut par eſt, magnas, agrorum limites confundens, facit; unde excogitatam primò ab Aegyptijs geome-

triam, cùm apud Herodotum libro citato, tum apud Iamblichum, Strabonemq́; lib. 17. Geograph. legimus. Cicero lib. 2. de Natura Deorum, de eiuſdem Nili alluuione, Aegyptum, inquit, Nilus irrigat, & cùm tota æſtate, obrutam oppletamq́; tenuerit, tum recedit, mollitosq́; & oblimatos agros ad ſerendum relinquit, &c. Vlpianus quoque. l. 1. §. Ripa. ff. De fluminibus, Nilum incremento ſuo Aegyptum operire teſtatur. Ex alluuione flumen hoc nomen eſſe ſortitum, nonnulli dixere, ut Nilum antiqui, quaſi νεὸν ἰλύν, hoc eſt nouum limum uocauerint, quod nouum lutum quotannis aduehat. Cùm uerò inundatio Nili, quædam ſit ſtercoratio, præſertim cùm ampliſſima eſt, meritò Aegyptij Iſidis ſacra celebrantes, Nili irrigationem fletibus ſolebant implorare. Quò reſpexiſſe Statius uidetur, cum inquit,

» *melius uotis Mareotica fumat*
» *Coptos, & æriſoni lugentia flumina Nili.*

Niſi potius, lucentia, legendum ſit. Ad quem locum Lactantius, ſiue, ut alij malunt, Luctatius enarrator, ſic inquit, Coptos ciuitas Mareotica Aegypti, in qua Io uerſa in Iſidem colitur, cui ſacris Siſtro celebratis Nilus exæſtuat. Lugentia.] De ſacris Iſidis tractum, quia prouentum frugum quærunt Aegyptij uſque

ad ueros planctus, nam irrigatio Nili, ſupra dictorum fletibus imploratur. hæc ille. Ex incrementi autem menſura, Aegyptij frugum copiam, aut penuriam præuident: ſiquidem, ut Plinius lib. 5. cap. 11. poſteritati prodidit, cùm Nilus ad duodecim cubitos intumuerit, prouincia famem ſentit, in 13. etiam num eſurit. 14. cubiti hilaritatem afferunt: 15. ſecuritatem: 16. delitias, & hoc iuſtum dictum eſſe ex obſeruatione incrementum. Quæ res in Nili ſtatua antiquitate uiſenda, quæ Romæ in Vaticano conſpicitur, puerulis ſexdecim eam quaſi ſcandentibus, ſupremoq; copiæ cornu manu præferente, ſignificata eſt ab antiquis. Plinius lib. 35. cap. 7. Inuēnit eadem Aegyptus in Aethiopia, quem uocant Baſaltem, ferrei coloris, atque duritiæ, unde & nomen ei dedit. Nunquam hic marmor repertus eſt, quàm in templo Pacis, ab Imperatore Veſpaſiano Auguſto dicatus. argumento Nili ſexdecim liberis circa ludentibus, per quos totidem cubiti ſummi incrementi augentis ſe amnis eius intelliguntur. hæc ille. Propter uim autem latè ſe effundentium Nili aquarum, magnis præmunire Aegyptum molibus, & exaggerationibus oportuit, quæ ff. de Extraordinarijs criminibus. l. Saccularij. chomata appellantur, idq; ideò ut terra ſeri poſſet. Iuſtinus lib. 2. Sic inquit,

quit, Aegyptum autem, quæ tot Regum, tot ſæculorum cura, impenſaq; munita ſit, & ad uerſus uim decurrentium aquarum, tantis inſtructa molibus, tot foſſis conciſa, ut cùm his arceantur, illis recipiantur aquæ, nihilominus coli, niſi excluſo Nilo non potuerit: nec poſſe ui deri hominum uetuſtate ultimam, quæ ſiue exaggerationibus Regum, ſiue Nili trahentis limum, terrarum recentiſſima uideatur &c. Legere ne pigeat quæ de aggere hyrundinum miro opere conſtructo iuxta Copton oppidum, Plinius lib.10. ſcripta reliquit: de quo & Becichemus Epiſtolicarum quæſtionum Centuria prima cap.63. Aquæ Nili ſtagnantes, apertis admitti molibus, & foſſis excludi conſueuerant. Plinius lib.5. cap.9. Cùm ſtetêre aquæ, apertis molibus admittuntur. Vt quæq; liberata eſt terra, ſeritur &c. in quem uſum erant commata & diacopi, quo Nilus in cam pos commodè admitteretur, aut intra alueum compeſceretur, quarum uocum mentio eſt in citata. l. Saccularij. de quibus Budæus in Annotationibus, & Beroaldus ante ipſum in Commentarijs in Apuleium de Aſino aureo, è quibus multa deſumpſit Budæus. Earum foſſarum meminit Suetonius in Auguſto cap. 18. qui eas longa uetuſtate oblimatas, fuiſſe Auguſti cura deterſas, quo Aegyptus feracior,

cior, & urbicæ annonæ habilior redderetur. Eſt à nonnullis memoriæ conſignatum, Romanos rei frumentariæ gratia, foſſas, alueosq; à ſingulis regionibus Aegypti, ære publico in Nilum perfodiendos curauiſſe, quibus frumenti uis ingens Alexandriam, ac demum Romam conueheretur, incredibilique ſumptu alueorum illorum aggeres ut ſeruarentur curaſſe: quo ſpectaſſe exiſtimant Impp. Honor. & Theodoſium C. de Nili aggeribus non rumpendis, ubi lege lata decernunt, abſumendos eſſe flammis, delicti patrati loco, qui aggeres, et ualla fluentis Nili uiolauerint. Quãquàm probabilius fortaſſe ob prædictos potius aggeres eam editam eſſe ſanctionem, dici aliquis exiſtimabit. Et ſi ſcio frumentum Alexandriam conuehi conſueuiſſe, unde in libro Codicis undecimo titulus eſt, De frumento Alexandrino. Et in titulo mox ſequenti, qui eſt, De Alexandriæ Primatibus, Corporati ciuitatis Alexandrinæ, repurgandi fluminis onere liberantur. quo in loco flumen pro foſſis prædictis accipio, quibus aqua excluderetur, uel admitteretur, aut etiam per quas in Nilum, & Alexandriam frumentum, et mox cũ in alias regiones, tum Romam conueheretur. Suetonius enim huiuſmodi foſſas Auguſti cura ad feracitatem regioni conciliandam, &

urbicæ

urbicæ eam annonæ habiliorem reddendam, cùm oblimatæ eſſent, deterſas dicit, ut ſuprà retulimus; à cuius deterſionis, repurgationiſque onere, Corporati ciuitatis Alexandrinæ liberantur. Hegeſippus lib. 4. cap. 27. in portum Alexandriæ maximum, quæ ad uſum totius Orbis proficerent, conuectari, neceſſarium fuiſſe ait; & regionem Aegypti feracem, totum orbem terrarum frumento alere atque inſtruere neceſſarijs mercibus, ſcripſit.

Qua ratione ab Horatio dictũ ſit, lippis, & crudis pila ludere, inimicum eſſe. Qua lippitudine hic Poëta laboraret, & cur aliquando, cùm ſalubribus aquis careret, cœnare recuſauerit.

CAP. XI.

CVM *Gregorio Angelerio Iuriſconſulto eruditiſſimo, meiq; amantiſſimo, animi gratia, Horatij hos uerſus lib.* 1. *Sermonum Satyra* 4. *legebam.*

» *Hinc muli Capuæ clitellas tẽpore ponunt:*
» *Luſum it Mæcenas, dormitum ego Vergiliusq;*
» *Nanq; pila lippis inimicum & ludere crudis.*

Videbatur perſpicacis ingenij uiro, & à Muſis

ſis haudquaquam alieno, non admodum eſſe recte ab Horatio dictum, crudis inimicum eſſe pila ludere, cùm hoc ludi genere corpus plurimùm, ut in confeſſo eſt, exerceatur, calorq; naturalis, ut Galenus teſtatur in Com. ad Aphor. 48. particulæ 2. Aphoriſmorum, exercitij beneficio commoueatur, ualidæq; fiant quæ in membris ſunt uirtutes naturales, animales, & uitales. Vnde tantum abeſſe ut ludere crudis ſit inimicum ille dicebat, ut potius ad cibi concoctionem, cruditatesq; abolendas egregiè conducere uideretur. Qua in re quid ego ſentirem, ut audacter proferrem, deq; Horatij lippitudine, ſi quid ſcitu dignú haberem, ſubticere nollem, amicè rogauit. Cui me olim quædam ad eos uerſus ſpectantia ſubnotaſſe dixi, atque ex hypomnematis hæc retuli, quæ Miſcellaneis noſtris digna uiſa ſunt. Neutiquam eſt ambigendum, crudis pilæ ludum exercitiumq;, eſſe incommodum. cùm Galenus lib. 4. cap. 5. De Symptomatum cauſis, in hanc ſententiam loquatur, Sic etiam, inquit, ex ijs, qui cruditatibus abundant, nouimus quoſdam dum quieſcerent, nihil perpeti; dum uerò uel balneis, uel Soli ſe exponerent, horrere; idq; multò magis ſi exercitarentur. Ná & Sol, & balneum, & exercitatio, ad motum excitant excrementa alioquì quieſcentia,

quem-

quemadmodum & ex animi affectibus ira. Porrò à ſe ipſis ad motum inſurgunt excrementa, ſi uel caleſiant, uel extenuentur, uel in ſpiritum degenerent. Neque mirum uideri debet, ea minùs corpus infeſtare dum quieſcunt: dum uerò mouentur & plurimùm lædere, & concutiendo, horrorem, rigorem, & febrim inducere. Etenim dura corpuſcula, quæ oculis extrinſecùs incidunt, ſi clauſis genis particula quieuerit, aut parum omnino, aut nihil moleſtiæ inferunt: ſi uerò moueatur, intolerabili dolore cruciant &c. Apud Celſum quoque libro primo cap. 2. legimus, ijs, qui crudis abundant, quietem ſomnumq́; cruditatis præſidia eſſe optima. ſiquidem, ut Galeni ſententia eſt lib. 4. de Sanitate tuenda, & Methodi 7. quiete crudi humores concoqui, non irritari ſolent. Crudis igitur, clariſſimorum teſtimonio medicorum, ac non obſcura ratione, pila ludere inimicum eſt, propter exercitationē ipſis incommodam; præſertim cum in hoc ludo corpus permoueatur atque agitetur. Paulus Aegineta lib. 1. cap. 17. loquens de exercitationum generibus, eam, quæ corico, & parua pila fit, celerem uocat. Galenus in libro de paruæ pilæ exercitio, ait hoc ludo omnes ex æquo corporis partes exerceri, ſi quis uelit; ſin malimus unam præ cæteris exercere

cere, id etiam licere. Iulius Pollux lib. 9. cap. 7. quod eſt, De Sympoſiorum ludis &c. pilæ ludum laborioſum eſſe demonſtrat. eum adeas, nam ipſius uerbis perlectis, ludum huiuſmodi non ſolùm crudis, ſed & lippis incommodum inimicumq́; eſſe, cognoſces. Athenæus quoque libro primo. Dipnos. Cap. 8. multa dicit intentione, multoq́; labore opus eſſe ad ludum exercitationemq́; pilæ, & robore ad reuolutiones in caput. Nunc ad Horatium: crudus enim intelligitur Virgilius, cùm Horatius ſuprà, ſe lippum eſſe fateatur. Lippis quoque pilæ luſum inimicum eſſe eadem de cauſa, ſcilicet propter humorum, qui oculos uexant, agitationem, nemo ibit inficias. Adde quòd Ariſtoteles Problemate 11. Sectionis primæ, corpora, quæ uehementer incaleſcunt, ac humore priuantur, aridis lippitudinibus infeſtari ait. Talem uerò fuiſſe Horatij lippitudinem crediderim, cùm ipſe met non uno in loco ſe bilioſum fuiſſe arguat. Bilioſos autem ob carnis caliditatem, & ſiccitatem, ſiccas lippitudines inuadere, teſtatur Hippocrates manifeſtè in libro De aqua, locis, & aëre. Cui aſtipulatur Galenus in explicationibus ad Aphoriſmum 13. particulæ 3. dum in hanc ſententiam loquitur, In calidis uerò naturaliter, & cholericis ſicca opthalmia erit. Sicca dicitur,

cùm

cùm nihil ab oculis mittitur. Et mox, Cholericis autem ſicca ophtalmia euenit propter caliditatem capitis, & ſiccitatem ſui. hæc ille. Satis ergo patet Horatium ſicca laboraſſe lippitudine. Lippitudinis ratione factum eſt (ut hîc alter huius Poëtæ locus in eadem Satyra. 5. declaretur) ut cœnare, cùm aqua eſſet inſalubris, noluerit. ſic enim ait.

» *Hîc, ego propter aquam, quòd erat deterrima, uentri*
» *Indîco bellum, cœnantes haud animo æquo*
» *Expectans comites. &c.*

Quam rem Iacobus Taurellus, uir doctiſſimus, olim in Peruſino Gymnaſio ad eius ſobrietatem indicandam, dum publicè Horatium interpretaretur, adnotandam eſſe cenſuit; & ſi alioquì de Lyricorum more, hic Poëta in uini potatione ſuadenda multus ſit, ſeq; bibacem planè demonſtret, quod antea ab Anacreonte in eius, qui typis cuſi ſunt, uerſibus, & ab Alcæo Poëta Mitilenæo, apud Athenæum lib. 1. Dipnos. cap. 17. & ab alijs alibi factum uidemus. Quanquam non me latet Hippocratem, Aphoriſmo 31. part. 6. dixiſſe, meri potionem dolores oculorum ſoluere; & Galenum in Com. ad eum Aphoriſmum teſtari, ſe iuueni cuidam ſicca lippitudine malè affectum, cui oculi quaſi ſicci, uenæ autem tur-

gentes

gentes eſſent, ut balneo, & modica uini potione uteretur, præcepiſſe. Quod me tamen de mea non deijcit ſententia, cùm Hippocrates in libro de Viſu, ad lippitudinem annuam & popularem, inter cætera, aquæ potum conducere dicat, idemq; Galenus loco prænotato, dicat ſanguinem coagulatum, qui in oculis decumbit, potu uini, quod propriè coagulata diſſoluit, ſuumq; ob motum citiſſimum à uenis eijcitur, fundi ac depelli, ſi alia corporis plenitudo non adſit, à qua Horatium immunem, ob literarum ſtudia, deſidemq; uitam, cùm & bilioſus eſſet, neutiquam fuiſſe credendum eſt; alioquì à mero ſaltem modico, quod citra abſtinentiæ iacturam fieri eo caſu poterat, non abſtinuiſſet. Huc ſpectant hi eiuſdem uerſus ex Epiſtola ad Valam lib. I.

» *gelida cum perluor unda*
» *Per medium frigus.*

Et infrà,

» *Collectos'ne bibant imbres, puteos'ne perenneis*
» *Iugis aquæ: nam uina nihil moror illius oræ.*

Iam igitur patet ex prædictis qua lippitudine Horatius laborauerit, et cur lippis pilæ ludus ſit inimicus. Quibus etiam et hoc accedat, noxium eſſe id genus ludi lippitudinibus, pro-

pter oculorum exercitium citumque uarias in partes deflexum; quibus rebus oculi uexantur. Hæc autem uſuuenire ludentibus, nemo eſt, qui neſciat, & Galenus in libro de Paruæ pilæ exercitio, loquens in hanc ſententiam, demonſtrat, Quòd uerò, inquit, etiam oculos exercere oporteat, hinc diſcere datur, ſi in memoriam reuocauerimus, quòd niſi quis pilæ momentum, quo feratur, diligenter præuideat, neceſſe eſt ut ab eius præhenſione aberret, &c.

Quid Latinis Græcisq; auctoribus, animæ amiſsio ſignificet, & quid cauſæ ſit ut non potius corporis amiſsio dicatur, cùm anima principem locum obtineat. Serui cur corpora appellentur. CAP. XII.

PVBLICA autem iudicia hæc ſunt, Lex Iulia maieſtatis, quæ in eos, qui contra Imperatorem uel Remp. aliquid moliti ſunt, ſuum uigorem extendit: cuius pœna, animæ amiſſionem ſuſtinet, &c. Verba hæc ſunt Iuſtiniani Imperatoris in Inſtitutionibus ſub Rubrica, De publicis iudiciis, quæ cùm pridem legerem, accipiebam animam cum Accurſio noſtrisq; Iureconſultis, pro animato cor

pore,

pore, quandoquidem, ut ille ait, anima non in hominis, ſed in Dei poteſtate conſiſtit. Cui concinere uidebatur hic Iuuenalis ex Satyra 9. uerſiculus,

» *Quorum animas hic farre ſuo cuſtodit, & ære.*

Ideſt, ut quibuſdam placet, animata corpora. Verùm cùm poſtea animaduerterẽ Latinos auctores, qui elegantius loquuti ſunt, Græcosq́; ſimili loquẽdi modo uſos fuiſſe, ut Salluſtium in Catilina, ubi inquit, Quòd ſi uirtuti ueſtræ fortuna inuiderit, cauete ne inulti animam amittatis. Et Probum in Epaminonda, ubi de eius obitu loquitur; Homerum Iliad lib. 24. Muſæum in libello de Herone, & Leandro, & alios; cœpi rem attentius preſſiusq́; conſiderare, & animam pro uita accipiẽdam cenſui. eamq́; rem cùm alijs argumentis, tum his Salluſtij eiuſdem ex Catilina uerbis demonſtrari intellexi; ſic enim inquit, Nam ferè quem quiſque uiuus pugnando locum ceperat, eum amiſſa anima, corpore tegebat &c. Vnde morientes animam efflare dicuntur. Alioquì anima pro animato corpore ſumitur. Lucretius lib. 4.

» *Nam certè ex uiuo Centauri non fit imago,*

» *Nulla fuit quoniam talis natura animai.*

Atque ita etiam pro homine apud Hebræos non ſemel hæc uox uſurpatur, ut Numer. cap. 19. Act. Apoſt. cap. 27. & alibi. Quam rem Chryſoſtomus Homilia 49. in cap. 24. Matthæi, Epiphanius in libro, cui titulus eſt, ἀγκύρωτος, aliiq́; adnotarunt. Si Nonio Marcello credimus, anima etiam pro corpore, ſeu cadauere aliquando accipitur, ut apud Vergil. Aeneid. XI. ubi ait,

» *Ite, ait, egregias animas, quæ ſanguine nobis*
» *Hanc patriam peperere ſuo, decorate ſupremis*
» *Muneribus.*

Sed hæc ſatis aperta. Illud uerò non modica difficultate obſtructum uidetur, morientem hominem, animam dici amittere, non è diuerſo, corpus. Cùm enim anima in hominis compage principem locum obtineat, & à diſſolutione ſuperſit; potius dicendum uidetur, hominem, qui morte corripiatur, corpus amittere, quàm animam. Ariſtoteli nanque lib. 1. de Anima, tex. com. 90. anima magis corpus continere uidetur, quàm corpus animam: ad quem locum Auerroës inquit, animam magis eſſe dignam, quæ cauſa ſit copulationis corporis, quàm è contra. Idemq́; Ariſtoteles lib. primo De partibus animalium cap. ultimo,

corpus

corpus totum, animæ gratia conditum dicit. Quin quanquàm homo ex anima & corpore conſtat, tamen animam ipſam non corpus, hominem eſſe, Cicero in Somnio Scipionis teſtatus eſt. Tu uerò (inquit) enitere, & ſic habeto, te non eſſe mortalem, ſed corpus hoc. Nec enim tu is es, quem forma iſta declarat, ſed mens cuiuſq; is eſt quiſque, non ea figura, quæ digito monſtrari poteſt. Hæc ille. Plotinus quoque in libro, cui titulum indidit, Quid eſt animal, quid homo. animam ipſam, uerum eſſe hominem cenſuit. in quorum ſententiam diſceſſit Macrobius lib. 2. cap. 12. Com. in Somnium prænotatum. Quid ergo dicendum eſt? cenſuerim hunc loquendi modum uſurpari, quòd tunc anima pro ſpiritu, & uita, non autem pro ipſa anima rationali accipiatur, uel quia corpus ſolum in cernendi contrectandiq; ſenſum cadit, ſolumq; noſtrum eſſe uidetur. quam ſententiam nobis ſuadet Seruius in explicationibus ad ea uerba Palinuri libro 6. Æneidos Verg.

» *Nunc me fluctus habet, uerſantq; in litore uenti.*

Dum ſic inquit, Quia ſecundum Philoſophos corpus ſolum noſtrum eſt, quod nobiſcum oritur, nobiſcùm perit. Anima enim generalitatis eſt, & adeò non eſt noſtra, ut etiam in

alia corpora plerunq; tranſeat. Ergo, Me, corpus meum, quod eſt hominis proprium. Eſt autem Homeri, ἀυτοὺς δ' ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν. hæc Seruius. Qua fortaſſe ratione, ſerui, qui in noſtro ſunt dominio, corpora à Græcis appellantur. Athenæus Dipnos. lib. 5. cap. 8. ex Moſchione, qui De naue Hieronis Syracuſij commentaria ſcripſit, ſic habet, Ἀρχιμήδης ὁ μηχανικὸς μόνος αὐτὸ κατήγαγε δι' ὀλίγων σωμάτων, κατασκευάσας γὰρ ἕλικα, τὸ τηλικοῦτον σκάφος εἰς τὴν θάλασσαν κατήγαγε. πρῶτος δ' Ἀρχιμήδης εὗρε τὴν τῆς ἕλικος κατασκευήν. *Ideſt, Archimedes Mechanicus ſolus paucorum corporum adiumento (is enim Helicem comparauit) tantam nauim in mare deduxit. Primus autem Archimedes Helicis uſum excogitauit. Tametſi in Latina Athenæi uerſione, uideamus uocem* σωμάτων *ad inſtrumenta referri. Quod à doctiſſimo interprete non ſine aliqua ratione, aut auctoritate factum eſſe non eſt uериſimile. At rem citra controuerſiam manifeſtam oſtendit Epiphanius libro prænotato dum in hanc loquitur ſententiam. Et conſuetudo, inquit, ſolet ſeruos, corpora uocare. Dominus, inquit, centum corporum: immo etiam animas habentium. Quando quidem uerò dominium hominum, corporibus dominatur, & non animabus, propterea ſeruos, meritò*

ritò corpora uocauerunt cum anima, ut corporum uſum oſtenderent. hactenus Epiphanius.

Auli Gellii locus emēdatur, & quæ eſſet funebrium tubarum forma, à Cæſellio, Capitone, Gellio, Nonio, & cæteris ignorata, itē tibiarum, & quem ſonum Siticines incinerent, declaratur. Quæ de eiſdem tubis tibiiſq; à nonnullis prodita ſunt, improbantur, & cur grauem ſonum organa muſica, quæ inflantur, emittant, demonſtratur. CAP. XIII.

VT AVLVS *Gellius retulit Noctium Atticarum lib. 20. cap. 2. Marcus Cato in Oratione, quam inſcripſit, Ne imperium ſit ueteri, ubi nouus uenerit, ſic loquutus eſt, Siticines, & liticines, & tubicines. Sed Cæſellius Vindex, inquit Gellius in Commentarijs lectionum antiquarum, ſcire quidem ſe ait, Liticines lituo cantare, & tubicines tuba; quid iſthuc autem ſit, quod Siticines cantant, homo ingenuæ ueritatis, ſcire ſe negat. Nos autem in Capitonis Attei Coniectaneis inuenimus, Siticines appellatos, qui apud ſitos canere ſoliti eſſent, hoc eſt uita functos, & ſepultos. Eosq; habuiſſe proprium genus tubæ,*

qua canerent, à cæterorum tubicinum proprietate differens, quos Siciniſtas uulgus dicit &c. Eadem ferè habet Nonius Marcellus. Sed in qua re proprium illud genus tubæ à reliquis tubis differret, & quid diuerſum Siticines à tubicinibus canerent, neuter, nec ullus alius ſcriptor explicat. Quæ res ne amplius in obſcuro decumbat, aliqua à nobis afferenda ſunt in medium, ſi tamen prius lectorem monuerimus, uideri corruptum eſſe Gellij contextum eo loci, ubi inquit, Quod Siticines cantant. Non enim quod, ſed, quo, eſt legendum, cum de inſtrumento, non de modo loquatur. Quam rem ſatis intelligimus ex eo, quod Gellius ex Capitone ſubijcit, ſcilicet, Siticines habuiſſe proprium genus tubæ, qua canerent, à cæterorum tubicinum proprietate differens. Eſt igitur ſciendum tubas illas fuiſſe cæteris latiores, ac longiores, quales in antiquorum ſepulchris aliquando exculptas uidimus; ipſosq́; Siticines graue canere conſueuiſſe. Longitudinem quidem maiorem, quàm in cæteris tubis eſſet, demonſtrat Ouidius libro 2. Amorum, Elegia 6. ubi loquẽs de morte Pſitaci, aliasq́; aues, ut defuncti funus faciant, alloquens, ſic canit,

» *Horrida pro mœſtis lanietur pluma capillis,*
» *Pro longa reſonent carmina ueſtra tuba.*

Vides tubæ longitudinem ſignari. Latiores ue rò cæteris eas fuiſſe, oſtendit Galenus lib. 3. De Symptomatum cauſis, eo loci ubi de flatibus loquitur, qui in uentre inferiore fieri ſolent. Porrò, inquit, ſunt alij bomboſi, bombis latiſſimarum tibiarum non abſimiles. quales habere ſolent ij, qui Tymbauſtæ, ideſt, Siticines nominantur: quæ ob materiam, ex qua conſtant, purum ſonum reddere non poſſunt, & uiæ quà ſpiritus tranſit, latitudo, ſonum efficit grauiorem. Atquì huiuſmodi flatus in craſſis inteſtinis conſiſtunt. ubi uacua fuerint ab excrementis. Quòd ſi humor quiſpiam in his continetur, accedit hinc quoque bombo forma quædam; uocantq; omnes eiuſmodi ſonum, uel potius murmur, Græcè borbor lygmon, etc. Licet uerò de tuba non quatur, quia tamen & tubis Siticines utebantur, nullo pacto ambigendum eſt, eos ſicut tibias, ita etiam tubas latiores habere conſueuiſſe: quo grauior, nempè lugubris, ſonus emitteretur. Siticines autem grauiorem incinere ſonum conſueuiſſe, demonſtrat etiam Ariſtoteles lib. 5. de generatione animalium, dum in hanc loquitur ſententiam, Spiritus enim calidus, craſſitudine ſua, grauitatem efficit uocis. Frigidus præ ſua tenuitate contrarium facit, quod uel in tibijs patet. qui enim calido utuntur

tur ſpiritu, & talem emittunt qualem Siticines & lamentantes, grauiorem ſonum inſpirant tibiis, &c. Siticines uerò lamentantesq́; ἀιάζοντες ab Ariſtotele ibi nuncupantur, quos Apuleius lib. 1. Floridorum, Monumentarios dictos, fidem facit his uerbis, Is igitur Antigenidas cum eſſet in tibicinio adprimè nobilis, nihil æquè ſe laborare, & animo angi & mente dicebat, quàm quòd monumentarij Coraulæ, tibicines dicerētur, &c. Quo loco ex itinere adnotandum eſt, non conuenire Dionem Chryſoſtomum in nomine, huius enim ſententiæ uerba habet in 9. Oratione, Dixit autem paulò ante hæc tempora Philoſophorum quidam non malus, Iſmenum ob hoc maximè indignari ſolitum, quòd Siticines appellarentur tibicines. At nequaquam res eſt indignatione digna, ut mihi quidem uidetur. nihil enim mortuis detrimenti afferunt Siticines, neque illis ſunt moleſti: hæc Dio. Nunc ad rem. Verùm & ſi in uniuerſum grauis ſonus feralis lugubrisq́; erat; fuit nihilominus in uſu Lydia harmonia acuta ſtridulaq́;. Refert Plutarcus in lib. De Muſica, Platonem Lydiam harmoniam deprecari, quòd acuta, uehemens, & ſtridens ſit, aptaq́; complorationibus. Primaq́;, inquit Plutarchus, eius conſtitutio, lugubris quædam res traditur fuiſſe, ac

ſe, ac primum Olympum funebre tibia carmen in funere Pythonis; Lydio ritu ceciniſſe, in primo Muſicæ ſcripſit Ariſtoxenus, etc. Idem Plutarchus in Polit. ex Platone eodem, modulationem, et cantum Lydium, luctuoſum, conqueſtuoſumq; eſſe teſtatus eſt. Accedit eò Pollucis quoque teſtimonium, qui libro 4. loquens de tibijs, ſic ait, ſi Latinè eius uerba exprimas, Paratretæ luctui conueniebant, acutè & lentè inflatæ; &c. Ad tibias lugubres quod attinet, non eſt ignorandum, ſcriptum eodem libro reliquiſſe Pollucem, Phryges lugubrem tibiam inueniſſe, qua ab ipſis accepta Cares uſi ſint. Lactantius, ſiue Luctatius Grammaticus ait, Siticines uſos Phrygio modo, inuento à Pelope Phrygio, apto ad euocationem animarum. γίγγρας *tibias, Phœnicum inuentum, lugubres fuiſſe, oſtendit Iulius Pollux libro citato (de his & Athenæus lib. 4. cap. 24.) ſic & Dydimus dum ita ſcribit,* οἱ πρὸς τὸν αὐλὸν ᾀδόμενοι θρῆνοι, ὁ γάρ αὐλὸς πένθιμος. *Funebres tibias Flamini audire, illicitum fuiſſe Feſtus ait lib 6. nihilominus ex Maſſurio Sabino apud Gellium lib. 10. cap. 15. patet, funus exequi Flaminem, religione minimè fuiſſe impeditum, in quo citra dubium hæ tibiæ audiebantur. Tales autem erant aduncæ, quod ſatis indicat Papinius libro 6. Thebaidos, dum ſic*

canit,

canit,

» *Cùm ſignum luctus cornu graue mugit adunco.* *Tibia.*

Hæ tibiæ ex ebore fiebant, Propertius,

» *Tibia Mygdonijs luget eburna ſonis.*

Quæret hîc fortaſſe aliquis, cur Galenus, Ariſtotelésque Siticinum mentionem facientes, tibias duntaxat, non tubas nominauerint? ac cur etiã Cicero in Miloniana oratione loquens de funere Clodij, tibiarum non tubæ meminerit, ubi inquit, Sine cantu, ſine tibijs &c. & Alex. Aphrod. Probl. 76. libri primi, lugẽtibus tibiæ cur adhiberentur cũ quærat, nullam tubæ mentionem faciat? Quantum ſpectat ad Ariſtotelem, Galenum, & Aphrodiſeum, reſpondeo eos tibiarum ſolùm meminiſſe uideri, quòd hæ eſſent frequentiores, cùm minoribus funeribus popularium, aut ſi libet etiam nobiliorum hominum, puerorumq́; adhiberentur; tubæ contrà rarius conſpicerentur, quòd in maioribus funeribus nobiliorum uſurparentur. Singulis hæc auctoritatibus probaſſe ſit ſatis. Ouidius Triſtium lib. 5. Elegia prima,

» *Interea noſtri quid agant niſi triſte libelli,*

» *Tibia funeribus conuenit iſta meis.*

Suam enim extenuans fortunam Ouidius, tibiam ſibi non tubam, conuenire dixit. nam ut inquit Propertius,

Tibia

» *Tibia funeſta triſtior illa tuba.*
Et ipſemet lib. 3. Faſtorum,
» *Cantabat mœſtis tibia funeribus.*
Matthæus Euangelij cap. 9. Cùm, inquit, ueniſſet Ieſus in ædes primatis, uidiſſetq; Tibicines, & turbam tumultuantem, dicit illis, Secedite, non enim mortua eſt adoleſcentula. Vides, licet puella primatis eſſet filia, tamen tibicines, non tubicines funeri fuiſſe adhibitos, nimirum, quantum coniectura aſſequi licet, ratione ætatis defunctæ. Perſius Satyra 3. funus deſcribens patricij uiri, tubicinem non tibicinem facit adeſſe. inquit enim,
» *Hinc tuba, candelæ, tandem beatulus alto*
» *Compoſitus lecto, craſſisq; lutatus amomis*
» *In portam rigidos calces extendit.*
Quod pertinet ad Ciceronis locum, facere ille uideri poteſt tibiarum, non tubæ mentionem, ut Deorum ira Clodio etiam mortuo illatam infœlicitatem, augeat: quaſi dicat, nec tibiæ quidem, quæ minoribus populariumq; hominum funeribus adhibentur, adfuerunt. Verùm quanquàm, quæ dicta ſunt, uera eſſe in faciem, ac ſubſiſtere uidentur, eſt nihilominus animaduertendum non ſolùm maiorum natu populariumq; funeribus tibias eſſe adhibitas, ſed etiam nobiliorum. Cicero enim lib. 2. de Legibus ſic inquit, Honoratorum uirorum lau

des

des in concione memoranto, easque etiam ad cantus, ad tibicinem proſequuntor: cui nomen Næniæ. quo uocabulo etiam Græci, cantus lugubres nominant. Hæc ille. Teſtantur quoq; Feſtus lib. 12. & Nonius ubi de Præficis, & Nænia (hic quidem uerbis Varronis ex libro 4. de Vita Pop. Rom.) nænias in funere ad tibiam cani conſueuiſſe. Communes autem funeribus omnibus nænias fuiſſe, eſt exiſtimandum: Vnde in Miloniana oratione, quem cantum et quas tibias Cicero ſignificare uoluerit, iam manifeſtè intelligis. Putauerim itaque tibicines funeribus quibuſcunque adhibitos olim fuiſſe, eamque ob rem frequentem funebrium tibiarum inueniri mentionem, tubæ non item. Ex quibus patet Franciſcum Aligerum Florentinum, Gregorium Giraldum Ferrarienſem, multosque alios errare (horum opinionem refert eruditiſſimus Manutius in lib. de Legibus Romanis, nec improbat) qui aiunt, tubicines adhiberi conſueuiſſe funeribus hominum ætatis prouectioris, puerorum uerò tibicines; & eorum, quæ relata ſunt, nullam habent rationem. Verùm quid de Atteio Capitone dicemus, qui de Siticinibus ſcribens, tubæ duntaxat facit mentionem? Putauerim id eum feciſſe, non quòd frequentiores tubis tibias eſſe, Siticinesque ipſis uti ignora-

ignoraret, ſed quo diuerſitatem tubæ adnotaret, & ſi cùm diuerſæ etiam horum à reliquis tibiæ eſſent, earum etiam meminiſſe debuit. His ſatis proq; ingenij noſtri captu explicatis, reliquum eſſe uidetur, ut aliquid de cauſa grauitatis cantus tibiarum, tubarumq;, breuiter tamen, dicamus. Ariſtoteles quidem, ut uides, craſſum inflantis aërem, eam eſſe affirmat: Galenus uerò inſtrumenti latitudinem; qui etiam Artis medicinalis cap. 69. ſic inquit, Eo, inquit, modo, neq; acuta natura uox ſine anguſtia faucium, neque grauis ſine latitudine fieri poteſt. Idem Com. 23. in lib. 3. Hippocratis de Morbis uulgaribus, ad part. 32. uocem ſonoram, & acutam, à ſiccitate effici organorum teſtatur: quæ res etiam cauſam præbere mihi uidetur acutæ echticorum uoci, licèt Ariſtoteles Problemate 37. ſectionis 19. paucitati aëris uelociter lati id tribuat, qui fortaſſe et ſiccitatem tracheæ, talé uocem ſimul in echticis efficere non negaſſet. Sanè grauitatem uocis ſonique, cum latitudine organi craſſus aër unà, parere uidetur. Cùm uerò arcta aër permeat uia, tenuis prodit, quod perſpicere potes hyeme. Si enim aperto ore exufflaueris, ſpiritum cernes in nebulæ aut fumi morem ſatis craſſum: ſi uerò compreſſis labijs, adeò idem ſpiritus tenuis erit, ut oculorum ſen-

ſum

ſum effugiat. Idemq; uſuuenit in muſicis organis, quæ uel follibus, uel ore inflantur: nam ſi os, quod flatum primò accipit, nimis ſit contractum, acutum ſonant, tenui nimirum, & cito aëre, fractoq; ingrediente. Si uerò patens latumq; ſit, grauem mittunt ſonum, ob craſſum, lenteq; latum. Pariter cùm eadem organa incaluerint inaruerintq;, acutum ſonant. Sed hæc hactenus.

Librorum inſcriptiones, cur tituli appellentur. Becichemi, Alciati, aliorumq; ſententia reiecta. Vnde factũ ſit, ut libri permulti nullos, uel adulterinos titulos habeãt. CAP. XIIII.

CVM *olim Alciati commentaria legerem ad Titulum Pandectarum De Rebus creditis ſi certum petatur, animaduerti doctum cæteroquì hominem cenſere, Titulum inde dictum, quòd factum, nomen, & memoriam tueatur auctoris. quam ille nominis notationem mutuatus eſt à Marino Becichemo Scodrenſi, qui Epiſtolicarum quæſtionum Centuria prima, Cap. 49. ſic inquit; Titulus autem dictus eſt; quaſi tutulus, eo quòd factum, nomen, & memoriam tueatur auctoris. Sic Becihemus. Quæ ſententia paſſim recepta eſt, uideturq;*

deturque his Varronis uerbis ex lib. 6. de Lingua Latina poſſe comprobari, Tutulati, inquit, dicti ſunt, qui in ſacris capitibus habere ſolent ut metam. Id tutulus appellatur, ab eo quòd matres familiâs, crines conuolutos, ad uerticem capitis quos habent utì uelatos, dicunt tutulos; ſiue ab eo quòd tuendi cauſa capilli fiebat; ſiue ab eo quòd altiſſimum in urbe, quod eſt arx, ea res tutiſſima, tutulus uocatur. Hæc Varro. Cui adſtipulatur Feſtus lib. 18. qui titulos, milites eſſe dictos ſcriptum reliquit, quaſi tutuli eſſent, dum patriam tuerentur. Verùm ego librorum inſcriptiones, titulos dictas exiſtimo, à Flaminicarum capitis ornamento, quod uitta purpurea innexa crinibus fiebat. Idem Feſtus lib. 17. Tutulum uocari aiunt Flaminicarum capitis ornamentum, quòd fiat uitta purpurea innexa crinibus, & extructum in altitudinem, &c. Quanquàm inuenio apud Iulium Pollucem lib. 4. ubi loquitur de calceamentis ueſtibusq; Tragicis, & Comicis, lenas etiam, meretricumq; matres uittam quandam purpuream capiti induere conſueuiſſe. Quia ergo inſcriptiones in librorum capitibus fiebant non ſine ornamentis, & rubro colore, dictæ ſunt tituli, quaſi tutuli, à ſimilitudine uidelicet ornamenti capitis Flaminicarum. Quòd autem librorum ti-

tuli rubro colore ſcriberentur, ſatis eſt ex Martiale, & Ouidio manifeſtum. Ita enim hic ait in principio lib. Triſtium,

» *Nec titulus minio, nec cedro carta notetur.*

Ille uerò Epigrammate 146. ad Lupercum de libro,

» *Raſum pumice, purpuraq; cultum.*

Legum quoque tituli eodem exarabantur colore, &, ut quidam uolunt, etiam earundem initia ſeu primæ literæ, quamobrem rubricæ dicti ſunt. Vnde Iuuenalis Satyra. 14. maiorum leges rubras dixit, et Perſius Satyra 5. Maſſurij rubricam. Non ſolùm autem librorum legumq; tituli rubro ſcribebantur colore, ſed etiam ſepulchrorum. Plinius lib. 33. Naturalis hiſtoriæ Cap. 7. ait minium in uoluminum ſcriptura uſurpatum, clarioresq; literas uel in auro, uel in marmore, uel etiam in ſepulchris feciſſe. Quia uerò librorum tituli minio conſcribebantur, plurimumque exornabantur antiquitus, dum ſcribæ librarijque ſpacium & tituli & ornamenti ab ijs, quos uulgò à minio, Miniatores appellamus, ſcribendi, relinquunt, factum eſt, ut antiquorum libri non pauci, ad noſtram ætatem, uel abſque titulis, uel cum ſpurijs inſcriptionibus, peruenerint. Multos ego manuſcriptos membrana-

branaceosq; libros, & reuerendæ uetuſtatis tales conſpexi, ſuperioribusq; annis Ferrariæ apud Ioannembapt. Giraldum, uirum eruditiſſimum & amicum meum, Heronis librum περὶ πολεμικῶν ὀργάνων*, ullo abſque titulo legi: cumq; ille cuius eſſet auctoris, ſe prorſus neſcire diceret, ego qui eundem librum Bononiæ in Bibliotheca Diui Saluatoris unà cum Corrado meo, & Ioanne Andrea Sartorio legiſſem, Heronis eſſe indicaui.*

Cur dies ab antiquis in duodecim horas diſtributus ſit, & Romani hæreditatem omnem, ac pondera, menſuraſq; plurimas in duodecim partes diuiſerint, ex Galeno declaratum.

Cap. XV.

SEMEL *tædium lectionis auctorum omnium ei, qui uelit inter doctos haberi, deuorandum eſſe, non ſine cauſa eruditiſſimi uiri cenſuerunt. multa enim, quæ aliquando uſui eſſe poſſunt, in ijs libris deliteſcunt, quos à facultate, quàm conſectamur, longè uidemus eſſe ſepoſitos. Quod cùm uerum eſſe mihi compertum ſit, legeremq; ideò Galeni lib. De cuiuſque animi peccatorum notitia atque medela, in eum incidi locum, in quo ſcitè atque ele-*

ganter, cur dies in duodecim horas ab antiquis, à Romanis uerò hæreditas (quam rem nemo Iureconſultorum noſtrorum obſeruauit) cum pluribus & menſuris & ponderibus, in duodecim partes ſecētur, declarauit. Loquitur autem in hanc ſententiam, agens de diei horarum numero duodenario, Porrò, inquit, numerum hunc tanquam omnium utiliſſimum delegerunt. dimidium enim continet, & duplum, & quartum, & ſextum, & duodecimum, quæ nullus alius poſt ipſum numerus, uſq; ad uigeſimum quartum, continere uidetur. Hunc etenim tanquam longiorem repudiarunt, & duodenarium numerum ueluti commoderatum iudicantes, in tot particulas totius diei tempus diuiſerunt. Hanc autem partitionem ex uſu eſſe alij multi, & Romani ipſi experientia comprobantes, atque utentes, oſtendunt: ſiquidem hæreditatem omnem, cùm teſtamentum condunt, in dodecim portiones diſtribuunt, & ponderum, ac menſurarum, quibus in uita opus eſt, plurimas, in duodecim partes diuidunt. Hæc Galenus. Vides quàm bene rem auctor hic doctiſſimus explicet. Sanè quod de mictu duodenario animalis cuiuſdam in Aegypto Serapidi dicati, ab Hermete Triſmegiſto obſeruato traditur, unde dies in duodecim horas ſit diuiſa, horæq; ab

urina ſint dictæ, fabulam olet. Spectant ad ea, quæ de diuiſione hæreditatis dicta ſunt, allata à Iuſtiniano Inſtit. de hæredibus instituendis. §. Hæreditas et. §. Et ſi plures. cũ his, quæ tum ab alijs interpretibus, tum à nobis in noſtris Annotationibus ſcribuntur, quæ cùm cuiuis obuia ſint, conſultò hîc miſſa facimus.

Iuſtiniani locus in Inſtitutionibus, Ciceronis uerbis declaratus. Cap. xvi.

NON *exilem continere difficultatem uideri poteſt Iuſtiniani locus Inſtit. De iure naturali, gentium, & ciuili. §. Sed ius quidem. Verba Triboniani, Theophili, & Dorothei Græcorum Iureconſultorum, qui Inſtitutiones haſce compoſuerunt, ſemperq; ſub Iuſtiniani perſona loquuntur, hæc ſunt, Sed quoties non addimus nomen cuius ſit ciuitatis, noſtrum ius ſignificamus. Sicuti cùm Poëtam dicimus, nec addimus nomen, ſubauditur apud Græcos egregius Homerus, apud nos Vergilius. Nullo pacto hæc uerba, Imperatoris perſonæ, aut etiam Græcis Iureconſultis, quadrare uidentur, ſiquidem Græcus fuit Iuſtinianus, ſemperq; in Græcia uixit, ut non obſcuris ſcriptorum monumentis eſt manifeſtum. Cur inquit, Apud Græcos egregius Homerus, apud*

nos Vergilius? At dices ideò hæc uerba proferri quòd Romanorum eſſet Imperator, unde ſub initium Proœmij, ſeu potius Epiſtolæ, quæ eiſdem Inſtitutionibus præfixa eſt, ſe Principem Romanum, non autem Conſtantinopolitanum, aut Græcorum appellat. Quæ ratio & ſi plauſibilis eſt; poteſt tamen & infraſcriptis Ciceronis uerbis, quæ mihi prima capeſſenti iuris elemẽta, et hoc loco hæſitanti, lectio obtulit, huiuſmodi exturbari difficultas. Sic enim inquit lib. 2. De natura Deorum, Mutuemur hoc quoq; uerbum, dicaturq́; tam æther Latinè, quàm dicitur aër: etſi interpretatur Pacuuius,

» *Hoc, quod memoro, noſtri cœlum, Graij*
perhibent æthera.

Quaſi uerò non Graius hoc dicat. At Latinè loquitur, ſiquidem nos non quaſi Græcè loquentem audiamus. Docet idem alio loco,

» *Graiugena de iſto aperit ipſa oratio.*

Hæc Cicero. Sic ergo hoc loco dicere poſſumus, Iuſtinianum quia Latinè loquitur, quaſi Latinum illis uti uerbis, par eſſe.

Quem imitatus Vergilius, frigus penetrabile dixerit. Qua ratione frigus urere dicatur. Ariſtotelis, Seruii, & Galeoti Martii ſententiæ reiectæ.

CAP. XVII.

VERGILIVS *libro primo Georgicorum, docens, ad conciliandam terræ pinguedinem, quo pacto & cur ſteriles agros incendere proſit, inter cætera ſic inquit,*

» *Seu plures calor ille uias, & cæca relaxat*
» *Spiramenta, nouas ueniat quà ſuccus in herbas,*
» *Seu durat magis, & uenas aſtringit hiantes;*
» *Ne tenues pluuiæ, rapidiùe potentia Solis*
» *Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.*

Cùm, teſte Ariſtotele in Meteor. & Galeno lib. 3. de Simplic. med. fac. cap. 5. frigus denſandi conſtipandiq; uim facultatemq; habeat, uidebitur fortaſſe ſemidocto alicui, malè fuiſſe à Vergilio frigus dictum penetrabile, cùm magis epithetus calori conuenire uideatur, qui, eodem atteſtante Philoſopho, aperiendi raraque faciendi corpora, facultatem uirtutemque continet. Verùm non ita rem habere

cùm experimentum, tú Lucretij uerſus (hunc imitatus eſſe Vergilius haud dubiè uidetur, cùm frigus penetrabile dixit) ſatis demonſtrant. ſic enim cecinit oſtendere uolens difficile admodum eſſe creditu, quidquam in rebus ſolidi reperiri:

» *Permanat calor argentum, penetraleque frigus*
» *Quando utrunque manu retinentes pocula rite*
» *Senſimus infuſo lympharum rore supernè.*

Infrà uerò idem Philoſophus (non enim eſt cur eum Poëtam appellemus, quando nihil præter uerſus, poëticum habet) frigus manale appellat, ignem uerò penetralem, ut perſpicuum eſſe poſſit, pari penetrandi ui & frigus & calorem pollere, rectéq; à Vergilio frigus dictum eſſe penetrabile. Illud uerò non æquè perſpicuum eſt, cur frigus adurere Vergilius dicat, cùm nihil magis igni, cuius propriè munus exuſtio eſt, frigore ſit inimicum? Nec uerò ſolus hic Poëta huiuſmodi uim frigori tribuit, ſed etiam Lucanus, qui ſic ait,

» *Vrebant montana niues.*

Et Cornelius Tacitus lib. 13. Ambuſti multorum artus ui frigoris, & quidam inter excubias exanimati ſunt, &c. Multi etiam alij, quos breuitati conſulens ſilentio inuoluo, talem

lem in frigore uim agnoſcunt, ex qua ratione, ſi Pompeio lib. 14. *credimus, pruina nomen accepit, quòd fructus ſcilicet, ac uirgulta perurat. Seruius quidem locum his uerbis declarat, Hoc ad Solem, & ad frigus pertinet; nam uno ſermone duo diuerſa concluſit, quæ tamen unum effectum habent. nam & frigoris finis, eſt caloris initium; et ſummus calor, frigoris eſt principium. unde quaſi unus effectus eſt et frigoris et caloris. hæc Seruius frigidè nimis, & inſipidè. Ariſtoteles uerò libro* 4. *Meteor. ad rem quod attinet, in hanc loquitur ſententiam, At, inquit, frigus agens eſt, uelut corrumpendi et labefactandi uim obtinens, uel ut ex accidenti quippiam molitur, quemadmodum ſuprà docuimus. Siquidem frigus aliquoties & calefacere, & comburere dicitur, non more quidem caloris, ſed quòd calor in unum conducatur, aut certè aduerſo teneatur conatu. hæc Ariſtoteles. Hunc ſequutus Galeotus Martius, eius tamen ſuppreſſo nomine, ſic loquitur ſub finè cap.* 3. *lib. de Doctrina promiſcua, Sed frigus nunquam urit, licèt uterq; Poëta (loquitur autem de Virgilio, & Lucano) dixerit: ueruntamen cauſam præbet incendij: nam adueniente frigore uehementi, id caloris, quod ſparſim in folijs & herbis, & alijs huiuſmodi, natura locauit, adueniente*

contra-

contrario colligitur in unum, & fortius iam, quæ prius fouebat, exurit. Exuſtio ergo à calore fit, cauſam præbente frigore, &c. Sed hi, ut Lucretij uerbis utar,

» *Magnopere à uera lapſi ratione uidentur.*

Non eo inficias, calore innato præditas eſſe plantas herbasq; omnes, teſtantibus Ariſtotele ipſo lib. 2. de Part. animal. cap. 3. et Galeno lib. 3. de Simplic. medic. facul. cap. 5. et ratione ipſa ſuadente: ſiquidem alimentum è terra attrahunt, alterant, concoquuntq;, creſcunt, germinant, fructusque generant, quæ munera caloris eſſe, nemo negat: ſed tantum ipſis ineſſe, quantus, ſi in unum à frigore compellatur, ad exurendum ſatis ſit, mihi non fieri ullo pacto ueriſimile, audacter affirmo. minor enim hic eſt quàm qui nedum exurere, ſed & ſenſu percipi poſſit: ſiquidem plantæ non multo indigent calore ad alimentum conficiendum, cùm, ut Ariſtoteles inquit citato cap. 3. ſuis radicibus alimentum iam confectum è terra hauriant, non ipſæ conficiant: quocirca excrementum neutiquam contrahunt, cùm terra caloreque eius perinde ac uentre utantur. Modicus ergo ille calor omnino, quanquàm per ἀντιπερίστασιν *unitus, exurendo eſt ineptus. Idq; uerum eſſe inde facilè intelligitur, quòd licèt homo calore maximè affluat,*

quem

quem tactu ſtatim ſentimus, cutimq́; frigori peruiam habeat, non tamen dum manus aut pedes frigore corripiuntur, calorem adaugeri ſentit, aut exuſtionem ſe pati intelligit. Cùm, ſi res, ut Ariſtoteles Martiusq́; arbitrantur, haberet, & calorem intra manus pedesq́; in algoribus adaugeri maximè, ſenſuque exuſtionem percipi oporteat. Adhæc in maximis caloribus, cum adeò Solis æſtu incaleſcunt herbæ arboresq́;, ut is ſenſu percipiatur, non tamen hæ exuruntur, ſi radicibus humoris copia ſuppetat. Eſt ergo dicendum, ob reſtinctum caloris innati in herbis plantisque, nullam amplius uiuidi humoris fieri attractionem, humoremq́; inſitum à frigore depelli, unde neceſſariò euenit, ut hæ tanquam ignis calore aduſtæ inareſcant, & ideò aduſtæ dicantur. Quod uerum eſſe, hæc Eccleſiaſtici uerba cap. 43. fidem faciunt, eo loci, ubi de Aquilone ſermo eſt, Et deuorabit montes, et exuret deſertum, & eſtinguet herbam ſicut ignis. Ita enim legendum eſt, ſi Græci contextus fidem ſequi uelimus, non autem, Viride ſicut ignem. ut hâbet uulgata uerſio. Huc accedit Varro lib. 4. De Lingua Latina, qui ſic ait; Virgultum dicitur à uiridi: id à ui quadam humoris, quæ ſi exaruit, moritur. Quod autem frigefacta ſiccentur inq́; plus æquo frigefactis, calor, qui pro-

propriam rei naturam tuebatur, commoriatur, unde corruptioni locus ſit, eſt admodum manifeſtum, ſi quis Ariſtotelem lib. 4. Meteor. & Galenum lib. 3. De Simplic. med. facul. cap. 13. legat. Huc etiam ſpectant è Damocratis Clinico uerſus infraſcripti, qui ab eodem Galeno lib. 10. de Compoſitione phar. ſec. loc. cap. 4. referuntur, de herba Iberide uocata, & Latinè ita ſonant,

» *Aeſtate pendent folia, donec multa hyems*
» *Sarmentitiá deducat hæc ad imaginem, &*
» *Deiecta, & exiccata depereant gelu.*

Cum igitur frigus calorem plantis innatum extinguat, omnemq́ue euocet humorem, penitusq́ue inareſcendi cauſam præbeat (quod & calor efficere alia ratione ſolet) meritò ex quadam ſimilitudine, comburere dicitur; non autem quòd per ἀντιπερίστασιν à frigore calor inſitus in unum compulſus, adeò exardeſcat, ut partes, quibus obducitur, in ignis morem exurat.

Muſæum Poëtam antiquiſsimum, dum uentos ex diametro pugnantes induxit, parum Philoſophorum regulas obſeruaſſe uideri. CAP. XVIII.

ANTIQVISSIMVS, *pariter atq; elegantiſſi-*

gantiſſimus Poëta Muſæus, in libello De Herone, & Leandro, ſic ſcriptum reliqui,

» μαρναμένων ἀνέμων, ζεφύρῳ δ' ἀντέπνεεν
εὖρος

» καὶ νότος ἐς βορέην μεγάλας ἐφέηκεν ἀπειλάς.

Ideſt, Pugnantibus uentis, Zephyro autem contra ſpirabat Eurus,

» *Et Notus in Boream magnas immiſit minas.*

Cum hi uenti ex diametro inuicem opponantur, haud rectè factum à Muſæo uidetur, dum eos uno eodemq; tempore unà flantes, quaſi pugnam conſerentes, magnamque ideò cientes tempeſtatem, inducit. ſiquidem qui Philoſophicas res diligentius pertractant, id fieri non poſſe affirmant; ipſeque Philoſophorum princeps Ariſtoteles lib. 2. Meteor. ubi latè de uentis agit, huiuſmodi inſimul flatus fieri poſſe negat, dum in hanc loquitur ſententiam, Sic autem ordinatis uentis, manifeſtum eſt quòd ſimul flare contrarios quidem non eſt poſſibile: ſecundum enim diametrum. Alter igitur ceſſabit uiolentiam paſſus. Non ſic autem poſitos ad inuicem nihil prohibet. Hæc ille. Sed huiuſmodi non pauca apud antiquos reperiuntur, temporum culpa, quibus omnes naturæ receſſus non erant perluſtrati. Huic Muſæi errato ſimile & illud uideri poteſt Alcæi Poëtæ

tæ Mitilenæi, qui potum per aſperam arteriam ferri, pulmonemq́ue eo perfundi exiſtimauit. in hanc enim ſententiam cecinit, ut legere eſt apud Athenæum libro 1. Dipnos. cap. 17. & lib. 10. cap. 9. ex Comitij uerſione.

» *Vino pulmonem irriga,*
» *Flammata ſurgunt aſtra perfidæ Canis,*
» *Sitiunt calore cuncta, tempus eſt graue.*

Per aſperam nanque arteriam non potus dilabitur, ſed ſpiritus ultro citroque commeat, ut ex humanorum corporum diſſectione tam apertum eſt, quàm quod apertiſſimum. οἰσοφάγος *uerò poculentis eſculentisq́; deſtinatur, quam gulam Latini appellant. Verùm, ut apud Gellium lib. 17. cap. XI. relatum legimus, non ſolùm Alcæus, ſed Plato, Hippocrates, Philiſtio Locrus, & Dioxippus Hippocraticus, commentum de potus in arteriam pulmonemq́ue influxu, crediderunt, ipſéque Plutarchus, quanquàm Eraſiſtrato iurè reclamante, in eorundem ſententiam partim diſceſſit.*

Carnes

Carnes aſſas elixis humidiores eſſe, an ſit exiſtimandum. Ariſtotelis, & Galeni ſententiæ, quæ pugnantes uidebantur, nullo negocio conciliatæ.

CAP. XIX.

ARISTOTELES *Meteor. lib. 4. de Hepſeſi, ideſt elixatione; ac opteſi, ideſt aſſatione agens, aſſas carnes elixis humidiores eſſe affirmat; quòd nimirum quæ aſſantur cruſta quadam obducantur, unde meatus porique obſtruuntur, inſitusq́; humor euocari nequit: cùm contrà in his, quæ elixantur, humor ab aquæ elixantis calore euocetur, & quaſi exugatur. Quod uerum eſſe experimenta ſatis oſtendere uidentur. Si quis enim aſſas carnes, non tamen admodum excoctas, ſcindat, humorem quendam planè aqueum ſtatim abundè effluere animaduertet; quod tamen elixis ſcindendis non uſuuenit, cùm humor inſitus in elixantem aquam, ac in ius abierit: cuius rei haud obſcurum præbet argumentum ius ipſum, quòd carnem ſapit, idque magis uel minus, quo magis aut minus caro hepſeſim fuerit paſſa. Verùm quanquàm citra controuerſiam, Ariſtotelis ſententia uera eſſe uidetur, ſuper ea tamen ambigere fluctuareque ſemidoctus fortaſſe lector cogetur, cùm Galenum contrarium*

rium

rium planè ſentire uiderit. in hanc enim loquitur ſententiam lib. 3. de Alimentorum facultatibus, cap. 1. Quæ nanque, inquit, aſſantes, aut in ſartagine frigentes mandunt, ea corpori ſiccius dant alimentum: quæ uerò in aqua præcoquunt, humidius: quæ in patinis condiuntur, inter hæc media ſunt &c. Sed diſſidium aboleri poſſe uidetur, ſi dicamus Ariſtotelem de inſito proprioque carnium coctarum humore eſſe loquutum, Galenum uerò de adſcititio, extrinſecusque illapſo. Cum enim rem medicam pertractet, coctas ipſas carnes non abſolutè quales ex ſe ſint (qui Philoſophorũ mos eſſe conſueuit) conſiderat, ſed duntaxat pro ut ſe habent ad corpus humanum, quod medico faciendum eſſe ipſe met demonſtrat De Simplic. med. facul. lib. 1. cap. nouiſſimo; lib. 2. cap. 20. & lib. 3. cap. 4. & 5. Adhæc dicendum etiam uidetur Galenum loqui de carnibus perfectè aſſatis, ac planè exuccis (artem nanque parandorum obſoniorum, quæ medico plurimùm conuenit, & de qua nonnulli medicorum libros etiam antiquitus, ut apud Athenæum patet lib. 12. cap. 4. ediderunt, melius Galenus ipſe callebat) quæ iucundiores & gratiores quàm humidiores, ac aqua illa manantes, eſſe ſolent, quanquàm non ita concoctioni expoſitæ. Illud uerò prorſus

ſus indubitabile eſt, aquam dulcem potabilemq́; , non ſolùm alimenta humidiora reddere; ſed etiam ulcera ſqualida, & quæ ſupra modum inaruerint, emollire, udaq́; efficere, ut citato lib. I. de Simplic. med. fac. cap. 7. idem teſtatur: qui capite mox ſequenti & hoc literis prodidit, ab aqua feruenti corporibus exuſtis, ſiccitatem uti ijs, quæ ab igne ſunt aſſa, neutiquam conciliari.

Quàm uerè Iuſtinianus Hippocentaurum eſſe non poſſe dixerit. De Centauris mōſtrorumq́; ortu multa, nec pasſim obuia. Vlpiani ſententia reiecta. CAP. XX.

C*VM in uillam agri Anglarenſis, cui Camparma nomen eſt, montanam quidem, at aucupijs, uenationibusq́; & lucorum umbra ingentium æſtate gratiſſimam, conceſſiſſem; eſſetq́; mecum Paulus Ligius, iuuenis legalis Philoſophiæ ſtudioſiſſimus, inclinato in poſtmeridianum tempus die, ut obrepentem ſomnum amoliretur depelleretq́;, anagnoſtis ille cœpit fungi munere. Anglare nanque digrediens, mutos quoſdam magiſtros in enchiridij formam contractos, ſibi comites aſciuerat, inter quos Iuſtiniani erant Inſtitutiones.*

In his ſub titulo De inutilibus ſtipulationibus, quæ adſcribimus, tunc uerba legebat, At ſi quis rem, quæ in rerum natura non eſt, aut eſſe non poteſt, ſtipulatus fuerit, ueluti Stichum, qui mortuus ſit, quem uiuere credebat; aut Hippocentaurum, qui eſſe non poſſit; inutilis erit ſtipulatio. Hîc cœpit ille ſubdubitare, & in eam facilè adduci ſententiam, ut Iuſtinianum, ſeu potius ueros harum inſtitutionum auctores, lapſos crederet, dum ideò ſtipulationem ſubſiſtere negant, quòd Hippocentaurus eſſe non poſſit. Cuiq; enim, qui literas noſſet, ſatis conſtare, Claudium Cæſarem, ut eſt à Plinio lib. 7. Naturalis hiſtoriæ cap. 3. relatum, ſcriptum reliquiſſe, Hippocentaurum olim in Theſſalia eſſe natum, eodemq; die interiiſſe: eundemq; Plinium, eius Principatu illi ex Aegypto in melle allatum, ſe uidiſſe teſtari. Eſſe igitur poſſe Hippocentaurum, atque ideò ſtipulationis robori locum eſſe, dicendum uideri, ille diſcendi ſtudio contendebat, et ecquid ego hac de re ſentirem ſciſcitabatur. Reſpõdi Inſtitutionum auctores receptam ſcriptorum multorum ſententiam ſequutos, qui Hippocentauros, ſeu Centauros conficta eſſe monſtra, nunquamq; in rerum natura fuiſſe, cenſuerunt; eaq; etiam ratione non ualere ſtipulationem ſciuiſſe, quia, et ſi huiuſmodi mon

ſtra

ſtra naſcantur (ſimilia nanq; aliquando monſtra diuerſique etiam generis fieri, illis minimè obſcurum fuiſſe, nemo negabit) non tamen ullo pacto uiuere poſſunt; ſtatim nanque edita emoriuntur. Qua ratione uerba hæc à Vergilio 6. Aeneidos prolata Seruius affirmat,

» *Centauri in foribus ſtabulant, Scyllæque biformes.*

Sic enim ſcriptum reliquit, Bene in foribus, quia, & quæ contra naturam poſſunt creari, ſtatim pereunt, &c. Verùm quæ tunc memoriæ lapſu omiſi de Hippocentauris monſtrisq;, & ad hunc locum ſpectare uidentur, refero. Lucretius lib. 4. commentitia monſtra hæc eſſe affirmat, ſic enim canit,

» *Sed neque Centauri fuerunt, nec tempore in ullo*
» *Eſſe queunt duplici natura, & corpore bino.*
» *Ex alienigenis membris compacta poteſtas:*
» *Hinc illhinc par uis, ut non par eſſe potis ſit,*
» *Id licet hinc quanuis hebeti cognoſcere corde.*
» *Principiò circú tribus actis impiger annis*
» *Floret equus: puer haud quaquam, ſed ſæ-*

pe etiam nunc

» *Vbera mammarum in ſomnis lactantia quærit.*

» *Poſt ubi equum ualidæ uires ætate ſenecta*

» *Membraq; deficiunt fugienti lãguida uita,*

» *Tunc demum puerili æuo florente iuuentus*

» *Occipit, & molli ueſtit lanugine malas.*

» *Ne fortè ex homine, & uterino ſemine equarum*

» *Confieri credas Centauros poſſe, nec eſſe*

» *Aut canibus rapidis ſuccinctas ſemimarinas*

» *Corporibus Scyllas, & cætera de genere horum,*

» *Inter ſe quoniam diſcordia membra uidemus.*

Idem hoc ipſum citato libro affirmat, his uerſibus,

» *Omne genus quoniam paſſim ſimulachra feruntur,*

» *Partim ſponte ſua, quæ fiunt aëre in ipſo,*

» *Partim quæ uarijs ab rebus cunque recedunt,*

» *Et quæ conficiunt ex harum facta figuris.*

» *Nam certè ex uiuo Centauri nõ fit imago,*

» *Nulla fuit quoniam talis natura animai.*

» *Verùm ubi equi atque hominis caſu conuênit imago*

Hære-

» *Hæreſcit facilè extemplo quod diximus ante,*

» *Propter ſubtilem naturam, & tenuia teſta.*

Cicero lib. 1. Tuſculanarum Quæſt. Is planè, inquit, perſpiciet, inter Hippocentaurum, qui nunquam fuerit, & Regem Agamemnonem nihil intereſſe, &c. Idem lib. 1. de Natura Deorum, Quis enim Hippocétaurum fuiſſe, aut Chimæram putat? Sic Cicero. Cui adſtipulatur Ouidius lib. 4. Triſtium, Elegia 7. ſic canens,

Quod precor eſſe liquet: credam prius ora Meduſæ
Gorgonis anguineis cincta fuiſſe comis.
Eſſe canes utero ſub uirginis, eſſe Chimæram,
A truce quà flámis ſeparat angue Leam:
Quadrupedesq́; homines cum pectore pectora iunctos,
Tergeminumq́ue uirum, tergeminumq́ue canem.

Hammonius in lib. περὶ ἑρμηνείας, *Quod, inquit, poſſibile eſt, & contingit aliquando eſſe; ridiculum fuerit ſi quis dicat eſſe impoſſibile: repugnantia enim loquetur. Quod autem non poſſibile eſt eſſe, neque eſſe contingit, ut non poſſibile eſt, neque contingit Centauros eſſe, ergo impoſſibile eſt eſſe, &c. Ioannes*

quoque Chryſoſtomus Homilia 7. ad cap. 3. Epiſtolæ ad Coloſſenſes, Hippocentauros, monſtra eſſe ficta teſtatur. Ariſtot. lib. 2. Phyſ. ait quòd quẽadmodum non inuenitur planta, quæ ex uite & olea compoſita, uinũ ac oleum producat, ita nõ inuenitur animal ex homine, & tauro conflatum. Palephatus in lib. De non credendis Poëtarum fabulis, & Lucanus in Phar. pariter negant Centauros eſſe. Oroſius lib. 1. cap. 14. hæc, quæ ad rem noſtram pertinent, ſcripta reliquit, Sed, inquit, Theſſalos Palephatus in libro primo incredibilium, prodit ipſos à Lapithis creditos, dictosq; fuiſſe Centauros, eo quòd diſcurrentes in bello equites, ueluti unum corpus equorum, & hominum uiderentur, &c. De Centauris Diodorus Sic. lib. 5. & Seruius ad illud Georgicorum 3.

» *Frena Peletronij Lapithæ, girosq; dedêre.*

Plutarchus tamen in libro, cui titulus Latinis uerbis inditur, An brutis ratio inſit, exiſtimare uidetur, Minotauros, Aegipanes, Sphinges, Centaurosque ex promiſcuo hominum cum brutis coitu naſci. Thales etiá idem uſuuenire demonſtrauit; traditum nanque eſt, cum in Periandri armento monſtrum ex equa natum, quod pectore tenus humana præditum eſſet effigie uidiſſet, ſurridenté monuiſſe, ne paſtoribus

ſtoribus, quibus uxores deeſſent, uteretur. Rabbi Eleazer, uir impendio delirus, in explicationibus ſuis ad cap. 2. Geneſ. ait ex promiſcuo Prothoplaſti cum brutis, iumentisque omnibus coitu, monſtroſos homines editos eſſe. quam rem retuliſſe, mihi erat religio, niſi prius ab Hiſpano quodam pio uiro, ex Franciſcanorū familia, lib. 3. Fortilitij fidei (hunc enim ille titulum operi ſuo adſcripſit) relatam animaduertiſſem. Eadem obſcœna & à piorum mentibus arcenda opinio, nugacibus quoq; Thalmudiſtis insêdit, ut ex his, quæ ipſi in libro Hyobamud, in citatum cap. 2. Geneſ. ad ea uerba, Hoc nunc os ex oſſibus meis, *& caro ex carne mea] literis prodiderunt, perſpicitur. Sed ad Centauros atque ad rem noſtram redeo. Galenus lib. 3. de Vſu partium corporis humani, cap. 1. optimis demonſtrat argumentis, abſurdam, atque impoſſibilem eſſe Centaurorum procreationem; cui illud in poſtremis non habetur, ſubſtantiam hominis, & equæ permiſceri non poſſe. Eius prolixum nimis ſermonem, breuitati ſtudens omitto.*

Ariſtoteles libro 8. de Hiſtoria animalium cap. 28. ea animalia, quæ diuerſi generis ſunt, ſi coierint, tunc generare affirmat, cùm eadem ferendi uteri tempora habuerint, et corporum magnitudinibus non multùm diſcrepauerint.

Atque idem teſtatur lib. 2. de Gener. anim. cap. 5. illud etiam addens, prolificam fieri admiſſuram, ſi animalia natura non multùm diſtant. Et infrà lib. 4. cap. 3. ouem ex homine uel canem, & è conuerſo, progigni poſſe negat, quòd uteri geſtationis tempora non congruant. Quanquàm autem monſtra quaſi ex homine, & bruto conflata uiſuntur aliquando, talem tamen affirmat uerè non eſſe miſtionem; Iam, inquit, puerum capite arietis, aut bouis referunt, idemq; in cæteris membrum nominant animalis diuerſi, uitulum capite pueri, & ouem capite bouis natam aſſeuererant. Quæ omnia accidunt quidem cauſis ſupradictis, ſed nihil ex his, quæ nominant eſt, quanuis ſimilitudo quædam generetur, &c. Cur mulieres nonnunquam bruta pariant, legere ne pigeat apud Thadæum Flor. in explicat. in Ioannitij Iſagogas ad cap. 18. Verùm res non fictæ ſed factæ his, quæ relata ſunt, maximopere aduerſari uidentur. Scriptum enim Volaterranus in Commentarijs urbanis reliquit, ſub Pio huius nominis III. Pont. Maximo, in noſtra Hethruria puellam quandam quòd cum cane adamato ſtupri conſuetudinem habuiſſet, grauidam eſſe factam, ac ſemicanem fœtum edidiſſe, hoc eſt pedibus manibus, ac auribus caninis, cætera uerò hominem;

nem; remq́; expiationis gratia ad Pontificem fuiſſe delatam. Memoriæ proditum eſt, Auenione anno ſalutis humanæ 1543. *ex ſimili concubitu editum eſſe monſtrum humano quidem capite præditum, ſed auriculis, collo, brachijs, manibus, ueretro, partibusq́; alijs quibuſdam caninis; puerperam uerò faſſam eſſe, ſe à cane initam, ideoq́; mox Pridie Cal. Aug. iuſſu Franciſci Gallorum Regis unà cum cane amaſio, uindicibus flammis facinus expiaſſe. Multa etiam alia non abſimilia feruntur. Ego ut monſtra huiuſmodi interdum enaſci non nego, ita Ariſtotelis, Lucretij, Galeniq́; ſententiam non deſero. Fieri autem talia, non ex bruti, ſed hominis ſpermate, cum Accurſio, doctisq́; uiris exiſtimo, cauſam diſcordis formæ præbentæ muliere, quæ dum iniretur, animal, cuius forma fœtui conciliata ſit, cogitatione menteq́; cõplectebatur. Vim autem fœtum intra uterum effigiandi, fœminæ concipientis cogitationi ineſſe, teſtatus eſt Hippocrates, qui ut Diuus Hieronymus in Quæſtionibus ſuper Geneſim refert, mulierem adulterij ſuſpitione laborantem, eo quòd infantem enixa eſſet, qui nullo pacto eius uirum facie referret, hac liberauit ratione, quia pictura infanti non abſimilis, eius cubiculo ineſſet. Quo argumẽto Quintilianus, quod & ab Alciato obſeruatum uidimus,*

dimus,

dimus, matronam defendit, quæ Aethiopem enixa erat, cùm eius coloris icunculam in thalamo haberet. Meminitq; Auguſtinus rei non diſſimilis lib. 10. de Ciuitate Dei, ubi rem à Iacob excogitatam approbat, qui quemadmodum Geneſeos cap. 30. ſcriptum legimus, ut in grege unicolore, fœtus uerſicolores ederentur, uarij coloris uirgas in canalibus, ad quos potus gratia oues arieteſq; accedebant, ponebat, ut in ipſo calore coitus & admiſſura, oues ex earum intuitu fœtibus, quos conciperent, diuerſos colores conciliarent. Adde quòd non ſine ratione mulierum cogitationi adſcribuntur pomorum nonnullorum, carnium quoque & uini formæ & colores, quibus infantum quorundam cutem reſperſam uidemus. quo fit ut in eandem cogitationem humana monſtra, brutorum membris prædita, reijcere poſſimus. Ex uocata nanque imaginatione, propter motum in ſpiritu naturali, & uitali, ac humoribus, conſequitur multifariam mutatio in humano corpore. Quin ſi Auicennæ lib. 6. de Naturalib. part. 4. & Algazeli credimus, humana anima nobilior, & ſemota à corporis paſſionibus, cogitationibus maximopere affixa, cùm principiorum ſuperiorum, quibus materiæ obtemperant inferiores, oleat naturam, quippe quæ ab illis ortum ducat, eò

excellentiæ proceſſit, ut ad eius nutum imperiumq́; exterior etiam materia permutetur. Quam tamen uim in anima Peripateticos non agnoſcere nouimus, quibus agentia et patientia communicare debent in materia; quod anima munia extra corpus exercente, non uſuuenit: ut etiam cenſuit Thomas Garbus lib. 2. Summæ medic. ſcien. Tract. 4. Quæſt. XI. ne alios commemorem. Sanè ipſe Auicennas lib. 18. de Animalibus, ait mulieres aliquando ex cœleſti (ut uoce protrita utar) impreſſione, monſtra gignere. Aſtrologi quoque monſtrorum ortum aſtris tribuunt, præſertim iјs, quæ Arietem conſtituunt. Domitius Vlpianus, ut cernere eſt in. l. Quæret aliquis. ff. de Verborum ſignificatione, monſtra Fato fieri opinatus eſt, ut mihi quidem uidetur non ſine errore, primùm quia fati commētum iam multorum, nouiſſimè uerò Iulij Sirenij uiri erudititiſſimi ſcriptis ſublatum eſt: deinde quia Ariſtoteles libro 2. Phyſicorum, monſtra caſu fieri, exploſa eorum ſententia, qui à fortuna ea prouenire putabant, contendit. Quanquàm, ſi propriè loquamur, nec caſu quidem monſtra fieri dicendum uidetur: ſiquidem, ut Philoſophorum conſenſus eſt, effectus à caſu promanantis propriè ſumpti cauſa, exterius habetur, monſtrorum uerò interius, cùm ſi cogita-

tionis,

tionis, de qua ſuprà loquebamur, cauſam rectè excipiamus, monſtra fiant ex materiæ luxurie nimia, uel (ut eorum, è quibus hæc delibamus, uerbis utamur) ex ſuis qualitatiuis, & quantitatiuis diſpoſitionibus. Idem Ariſto teles libro poſteriore de Ortu, et interitu cap. 6. quæ nec ſemper, nec magna ex parte gignuntur, ea ſpontè & fortuitò prodire ait. Quærunt Ariſtotelis interpretes in explicationibus ad finem libri 2. Phyſicorum, Vtrum monſtra à natura, uel à caſu profluant: Et nonnulli bifidam monſtrorum diſtinctionem afferunt: alia enim eſſe dicunt aggregata ex indiuiduo alicuius ſpeciei & monſtruoſitate: alia uerò indiuidua, quibus illa euenit monſtruoſitas. Poſteriora, à natura proficiſci, priora non item. Nonnulli monſtra quidem à natura particulari nuncupata edi; alij contrà ab uniuerſali. Peripatetici turmatim in eam ſecedunt ſententiam, ut affirment, monſtra à natu ra effici, enutriri, augmentumq; accipere, uerùm non ſecundum naturam; latius nanq; pa tet uerborum ſententia cum dicimus, aliquid eſſe à natura, quàm cum ſecundum naturam: ſiquidem non ſolùm habitus, diſpoſitiones, & formæ à natura dimanant, uerùm etiam priuationes, monſtra, & corruptiones, ut probè ac lepidè à Themiſtio, & Simplicio in Explicationi-

cationibus in prænotatũ Phyſicorum librum, eſt adnotatum. Auerroës monſtrorum cauſam, alium naturæ modum appellat. Monſtroſos partus rarius in homine quàm in animantibus, quæ uno nixu plures edunt catulos, conſpici ait Ariſtoteles lib. 4. de Gener. anim. cap. 4. quia ſingulare, perfectumq; fœtum edat: eamq; ob rem in regionibus, quibus mulieres perfœcundæ ſunt, ut in Aegypto, plura edi monſtroſa. Illud hîc non fuerit ſilentio inuoluendum, quod ad Iuſtiniani locũ prænotatum maximẹ pertinet; è monſtris ipſis nonnulla uiuere, nonnulla ſtatim in lucem edita emori: quandoquidem, ut Ariſtoteles ſcriptum reliquit, ſi monſtra parum à ſua natura ſeceſſerint, uiuere ſolent, alioquin intereunt, uidelicet cùm quod præter naturam, partibus uiuendi principibus accidit. Id autem Hippocentauris euenire, ſuprà ex Plinio, & Seruio didicimus. Vndè meritò hos eſſe in rerum natura non poſſe, dixit Iuſtinianus, et ſiquis Hippocentaurum dari ſtipuletur, ſtipulationem neutiquam ſubſiſtere affirmauit, cùm huiuſmodi monſtra uſpiam uixiſſe, ueris ullius ſermonibus, aut ſcriptionibus compertum non ſit, quin multi, ut ſuprà oſtendimus, gigni non poſſe contendant. Alexander Aphrodiſ. Probl. 44. libro 2. ob inopiam uel exuperantem

materiæ modum, monſtra uiuere non poſſe ſcriptum reliquit.

Ciceronis locus illuſtratus. Animantium multiiugam eſse diſtributionem. CAP. XXI.

CICERO *lib. 2. de Natura Deorum, ſic ſcriptum reliquit, Cùm igitur aliorum animátium ortus in terra ſit, aliorum in aqua, in aëre aliorum: abſurdum eſſe Ariſtoteli uidetur, in ea parte, quæ ſit ad gignenda animalia aptiſſima, animal gigni nullum putare. Sidera autem æthereum locum obtinent, qui quoniam tenuiſſimus eſt, et ſemper agitatur, & uiget, neceſſe eſt quòd animal in eo gignatur, idem quoque ſenſu acerrimo, & mobilitate celerrima eſſe. Quare cum in æthere aſtra gignantur, conſentaneum eſt in ijs ſenſum ineſſe, & intelligentiam. hæc Cicero. Quod hîc de Ariſtotele dicitur, haudquaquam uerum uidetur: præter nanque duo animalium genera duobus in elementis, terra ſcilicet & aqua, nullum aliud hic Philoſophus uſpiam agnoſcere animal uidetur. Quin Meteor. lib. 4. apertè inquit, in terra & aqua duntaxat animalia reperiri, in aëre autem et igne non item. quod ipſum eius Paraphraſtes (ſiue is*

Ale-

Alexander Aphrodiſ. ut uulgò creditum eſt, fuerit; ſiue alius innominatus, ut Victorius cenſuit lib. 25. Variarum lect. cap. 22.) arbitratus eſt. in hanc enim loquitur ſententiam, Quòd autem uolatilia in terra fiant, cognoſcere non eſt difficile. Sic Paraph. Quanquam ſibi ipſi Ariſtoteles conſtare non uidetur, qui lib. 3. de Gener. anim. cap. XI. ſic loquitur, ſi noſtris utatur uerbis, Plantas enim terræ incolas quiſpiam eſſe ſtatuerit, aquæ aquatile animalium genus, aëris pedeſtre, &c. Verùm hac partitione non ex ſua uſum eſſe ſententia, inconfeſſo eſt. Cum ergo ex Ariſtotele, eiusq; enarratore pateat manifeſtè, animalia ſolùm terræ, & aquæ uernacula reperiri; & præterea nuſpiam, Ciceronem, qui talia de Ariſtotele proferat, quadriiugamque ei animalium ſectionem tribuat, parùm in Ariſtotelis librorum lectione uerſatum, aut memoria non admodum fideli uſum, ſuſpicari aliquis poſſet. Verùm ego dixerim Ciceronem quæ attulit hauſiſſe ex eo Ariſtotelis Tractatu, cuius meminit Plutarchus lib. 5. de Placitis Philoſophorum. cap. 20. dum in hanc loquitur ſententiam, Eſt, inquit, Ariſtotelis Tractatus quidam, in quo animalium genera, quadripertita eſſe dicit, Terreſtria, Aquatilia, Volatilia, Cæleſtia.

Etenim cœleſtium quoque orbium dici animalia, non ſecus atque terræ. Hæc Plutarchus. Vides quàm manifeſtè clareq; Plutarchus Ciceronis loco affulgeat, eumque nōtæ eximat. Hanc Ariſtotelis diſtributionem ſequutus uidetur Ouidius libro 1. *Metamor. cum ſic caneret,*

» *Neu regio foret ulla ſuis animalibus orba,*
» *Aſtra tenent cœleſte ſolum, formeq; Deorum;*
» *Ceſſerunt nitidis habitandæ piſcibus undæ;*
» *Terra feras cepit, uolucres agitabilis aër.*

Tametſi Iacobus Cruceus Bononienſis in ſuis Annotationibus uelit, Ouidium in his uerſibus,

» *Quæſitisq; diu terris ubi ſiſtere poſſet,*
» *In mare laſſatis uolucris uaga decidit alis.*

innuere, aues tereſtria potius, quàm aërea eſſe animalia, id ſuadente Apuleio, qui in hæc uerba loquitur, Immo ſi ſedulò animaduertas, ipſæ quoq; aues terreſtre animal non aërium rectius perhibeantur. Semper enim illis uictus omnis in terra, ibidem pabulum, ibidem cubile: tantumq; aëra proximum terræ uolando tranſuerberant. Cæterùm cùm illis feſſa ſunt remigia pennarum, terra ceu portus eſt. Varro lib. 4. *de Lingua Latina triplicem animalium facit diuiſionem, ea locans in*

aëre, aqua, & terra. Cui Moſes, atq; Euangeliſtæ adſtipulantur, dum aues cælo, ideſt, aëri tribuunt. Ex cuius etiam partitionis ratione Iuſtinianus (cùm Iuſtinianum laudo auctorem, ueros Inſtitutionum ſcriptores mente complector) Inſtitutionibus ſub Titulo De Iure naturali gent. & ciu. §. 1. & infrà De Rerum diuiſione. §. Feræ. aues in Cælo naſci dixit. cum tamen Iureconſulti in Pandectis ubi ſimilia proferunt, pro, Naſcũtur, habeãt, Capiũntur, ut. l. 1. De Acquir. rer. dom. & in. l. Si apes. ſub Titulo de Furtis, perſpicitur. Quod conſultius ab his factum uidetur, dum multas aues ac fortaſſe maiorem earum partem, in terra nidificare animaduerterent; quarum nullam habuit rationem Iuſtinianus, ut cognoſcere etiam licet ex §. Apum. eodem Titulo de Rerum diuiſione, in quo ſic ait, Itaque apes, quæ in arbore tua conſederint, antequàm à te alueo includantur, non magis tuæ intelliguntur eſſe, quàm uolucres, quæ in arbore tua nidum fecerint etc. Sanè Platonici, ſiue etiam Socratici, aëri tribuunt dæmones, animalia corpore aërea, animo paſſiua. à quorum ſententia non longè abeſt Martianus Capella, qui à medio aëris limite ad montium uſq; terræq; confinia, Hemitheos, Heroës, Maneſq;, quos Agatos, & Cacodæmonas uocat Graia diſcre

tio, uerſari ſcriptum reliquit. Sed Diuus Thomas Materia 16. De Malo: Quæſtione 1. nullum aëreum animatum eſſe contendit; cùm corpus organicum eſſe nequeat, niſi terminũ, figuramque adipiſci poſſit, quod in aëre fieri non uidemus; ex quo fit, ut Dæmones naturà nullo præditos eſſe corpore dicendum ſit. Verùm hæc alterius loci ſunt.

Libri primi Miſcellaneorum

FINIS.

HIERONYMI
MAGII
MISCELLANEORVM,
ſeu Variarum Lectionum,
LIBER SECVNDVS.

Qua de cauſa uis quædam famis non tolerabilis, quam Græci βούλιμον καὶ βούπειναν dicunt, in diebus frigidiſsimis multò facilius, quàm cùm mite eſt cœlum, uentriculum obſidere cõſueuerit. Eraſiſtrati, & Gellii incuria, atque oſcitatio demonſtratur. Vocis εὐδία, quæ ſit ſignificatio. Gellii uerſio reiecta, Manardus reprehenſus, & Hippocratis locus illuſtratus. CAP. I.

ERASISTRATVS *medicus apud antiquos non incelebris, libro* διαιρέσεων *primo, uim quandam famis, quam Græci* βούλιμον καὶ βούπειναν *appellant, in diebus frigidiſſimis facilius multò, quàm lenibus mitibusq́; fieri, me-*

moriæ prodidit : atque eius rei cauſas, cur is morbus eo plerunque tempore corpora inuadat, nondum ſibi cognitas eſſe faſſus eſt. Eraſiſtrati autem uerba ab Aulo Gellio Noctium Atticarum lib. 16 *. cap.* 3 *. relata, ſuper hac re ſunt infraſcripta,* Ἄπορον δὲ καὶ δέομενον ἐπισκέψεως, καὶ ἐπὶ τούτου, καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν βουλιμιώντων, διατὶ ἐν τοῖς ψύχεσι μᾶλλον τὸ σύμπτωμα τοῦτο γίνεται, ἢ ἐν ταῖς εὐδίαις. *Ideſt, Dubium eſt, indigensq; conſiderationis, tum in hoc, tum in cæteris famelicis, quare in frigoribus magis huiuſcemodi caſus accidat, quàm ſerenis temporibus. Sic enim Eraſiſtrati uerba interpretatur Gaza, qui, ut Iacobus Conſtantius, & Andreas Alciatus teſtantur, Græca omnia, quæ apud Gellium leguntur, Latinitate donauit. Licet autem cauſas non afferat Eraſiſtratus, nec Gellius in hac re ſuum exacuere uoluit ingenium; ut qui non admodum eſſet eruditus, et, ſi nonnullis credimus, grammaticum non exceſſerit. Poterat tamen uterque hac de re aliquid apud Ariſtotelem cognoſcere, qui Problemate* 4 *. ſectionis* 8 *. in hanc loquitur ſententiam, Cur tempore, inquit, frigido maximè uis illa famis intolerabilis incidat, qui caninus appetitus uocatus eſt, & hyberno potius quàm æſtiuo? An quòd uitium hoc ob inopiã ſicci alimenti ſolet*

A. Gellius

acci-

accidere? Tempore autem frigido, & hyberno, cùm calor in anguſta ſe contrahit, ocius interdum deficit alimentum. quod cum defuerit, uitium id eſuriendi accidere conſentaneum eſt. At ſi in ea cibi uitioſa cupiditate reſolutio imbecillitasq; ſecuta eſt, materia ſtatim interna corporis à collecto calore colliqueſcit: quæ ſi ad locum cibo à natura deſtinatum influxerit, pro cibo ſeipſam corpori applicabit. Hæc ille. Qui locus licèt omnino rem non aperiat, non ſine tamen incuriæ atque oſcitationis nōta cum ab Eraſiſtrato, tum ab A. Gellio fuit omiſſus. Nos autem licèt rem medicam non profiteamur, aliqua afferre conabimur, quibus res ipſa penitus explicetur. Primùm igitur de cibi appetentia nonnulla præſcribenda ſunt. Natura, ut Galenus lib. 4. de Vſu partium corporis humani, cap. 7. ſcriptum reliquit, omnibus alijs animalis particulis, uentriculo excepto, nullum eorum, quæ deſunt, ſenſum largita eſt, ſed eas in plantarum morem, dum aſſiduè ex uenis alimoniam ſibi deſumerent, nutriri uoluit. Soli uerò uentriculo, præſertim eius partibus, quæ ad orificium pertinent, ſenſum indigentiæ ad cibum animal excitantem, conciliauit. Quod non ſine ratione fuit comparatum. Siquidem cùm, eodem Galeno atteſtante, totius corporis particulæ,

nutrimentum ex uenis à caua prognatis trahant, ipſa autem rurſus caua, ex uenis epatis, hæ rurſus ex his, quæ ſurſum ad portas ferun tur, illæ rurſum ex uentriculo & inteſtinis; cùm autem nulla iam amplius particula ſuperſit, à qua uentriculum capere oporteat, hunc ipſum extrinſecus deſumpta alimonia replere, fuit animali neceſſarium. Quamobrem cibi facta eſt appetentia animalis; in alijs uerò partibus, ideſt uenis, ſuctio, & quæ naturalis nuncupatur appetentia; quæ haud aliter, ut Galenus auctor eſt lib. 3. de Symptomatum cauſis, cap. 7. quàm in plantis perficitur. Quæ res maximè fuit neceſſaria. Cum enim, teſte eodem, loco citato, & in libro de Diſſolutione continui ſub principium, ac in libro de Maraſmo, ſiue de tabe, à quolibet animali melior, & tenuior pars per cutẽ effluat, atque in aërem abeat, cogente ad id innati in nobis caloris perpetua in humorem actione, quo fit ut corporis ſubſtantia, partesq; inanian tur, atque imminuantur, ex qua ſanè inanitione imminutioneque, ad mortem citra dubium uia ſterneretur, idcircò nutrimenta à partibus, uenisq;, & à uentriculo, qui circa os (ut idem Galenus ait prænotato cap. 7. & lib. 4. et itẽ 6. et 9. de Vſu par. corp. hum.) abundãtiori præ cæteris partibus, ob neruos eò

à

à cerebro pertingentes, ſenſu præditus eſt, maximopere exiguntur. Quinque igitur motibus cibi naturalis fit appetentia, Aëtio Serm. 9. cap. 20. & Galeno eodem cap. 7. auctoribus, qui ſe inuicem comitantur, ſcilicet primùm inanitione, inanitarum partium naturali appetentia, uentriculi ſuctione, ſuctionis ſenſu, demum omnium nouiſſima animali appetentia. Atq; hæc quidem ex naturæ præſcripto.

DEPRAVATA *uerò appetentia fit, ſi uehementiæ modus excedatur, ac tunc, ut Galenus ait, à nonnullis canina appetentia uocatur, cum uel ob acidi humoris uitium uentriculus mordicus infeſtatur, uel ubi totum corpus immodicè diſſipatum, aſſidua indiget nutricatione. Quippe frigidi humoris uitium roſionem, quæ ſuctioni proportione reſpondeat, inducit: ac appetentiam haud aliter quàm naturale pathema excitat; atque cibi magis quàm potionis deſiderium adfert, idq; propter refrigerationem. Quo fit ut ad famem excitandam frigus in uentriculo non parum conferat, nam & uacua reddit corpora, ac ipſorum tunicas cogens, conſtringensq;, famem ſuſcitat. At inter potiſſimas continentesq; cauſas, quibus fames impeditur, calor numeratur, quippe ſolidiora corpora laxando diſſoluit, atque ad attractionis functionem reddit imbecilliora: hu*

mida uerò fundendo, ſupra modum extendit. Igitur caninæ appetentiæ cauſa una eſt acidorum humorum uitium, altera uerò, ut dictum eſt, plurima per totum corpus inanitio. Hæc Galenus, qui Com. 21. ſect. 2. Aphor. caninæ famis cauſam dicit eſſe, uentriculi intemperiem frigidam, & acidos humores, os ipſius irritantes, cui Aëtius concinit Serm. 9. cap. 21.

FIT *præterea in uentriculo* βούλιμος, *id eſt ingens fames, de qua Galenus citato cap. 7. lib. 3. de Sympt. cauſis, in hanc loquitur ſententiam, Accidit adhæc* βούλιμος, *ideſt uehemens fames, ita enim uocant; eſtq́; huius particulæ ſymptoma, cùm ſimul & penuria, imbecillitate, & refrigeratione afficitur, &c. Loquitur autem de uentriculi ore, cui Aëtius probè aſtipulatur Sermone prænotato, cap. 16. inquiens* βούλιμον *ex uentriculi frigiditate oriri, indigentia, ac uirium imbecillitate; huiusq́; ſymptomatis ſæpenumero cauſam præbere longas per niues peregrinationes, totum corpus uentriculumq́; luculenter refrigerantes. Idem Galenus Com. 21. in lib. 2. Aphor. bulimi meminit, inquies, ſi Latino ſermone utatur, Paſſio* βούλιμος *nominata, eſt caſus potentiæ ex frigiditate exteriore, qui à fame quidem inchoauit, ſed non habet eam amplius*

adiun-

adiunctam, &c. Eadem ferè habet Auicenna lib. 1. Fen 1. Doct. 3. cap. 3. & lib. 3. Fen 13. Tract. 1. cap. 19. & Tract. 2. cap. 12. Quamobrem Franciſcus Valeriola Phyſicus eruditiſſimus & Galeni nobilis explanator, miratur quid Alexandrum Trallianum impulerit, ut diceret lib. 2. cap. 23. βούλιμον *à nimio calore enaſci, cùm reliqui omnes & Arabes & Græci, à frigiditate proficiſci, quod et res ipſa docet, affirmauerint. Minimè autem eſt ignorandum,* βούλιμον *à Canina appetentia differre; quòd perpetuò in canina appetentia fames urgeat, in bulimo non item; quanquàm à fame inchoauit, ſed proſtrata tandem uentriculi facultate perit, à frigiditate exteriore, deleta ſentiendi poteſtate; tum etiam quòd illa ab acidis ſuccis ortum ducit, hæc ſine his conſiſtere poteſt, ut Galenus citato Com. 21. in 2. Aphor. teſtatum reliquit. Eſt igitur ſatis manifeſtum* βούλιμον *de quo Eraſiſtratus agebat, à frigore proficiſci. unde non mirum ſi in diebus frigidis hoc ſymptoma multò facilius accidat, quàm cùm mite, clemens tepidúq; eſt cœlum. Tametſi et calorem etiam huic ſymptomati, ſed propter frigoris* ἀντιπερίστασιν, *cauſam parte aliqua præbere dicendum eſt; cum Galenus, & Aëtius, ut ſuprà perſpicere licet, uentriculi etiá inopiæ* βούλιμον *aſcribant, quæ*

non

non niſi à nimio calore, ut prænotato Ariſtotelis loco, exq; Galeni ipſius dictis de animali appetentia, & ex his, quæ ſcripta reliquit Meletius in libro de Natura hominis, ſatis liquet, efficitur. Quam rem & Auicenna ſuadet, ſic inquiens lib.3. Fen 13. Tract. 2. cap. 12. Fames autem ſecundum plurimum eſt à ſuperfluitate caloris in corpore toto, & in extremitatibus eius — Caliditas enim cum dominatur corpori, reſoluit, & cogit uenas uti ſuctione poſt ſuctionem, donec perueniat ad os ſtomachi capiendo quod aggregatum eſt &c. Qua ratione crediderim Alexandrum Trallianum adductum, ut βούλιμον à calore nimio ortum habere diceret, præſertim cùm hoc eodem loco Auicenna, in cauſa canini appetitus, agnoſcat calorem ſuperfluum in ore uentriculi reſoluentem, & inſtaurationem expoſcentem. Vt idem Trallianus ſenſerit, βούλιμον à calore quidem nimio ex frigoris antiperiſtaſi adaucto, ortum ducere, perfici autem mox à nimio frigore uentriculum obſidente, ſentiendiq; poteſtatem abolente. Quod ſi uerum ſit, quantum ad ortum ſpectat, calorem communem babebit βούλιμος cum canina appetentia (et ſi ab acidis etiam ſuccis hæc enaſcitur) nec iure mirari uidebitur Valeriola.

NON *eſt ergo in obſcuro bulimi cauſa, nec*

res

res conſideratione multa indiget, ut Eraſiſtratus cenſuit.

His *pro ingenij noſtri captu explicatis, proximum uidetur, ut aliquid de uoce* εὐδία, *qua uſus eſt Eraſiſtratus, ſcribamus. Gaza, ut uides, uerba Eraſiſtrati,* ἢ ἐν ταῖς εὐδίαις, *uertit, Quàm in ſerenis temporibus. qui tamen apud Hippocratem Aphor. 12. part. 3. uocem* εὔδιος, *ad teporem in ſua uerſione retulit. Gellius ipſe in uocis eiuſdem interpretatione, ſerenitatem placiditati iunxit, inquiens, Quàm cùm placidum ſerenumq; eſt. ſed malè uterque, ut mihi uidetur: ſiquidem nullam habuit Eraſiſtratus rationem ſerenitatis, quia oppoſuit uerba* ἐν ταῖς εὐδίαις, *uerbis illis* ἐν τοῖς ψύχεσι. *quorum ſignificatio eſt, In frigoribus. Frigora autem, ut neminem latet, ſerenitatem ſepius non excludunt, & caloribus teporibusque opponuntur. Sanè Ariſtoteles lib. 2. Meteor. Aparctian frigidiſſimum niuoſumq;, ſerenum eſſe dicit, ſerenos etiam eſſe affirmans Thraſciam et Argeſtem uentos, ut quotidie experimur, neutiquam tepidos, & qui locum inter Septentrionarium, Zephyrumq; medium occupant. Sunt autem hi decepti à uocis etymo. cùm enim ex* εὖ, *quod eſt bonum, &* διὸς, *ideſt Iouis, hoc eſt aëris, conſletur; ſerenitasq; ipſa, & placiditas bonum*

aërem

aërem efficiant, ideò ſerenitatem placiditatemq́; ſignificari exiſtimauerunt. Euſtathius Conſtantinopolitanus in Com. in 4. Odyſ. ad rem quod attinet, in hanc ſententiam loquitur, Reſpondet igitur proportione ἔνδιος, *ideſt meridianus, ad* εὔδιος, *ideſt* εὐαέριος *[hoc eſt boni aëris] cuius fœmininum* εὐδία, *ideſt* εὐαερία, *ideſt bona aëris conſtitutio. Idem in 16. Iliad.* εὐδίαν, *&* αἰθρίαν, *ideſt ſerenitatem, idem ſignificare ait. Cum igitur uox bonum aërem ſignificet, & non ſimplici de cauſa aërem bonum appellemus, factum eſt ut una eademq́; uox* εὔδιος, *&* εὐδία *uariè ac multipliciter ab auctoribus uſurpetur, ut pro bona die, pro ſerenitate nonnunquam, aliquando pro tranquillitate, & aëris malacia, uentorumq́; carentia: interdum pro tepore: item pro miti, leniq́; aëre: præterea pro tempore lento, ut eſt à quibuſdam non indoctè obſeruatum. Hippocrates loco ſuperius citato hac uoce teporem ſignificauit cum inquit,* ἢν δὲ νότιος ὁ χειμὼν καὶ ἔπομβρος, καὶ εὔδιος γένηται; τὸ δὲ ἔαρ αὐχμηρὸν καὶ βόρειον, αἱ μὲν γυναῖκες *&c. hoc eſt, Si uerò hyems Auſtrina, pluuialis, & tepida fuerit; uer autem ſiccum, & Aquilonium, mulieres quidem &c. De qua uoce notum ſatis eſt quanta exorta fuerit lis & digladiatio inter Manardum & Leonicenum;*

exiſti-

exiſtimãte Manardo eam ex Aphoriſmo expungendam cum alijs de cauſis, quanquàm non ſatis urgentibus, tum quia Galenus ipſe in Com. uocem non agnoſcat. Sed fallitur Manardus uir alioqui eruditiſſimus, & qui rectam quandam medendi artem multa cum elegantia primus oſtendiſſe uidetur; nam ut cætera eius argumenta miſſa faciam, ad Galenum quod attinet, non ſatis oculatus uidetur, ſiquidem in eius Com. tepiditatis ſeu caloris fit mentio, & uox ἔυδιος *agnoſcitur. ſic enim ait,* γνωὶ δὲ ὅτι τοῦ χειμῶνος μὲν ὑγροῦ, καὶ θερμοῦ γενομένου, τοῦ δ᾽ ἦρους ξηροῦ, καὶ ψυχροῦ, νοσεῖν ἀναγκαῖον ἐςὶ τοὺς ἀνθρώπους, ἐν αὐτῷ τῷ ἦρι εικτέον ἐςὶν.

Et infrà.

Υ῾γρὰ γὰρ τὰ σώματα καὶ μαλακὰ, καὶ ἀραιὰ γεγονότα, κατὰ τὸν ἔυδιον χειμῶνα, ῥαδίως εἰς τὸ βάθος αὐτῆν διαδίδωσι τὴν ἐκ τοῦ περιέχοντος ψύξιν. *Præter autem Galenum, ratio ipſa ſuadet, uocem hoc ſignificatu eſſe accipiendam; quia hæc uerba* ἦν δὲ ἔαρ νότιος ὁ χειμὼν καὶ ἔπομβρος, καὶ ἔυδιος γένηται. *opponuntur illis,* τὸ δὲ ἔαρ αὐχμηρὸν καὶ βόρειον. *ſunt enim contrariæ aëris conſtitutiones, hyemis quidem tepens, & humida; ueris autem frigida, & ſicca. Aquilo enim, qui & Boreas dicitur, frigidus eſt, ut teſtatur Galenus in Com. in primum*

mum Epidim. Vnde iure optimo Ouidius libro 1. *Metamor. horriferum uocauit, ſic enim canit,*

» *Scythiam ſeptemq́; triones*
» *Horrifer inuaſit Boreas, contraria tellus*
» *Nubibus aſſiduis, pluuioq́ue madeſcit ab Auſtro.*

Auſter autem calidus eſt, ut idem Galenus ait, niſi ſi quando, rarò ualde in ueris initio frigidus, aut alia hora exiguo tempore ſimilis ſpirauerit. Eam ob rem Ouidius infrà lib. 7. *inquit,*

» *Læthiferis calidi ſpirarunt flatibus Auſtri.*

Idem lib. 4. *de Ponto, Eleg.* 10. *eundem uentum tepidum uocat. Atquì res non eget teſtimonijs, ſenſu enim uentos hoſce tales eſſe depræhendimus. Sed dices, ſi Auſter calidus eſt, cur addita eſt uox* ἔνδιος*? ſuperfluere enim uidetur, cùm Hippocrates hyemem Auſtrinam dicens, calidam (ut etiam Thadæus Florentinus in Com. ſuo ſcriptum reliquit) dicat, ſeu intelligat. Reſpondeo factum id eſſe ab Hippocrate, ne quis procelloſam hyemem intelligeret: haud enim obſcurum eſt, Auſtrum eſſe procelloſum aliquando, atteſtantibus Ariſtotele libro* 2. *Meteor. & Galeno in Com. ad part.* 3. *lib.* 3. *de Morbis uulg. qualem non uult appingere nobis Hippocrates (ſo*

let enim hic eſſe ſiccus, ut ibidem Galenus affirmat) ſed lenem alium & clementem, pluium tamen. Siquidem uer duntaxat tempeſtoſum intelligit, ut ipſe met ſui ipſius interpres demonſtrat in libro de Aëre aquis & locis, de eiſdem conſtitutionibus in hanc ſententiam ſcribens, Si uerò hyems Auſtralis fiat, & pluuioſa & clemens; uer autem Boreale & ſiccum & tempeſtoſum [ſiue, hyemale] primùm quidem mulieres, quæ uterum geſtant, &c. Eius autem uerba hæc ſunt ἢν δὲ ὁ μὲν χειμὼν νότιος γένηται, καὶ ἔπομβρος, καὶ εὔδιος: τὸ δὲ ἦρ βόρειόντε, καὶ αὐχμηρὸν, καὶ χειμέριον, πρῶτον μὲν τὰς γυναῖκας, ὁκόσαι ἂν τύχωσι ἐν γαστρὶ ἔχουσαι, *&c. Ex quo loco etiam patet Manardi ſententiam erroris neutiquam eſſe exortem, dum uocem* εὔδιος, *ex Aphoriſmo delendam putat: nam hîc ubi eadem repetuntur ab Hippocrate, poſita eſt.*

Quæ fuerint apud antiquos Diuiſiones: quibus, & quando dari conſueuerint. Declarata hæc uox in Pandectis, Accurſii, Bartholi, Romani, & Tiraquelli error demonſtratus. CAP. II.

MARCELLI *Iuriſconſulti doctiſſimi, hæc uerba in Pandectis ſub Rubrica de*

Annuis

Annuis legatis, & fideicommiſſis, leguntur, Cùm quidam Decurionibus diuiſiones dari uoluiſſet die natalis ſui: Diui Verus, & Antoninus reſcripſerunt, non eſſe ueriſimile teſtatorem de uno anno ſenſiſſe, ſed de perpetuo legato.] *Quid per Diuiſiones ſit à Marcello ſignificatum, nullus ad hanc uſque diem explicauit; uox enim Latinis auctoribus eſt inſolens, uſque adeò ut obſcura omninò ſit. Vnde non mirum eſſe debet, ſi Budæus, Alciatus, alijq; ex Iureconſultis noſtris non pauci, nec indocti, qui Pandectarum libros librariorum culpa deprauatos, tenebriſq; obſitos repurgarunt, ſcriptiſque & annotationibus illuſtrare contendunt, eam taciti, ut alias uoces prætervolarunt. Equidem dum olim Peruſiæ, mox Piſis, ac demum Bononiæ agerem, et inter doctos homines cõmunium ſtudiorum gratia uerſarer, ad eos, qui ex his nomine erant non obſcuro, de re & uocis ſignificatione retuli, ac neminem inuêni, qui quidquam, quod uerum, aut ſaltem uериſimile uideretur, afferret. Cumq; ex diutina ſententiarum exquiſitione iam eſſem defatigatus, uireſque ingenij omnino conſiderent, & flacceſcerent, re penitus deplorata, forte euênit, ut in quædam aduerſaria mea inciderem, quibus elogia epitaphiaque, quæ in antiquis lapidibus paſſim in*

Italia,

Italia, & prouincijs leguntur, ſubnotaram. Harum inſcriptionum tribus perlectis, quæ fuerint apud antiquos Diuiſiones, et quo tempore, ac quibus dari conſueuiſſent, planè intel lexi. Inſcriptiones ſunt quæ apponuntur. Comi hæc uiſitur ſæculorum iniuria mutilata detritaque.

——DIVID. OLEVM, *& propin.* ƆC. DCCL. *præbeant. Item lectiſternium tempore parentaliorum ex* ƆC. CC. *memorijs eiuſdem Valerianæ, & Appi Valeria. fil. eius per offic. Teſſerarior. quodannis ponatur, & parentetur. Item coronæ myrt. ternæ & tem pore roſæ Iul. ternæ eis ponantur micatæ de ſilitis ex* ƆC. L. *profundantur. Item Appius Eutychianus maritus eiuſdē Valerianæ ſcholæ Vexillariorum largitus eſt* HS. XXX. N. L. *cuius ſummæ reditu quodannis die* SS. *na talis eius ante ſtatuam lecti ex* ƆC. CCL. *po nant. Sport.* ƆC. CCL. *inter præſent. ſibi diuid. oleum & propin. per roſam* PRAEBEANT.

Quæ ſequitur, Rauennæ legitur, & à Volaterrano etiam lib. 16. *Com. urbanorum, à Blondo Forol. libro* 2. *Romæ triumphantis, & ab alijs refertur, ſed non admodum emendatè.*

D. M.

FLAVIAE Q. F. *Salut.coniugi cariſſimæ* L. *Publicius Italicus Dec. orn. et ſibi* V. *Poſuit.Hic Coll.Fabr.* M. R. H-S.XXX. VIV.*ded. Ex quo redditu quotannis Dec. Coll.Fabr.* M. R. *in ædeNep.quá ipſe extruxit die Neptuna liorũ præſentibus Spor.* >|<.*bini diuiderẽtur. Et Dec.* XXVIII. *ſiue* >|<. *centeni quinqua geni quotannis darentur. Vt ex ea ſumma ſicut ſoliti arcam Publiciorum Flauiani, et Italici filiorum, & arcam in qua poſita eſt Flauia Salutaris uxor eius, roſis exornent de* >|<. *ſacrificentq́; ex* XXII. *& de reliquo ibi epulentur. Ob quam liberalitatem Col. Fabr.* M. R. *inter benemeritos quotannis roſas Publicijs ſupra ſe & Flauia Salut. uxore eius mittendas ex* >|<. XXXV. *ſacrificiumq.faciundum de* XX. H-S. *per* MAGISTROS DECREVIT.

Tertia Reate conſpicitur, eſtq́; in hæc uerba.

T. FVNDILIO *Geminio* VI. *uir. Aug. Mag. Iuu. Auguſtales patrono & Quinq. perpetuo optime merito. Hic arcæ Auguſtalium ſe uiuo* H-S. XX. *dedit. ut ex redditu eius ſummæ die natali ſuo* IIII. K. *Febr. præſentes ueſcerentur. Et ob dedicationem ſtatuæ Decurionibus & Seuiris & Iuuenibus Sportulas, & populo epulum et oleum eadem*

DIE

DIE DEDIT.

Vides quàm bene ex harum inſcriptionũ tanquam commentariorum quorundam lectione, Iureconſulti uerba explicentur, et Diuiſionum ſignificatio, & conſuetudo ſub obtutum ponatur. Fuerunt igitur hæ Diuiſiones, ſcilicet ſportulæ, pecuniæ, oleum, cruſtum, uinum, aliaq́; id genus nec abſimilia, quæ teſtatores Collegijs, & ſodalitatibus, militijsq́; negociatorum & artificum, item Decurionibus, populoq́; interdum, die natalis, quæ uiuentibus fuerat celeberrima atque honorata, parentaliorumq́; tempore ſingulis annis dari teſtamento cauebant. Harum Diuiſionum meminit etiam Paulus Iuriſconſultus in eiſdem Pandectis ſub titulo De Legatis, his uerbis, Ciuitatibus legari poteſt, etiam quod ad honorem ornatumq́; ciuitatis pertinet. Ad ornatum puta quod ad inſtruendum forum Theatrum, ſtadium legatum fuerit. Ad honorem puta, quod ad munus edendum, uenationem, uel ludos Scænicos, ludos Circenſes relictum fuerit: aut quod ad Diuiſionem ſingulorum ciuium uel epulum relictum fuerit, &c. Huiuſmodi Diuiſiones à uiuentibus etiam lætitiæ gratia dari conſueuiſſe, non eſt ambigendum. Dabant antiqui Diuiſiones nedũ Decurionibus, ut cognoſcitur ex pridem relata inſcriptione, ſed etiam

eorum liberis. inter cætera Diuiſiones panis & uini. Fulginiæ in lapide peruetuſto in hortis Alexandri Elmi ſic legitur,

———PATRONO *Ciuit. Foro Flam. Fulginia. Itemq. Iguuinorum ſplendidiſſimus ordo Floro Flami. Cuius dedicat. Decurionibus, et liberis eorum panem et uinum, et* ꝯꝯ. XX. N. *Itē municipibus* ꝯꝯ. IIII. N. DEDIT. *Qui integram inſcriptionem legere auet, eam perquirat in Emendationibus, ſuſpitionibusq; Malaſpinæ in Epiſtolas Ciceronis ad Atticum. Peruſiæ in templo Diui Angeli, in peruetuſto lapide, qui aræ adſtructus eſt, huiuſmodi legimus inſcriptionem,*

C. VIBIO. C. F. L. N. TRO. GALLO. PROCVLEIANO PATRONO PERVSINORVM. PATRONO ET CVRATORI R. P. VEETONENSIVM. IVDICI. DE. V. DEC. AEDILI. PATRONO COLLEGI CENTON. VIBIVS VELDVMNIANVS AVO KARISSIMO. OB CVIVS DEDICATIONEM DEDIT DECVRIONIBVS. V/Λ II. PLEBI V/Λ I.

D. D. D. D.

Inuenio aliquando, lætitiæ gratia datas ab Imperatore Romano Diuiſiones Senatui, Equitibus et plebi, ut apud Suetonium in Flauio Domitiano,

mitiano, Senatui quidem & Equiti diſtributa eſſe panaria; Sportellas uerò cum obſonio plebi. Adhæc apud eundem Suetonium in Nerone Claudio, & apud Tacitum lib. 14. in dedicatione Thermarum & Gymnaſii, ab Imperatore præbitum fuiſſe oleum Senatui & Equitibus. Multiplices igitur erant diuiſiones priuatimq́; & publicè, et non una de cauſa, ut ex his, quæ relata ſunt perſpicere licet, dabantur. Quod ſpectat ad Decuriones, Alciatus in Comment. ad. l. Pupillus. ff. de Verb. ſignific. ſolùm obſeruauit, eos, uiritim binos denarios, uel huiuſmodi certam quantitatem, ab ijs, qui in ordinem cooptarentur, recipere conſueuiſſe, item quoties aliqua ſtatua ædicula'ue dedicaretur, aliquid eo nomine ipſis dari, fuiſſe in more poſitum; quæ pecunia Sportula quoque appellari ſoleret, ut in. l. Spurij. ff. de Decurionibus. Idem Diſpunctionum lib. 3. cap. 17. ſic inquit, Cæterùm cùm aliquis magiſtratum nouum inibat, uel alicuius lætitiæ cauſa, per liberalitatem pecunias Decurionibus diſtribuebat; quod ſingulis dabat, ſportula dici cæptum eſt. Sic Alciatus. Sed aliæ etiam res, ut ex ſuprà relatis patet, Decurionibus dabantur, quod non fuit ab Alciato animaduerſum. Sanè aliæ ſunt Sportulæ, aliæq́; Diuiſiones, quarum meminit Diuus Cyprianus lib. 3. Epiſto-

larum Epiſtola 5. ex harum tamen, ut opinor, ſimilitudine quadam dictæ. eius uerba ſunt hæc, Cæterùm Presbyterij honorem deſignaſſe nos illis iam ſciatis, ut & ſportulis ijdem cum Presbyteris honorentur, & diuiſiones menſuræ æquatis quantitatibus partiantur &c. Reliqua, quæ de Sportulis ab Alciato locis citatis, à Ferrario in Annot. ad §. Sportularum. ſub Rubr. de Actionibus, in Inſtit. ab Auguſtino Datho lib. 2. Epiſtolarum in Epiſtola ad Franciſcum Cardinalem Senenſem, & ab alijs ſcribuntur, notiora ſunt quàm quæ hîc referri debeant. Quod pertinet ad ſuperius relata Marcelli uerba, Accurſius & poſt Accurſium Bartholus, ita contextum accipiunt, ut Iureconſultus loquatur de quodam, qui ſuo teſtamento Decurionibus Diuiſiones (quæ eſſent hæ non declarant) dari iuſſiſſet die natalis ſui, ideſt mortis die, quaſi tunc natus ille eſſet ad gloriam, ut ſit inquit Accurſius, de natiuitate Sanctorum. Quod gloſſema, tametſi nihil eo ſit inſulſius, commẽdat non ſine manifeſto errore Romanus Sing. 33. cuius hoc eſt initium, Quia cras eſt feſtum. retulitq́; aliquando & ſecutus eſt eruditiſſimus Andreas Tiraquellus. Diem uerò natalis pro die mortis, nõ eſſe apud Marcellum ſumendũ, apertè demonſtrant inſcriptiones ſuprà relatæ, pri-

ma

ma ſcilicet et tertia. Defunctorũ natales apud Græcos etiam celebrari, honorariq́; cõſueuiſſe demõſtrat Lucianus in Demoſthenis encomio. Adde quòd nullibi reperies apud auctores, ſi excipias Chriſtianos, de quibus non loquitur Marcellus, diẽ mortis, diem natalis appellari. Diem autem natalem celebrem apud antiquos fuiſſe, magnaq́; hilaritate agi cõſueuiſſe, nemi nem latet, & cognoſcere licet apud Ouidium lib. 4. Triſtium Elegia 13. & lib. 5. Eleg. 5. Item ex illo Vergilij uerſiculo

» *Phyllida mitte mihi, meus eſt natalis Iolla.*

Alijs teſtimonijs in re ſatis manifeſta ſuperſedeo.

Inter catamitos meritorioſq́ue pueros ponendum eſſe diſcrimen. Mendum, quod Vallæ libris inſederat, demitur, & etymologia huius uocis, Catamitus, paſsim recepta, reiicitur, ac cur pueri concubini, Catamiti ſint dicti, demonſtratur. CAP. III.

LAVRENTIVS *Valla homo doctus, qui Latini ſermonis elegantiam à barbarie, in qua planè obruta iacebat, magno labore uindicauit, libro 4. ſuarum Elegantiarum cap. 90. ita habet, Scorta maſcula, pueri meritorij uo-*

cantur. quidam aiunt hos pueros dici Catamitos, quod mihi non uidetur, ſed potius concubinos. meritorij nanque ut meretrices precio merent. Cicero in Ant. Ingenui pueri cum meritorijs, ſcorta cum matribus familiâs uerſabantur. Hæc Valla. Voluit autem reprehendere Seruium Vergilij enarratorem, qui in Com. in Eclogam 8. ſic ait, Modò tamen ideò ait, Sparge marite nuces. ut eum culparet infamiæ. Nam meritorij pueri, ideſt Catamiti, quibus licenter abutebantur antiqui, recedentes à turpi ſeruitio, nuces ſpargebant, ideſt ludum pueritiæ, ut ſignificarent ſe puerilia cuncta iá ſpernere. Hactenus Seruius. Negat Valla pueros meritorios, Catamitos poſſe appellari, & concubinos potius dicendos eſſe exiſtimat, quòd meritorij in meretricum morem proſtarēt, corpusq; precij gratia inuulgarent. Sed animaduertere potuit Valla, Catamitum, cócubinum ſignificare. Feſtus lib. 3. Catamitum, inquit, pro Ganymede dixerunt, qui fuit Iouis concubinus. Quamobrem adducor ut credam, corruptum eſſe Vallæ contextum, atq; ideò ita eſſe legendum, Quidam aiunt hos pueros dici Catamitos, ſeu potius cócubinos; quod mihi non uidetur, &c. Et eo facilius, quia ipſe inter meritorios pueros, & concubinos (de his autem loquutus eſt Seruius, ut indicant illa eius

uerba,

uerba, Recedentes à turpi ſeruitio) ponit diſcrimen, ut uelit, meritorios eſſe, qui meretricum inſtar, ſui paſſim mercedis gratia, copiam omnibus facerent: concubinos uerò, qui pro concubinis haberentur. Contra quam differentiam eſſet itum, ſi meritorios pueros, concubinos appellandos eſſe diceret. quod de docto uiro arbitrari, non eſt rationi conſentaneum. Sanè quantum ſpectat ad uocem, Scortum, fortaſſe citra errorem dici poſſit, hanc concubinum puerum etiam ſignificare. Liuius Dec. 4. lib. 9. Inter cætera, inquit, Cato obiecit ei Philippum Pœnum charum, ac nobile ſcortum, ab Roma in Galliam prouinciá ſpe ingentium donorum perductum. Tranquillus quoque in Vitellio, Tiberij Catamitos, ſcorta appellat, Pueritiamq;, ait, primamq; adoleſcentiam Capreis egit inter Tiberiana ſcorta, & ipſe perpetuò Spintriæ cognomine notatus, exiſtimatusq; corporis gratia, initium et cauſa incrementorum patri fuiſſe. Hæc ille. Tiberius enim, ut idem Suetonius in eius uita teſtatur, conquiſiuit Capreis in ſeceſſu illo, puellarum, & exoletorum greges, et monſtroſi con cubitus repertores, quos Spintrias appellabat. Catamitos, pueros eſſe meritorios, & ſic dictos, quaſi κατὰ μισϑὸν, ideſt pro precio, cùm Græci μισϑὸν mercedem uocent, paſſim creditum

tum eſt. Hunc errorem non ſolùm in Callepini Lexico à doctiſſimis uiris emendato magnaq́; acceſſione locupletato, ſed etiam in Scoppæ Grámatici non contemnendi Spicilegio, atque apud alios inuenies. Fuit aliquando cùm à uoce μίξις, quæ concubitum coitumq́; ſignificat, & κατὰ, dictos augurarer; quaſi quis dicat, pro concubitu. Deinde à uerbo καταμύω, quod eſt inclino & incuruo, pueros muliebria patientes, Catamitos nuncupatos putabam, ut cum litera, Ypſilon in tertia nó per, I, uox ſcribenda eſſet. Satis enim conſtare apud Latinos uidebam, uerbum Inclino, et Incuruo, obſcœnitatem, quæ in huiuſmodi pueris peragitur, ſignificare. Martialis,

» *Incuruabat Hylá poſito Tyrinthius arcu,*
» *Tu Megaram putas non habuiſſe nates?*

Iuuenalis Satyra decima,

» *—quot diſcipulos inclinet Æmillus.*

Antiqui de his Ocquiniſcere dicebant, Nonius, Ocquiniſcere, inquit, eſt propriè inclinare. Pomponius Proſtibulo, Vt nullum ciuem pædicaui per dolum, niſi ipſius orans ultrò qui ocquiniſceret. Demum uerò Feſti librum primum, tertiumq́; legens, omnia hæc nugas eſſe intellexi; cùm ex iis, quæ ille ſcripta reliquit, facilè cognoſcatur, Catamitos, quaſi Ganymedes nuncupatos, ut hac uoce, ſo

lùm concubini, non reliqui muliebria patientes, ſignificentur, quòd Ganymedem ab antiquis Catamitum dictum, referant. hic enim priſcorum fabulis, Iouis concubinus dicitur, unde Martialis,

» *Dixit idem quoties laſciuo Iuno Tonanti,*
» *Ille tamen gracili cum Ganymede iacet.*

Feſti libro primo uerba hæc ſunt, Alcedo, inquit, dicebatur ab antiquis pro Halcyone, ut pro Ganymede Catamitus, pro Nilo, Melo: & infrà, Alumento pro Laumedonte à ueteribus Romanis, nec dum aſſuetis Græcæ linguæ, dictum eſt. Sic Melo pro Nilo, Catamitus pro Ganymede, Alphius pro Alpheo dicebatur. Libro uerò 3. Catamitum pro Ganymede dixerunt, qui fuit Iouis concubinus. Quæ uerba ſuprà etiam citauimus. Hoc nomine Ganymedem appellauit antiquorum more Plautus. quem non adeò antiqui auctores ſequuti ſunt, Macrobius enim libro 5. Saturn. cap. 16. mentionem faciens de Ganymedis raptu, Catamiti pellicatum dixit. Auſonius autem Gallus,

» *Aut Iouis Elyſii qui Catamitus eris.*

Spin-

Spinthriæ, unde ſic dicti, Pii Bononienſis, & Sabellici ſententiæ improbatæ, emendataque hæc uox in Tranquilli, & Lampridii codicibus.

CAP. IIII.

PRAECEDENTIS *capitis nonnullis neceſſariò referendis cum ſemel erubuerimus, ante quàm rubor depellitur, de Spinthrijs quorum Tranquillus in Tiberio, & Lampridius in Heliogabalo meminerunt, non nulla, quantum ad uocem pertinet, ſcribenda uidentur. Quæſiuerunt eruditi uiri unde'nam à Tiberio monſtroſi concubitus repertores, qui triplici ſerie connexi, ut ait Tranquillus, inuicem inceſtarent ſe coram ipſo, Spinthriæ ſint appellati. Sabellicus in explicationibus ſuis in Tranquillum, à fauillis dictos arbitratur; Pius uerò Bononienſis à Spynthurnice. ſic enim inquit cap. 16. ſuarum Annotationum, Eſt & auis inauſpicata, quam noſtri Incendiariam, Græci Spynthurnicem dicunt, Plautus per diminutionē Spynthurnicium, de qua Plinius, & Ariſtoteles meminerunt: à qua diræ & inauſpicatæ, ideſt execrandæ libidinis inuentores, & artifices, uocati ſunt Spynthriæ, non autem à fauillis, ut quidam coniectant. Hæc Pius. Sed quid monſtroſi concubitus ar-*

chitectis

chitectis cum fauillis? Non ſunt etiam ab aue illa inauſpicata Spynthriæ nuncupati, ſiquidem non alij hoc nomen nequiſſimis illis exoletis indiderunt, ſed, ut Tranquillus ait, Tiberius ipſe, qui eos in delitijs habebat, eorumq́; aſpectu deficientes libidines excitabat, ſic eos appellare ſolebat. eſt uerò maximè abſurdum putare, hunc ab aue inauſpicata infamiq́; eos nominaſſe, alioquì ſuas delitias, libidinesq́ue, quáquàm immanes, quibus mirum in modum delectabatur, ſuosq́; mores, execratus uideri poteſt, ſeq́; obſcœnitatis reum planè agere. Cenſui aliquádo ſic dixiſſe à Græca uoce Σφιγκτὴρ, *quæ ani (honor ſit auribus) muſculum ſignificat. Galenus in libello De Vteri diſſectione, Podicem autem, inquit, dico totum rectum inteſtinum: laxiorem uerò podicis partem infernam, recti inteſtini partem, ubi etiam maximè dilatatum eſt, & ad cuius finem adſtrictior podicis pars* Σφιγκτὴρ *à Græcis appellata, exiſtit, &c. Idem lib. 4. de Vſu partium corporis humani. Recti uerò inteſtini ora inferior à muſculis in orbem circumfuſis* σφίγγεται, *ideſt conſtringitur: quapropter nomen ei* σφιγκτῆρα, *ideſt compreſſorem, puto quoſdam impoſuiſſe. Hæc Galenus. Cui probè concinit Meletius in libro De Natura hominis, ubi de eodem muſculo agit. Cùm autem*

tem Venus illa in hac corporis parte exercetur, meritò eos Tiberius Sphinctrios, appellaſſe uidetur, uel potius Sphincteras, quaſi Cõpreſſores, à comprimendis natibus; ex qua ratione à Lucillio Poëta antiquiſſimo, pædicones, pullopremones dicti ſunt, à premendis id eſt comprimendis, et ſubagitandis pullis, ideſt pueris adamatis, ſecundum priſcam uocem. Auſonius Gallus in Epig. ad Pythagoram de Marco, qui dicebatur Pullaria,

» *Quid Marcus feles nuper Pullaria dictus,*
» *Corrupit totum qui puerile decus:*
» *Peruerſæ Veneris poſtico uulnere foſſor,*
» *Lucilli uatis ſubulo, pullopremon.*

Matthæus Doctorius uir Græcè & Latinè bene doctus, diuiniq; & humani iuris apprimè conſultus, ut hæc non improbabat cùm eadem de re cum eo, ut fit inter amicos eiſdem ſtudijs addictos, diſſererem, ita etiam ſuſpicabatur dictos Sphyncteros, à Græcis ducta appellatione, apud quos, teſte Suida, molles, & huiuſmodi obſcœnitate infames Sphinctæ (quod & Rhodiginus lib. 8. cap. 8. atteſtatur) nuncupantur: ibatque in eius ſententiam Guido Morgalantus Philoſophus & Medicus eruditiſſimus, & à ſtudijs humaniorum literarum non abhorrens. Verùm mox ego rem

mecum permolens, uerbaque illa Tranquilli, Triplici ſerie connexi inuicem inceſtarent ſe.] anxiè conſiderans, arbitror Tiberium eos mon ſtroſi concubitus inuentores, Spinthrias appel laſſe ab armillarum genere, quod ſpinther dicebatur, quo, ut Pompeius lib. 17. teſtatur, mulieres utebantur ſummo brachio ſiniſtro; quæ armillæ anulis quibuſdam inter ſe connexis, ut in peruetuſtis ſtatuis non ſemel uidimus, conſtabant. Vnde cùm illi connexi triplici ſerie hærere conſueuiſſent, ex quadam ſimilitudine ſunt Spinthriæ, ideſt armillæ dicti. Quo fit ut apud Tranquillum Lampridiumq; non Spyntrias, uel Spynthrias, ſed Spinthrias ſine litera, y, ſit legendum. Legere etiam poſſemus Sphincteros, ab eodem armillę genere, ut illud non Spinther, ut ab omnibus ſcribitur (σπινθὴρ nanque Græcè cum θ, notatur) ſed Sphincter, à conſtringendo brachio dicatur. Quod tamen ſine auctore, aut reuerendæ uetuſtatis codicum fide, affirmare non auſim.

Fran-

Franciſci Connani, & Ioannis Ferrarii non leue erratum demonſtratur. cur Spadones adoptare poſſe Iuſtinianus uoluerit, caſtratos non item, quodq́; ſit horum ſpadonum impedimẽtum, explicatur, & nonnulla de eunuchis afferuntur. CAP. V.

HVMANIORVM *literarum ſtudium Iureconſultis, ſi intra certos fines cohibeatur, utilitatis nonnihil, atque ornamenti plurimùm afferre; ſin immodicum tanquam Sirenarum cantus ſenſus, mentemque oblectet, diutiusq; detineat, damnis eos non leuibus, et quibuſdam ueluti ingenij cladibus afficere, facilè ex his, quæ indies uſu ueniunt, intelligi poteſt, egoq; aliquando læſus didici. Quòd niſi maturè Græcis Latinisq; Sirenis, Budæisque etiam & Alciatis, huiusque farinæ auctoribus, quos in delicijs ab ineunte adoleſcentia habere cœperam, longum ualere renunciaſſem, meque ad bonam frugem, ad eos nimirum legum interpretes, quos noſtræ ætatis nonnulli tanquam* ἀμούσους *Barbarosque, non ſine damno auerſantur, recepiſſem, uix me Iureconſulti nomine dignum exiſtimarem. Dictu enim incredibile eſt quantùm bonarum mitiorumq; literarum cultu, iuris prudentiæ campi ſylueſcant,*

ſyluescant, filicibus tribuliſq; obſideantur, & ſterileſcant. Cuius rei tunc admonemur, cum uel Aduocati militauerimus, uel ad rerum notiones, iudicandumq; & ad reſpondendum de iure, acceſſerimus. Tunc enim aliorum omnium præſidio deſtituti, Barbaros duntaxat nobis uſui adiumentoque eſſe; Barbaros nos communire; Barbaros ſolida prudentia nobis præſtò eſſe, manusque labantibus admouere, cognoſcimus. A muſis politioreq; diſciplina omnino fuit Bartholus alienus, infans & incultus Alexander; arcem illi tamen iuriſprudentiæ tenent, nemoq; ad eorum eruditionem ſæculo hoc noſtro undequaque expolito, adhuc propius acceſſit. In maximos hi Iureconſultos euaſerunt, quòd una ſemper re diſtinebantur, in unam neruos omnes intendebant, atque toti incumbebant, nec multiplicibus ſtudijs huc atque illhuc diſtrahebantur.

VERVM *non eò hæc dicta eſſe uolumus, ut cuiuſquam exiſtimationi, & famæ quicquam deteratur, aut quòd omnem à Iureconſultis noſtris ablegandam eſſe elegantiam cenſeamus, unde ad auitam barbariem deuoluamur; ſed ut modus adhibeatur, multiq; non in humaniorum literarum, ſed Iuriſprudentiæ ſtudijs ſimus; alioquì oleum & operam perdemus, ac fœdè, ut aliquando Ioanni Ferrario,*

& Franciſco Connano doctis alioquì Iurecon ſultis, in una eademq; re uſu uenit, labemur, inq; manifeſtos ſcopulos impingemus. Cum enim hi Iuſtiniani uerba infraſcripta Inſtitutionibus ſub titulo de Adoptionibus legiſſent, rem planè obuiam ignorantes, futiles omnino diſcriminis rationes attulerunt. Sed & illud, inquit Iuſtinianus, utriuſque adoptionis commune eſt, quòd et ij, qui generare non poſſunt, quales ſunt ſpadones, adoptare poſſunt, caſtrati autem non poſſunt. Ferrarius ad hunc locum ſic in Annotationibus ſcriptũ reliquit, Cæterùm ſpadonibus, quia humano inuento impotentes mulierum ſunt facti, et fortaſſis progenerare olim, atque prolem adſequi potuere, permiſſum eſt utraque adoptione uti. eſt etiam in. l. 2. §. Illud. & l. Adrogato. §. Spado. ff. eodem titulo. Hæc ille. Connanus uerò lib. 2 Commentariorum iuriſciuilis cap. 15. Rationem, inquit, huius diſtinctionis inuenire difficile eſt, quòd nulla cauſa eſſe uideatur, cur in ſpadonibus aliud, quàm in caſtratis ſtatuatur. Et mox, Itaq; ſpado, cui ſolùm teſtes deſunt, aut euulſi ipſi, aut attriti, uxorem ducere, hæredem ſcribere, uel adoptare poteſt. Caſtratis aũt nihil horum permittitur. Nam ſpado non omnino ineptus eſt ad res Venereas, quibus operam dare põt, ſed nulla ſobolis ſpe &c.

Profectò ſi ſatis hi perpendiſſent in Pandectis .l. Si quis poſthumos . De liberis & poſthumis . l . Si ſerua . §. Spadoni . De Iure dotium. & .l. Si quis ita ſpado. De Aedilitio edicto; aut ſaltem legiſſent commentaria Soccini ad.l. Sed eſt quæſitum. De liberis & poſthumis . rem omni prorſus carere dubio animad uertiſſent, germanamq́; ad Iuſtiniani locum explicationem attuliſſent. Eſt igitur ſciendum, ut ex his legibus colligitur, ſpadonum alios nunquam generare poſſe: alios uerò & ſi in præſentia generare non poſſunt, ſpem tamen haud dubiam corporis habitu præbere, ſi impe dimenta, quæ eos non ſinunt eſſe parentes, abſcedant, ſe ipſos ad conſerendos fœminarum agros non fore ineptos. Atq; ideò ob acceſſuram generandi poteſtatem, his poſterioribus adoptionem permitti, prioribus ob contrarias cauſas, non item. Spadones igitur, quibus ado ptio permittitur, temporali laborant ſterilita te, uel propter frigiditatem, ut Theophilus cenſuit, uel quia uias ſeminis obſtructas habent; tales nanq; inueniri Spadones demonſtrat Ariſtoteles Problemate 27. Sectionis 4. ſic inquiens, ſi Latino ore loquatur, Quibus ita que meatus habitu ſuo naturali priuantur, uel quia obcæcati ſunt qui ad penem tēdunt, quod Spadonibus, hisq́; ſimilibus euenit, uel etiam

aliȷs de cauſis, hic talis humor in ſedem confluit &c. Si his igitur aut ſimilibus uitiȷs, quæ depelli poſſint, ſpadones laborent, adoptare poterunt. Plura de ſpadonibus adduci poſſent ex Iureconſulto in.l. Spadonum. ff. de Verb. ſign. cui primus affulſit Beroaldus in commentariȷs in Tranquillum, & in Apuleium: Item ex Theophilo, ex Suida, Luciano, Paulo Aegineta, Matthæo Euang. cap. 19. et aliȷs; ſed quia illa ſunt protrita, & ſi alicubi implexa, à me omittuntur. Illud tamen nequaquam omittendum duximus, antiquos nedum eunuchos facere conſueuiſſe, ſed & eunuchas. Vt enim Xantus Lydus Rerum Lydarum lib. 2. ſcriptũ reliquit (quod eſt ab Athenæo lib. 12. Dipnos. cap. 4. relatum) Andramites Lydorum Rex, primus eunuchas mulieres fecit hisq́; loco uirorum eunuchorum uſus eſt. Quis uſus eſſet apud antiquos eunuchorum, optimè declarat Gregorius Nazianzenus in Monodia in Baſiliȷ uitá, loquens in hanc ſententiam; Interdum Eunuchos ſuos ad leniendum miſit. Hi cubiculariȷ ipſius erant, genus admodum molle, tamen impietate aduerſus Deum fortes, cum ſectam & ipſi Arianam tuentur. Viri nanq; ſunt inter mulieres, ad eas cuſtodiendas oblectandasq́; ; mulieres uerò inter uiros ad omnia obſcœna patienda. Quamobrem

rem

rem quando genitalibus ſtuprum admittere nequeunt, lingua fornicaria, et adultera utuntur. Hæc Nazianzenus. Eunuchorum naturam optimè appinxit Polemon Atheniẽſis in definitionibus humanarum effigierum, inquiens ipſos maiori ex parte immiti eſſe ingenio, doloſos, facinoroſos, multisq́ue in ſceleribus ſe exercere conſueuiſſe.

Statuæ porphyreticæ, quæ angulo cuidam templi Diui Marci affixæ uiſuntur Venetiis, quibus dicatæ fuerint, ex coniecturis non leuibus indicatum. CAP. VI.

CV'M *Tridento Venetias uiſendæ Inclytæ urbis gratia aduenisſet Michaël Iterus Nauarus, noſtræ ætatis Iureconſultorum Coryphæis meritò à doctis adnumeratus, mihiq́; amicitiæ, communiumq́; ſtudiorum iure coniunctiſſimus, memorabilia cuncta in priuatis publicisq́; locis, atque admiratione digna unà luſtrabamus. me enim ille tanquam myſtagogo utebatur, quòd multa antea præclara obſeruaſſem, ac à patritijs uiris percunctationibus edidiciſſem. Cùm quadam die propè ad portam, quæ è platea aduenientibus in Palatij atrium patet, accederemus, obtulerunt ſe no-*

bis leua in angulo templi Diui Marci, è porphyretico marmore ſtatuæ quatuor, hærentes binæ. Tunc Iterus quorum'nam eſſent illæ, & cur angulo illi ab antiquis, qui ædem conſtruxerunt, affixæ eſſent, ut ſolebat, percunctari cœpit. Dixi rem antiquarijs omnibus, Venetisq; eruditis uiris eſſe penitus obſcuram, ſolùmq; è Græcia ſtatuas haſce eſſe aduectas conſtare, & nihil præterea. Me uerò, ſi coniecturis locus ſit, ſuſpicari, ſtatuas illas Harmodij eſſe & Ariſtogitonis, qui Athenienſium Tyrannum Hypparchum peremerunt; quorum hiſtoria ex his, quæ Thucydides libro 6. ſcripſit, ſatis eſt nota, & cuius meminerunt Plato in Sympoſio, Ariſtoteles lib. 2. Rhetoricorum, Athenæus lib. 13. cap. 27. et alij. Cũ.n. ob patriam à tyrannide liberatam magnis honoribus hos proſecuti fuerint Athenienſes, ſtatuis etiam, ut fieri ſolebat, eos honoraſſe conſtat. Sic enim inquit Demoſthenes in oratione πρὸς λεπτίνην *de Conone loquens,* Διόπερ οὐ μόνον αὐτῷ τὴν ἀτέλειαν ἔδωκαν οἱ τότε, ἀλλὰ καὶ χαλκῆν εἰκόνα, μετὰ τὸν Ἁρμόδιον, καὶ Ἀριστογείτονα ἔστησαν πρώτου. ἡγοῦντο γὰρ οὐ μικρὰν τυραννίδα καὶ τοῦτον τὴν λακεδαιμονίων ἀρχὴν καταλύσαντα πεπαυκέναι. *Ideſt, Quapropter illi [ſcilicet Cononi] tum non tantùm immunitas decreta eſt, ſed primus fuit, cui quemadmo-*

admodum Harmodio, & Ariſtogitoni ænea ſtatua decerneretur. putabant enim eum, qui Lacedæmoniorum imperium euertiſſet, non paruam tyrannidem deſtruxiſſe. Quanquàm æneas horum ſtatuas Demoſthenes fuiſſe demonſtrat. Dio Chryſoſtomus Oratione XI. *cui titulus eſt, Troia. ſic inquit, ſi Latinis utatur uerbis, Harmodium autem, & Ariſtogitonem præ omnibus maximè Athenienſes honorant, ut qui ciuitatem in libertatem aſſeruerint, tyrannumque interfecerint. hæc ille. Pollux quoque, & ſi temporis iniuria lacunoſus, idem demonſtrat lib. 8. loquens de Imperatore Athenienſium in hæc uerba, Ordinat quoque certamen funebre eorum, qui bello ceciderunt, & Harmodio* * *ſuisq; parentalia celebrat &c. Ora quoque opinionem meam adiuuare; in utroque enim pari alterum barbatum eſſe, ſcilicet Ariſtogitonem; alterum uerò, nẽpe Harmodium, imberbem. Cultum corporis armaq; à Græcorum ritu non abhorre. Vtriusq; utrobiq; complexum, eorum amori fideique, & coniurationi maximè congruere. Eò uerò in angulo has ſtatuas eſſe locatas, ut Venetos quotidie in atrium palatiumq; conuenientes, tyrannidem eſſe abolendam, tyrannorumq; interfectores honorandos eſſe, admonerent. Hæc cùm eruditiſſimo*

uiro arriderent, digna eſſe putaui, quæ Miſce- laneis noſtris adſcriberentur.

Hians Laurentii Vallæ contextus, uerbo, quod ſcribarum typographorumq; culpa deerat, reſtituto, expletur, & clypeus, quo ille contra nonnullas calumnias tegi poſsit, demonſtratur. CAP. VII.

D*E Gerundijs ſcribens Laurentius Valla, ſic loquitur lib. 1. cap. 29. Soluendo non ſum, nunquam patitur ſecum ſubſtantiuum, ideò dubitari poteſt, datiuus ſit, an ablatiuus. Significat autem ſatisfacere pro eo, quo obligatus ſum, ſiue pecunia, ſiue remuneratione: ut Quintilianus, Placeamus licèt nobis fortuna noſtra pater; pauperi ſoluendo non ſumus. Vult autem ſemper poſt ſe datiuum, licèt non ſemper apponatur, interdum etiam alium caſum. Apud eundem, Maximi tum uirorum, & quibus artis ſuæ ſoluendo non ſit humanitas. Sic Valla. Cùm hæc olim legeremus, duplici hic auctor implicitus errore uidebatur, altero quòd non rectè uerborum ſententiam explicaret, altero, quòd perperam de conſtructione pronunciaret. Quod ſpectat ad priorem errorem, hunc*

eſſ

eſſe lapſum demonſtrari ſatis cenſebam his Iureconſulti uerbis, quæ leguntur in. l. Soluendo ff. de Verborum ſignificatione, Soluendo eſſe, inquit Iabolenus, dicitur is tantummodò, qui ſolidum poteſt ſoluere. Vides ſoluendi poteſtatem non autem actum, ut Vallæ uiſum eſt, ſignificari. Quantum uerò pertinet ad poſteriorem, pariter hallucinari ille uidebatur inquiens, uerba hæc, Soluendo eſſe, nunquã pati ſecum ſubſtãtiuum, ideoq; ambigi poſſe utrũ ſoluendo, in datiuo eſſet, an in ablatiuo: quandoquidẽ non obſcuri nominis ſcriptorum auctoritatibus, & non abſimilibus loquendi formulis obſiſti poſſet. Sunt autem illæ infrà relatæ. Liuius, Si Reſp. ſoluendo æri alieno eſſet. Iureconſultus. ff. de Pollicitationibus, Si bona liberalitati ſoluendo non fuerint. Licèt Budæus, ſoluendæ, legat. Idem Liuius (quod ad ſimilitudinem locutionis facit) alibi ſic inquit, Talia quærentes, æqua orare, ſeq; ea relaturos ad Scipionem Tribuni reſponderunt; & P. Scipionem Deûm benignitate, & Remp. eſſe gratiæ referendæ &c. Idem alio in loco, Vt diuites conferrent, qui oneri ferendo eſſent &c. Ouidius lib. 15. Metamor. de Phœnice aue loquens,

» *Cum dedit huic ætas uires onerique ferendo eſt.*

Cicero in Oratione pro L. Flacco, Illud, inquit, quæro, Sunt'ne iſta prædia cenſui cenſendo? &c.

V E R V M *nulla erroris nota Vallæ inurenda eſt, Nam quod pertinet ad gerundij huius ſignificationem, non adeò literarum ille uideri poſſit ignarus, & eorum, quæ legerat immemor, ut eo ſoluendi actum ſignificari exiſtimaret, & Iaboleni declarationis non meminiſſet, uel eam abijciendam putaret. Eamq; ob rem dixerim contextum mancum eſſe, uerbumq; deeſſe, quo poteſtas ſignificetur, ut ſic legamus, Significat autem ſatisfacere poſſe ei, cui obligatus ſum. Qua recepta lectione, optimè Valla ſignificationem appingit. Quantum autem attinet ad alterum erratum, notæ identidem eſt eximendus: quia licèt unam atque alteram inueniamus reclamantem obſiſtentemq; auctoritatem, non ideò improbanda Vallæ eſt obſeruatio, qui elegãtias ſcribit, ut titulus, quem ille operi præfixit, pollicetur, & de uſu non autem de ab uſu loquitur, ut ipſemet teſtatur in calce capitis primi lib. I. quem clypeum, qui uirum hunc de literis benemeritum tueri ſtudent, Vallæ hoſtibus literatoribus quibuſdam obijcere poterunt.*

Quo

Quo pacto depuretur ferrum, acriusq́; ad incidendum fodiendumq́; reddatur. Stomoma, quod uulgò aciarium dicitur, qua arte efficiatur. Videri chalybem, nō ſtomoma, ſed ferrum, tanquam genericam uocem, ſignificare, Latinosq́; uocabulo, quo ſtomoma ſignificent, carere, Hebræos non item. De multis ſtomomatis generibus à Daimacho enumeratis.

CAP. VIII.

MEMINI *me olim apud Diodorum Siculum legere, Hiſpanos, ferri laminas terra operire conſueuiſſe, quo illæ ferruginem rubiginemq́; contraherent, & purgarentur, indeq́; ex his gladios atque arma procudere. Huius autem rei rationē ferriq́; alias purgationes, item temperamenta tunc perquirenti mihi, hæc comperta ſunt. Ferri ſubſtantia cùm impura fæculentaq́; ſit, ac habeat terræ indigeſtam portionem non modicam, humo quodammodo macerata, marceſcentia excrementa exudat, indeq́; rubigine tanquam ſcabie quadam obducitur. Quo fit, ut ferrum rubigine obſeſſum, purum redditum eſſe dicendum ſit. Quamobrem uidemus enſes peruetuſtos rubigine ſcabros, cùm expoliti fuerint, miram*

miram cum in incidendo tum in fodiendo uim obtinere; quanquàm ſunt qui id temperamento tribuunt. Rubiginem ferro ex prædicta cauſa innaſci, fidem facit Plato in Timæo, in hác ſcribens ſententiam cùm æris meminiſſet, At quando terrena pars huic immiſta, propter uetuſtatem à cæteris partibus eius ſecernitur, ad extremamq́; emiſſa ſuperficiem per ſe ipſa aſpectui patet, rubigo iam naſcitur. Hæc Plato. Conſueuerunt noſtra ætate ferrarij fabri, gladios, forfices, aliaq́; inſtrumenta inciſoria, fimo equino operire; cùm uerò iam ſatis rubiginis contraxerint, expolire, & cote ſubigere atque exacuere; et hac ratione ipſis robur, uimq́; acrem conciliari teſtantur. Alius depurandi modus legitur in Volaterrani Paralipom. ad Comment. Vrbana. Eius uerba hæc ſunt, Rurſus ſtannum, æs, ferrum hoc modo purgabis. Sumito ſalis alcali, cineris, cateniæ (id genus eſt pompholicis) æquas partes, & ex aceto uehementi ſupra marmor diligenter mollito; deinde acetum colato, & in hoc poſtea ſtannum quinquies fuſum lauato, æris autem, aut ferri laminas ignitas extinguito; optimè purgabuntur. Hæc ille. Eſt & tertia purgandi ratio, ſi uera ſunt, quæ ex Aſianorum quorundam Thurcarumq́; ſermonibus percepimus. Stomoma fabri ferrarij li-

mis

mis atterunt, & in ſcobem penitus ac puluerem redigunt; mox puluerem illum farinæ admiſcent, & aqua emolliunt, indeq; turundas atque offas ducunt, quas anſeribus uorandas præbent. Poſtea ex earum fimo ſcobem ſecernunt, eamque fornacibus liqueſcere faciunt, quoad in maſſam rurſus coëat; atq; hoc eſſe omnium purgatiſſimum ſtomoma dicunt, ex quo ducunt nonnulli gladios enſesq;, quibus ferrum non ſecus ac lignum perſecent, qualem eſſe Georgij Caſtriotæ enſem, quem nos ſuperioribus annis Piſauri in Vrbinatum Ducis armamentario uidimus, memoriæ proditum eſt. Alio pacto non ſtomoma, ſed ferrum purgatur, ſcilicet cum in laminas iam ductum malleis, iterum fornacibus redditur, ac quo ad fluat excoquitur. Idq; ſæpius fit quo maior ſcoriæ copia ſubſidat, atque ita ferrum quaſi purum putum efficiatur, quod Græci στόμωμα *uocant (quanquàm & temperamentum uox ſignificat,* στομόω *enim idem eſt quod tempero, induro, & exacuo) nos uerò quaſi proprio nomine carentes, ferri nucleum. Stomomatis non abſimilem confectionem edocet Ariſtoteles lib. 4. Meteor. his uerbis,* Τήκεται δὲ καὶ ὁ εἰργασμένος σίδηρος, ὥστε ὑγρὸς γίγνεσθαι, καὶ πάλιν πήγνυσθαι, καὶ τὰ στομώματα ποιοῦσιν οὕτως, ὑφίσαται γὰρ, καὶ ἀποκαθαίρεται

ῥεται κάτω ἡ σκωρία. ὅταν δὲ πολλάκις πάθῃ, καὶ καθαρὸς γένηται, τοῦτο στόμωμα γίγνεται. οὐ ποιοῦσι δὲ πολλάκις αὐτὸ, διὰ τὸ ἀπουσίαν γίγνεσθαι πολλὴν, καὶ τὸν σταθμὸν ἐλάττω, ἀποκαθαιρομένου. ἔστι δὲ ἀμείνων σίδηρος ὁ ἐλάττω ἔχων ἀποκάθαρσιν. *Ideſt, Ferrum arte domitum, ita liqueſcit, ut liquidum reddatur, & iterum denſetur. atque in hunc ſanè modum illud defæcatum reddunt. recrementum enim ſidit & in imum ſecernitur. Quæ quidem res poſtquàm frequenter acta eſt, & purum euaſit, defæcatum redditur. Nec uerò artifices, eodem modo illud frequenter præparant, quòd attenuetur, & imminuatur, quodq́; ita repurgatum, pondere minus ſit. Illud etiam magis laudatur, quod minus excrementi agit. Vides quàm bellè Philoſophus doceat ferri purgationem, & ſtomomatis elaborationem. Quibus etiam uerbis ſatis demonſtratur, ut ab alijs quoq; fuit obſeruatum,* στόμωμα *longè diuerſum eſſe ab ære, & non eſſe genus ſquamæ æris, ut falsò cenſuit Plinius Naturalis hiſtoriæ lib.* 34. *cap.* XI. *Quòd uerò ſuprà diximus uideri nos propria uoce carere, qua* στόμωμα *ſignificemus, ſuadent hæc Plinij eiuſdem uerba libro prænotato, cap.* 14. *Et fornacium, inquit, maxima differentia eſt. in ijs quidem nucleus ferri excoquitur ad induran-*

dam

dam aciem, &c. Vides, uerborum ambitu magis illum uti uoluiſſe, quàm uoce hac, calybs, quod fortè ea non ferri ſpeciem, ſed genus ſignificet, & ſi ſuprà lib. 22. cap. 22. contrarium innuere uideatur his uerbis, Si enim caligaris clauus, ſi ferri, uel calybis aliqua rubigo &c. Calybs uerò ferrum ſignificat, propter Calybi finitimos populos, quos ferri gloria, præ cæteris, qui ferri metallis inſignes habebantur, nobilitauit. quamobrem Virgilius lib. I. Georgicorum inquit,

At Calybes nudi ferrum, uiroſaq; Pontus
Caſtorea; Eliadum palmas Epeiros equarum.

Iuſtinus lib. 43. de Gallecięe portione, Præcipua his quidem ferri materia, ſed aqua ipſa ferro uiolentior: quippe temperamento eius ferrum acrius redditur, nec ullum apud eos telum probatur, quod non aut Bilbili fluuio, aut Calybe tingatur. Vnde etiam Calybes, fluuij huius finitimi appellati, ferroq; cæteris præſtare dicuntur, &c. Stomomatis apud antiquos plura fuiſſe genera, quæ uarijs uſibus deſeruirent, teſtatur Daimachus in Commentarijs obſidionalibus, quæ nos manuſcripta ex Creta Venetias aduecta uidimus, ex quibus hæc apud Euſtathium leguntur in comment. in lib. 2. Iliad. in Catalogum.

τῶν

τῶν γὰρ, *inquit ille*, ϛομωμάτων φασὶ, τὸ μὲν, χαλυβδικον. τὸ δὲ σινωπικὸν. τὸ δὲ, λύδιον. τὸ δὲ, λακωνικὸν. καὶ σινωπικὸν μὲν καὶ χαλυβδικὸν, χρήσιμον εἰς τὰ τεκτονικὰ. λακονικὸν δὲ εἰς ῥίνας, καὶ σιδηροτρύπανα, καὶ χαρακτῆρας, καὶ λιθουργικα. τὸ δὲ λύδιον, εἰς ῥίνας καὶ ἀυτὸ καί μαχαίρας, καὶ ξύρια ξυϛῆρας. οὕτω Δαΐμαχος ἐν πολιορκητικοῖς ὑπομνήμασι, κατὰ τὸν τὰ ἐθνικὰ γράψαντα. *Ideſt, Stomomatum autem, aiunt Calybdicum quidem aliud, aliud autem Sinopicum, Lydium aliud, Laconicum aliud. Et Sinopicum quidem, et Calybdicum utile ad fabrilia, Laconicum uerò ad limas, & terebra, quibus ferrum perforatur, & ad characteres, & lapidicinariam. Lydium autem & ipſum ad limas, & ad machæras, & ad nouaculas. Sic Daimachus in obſidionalibus cōmentarijs, ſecundum eum, qui ſcripſit gentilia. Hebræis* ϛόμωμα *dicitur* חלמיש *chalamíſc, ut fuit pridem adnotatum à Franciſco Forrerio Vlyſſiponenſi Theologo præclariſſimo, in doctiſſimis ſuis Commētarijs in Ieſaiam ad cap. 50. Cuius uocis etymum eſſe dicit à uerbo* חלש *chaláſc inſerta litera* ם *Mem, ideſt domuit, cùm omnia domet ſua duritie. Quanquàm uideo Hebræos quadratum nomen eſſe dixiſſe, cuius radix ſit* חלמש *chalamáſc. Hoc idem ferri genus propter inſignem duritiem,*

tiem, adamantem Græci nonnunquam appellarunt, ut apud Iſacium Tzetzam Lycophronis Com. apudque alios obſeruauit eruditiſſimus uir, & antiquitatum omnium diligentiſſimus obſeruator Quinctinus Acanthius Spoletinus, quem ob pietatem in Deum non mediocrem, & quòd in amicos, præſertim uerò erga me ſemper fuerit officioſus, non uulgari amore proſequor, & plurimi facio. Stomomati autem præter depurationē, robur etiam maximum aquæ uis quædam arcana, ut de Calybis Bilbilisq; aqua ex Iuſtino didicimus, conciliat. tametſi in uniuerſum aquæ frigori, quo temperando, obduratur, accedens robur fabri ferrarij acceptum ferant. Fit enim eo quædam antiperiſtaſis, ex qua candentis ferri calor introrſum compulſus, fortiorq; redditus, humorem abſumit, qua re illud duritiem adipiſcitur. Quidam tamen perſuaſum habent, medicatis aquis, nonnullisq; humoribus demerſum tēperatumq; ferrum, acrius reddi. Alij enim ſalita aqua, alij aceto permiſta, alij oleo, urina nonnulli, quidam diuerſis herbarum ſuccis utuntur. Albertus cognomento Magnus, lib. 2. de Lapidibus Tract. 3. auctor eſt ex ferri nucleo ſæpius colliquato perpurgatoq;, adeò ut ad argenti albedinem quaſi accedat, ductis inſtrumentis inciſorijs, temperamento ſucci

ex raphano lumbricisq́; expreſſi, tantam con ciliari duritiem, ut ipſis ferrum non ſecus ac plumbum perſecetur. Seq́; id uerum eſſe, expe rimento didiciſſe teſtatur. Sanè Homeri æta- te ſola frigida aqua, ut poſterioribus ſæculis factum eſſe credimus, inciſoria ferramēta ob- durari conſueuiſſe, manifeſtè oſtenditur his uerbis lib. 9. Odyſ.

» ὡς δ᾽ ὅτ᾽ ἀνὴρ χαλκεὺς πέλεκυν μέγαν ἠὲ σκέ
παρνον
» Εἰν ὕδατι ψυχρῷ βάπτει μεγάλα ἰάχοντα
» φαρμάσσων, τὸ, γὰρ αὖτε σιδήρου γε κράτος
ἐστίν.

Ideſt. Sicut autem quando faber ferrarius ſe- curim magnam uel aſciam
» In aquam frigidam demergit ualde reſo- nantem,
» Obdurans, hoc enim ferri robur eſt.
Sed de his hæc dixiſſe ſufficiat.

Quid ſit garum, & qui ſint Lacerti apud Iureconſultum in.l.Qui penum.ff.de Penu leg. Accurſius reprehēſus, & e- iuſdem legis contextus emēdatus.

CAP. IX.

SED *Ariſto notat etiam quæ eſui potuique non ſunt, contineri legato: ut putà ea, in*

quibus

quibus eſſe ſolemus, oleum fortè, garum, amurca, mel, cæteraq; ſimilia. Hæc ſunt Vlpiani uerba in l. Qui penum. ff. de Penu legata. in quorum explicatione Accurſius ſic inquit, Garum genera ſalſamenti. &c. Sed tu dicas, garum eſſe liquamen illud ſalitũ, quod olim ex piſce garo conficiebatur; de quo ſic ſcribit Plinius lib. 31. Nat. hiſt. cap. 7. Aliud etiam nunc liquoris exquiſiti genus, quod Garũ uocauere, inteſtinis piſcium, cæteriſq;, quæ abijcienda eſſent, ſale maceratis, ut ſit illa putreſcentium ſanies. Hoc olim conficiebatur ex piſce, quem Græci γάρον uocabant. Et libro eodem, capite ſequenti, de garo loquens, Nunc, inquit, è Scombro piſce laudatiſſimum in finibus Carthaginis Spartariæ, et cetarijs; Sociorum appellatur, &c. Idem lib. 9. cap. 17. de piſcibus loquens, M. Apitius ad omnem luxum ingenio mirus, in Sociorum garo (nam ea quoque res cognomen inuẽnit) necari eos præcellens putauit. Hæc Plinius. De garo ex Scombro piſce, mentionem facit & Strabo lib. 3. Enumerat Athenæus lib. 2. Dipnos. Cap. 30. antiquos, qui gari meminerunt. Teſtatur Iulius Pollux lib. 6. antiquos aceti ſpeciem quandam, garum appellaſſe. quod fortaſſe factum eſt ob gari præſtantiam, à quo cætera condimenta liquida ſic dicerentur.

M 2

tur. Acetum autem inter condimenta referebatur, ut etiam hodie refertur, quin ut citato capite ſcriptum Athenæus reliquit, Attici acetum ſolum, condimentum appellabant. Lucianus garo atque oleo piſces perfundi conſueuiſſe demonſtrat. Pædacius Dioſcorides libro. 2. cap. 31. de gari medicinis ſcribit, appellatq́; garum, ſalſum liquamen tam ex piſcibus, quàm ex omnium animalium carnibus effluens, quod quidem Salamuriam Anglarenſes noſtri uernacula uoce dicunt. Gari ſic meminit Horatius Serm. lib. 2. Saty. 8.

» *His miſtum ius eſt oleo, quod prima Venafri*
» *Preſſit cella garo de ſuccis piſcis Iberi.*

Martialis uerò,

Expirantis adhuc ſcombri de ſanguine primo
Accipe Faſtorum munera chara garum.

Idem oua garo condiri conſueuiſſe demonſtrat inquiens,

» *Candida ſi croceos circumfluit unda uitellos*
» *Heſperius ſcombri temperet oua liquor.*

Garum efficacius Græci αἱμάτιον dicunt, ideſt ſanguiculum: nam ex ſanguine ſcombri, ut ex ſuprà relatis patet, conficiebatur; de quo Conſtantinus Cæſar lib. ultimo de Agricultura,

capite ultimo. Patet igitur quid ſit garum, quibus rebus, & in quos uſus conficeretur. In eadem lege hæc quoque uerba leguntur, LACERTOS *quoque cum muria ſua contineri, nec Labeo negat.*] *Accurſius ad hunc locum perperam & barbarè, inquit, Lacertas, id eſt briſca mellis, intelligens pro briſca fauos. Tu uerò dicas Lacertos ibi ſignificare piſces ſic uocatos, è quibus, teſte Celſo atque alijs, ſalſamenta conficiebantur; quorum Plinius lib. 32. capite nouiſſimo his uerbis meminit, Colias, ſiue Parianus, ſiue Sexetanus, à patria Bæthica, Lacertorum minima &c.* κολίας *etiam hic piſcis nuncupatur ab Ariſtotele, apud quem Theodorus Gaza uir alioquì eruditiſſimus, malè monedulam uertit. Lacerti piſcis mentio eſt apud Athenæum Dipn. lib. 7. cap. 23. legiturq́; infrà apud eundem cap. 35. lacerti condimentum non iniucundum ex Alexide. De Lacerto Martialis,*

» *Cum Sexitani fertur tibi cauda lacerti.*

Licet deprauatè apud eum, Saxetani, legatur. Iuuenalis uerò Satyra 14. de eodem ſic inquit,

» *Alterius conchen æſtiui cũ parte Lacerti.*

Vbi partem pro cauda accipe, monente Martiale. ſola enim in precio fuiſſe uidetur. In horum fortaſſe effigiem, uel magis terreſtrium

*lacertorum, formatos dulciarios panes, lacer
tulos uocat Apuleius libro 10. de Aſino au-
reo, ſic inquiens, Cruſtula, iunculos, hamos,
lacertulos, plura ſcitamenta mellita &c. Mu
ria, cuius meminit Iurecõſultus in relatis uer
bis (ex hac uoce diſcere poterat Accurſius,
ab eo piſcium genus, non fauos ſignificari)
liquamen quoddam ſalſum erat, quod ex pi-
ſcibus ſale maceratis effluebat, palato non in-
gratum, de quo Plinius Natur. hiſt. lib. 31.
cap. 8. & lib. 32. cap. 12. Non me latet a-
pud Columellam pro ſale durato, ſiccatoq́; po
ni, quod neoterici, ut Aqueus ait, pro ſale et
aqua accipiunt, ac pro liquamento, quod è ſuil
lis carnibus ſale aſperſis defluit. Veteribus du
plex muria fuit, altera, qua in condimentis ui
ni utebantur, cuius confectionem, uſumq́; edo
cet Columella lib. 13. cap. 16. Altera uerò,
quæ dura dicebatur, cuius uſum idem auctor
demonſtrat libro eodem, cap. 6. & 7. de qua
quibuſdam locutus uidetur Plinius libro 14.
Nat. hiſt. cap. 19.*

ANTE *quàm huic capiti coronidem appin
gamus, illud non uidetur ſilentio inuoluen-
dum, in relatis Iurecoſulti uerbis, corruptè in
multis exemplaribus etiam uetuſtioribus, a-
murcam, pro muria, uel murina legi. Amur-
cam enim, ſiue olei fæcem & ſedimentum,*

quod Græci ἀμοργὴν uocant, ciborum condimentis nunquam legi adhibitum fuiſſe (quanquàm obſeruaui apud Athenæum lib. 4. Dipnos. cap. 3. in Nicandri uerbis ex libro eius Georgicorum ſecundo, aceti fæcem pro condimentis raparum ad non lautas menſas fuiſſe uſurpatam) Iulius Pollux libro 6. condimenta ciborum enumerans, inter ea non recenſet amurcam: & Antiphanes apud Athenæum Dipn. lib. 2. cap. 3. in multis, quæ affert condimentis, amurcam non agnoſcit. Amurca tamen propter medicas uires, quibus prædita eſt, medicamentis admiſceri conſueuit; præterq; medicamenta, pluribus rebus uſui eſt, ut ex Catone, Varrone, Columella, Palladio, & alijs cognoſcitur. Quod ad murinam attinet, eam inter dulcia numerat Plautus in Pſeudolo ſic inquiens,

» *Quid ſi opus ſit ut dulce promat indidem, ecquid habet?*
» *Rogas? murinam, paſſum, defrutum, melinam.*

Legere igitur debemus, muriá, uel murinam.

Quæ'nam illa fuerit machina, qua Archimedes memorabilem Hieronis nauem in mare deduxit, & quid ſit ἕλιξ apud Athenæum. CAP. X.

ATHENAEI *Dipnoſophiſtarum libros à doctiſſimo uiro Natale Comitio amico meo, quem Mediolano anno ſalutis* 1550. *in patriam reuerſum, primùm allocutus ſum, Latinitate donatos, pomeridianis horis cum legerem, incidi in caput* 8. *libri quinti, ubi ille ex Moſchione de Hieronis celebri naue loquitur: quo loco ſic habet Latinus contextus, Sed cùm quo pacto in mare trahēda eſſet, magno ſtudio quæreretur, ſolus Archimedes mechanicus ipſam paucis inſtrumentis deduxit. nam primus Archimedes uitis uſum reperit, quam cum feciſſet, tantam nauim traxit in mare. Quibus lectis quanquàm cochleæ perpetuæ uocatæ, maximarum inter tractoria organa uirium haud eſſem ignarus, ut qui eam etiam libris meis de Militaribus technis appinxeram; tamen quia eius auctorem fuiſſe Archimedem, me legiſſe non meminiſſem, deque deductione nauis, Archimedis inuēto, loquentem Plutarchum in Marcelli uita, animaduerterem, machiná, qua ille uſus eſt, Polyſpaſtũ appellare, quaſi tu dicas multitraham;*

ſuſpicari

ſuſpicari cœpi lapſum eſſe eruditiſſimum interpretem dum fortaſſe codicis manuſcripti fidem ſequeretur. Mox uerò cùm Græcum Athenæi exemplar uulgatum conſuluiſſem, ſic ſcriptum, quantum ad rem attinet, inuêni, Ἀρχιμήδης ὁ μηχανικὸς μόνος αὐτὸ κατήγαγε δι' ὀλίγων σωμάτων. κατασκευάσας γὰρ ἕλικα, τὸ τηλικοῦτον σκάφος εἰς τὴν θάλασσαν κατήγαγε. πρῶτος δὲ Ἀρχιμήδης εὗρε τὴν τῆς ἕλικος κατασκευήν. *Quorum uerborum hæc eſt ſententia, Archimedes mechanicus ſolus paucorum corporum adiumento ipſam deduxit. is enim Helicem comparans, tantam nauem in mare traxit. Primus autem Archimedes Helicis uſum excogitauit. Vt autem Plutarchus ait, Archimedes nauim ex regijs onerariam unam mercatus eſt, in quam* ἐμβαλὼν ἀνθρώπους τε πολλοὺς καὶ τὸν συνήθη φόρτον, αὐτὸς ἄπωθεν καθήμενος, οὐ μετὰ σπουδῆς, ἀλλὰ ἠρέμα τῇ χειρὶ σείων, ἀρχήν τινα πολυσπάστου μηχανήματος προσηγάγετο. λείως καὶ ἀπταίστως καὶ ὥσπερ διὰ θαλάσσης ἐπιθέουσαν. *ideſt Impoſitis multis hominibus, et ſolito onere, ipſe impellebat aſſidens, non cum feſtinatione, ſed ſenſim manu pellens, principium quoddam inducebat machinamenti polyſpaſti, leuiter, & ſine offenſione, tanquam perlabentem per mare, &c.*

Vides

VIDES *pro Helice, Polyſpaſtum dici. Adde quòd Oribaſius Græcus auctor in libro De Machinamentis, cap. 6. quod eſt De Machinamentis ex Galeno, ad Archimedem Polyſpaſti inuentum fuiſſe relatum demonſtrat, dum in hanc loquitur ſententiam, Si quis autem uelit aliis quoque uti, eſt Polyſpaſton, ita appellatum, quoniam multis orbiculorum circuitionibus facilitatem præſtat; quod iter facientibus maximè idoneum eſt. refertur autem ad Archimedem auctorem &c. Infrà uerò cap. 24. rem melius aperit, eandem machinam ſpeciei uoce Triſpaſtum nuncupatam deſcribens, delinianſq́; ac illi non cochleam, quam uitem uulgò dicimus, tribuens, ſed orbiculos quatuor ſiue rotas. Quin & ad deducēdas naues ab Archimede ſiue Apellide Triſpaſtum fuiſſe excogitatum, teſtatur his uerbis, Vidio eruditiſſimo uiro interprete, Illud in primis ſcire conuenit, quòd neque Apellides, neque Archimedes medici fuerunt, ſed architecti, qui machinamentum hoc excogitarunt (quemadmodum nos accepimus de hiſtoria) ad naues deducendas funibus, non per manus, ſed per Ergatam attractis, &c. Huius generis machinamētum Vitruuio lib. 10. cap. 5. eſt artemon, ideſt trochlea, quam Græci ἐπάγοντα uocant. Diciturq́; eodem teſte Polyſpaſton,*

lyſpagon, Hoc, inquit, genus machinæ Polyſpaſton appellatur, quòd multis orbiculorum circuitionibus & facilitatem ſummam præſtat, & celeritatem, &c. Quo in loco obiter adnotandum eſt, uideri ex Vitruuio petitum fuiſſe etymon Polyſpaſti, quod Oribaſij præno tato cap. 6. legitur: quanquàm in Triſpaſti no tatione Oribaſius cap. 4. & 24. diſcrepat, inquiens, Triſpaſtum à tribus funibus, qui circumuoluunt, aguntque, eſſe dictum, è quibus unus extrà duceretur, duo uerò includerentur. Idem in orbiculorum numero non conuenit, quatuor adſcribens, cùm Vitruuius loco citato, & cap. 3. tres duntaxat in Triſpaſto agnoſcat. Plutarchi ſenior interpres Polyſpaſtum malè uertit, machinam multifidam, cùm potius multitraham (ſi Latinè diceretur) uox ſonare uideatur. σπάω enim Græcis, nobis eſt auello, & traho. Vnde & Neuroſpaſta, quorum meminit Gellius lib. 14. cap. 1. & de quibus Cælius Rhodig. lib. 4. cap. 6. ac eruditiſſimus elegantiſſimusque uir Muretus in Annot. in Horatium. Quæ tamen ludicra orbiculis carere uidemus. Iam igitur patet, Helicem apud Athenæum non cochleam, uitemúe uernaculo ſermone dictam ſignificare, ſed Polyſpaſtum, peculiari uoce Triſpaſtum nuncupatum. ἕλιξ autem à circumuolutione orbi-

orbiculorum quorundam, qui ipſi machinæ, ut ſuprà cognoſcitur, indebantur, dicta eſt, uel à uerbo ἕλκω, ideſt traho. Phauorinus de Helice ab Archimede excogitata, λέγεται, inquit, δὲ ἕλιξ καὶ τὶ μηχανῆς εἶδος ὃ πρῶτος εὑρὼν Ἀρχιμήδης εὐδοκίμησε φασὶ διὰ αὐτό. ideſt, Dicitur autem Helix & quoddam machinamenti genus, quod primus inueniens Archimedes, præclarus habitus eſt, ut aiunt, propter ipſum. Diligens lector diſpiciat, an Helicis uoce, ſignificetur cochlea lentis ſpeciem referens, qualis in Nymphodori organo quadrato tractorio, cui Gloſſocomo nomen eſt, uiſitur (noſtris Mechanicis hæc eſt perpetua cochlea) de qua idem Oribaſius cap. 4. item 5. & 22. Ab hoc enim auctore, cochleæ huiuſmodi, & quadratæ, atque etiam fœminæ cochleæ, quod & ab alijs quibuſdam Græcis auctoribus, qui de machinis ſcripſerunt, factum uidemus, ἕλικες, ideſt capreoli tribuuntur, qui clauicularum uitium, ſpeciem referunt. Quod tamen quantum ad Comitij noſtri uerſionèm aſtruendam faciat, neſcio, cùm de hac cochlea loquens Oribaſius, qui machinamentorum inuentores haudquaquam ſilentio inuoluit, nihil de Archimede dicat.

De

De argenteæ urnæ, qua Aemilii Pauli Papiniani cineres continebantur, inſcriptione, quam Bartholomæus Soccinus mendoſam, quaſi leguleis fucum facere uellet, in ſuis commentariis poſuit. Et de honore, quo Romani Impp. eundẽ Papinianum proſequuntur. CAP. XI.

*E*REVERENDAE *uetuſtatis monumentorum lectione promanãtem uoluptatem, tota interdum mente contrectare ſoleo, eamq; ob rem non minus anxiè antiquas uenor inſcriptiones, quàm leguleorum noſtrorũ ignarum & audax uulgus lites & diuitias. Quoties uerò in doctorum uirorum ſepulchra, urnas & elogia incido, incredibili uoluptate afficior, et tanquam lapides* ἑλκυστικὸν *quiddam (quod de mulieribus Varro apud Nonium inquit) habeant, mecum præclarè agi puto, ſi à lectione obtutuq;, à ſocijs aut à negocijs non abducar. Videor enim quodam mentis abſceſſu uidere priſcos illos mortales, eosq; loquentes audire. Quod mihi pridem uſu uenit cum legerem inſcriptionem urnæ argenteæ, in qua Aemilij Pauli Papiniani Iuriſprudentis præclariſſimi cineres conditos fuiſſe multi dicunt. Ea eſt huiuſmodi,*

AEMI-

AEMILIO PAVLO PAPINIANO PRAEFECTO PRAETORIO IVRISCONSVLTO. QVI VIXIT ANNOS XXXVI. DIES X. MEN. III.
PAPINIANVS HOSTILIVS EVGENIA GRACILII TVRBATO ORDINE IN SENIO HEV PARENTES FECERVNT.

Bartholomæus Soccinus eruditiſſimus quidem Iuriſcóſultus,ſed infans et ſemibarbarus,quaſi literarum ignaro, rudiq; lectori fucum facere uellet, quandam aliam confarcinauit inſcriptionem, proq; uera genuinaq; obtruſit in Commentarijs ſuis in.l. Cùm auus.ff. de Conditionibus, & demonſtrationibus. ſic enim de eiuſdem Papiniani urna loquens, ſcriptum reliquit,Cuius urna tempore genitoris mei, ut ipſe referebat,argentea Romæ reperta à quodam ruſtico fuit, in qua erant uerba infraſcripta, AEMILII *Papiniani Iuriſconſulti, & Præfecti Prætorio requieſcunt hîc oſſa. Cui infelix pater & mater ſacrum fecerunt mortuo anno* AET. XXXVIII. *Referebat etiam maledictum ruſticum dixiſſe, ſe tanti uiri reliquias in Tyberim proieciſſe. Sic Soccinus. Quàm hæc inſcriptio mendoſa & adulterina ſit, nemo non uidere poteſt. Sed non eſt mirum hominẽ ab elegãtia ſermonisq; cultu ommino alie-*

alienum, uel ex ſuo uel ex patris penore talia protuliſſe. Quod ad Papinianum attinet, eum non uulgari honore proſequitur Iuſtinianus Imperator, ſiquidem in Digeſtorum Procæmio. §. Vobis autem. eum pulcherrimum, maximum, & ſubtiliſſimum uirum appellat, & iuris ſtudioſos, tertio anno à Papiniano Papinianiſtas uocari uult, & feſtum diem peragere, quem etiam antea ſtatim atq; Papiniani leges accipiebant, habere, & celebrare conſueuiſſent. Maximum etiam appellat in Auth. de Fideiuſſoribus. §. 1. In Inſtitutionibus uerò ſub titulo de Fideicō. hæred. §. Sed quia. excelſi ingenij hominem uocat. ſic etiam appellatur C. de Inſt. et ſubſt. In. l. Cùm acutiſſimi. C. de Fideic. acutiſſimi ingenij uir, et meritò ante alios excellēs. In lege uerò priore §. Omnibus. C. de Veteri iure enucleādo, ſplendidiſſimus, et ſummi ingenij uir. In C. Theodoſiano ſub titulo de Reſpōſis prudentū ab Impp. Theodoſio, et Valentiniano excellentis ingenij uir dicitur, et paribus Iuriſprudentū hinc inde numero partibus exiſtentibus, eá auctoritatis nomine præponderare decernitur, in qua Papinianus emineat. De huius uiri nece perlepidè Aelius Spartianus in Ant. Caracalla.

Cur

Cur Horatius, & Cicero Ianum medium uocent, declaratur, & Chiliadum auctoris ſententia reiicitur. CAP. XII.

APVD *Horatium Sermonum lib. 2. Satyra 6. Damaſippus factus ex negotiatore Philoſophus Stoicus, ſic loquitur,*

» *——poſtquam omnis res mea Ianum*
» *Ad medium fracta eſt, aliena negotia curo,*
Excuſſus proprijs, &c.

Cicero quoq; in 6. Anton. Ita'ne, inquit, Ianus medius in L. Antonij clientela eſt? quis unquã in illo Iano inuentus eſt, qui L. Antonio mille nũmûm ferret expenſum? Libro uerò 2. de Officij, Sed toto hoc de genere, de quærẽda, de collocanda pecunia, etiã de utenda, cõmodius à quibuſdam optimis uiris ad mediũ Ianum ſedentibus, quàm ab ullis Philoſophis in ulla ſchola diſputatur. Hæc Cicero. Quæſitum eſt à doctis cur Ianus, medius ſit nuncupatus. Quibuſdam placet Acronis Horatiani interpretis ſententia, ſcilicet, Ianum dici medium, quòd tres eſſent Iani ſtatuæ, ad quarum mediam ſolerent fœneratores, & creditores conuenire. Porphyrio eos ad Ianum in Baſilica ſtetiſſe dicit. Chiliadum auctor in ſuis annotationibus in libros Ciceronis de Officijs, tres illas Iani ſtatuas, uel etiam, ut Landinus ex quorundam

dam ſententia dicebat, tria Iani in Foro tēpla, commenta eſſe ſuſpicatur; probabiliusq́; eſſe ait, medium Ianū uocari, quòd in medio Foro baſilicam haberet, nihilq́; ad hanc opinionem aſtruendam allegat. Ego à Procopio lib. 1. de Bello Gotth. ſcriptum quidem inuenio, Iani ſacellum æreum, ex quo belli paciſq́; argumenta peterentur, in Fori medio fuiſſe, è regione Capitolij, paulnlum ſupra eum locum, quem Romani ſua ætate, Tres Parcas nuncuparent: tantaq́; fuiſſe amplitudine, quanta ad Iani æreum idôlum longum pedes quinque, excipiendum ſatis eſſet. Liuius lib. 1. Dec. 1. ad infimum Argiletum locat, ſic enim ait loquens de Numa, Ianum ad infimum Argiletum, indicem pacis, belliq́; fecit: apertus, ut in armis eſſe ciuitatem, clauſus, pacatos circà omnes populos, ſignificaret, &c. M. Varro literis conſignauit, duodecim aras Iano fuiſſe in Vrbe dicatas, ut ſingulas ſingulæ haberent regiones, duas uerò præ cæteris cultas, alteram in foro boario, in Romano foro alteram ad arcum Fabianum. Liuius lib. 1. Dec. 5. trium meminit Ianorum, Et Forum, inquit, porticibus, tabernisq́; claudendū, et Ianos tris faciendos, &c. Ego in tanta uetuſtatis caligine, cenſuerim Ianum ab Horatio, & Cicerone medium dici, quòd inter duo fora ſacratus ſtaret, ad quem

N *tanquam*

tanquam celebriorem, ac loci ratione commodiorem, & fœneratores & mercatores conuenire ſolerent. Ad quod exiſtimandum me impellunt ſubiecti ex libro primo Faſtorum Ouidij uerſus de Iano,

» *Cùm tot ſint Iani, cur ſtas ſacratus in uno*
» *Hîc ubi iuncta foris templa duobus habes?*

Eſt autem credendum circa Iani templum illud porticus, tabernasq; fuiſſe, in quibus illi degerent, locoq; uidetur nomen fuiſſe, Sub ueteribus, ſic dicente Plauto,

Sub ueteribus ibi ſunt qui dant, quiq; accipiunt fœnore.

Alioquì, ſi Chiliadum auctorem audiamus, quo pacto circa paruulam Iani ædiculam in medio Fori locatam, maximæ urbis mercatorum fœneratorumq;, & aliorum ciuium uis ingens, commodè citraq; cœli iniuriam hyeme atque æſtate cõuenire, excipiq; ſedilibus potuit? ſedilia enim ad medium Ianum in huiuſmodi hominum uſum fuiſſe, demonſtrat Cicero inquiens, A quibuſdam optimis uiris ad medium Ianum ſedentibus. Ac profectò neutiquam dicendum uidetur, ædiculam illam belli pacisq;, portis binis nunc adapertis, nunc clauſis indicem, tabernis, porticibusq;, unde ciuibus proſpectus adimeretur, Forumq; ædificijs medium occuparetur, fuiſſe obſeptam.

Quin

Quin eam paruulam, qualem Procopius delineat, non alia ratione extructam existimo, quàm ut Fori portio minor occuparetur, & ſi materiæ etiam gratia, talem factam uideri poſſe, non eo inficias.

Iudices qua ratione olim, leuato uelo cauſas cognoſcere dicerentur.

CAP. XIII.

HONORIVS *& Theodoſius Imperatores C.lib.*XI. *ſub tit. De Naufragijs, ſic loquuntur, De ſubmerſis nauibus decernimus ut leuato uelo iſtæ cauſæ cognoſcantur, &c.* Ho*rum uerborum ſenſum noſtri Iureconſulti ſatis aſſecuti uidentur, quando ea & in prouerbium traxerunt, ut Alciatus lib.4. De uerborũ ſignificatione adnotauit. Sed qua rõne leuato uelo cauſæ cognoſci dicãtur, nemo, quòd equidem ſciam, ad hanc uſq; diem declarauit. Ego arbitror ab eo, quod à Iudicibus in cauſarum cognitionibus fieri ſoleret, hunc loquendi morem profluxiſſe. Vt enim apud Eccleſiaſticos ſcriptores à me fuit obſeruatum, cùm res altiore indagine, & examine indigeret, Iudices uelum quoddam tribunali prætendere ſolebant, quæ res, non liquêre, iuſtamq; cauſæ cognitionem adhibendam, quæſtionem'ue, ſi iudicium*

criminale fuiſſet, per plures dies exercendam eſſe, argumento erat. Ex his ſcriptoribus, Clementis Romani ſolius, quem præ manibus habemus, cùm alij memoria exciderint, teſtimonium adduxiſſe in præſentia ſufficiat. Eius lib. 2. Apoſtolicarum conſtitutionum Cap. 56. uerba ſunt hæc, θεάσαθε δὲ καὶ τὰ κοσμικὰ δικαστήρια. ὧν τῇ ἐξουσίᾳ ὁρῶμεν ἀγομένους φονεῖς. μοιχούς. φαρμακούς. τυμβωρύχους. λῃστάς. καὶ τὰς ἀνακρίσεις αὐτῶν λαβόντες οἱ ἡγούμενοι ὑπὸ τῶν προσαγόντων, λέγουσι τῷ κακούργῳ, εἰ ταῦτα οὕτως ἔχει. κα' κείνου συγκαταθεμένου, οὐκ εὐθέως ἐπὶ τὴν κόλασιν αὐτὸν ἐκπέμπουσιν, ἀλλὰ πλείοσιν ἡμέραις ποιοῦνται αὐτοῦ τὴν ἐξέτασιν μετὰ συμβουλίου πολλοῦ, καὶ παραπετάσματος μέσου, &c.

Ideſt, ut Bouius interpretatus eſt,

Aſpicite mundana iudicia, quorũ poteſtati uidemus tradi homicidas, adulteros, ueneficos, ſepulchrorũ perfoſſores, latrones. De quibus cum quæſiuerunt præfecti iudicio ab ijs, qui illos in iudicium adduxerunt, demum interrogant reos, An illa ita ſe habeant? Quibus affirmantibus, non continuò eos ad ſupplicium mittunt, ſed per plures dies quæſtiones exercent cum multo conſilio, & uelo interiecto. Hactenus Clemens. Verùm cùm leuior eſſet cauſa, & quæ indagine huiuſmodiq; notione mi-

nimè

nimè indigeret, tūc eo amoto uelo negocij notio habebatur, ſententiaq́; ferebatur. Ex hac igitur conſuetudine iam tum tempore Clementis Romani, qui Apoſtolorum ætate uixit, recepta, Honorius & Theodoſius Imperatores, leuiores cauſas, leuato uelo cognoſci ſcriptum in prænotata lege reliquerunt. Hac de re plura fortaſſe leges in ſcholijs ad hunc locum, pij et eruditiſſimi Theologi Franciſci Turriani, qui nullis laboribus, nullis ſumptibus parcens, Clementis libros cum blattis luctantes, ab interitu uindicauit, primusq́; Græcos Iordano Zileto Bibliopolæ ſolerti inuulgandos dedit, mox & Latinos ac cū ſcholijs multis, ut mihi dixit, editurus.

An antiqui, & quo tempore ſtapiis ſint uſi: Galeoti Martii error impoſturaq́; demonſtratur, & Tortellius defenditur. CAP. XIIII.

IOANNES *Tortellius Arretinus, uir non indoctus, qui Laurentij Vallæ coætanei, amicique ſui exemplo permotus, pro uiribus cum barbarie manus conſeruit, remq́; literariarum, cum qua malè agebatur, promouere lexico, ac alijs ſcriptionibus conatus eſt, ſtapias apud antiquos nō fuiſſe in uſu, literis prodidit.*

didit. Eius ſententia eruditorum omnium calculis, ſi Galeotum Martium Narnienſem excipias, comprobata fuit, atq; hodie comprobatur. Hic enim in libro de Doctrina promiſcua, cap. 28. eum malè eo nomine alijsq; de cauſis accipit, quantum ad rem noſtram ſpectat, his uerbis, Sed miſer Tortellius merus recitator, nihil conſiderans, quæ non aduertit, putauit nuſquam extare. digna enim riſu ſunt, quæ ibi recitat. Negat nanque cloſtrum, quo equum aſcendimus, Latinos habuiſſe. Lucretius quinto.

» *Et prius eſt armatum in equo conſcendere cloſtris.*

Kloſta enim ſcala eſt, & id, quod ab ephippijs ad uentrem uſque equorum pendet, aſcenſuro in equum, ut ſcala facilitatem præbet. Hæc ille. Sed dicat Martius quo'nam Lucretij codice, cloſtris, legerit, & apud quem auctorem Kloſtam, ſcalam ſignificare inuenerit. Tam manuſcripta enim, quæ uiderim, exemplaria, quàm typis repræſentata, coſtas, habent; & Græcis non Kloſta, ſed κρόσσαι, *ut omnes norunt, ſcalam ſignificat. Mira eſt hoc loco) quod cũ multo eius honore dictũ ſit) impoſtura, qui ut Tortellium coarguat, nec à contextuum de prauatione abſtineat, quaſi myopibus luſcioſisq; fucum facere uelit. Nam quotus quiſq;*

uel

uel ſemidoctus literator fuerit, qui non uideat Lucretium equeſtris artis incrementa afferentem, & à ſimplici equorum uſu exorſum, non potuiſſe ſtatim ſtapiarum meminiſſe? Poëtæ uerba, ne quis me Tortellij cauſam mendacijs agere ſuſpicetur, adſcribam,

» *Et prius eſt armatum in equi conſcendere coſtas,*
» *Et moderarier hunc frenis, dextraq́; ciere,*
» *Quàm biiugo curru belli tentare pericla:*
» *Et biiugo prius eſt, quàm bis coniungere binos,*
» *Et quàm falciferos inuentum aſcendere currus.*

Stapiarum uſum apud antiquos nullum fuiſſe, præter equeſtres antiquorum ſtatuas, præterq́ue uetuſta numiſmata, & in antiquis marmoribus à ſculptoribus equites equis uehentes expreſſos, hæc etiam manifeſtè demonſtrant. Xenophon in lib. de Arte equeſtri, dum quo pacto equus conſcendi debeat, edocere nititur, ſtapiarum uſum non agnoſcit. Hippocrates quoque in libro de Aëre, aquis & locis, loquens de Scythis, innuere uidetur, ſua ætate nec Scythis, nec alijs nationibus cognitas fuiſſe ſtapias. in hanc enim loquitur ſententiam, Ab equitatione ipſa diuturni eos corripiũt articulorum dolores, nimirum propendentibus

ſemper ex equis eorum cruribus. Deinde claudi fiunt, contrahunturq; coxendices cum inaruerit morbus, &c. Et poſt multa, Simili autem modo & reliquis hominibus euenit. Vbi enim frequenter, & continuè homines equitant, ibi plurimi à diuturnis doloribus, articulorum coxendicumq; maximè, & pedum corripiuntur, ad coitumq; fiunt impotentes, quæ omnia mala Scytharum genti adſunt. Hæc ille. Vt minus idem nobis aduerſetur dum Nomades (ſunt hi Scythæ) inter equitandũ, quomodocunque equis inſideant, non adhibere animum dicit, quando & quæ Scythis, equitatio ipſa conciliabat mala, reliquis etiam, equis inuehentibus, eandem ob cauſam, conciliari conſueuiſſe ſcribit. Huc accedit Suetonius in Caligulæ uita (ut quæ de alijs nationibus fateri cogimur, de Latinis quoque uera eſſe, nemini negare ſit integrum) qui equitũ crura, nullibi conquieſcentibus pedibus, propendêre conſueuiſſe demonſtrat, dum Germanicum Caligulæ patrem, ad crurum gracilitatem, quæ formæ minùs congruebat, replendam, aſſidua ab equi uectatione poſt cibum, adiumenta petijſſe dicit. Nouimus enim ſtatim pranſorum crura, ſi aſſiduè equis ſtapijs carentibus illi uehant, quòd propendeant, atque huc et illhuc agantur, ſanguine plurimo atque humoribus

in ea decumbentibus, inſignem adipiſci craſſitiem. Præterea Iulius Pollux libro 10. *cap.* 10. *et* 12. *in quibus agit de uehiculis eorumq; partibus, ac de equeſtribus inſtrumentis, & alibi, reliqua omnia executus, ſtapiæ, aut inſtrumenti ſimilis nullam habet mentionem. Quanquàm autem uerum eſt antiquos ſtapias nullas habuiſſe, non eſt tamen negandum, adeò non uetuſtis, nec etiam nobis uicinis temporibus, harum uſum agnoſci. Memini enim me in Diui Hieronymi epiſtolis non ſtapiæ, ſed biſtapiæ inuenire mentionem, inquit enim, ſi memoria non labat, ſe cùm quaſdam accepit literas, iumentum conſcenſurum, iam pedem habuiſſe in biſtapia. Romæ quoque in uetuſto lapide, ſtapiæ haud dubiè mentio fit, ita enim habet inſcriptio,*

D. M.

QVISQVIS LECTVRVS ACCEDIS CAVE SI AMAS. AT SI NON AMAS PENSICVLA MISER QVI SINE AMORE VIVIT DVLCE EXIT NIHIL. AST EGO TAM DVLCE ANHELANS ME INCAVTE PERDIDI ET AMOR FVIT.

EQVO DVM ASPECTVI FORMOSISS. DVRMIONIAE PVELLAE VIRGVNCVLAE SVMMA POLVORIA

RIA PLACERE CVPEREM CASV DESILIENS PES HAESIT STAPIAE TRACTVS INTERII.
IN REM TVAM MATVRE PROPERA
VALE.

Inſcriptionem autem monumentumque hominis non fuiſſe Chriſtiani, ex interpunctis literis D. M. cognoſcitur, quæ, ut neminem antiquitatum peritum latet, Dijs Manibus defuncti, ſepulchrum eſſe dicatum ſignificant (tametſi multi noſtra ac ætate ad inferorum Deos, ut ad Plutonem Proſerpinamq; non ſine manifeſto errore, in uniuerſum referunt) ut ex his Gellij uerbis lib. 10. cap. 18. ſatis liquet, Id, inquit, monumentum Artemiſia cùm Dijs Manibus ſacris Mauſoli dicaret, ἀγῶνα, ideſt certamen, laudibus eius dicundis facit, &c. Vt alia ad hanc rem ſpectantia nunc mittam, quæ in libris de Sepulchris et ſepeliendi ritu ſunt à me collecta argumenta. Hanc ego inſcriptionem paululùm ſupra Diui Hieronymi ætatem, factam eſſe exiſtimo.

Foro Cornelij (ſi quæ mihi narrantur uera ſunt) abhinc non multos annos, tumulo quodam peruetuſto collabēte, qui ante annos octingentos fuerat, ut ex epitaphij nōtis numeralibus deprehendebatur, conſtructus, equitis inuenta ſunt oſſa uetuſtate exeſa, cum equi

marcido

marcido ephippio, cui ſtapiæ ijs, quibus hodie utimur, non abſimiles ineſſent. Vides ergo ſtapiæ inuentum nec per uetuſtum nec recens eſſe. Sed hæc hactenus, breui enim Robortellum meum, uirum eruditiſſimum deq; rep. literaria optimè meritum, huiuſmodi antiquitatem in Com. ſuis in libros, quos iam de Vita & uictu pop. Romani edidit, illuſtraturum ſpero.

Diſcrepare auctores in primi diuortii, quod Romæ factum eſt, anno asſignando. Gellii locum non eſſe ut quidam uolunt emendandum. Plutarchi Tertullianiq; in hac re auctoritas eleuatur, & Gellii ſententia comprobatur. à Caio Iuriſconſulto diuortii allata etymologia reiicitur. De Viriplacæ Deæ ſacello, & magiſtratu, qui de repudiis ius dicebat. Quæ uerba in repudiis diuortiisq; ſolennia antiqui uſurparent. CAP. XV.

SVPER *anno, quo primum Romæ diuortium factum eſt, non conſentitur. Aulus Gellius lib. 17. Noctium Atticarum cap. ultimo Sp. Caruilium Rugam, primum Romæ de amicorum ſententia diuortium cum uxore feciſſe dicit, anno poſt Romam conditam quingente-*

gentesimo undeuiceſimo. Suprà uerò lib. 4. cap. 3. factum hoc fuiſſe dicit M. Attilio, & P. Valerio Coſs. anno ab urbe condita quingenteſimo uigeſimo tertio. Quo loco cùm annorum numerus nõtis ſcribatur, non uerbis, ut prænotato cap. ultimo, contextum deprauatum maculoſumq́; eſſe, ne ſibi ipſi contraria prodere auctor uideatur, affirmauerim. Procliuiores autem eſſe librarios, ſcribasq́ue ad errorem, numerorum nõtis, quàm integris uocibus deſcribendis, cùm Euſebij aliorumq́ue Chronica paſſim mendoſa, tum quæ quotidie uſu ueniunt, ſatis demonſtrant. Quod etiam ex Galeno cognoſcimus, qui libro 1. de Antidotis ſic ex interprete loquitur, Quoniã uerò, ut dixi, multa exemplaria, medicinarum pondus mendoſum habent, idcircò ipſum non nõtis, ſed integris uocabulis primùm appoſui; Menecratis iudicium in hac parte ſequutus, &c. Plutarchus in Numæ, & Lycurgi comparatione, Romanos dicit memoriæ tradidiſſe, primum Sp. Caruilium extitiſſe, qui ab urbe condita anno ducenteſimo & trigẽſimo, cũ uxore diuortium fecerit. Qui mendoſè in Latina uerſione pro Caruilio Coruinum habet, ſicuti ſuprà in Romuli uita Seruilium. Dionyſius Halicarnaſſeus lib. 2. literis prodidit, id factum eſſe Olympiade 137. M.

Pompo-

Pomponio, C. Papyrio Coss. ideſt urbis conditæ anno 523. cuius auctoritatem ſequutus eſt Loritus in ſua Temporum ſupputatione, quam in omnem Romanam hiſtoriam edidit. Tertullianus uerò de Monogamia, et in Apologetico, diuertiſſe ait ab uxore Caruiliũ ſexcenteſimo propè anno ab urbe condita. Auctor librorum, qui De Inuẽtoribus rerum inſcribuntur, Lorito adſtipulatur, nullamq; Gellij mentionem facit. Quin ad probandum conſulatum, & annum, præter Dionyſium, Plutarchum duntaxat laudat auctorem in Romuli uita, ubi nihil de Conſulibus et anno, quibus Caruilianum diuortium factum eſt, ſcriptum inuenias; nec ex Numæ, et Lycurgi collatione petit teſtimonium. Iacobus Cuiacius uir ſupra ueri fidem doctus, quiq; ad leges bonasq; literas illuſtrandas quodam Prouidentiæ dono noſtræ ætati datus uidetur, Obſeruationum ſuarum lib. I. cap. 39. ex his, quæ Tertullianus dicit, & ex annorum ratione, Gellij locum citato cap. nouiſſimo, mendoſum eſſe exiſtimat, et ideò non quingẽteſimo undeuiceſimo. legendum eſſe, ſed ſexcenteſimo ferè. A quo nec curſorum codicum, nec calamo exaratorum fidẽ unquam ſtare uidimus. Quin Valerius Maximus homo Romanus, uno ſolùm diſſidens anno, Gellij lectionem cõfirmat, quòd quenquam

animad-

animaduertiſſe non uideo; lib. enim 2. cap. 1. loquitur in hæc uerba, Repudium, inquit, inter uxorem, & uirum, à condita urbe, uſq; ad uiceſimum, & quingenteſimum annum, nullum interceſſit. Primus autem Spurius Caruilius uxorem ſterilitatis cauſa dimiſit, &c. Quamobrem, ſi quis me arbitro utatur, dixerim, Gellio magis, quàm Tertulliano, aut Plutarcho fidem eſſe adhibendam, tum quia concinat illi alter Latinus auctor, et (quod magis eſt) homo Romanus, et uetuſtioris grauiorisq; quàm Tertullianus, aut Plutarchus auctoritatis; tum quia Dionyſii ſupputatio, ſi ei quatuor annos exemeris, Gellianæ maximè congruat. Verùm nec ſi Dionyſius Plutarchusq; cũ Tertulliano facerent, Gellij et Valerij quicquam auctoritati demeretur, cùm in Latinorum rebus, magis Latinis auctoribus, quàm Græcis fidendum ſit, Græcosq; in huiuſmodi rebus maximè hallucinatos eſſe uideamus. E quibus, ut de Plutarcho et alijs minimè in præſentia loquamur, unum profero Epiphanium, Chriſtianum doctumque auctorẽ, qui in libris, quos contra hæreſes conſcripſit, & ad hæreſim ex eius ordine 50. Conſules permultos poſt Octauiani Auguſti, & M. Plautij Syluani Conſulatum recenſens, & nominibus, & annis adeò à noſtrorum hiſtorijs et Chronologijs

(ſi

(ſi modò mendis uacat eius contextus) diſcrepat, ut nihil minus temporum illorum ſupputationi, atque hiſtoriæ conueniat. Atq; hæc quidem de tempore, quo ab uxore diuertit Caruilius. Quod ſpectat ad diuortij etymologiá, non minor uidetur eſſe inter auctores diſſenſio, exiſtimante Paulo Iuriſconſulto in.l. Inter diuortium.ff. de Verborum ſignificatione, dictum ideò, quòd in diuerſas partes eant, qui diſcedunt; Caio in.l.2.ff.de Diuortijs. à diuerſitate mentium; alijs à diuertendo; quibuſdam uerò per translationem à diuortio aquarum, rerumq; ſimilium, cùm propria uoce rem hanc exprimente careamus. quæ fuit Ciceronis ſententia lib.3. de Oratore, qui cum ſit teſtis omni exceptione maior, ut alios refellam me maximè cogit, præſertim Caium, cùm diuortio non admodum ſtructura & ſono diuerſitas affinis ſit, & longius quàm par ſit etymon petatur. Idem Cicero libro citato, doctrinarum diuortia dixit; in Epiſtolis uerò ad Atticum, aquarum diuortia. Iul. Frontinus in cap. de Qualitate agrorum, aquarum diuergia. Virgilius ſimiliter aquarum diuortia, & uiarum, Lucanus fluminum, & maris; Gratius uerò Poëta in libello de Venatione, morborum in canibus diuortia. Vnde non immeritò Nonius diuortium, rerum omnium ſeparationem dixiſſe

dixiſſe uideri poſſit. Hebræi, penès quos uetu- ſtiſſima diuortium habet initia, ut Deuteronomij cap. 24. perſpicitur, nomen Diuortij à uerbo, quod ſcindere ſonat, deducunt; libellumque abſciſſionis dicunt (Marcus Euang. cap. 10. βιβλίον ἀποςασίου, Matthæi uerò interpres ἀποςάσιον quaſi abſciſſionale, nuncupant) quòd uiri, & uxoris nexum coniugationemque in perpetuum abſcindat, ac dirimat. Plato Dialogo XI. de Legibus, diuortium permittit, ſi Latino ore loquatur, his uerbis, Si uir, inquit, & uxor propter morum acerbitatem inuicem non conueniant, decem uiri de legum cuſtodibus, qui medij ſint, & decem mulieres de curatricibus connubiorum, prouideant. Quorum ſententia, ſi ita conciliati fuerint, ualida & ſtabilis habeatur. Sin autem illorum animi uehementius etiam iracundia fluctuent, facto diuortio, illos pro uiribus quærant, qui utriſque conueniant. Hæc Plato. Quantum uerò ſpectat ad uiri & uxoris conciliationem, haudquaquam eſt ignorandum, quod Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. ſcriptum reliquit, Romæ olim fuiſſe ſacellum Deæ Viriplacæ, in quod uir, & uxor, quoties aliquid interceſſerat iurgij, & ſimultatis, ueniebant, atque ibi uerbis, quæ uoluerant, ultrò citroq; habitis, animorum conten

tione

tione hac ratione ſedata, depoſitaq́; , domum concordes remigrabant. Athenis quoque, ut Plutarchut in Alcibiade teſtatur, magiſtratus erat, qui de repudijs diuortijsq́; huiuſmodi ius diceret, & contentionibus diſcordijsq́; ſublatis, uxorem uiro, publica adhibita auctoritate, & uirum uxori conciliaret. Illud quoque hîc reticendum non uidetur, in diuortijs ſolennia fuiſſe uerba, quibus antiqui uterentur. Caius. l. 2. ff. de Diuor. In repudijs autem, ideſt renunciatione, comprobata ſunt hæc uerba, TVAS RES TIBI HABETO. *Item hæc,* TVAS RES TIBI AGITO. *In ſponſalibus quoque diſcutiendis, placuit renunciationem interuenire oportere, in qua re hæc uerba probata ſunt,* CONDITIONE TVA NON VTAR. *Hæc Caius. Quo in loco ſciendum eſt priora illa renunciationis uerba, fuiſſe magis in uſu, cùm Cicero, Plautus, Martialis, atque Apuleius in eadem formula uerbum habendi, non autem agendi ponant. Cicero Philip. 2. Mimam illam ſuam, ſuas res ſibi habere iuſſit ex duodecim Tabulis. Apud Plautum matrona à marito diuertens ait, Tibi habeto res tuas. Martialis,*

» *Menſe nono Iani ueterem Proculeia maritum*
» *Deſeris, atq; iubes res ſibi habere ſuas.*

O Apu-

Apuleius lib.5. de Aſino aureo, Confeſtim inquit thoro meo diuorte, tibiq; res tuas habeto. &c.

Claudii Quadrigarii, Taciti, & Liuii loca, quæ pugnare uidebantur, conciliata, Ant. Iulianus reprehenſus.

CAP. XVI.

EX *undeuiceſimo Annali Q. Claudij Quadrigarij apud Gellium lib.9. cap.1. Noctium Atticarum, hæc uerba referuntur. Sagittarius cum funditore utrinq; ſummo ſtudio ſpargunt fortiſſimè. Sed ſagittam atq; lapidem deorſum an ſurſum mittas, hoc intereſt. Nam neutrum poteſt deorſum uerſum rectè mitti, ſed ſurſum utrunq; optimè. Quare milites Metelli ſauciabantur multò minus, & quod maximè opus erat, à pinnis hoſtes defendebant facillimè. Hæc Quadrigarius; Quod autem de ſagitta & lapide eſt ab eo ſcriptum, hoc de omni ferè miſſili telo dici poſſe, Antonius Iulianus Rhetor Gellio olim affirmauit. Sed Cornelius Tacitus lib.17. loquens de Placentia à Vitellianis oppugnata, ab Othonianis uerò defenſa, contrarium uſuuenire demonſtrauit his uerbis, Ingerunt, inquit, deſuper Othoniani pila, librato magis ac certo ictu, aduer*

ſus

ſus temerè ſubeuntes, &c. Liuius quoque ali quo pacto aduerſari uidetur inquiens libro 7. Dec.1. Præter uirtutem, locus quoq; ſuperior adiuuit, ut pila omnia haſtæq;, non tanquam ex æquo miſſa uana, quod plerunq; fit, caderent, ſed omnia librata ponderibus figerentur. Et lib.10. Dec. 3. Pœni uana pleraq;, ut po tè ſupino iactu, tela in locum ſuperiorem mit tebant. Grauior, ac pondere libratior ſupernè ex onerarijs ictus erat, &c. Vides inter hos auctores non leuem ſuboriri ſimultatem. Verùm non adeò incaluerunt, ut ſedari ea paruo negocio non poſſit. Non eſt igitur ignorãdum, quod de ſagittæ, & lapidis iactu à Quadrigario dicitur, non ad pila haſtasq;, quæ citra arcum aut balliſtam fundamq; iaciuntur, eſſe, ut Iulianus facere uidetur, trahendum; ſiquidem, ut experimento docemur, ſi quis ex inferiore loco certum ſuperiorem ſaxo citra machinæ aut fundæ adiumentũ, petere ac ferire, aut in eundem haſtã torquere uelit, ſegnius te lum ferri, à ſcopo multùm aberrare, uanumq; decidere animaduertet, quòd humani corporis tormentiq; non eadem ſit ratio. Tormenta enim quo magis eleuantur, dummodò lineam quadrageſimi quarti, aut quadrageſimi quin ti gradus Quadrantis non ſupergrediantur, ſemper grauiores, lõgiores, directiores, certio

reſq; emiſſiones atq; ictus habent: quod non fieri animaduertes, ſi ex ſupernis in inferna ſit eiaculatio, nimirum teli quia in præceps tẽdentis, atq; ad centrũ ſedemq; ſuam properantis pondus, impedimento ſit. Verùm cùm manu quis lapidem aut haſtam ex muro alio'ue edito loco demittit, ſi ſcopus, quem ferire uelit, non longè à perpendiculi linea abſit, quanquàm moderatio, atq; ratio mittentis, teli pondere aboletur, nihilhominus quia breuis eſt eius procurſus, faciliorq; iactus, raro rarius à ſcopo aberratur. Et de hac iactus ſpecie intellexiſſe Tacitum exiſtimo; milites enim temerè muris ſuccedentes, non eos, qui longius aberant, pilis, quibus Romanos iaculorum uice uſos eſſe conſtat, non balliſtis aut ſcorpionibus arcubus'ue miſſis telis, librato magis, et certo ictu confixos dicit. Liuius quoque de pilis haſtiſque duntaxat, ut uides loquitur, in quorum telorum iactu, quod hi dixerunt, uſu uenit, & ſi Liuius non de ictu directiore, ſed grauiore libratioreque ex ſupernis locis in ima; ex imis uerò in ſuperna, aut in æqua, magis irrito citraq; offenſam, loquitur. Alioquì minimè inter hos conueniret.

Ioannem

nnem Babt. Pium Bononienſem ma ıè interpretari quoſdam Tibulli, & Vergilii uerſiculos, magnoq; errore tumulos paſſim apio coronari ſolitos, ſcriptũ reliquiſſe. De uariis coronarum ſepulchralium generibus.

CAP. XVII.

IN *Antiquitatibus exquirendis, pernoſcendisq;, & bonis auctoribus illuſtrandis, neutiquam ſua ætate poſtremus fuit Ioannes Baptiſta Pius Bononienſis. Is inter cætera ingenij ſui monumenta Adnotationes in uarios auctores non planè infrugiferas, poſteritati legendas reliquit, quarum cap. 15. ait, ſe cùm olim eſſet eloquentiæ candidatus, exiſtimaſſe, ab antiquis omnibus promiſcuè floribus, uiolis & lilijs, & huiuſmodi alijs, exornari tumulos conſueuiſſe, eamq; ob rem in hoc Albij Tibulli uerſiculo lib. 2.*

» *Annua conſtructo ſerta dabit tumulo.*

Serta annua pro coronis florum uariorum accepiſſe. Cæterùm cùm Plutarchi Timoleonem legiſſet, ſententiam immutaſſe, quòd ille tumulos apio coronari ſcribat, et præſertim quia Plinius lib. 20. Nat. hiſt. cap. XI. teſtetur, apium defunctorum epulis feralibus eſſe dicatum: atque ideò non ſolùm apud Tibullum lo-

co citato, ſed etiam apud Virgilium in Copa, ubi inquit,

» Quid cineri ingrato ſeruas malè olentia ſerta

» An'ne coronato uis lapide iſta tegi?

ſepulchrorum ſerta, pro ſertis duntaxat ex apio textis, eſſe accipienda. Quæ cùm ego legerem, luculento non carere errore intellexi. Primùm enim quantum ſpectat ad Plutarchi locũ, uidere neſcio quo pacto hic auctor Pium in huiuſmodi deliramentum protraxerit: hæc enim eſt uerborum, quæ ad rem facere unquam potuerunt, ſententia, Cæteros milites poſtquàm Timoleo perſuaſionibus exortationibusq; firmiter ad præliũ induxit, ad Crimeſium fluuium, quo Carthaginenſes uenturos audiuerat, adduxit. Qui cùm caſtra ſuperaret, unde inimicorum caſtra uidendi poteſtas erat; mulis apium ferentibus obuiauit: quod infauſtum milites augurium putauêre, quoniam apij coronas, ſepulchris imponere, uſurpatum eſt. Vnde prouerbium hoc natum eſt, Apio egere, qui periculosè ægrotet. Hæc Plutarchus. Nunc quis dixerit, modò mentis compos ſit, quoniam ſcribat Plútarchus, apud Græcos conſueuiſſe coronas ex apio ſepulchris imponi, idem de Latinis eſſe affirmãdum, quin ex alijs floribus texta ſerta, ſepulchris non

fuiſſe

fuiſſe impoſita, demonſtrari? Polyænus lib. 5. apud Timoleonis milites coronandorum apio ſepulchrorum morem fuiſſe ait. Diodorus in Philippo, ad extruendos thoros, eadem loquens de re, uſui fuiſſe dicit. tametſi Cicero in epiſtola ad Cœlium, inquiens, Togam prætextam texi apio.] Latinis etiam ferale fuiſſe apium, innuere uideatur. Quis unquam contendet Græcorum moribus, inſtitutisq́;, Latinorum ſcriptorum mentes exquirendas introſpiciendasq́; eſſe? Quod uerò ad Plinij locum attinet, quotus quiſque erit, qui Plinium ex auctoribus non Latinis illud de defunctorum epulis feralibus referentem, ſepulchrales coronas ex apio fieri, demonſtraſſe ſuſpicetur? Atqui tantùm abeſt ut Plinij locus prænotatus Pij fulciat opinionem, ut eam potius demoliri uideatur: quandoquidem ſi apio ad coronanda ſepulchra uſi fuiſſent Latini, Plinius, qui in hiſtoria uſus rerum non reticet, et qui lib. 21. cap. 3. coronarum ſepulchralium meminit, hunc eius herbæ uſum ſilentio non inuoluiſſet. Verùm, ſi Dijs placet, hæc à Pio ſtare concedamus: ſed qua'nam ratione huius uiri ſententiam tuebimur, qua coronarum reliquarum, & florum uſus excluditur atq; ablegatur? In uetuſtis inſcriptionibus, quas ſuprà hoc eodem libro, cap. 2. retulimus, roſis

exornari conſueuiſſe ſepulchra apertè liquet. nec ſolùm roſis, ſed & myrteis coronis, ut in ea, quæ Comi uiſitur. Torcelli quoque ita in uetuſto lapide ſcriptum legitur,

LONGIVS PATROCLVS SECVTVS
PIETATEM COL. CENT. HORTOS
CVM AEDIFICIO HVIC SEPVLT.
IVNCTO VIVVS DONAVIT. VT EX
REDDITV EORVM ROSAE ET E-
STAE PATRONO SVO. ET QVAN-
DOQ. SIBI PONERENTVR.

Et ſi Plinius. lib. 21. cap. 4. roſæ in coronis uſum propè minimum eſſe dicit. Apud Græcos quoque ſepulchra roſis decorari conſueuiſſe, ſubinnuit Anacreon in Ode Εἰς ῥόδον, *ideſt in roſam, his uerſiculis,*

» Τόδε καὶ νοσοῦσιν ἀρκεῖ,
» Τόδε καὶ νεκροῖς ἀμύνει.

Ideſt, Quid dicam, & illa multis,
» *Medicina certa malis,*
» *Nec inutilis ſepultis.*

Quid? non'ne apud Virgilium Aeneid. lib. 5. ubi Aeneam purpureis floribus patris tumulũ aſpergentem, & lib. 6. dum Octau. Auguſto, & eius ſorori in Marcello adulatus, lilia & purpureos flores, quibus pueri manes honoret, poſcentem eundem facit, animaduertere potuit Pius flores à parentationibus tumulorumq;

rumq; ornamentis non eſſe excludendos. Erroris eundem commonefacere potuit Varro libro 6. de Lingua Latina eo loco, ubi ſic ſcriptum legimus, Inſulas dictas apparet, quòd uelamenta hoſtijs è lana, quæ adduntur, dicuntur inſulæ: intra hoſtiarum cornua uelamenta erant. Itaque nunc cum ad ſepulchrum ferunt frondes, ac flores, addunt lanas. hæc ille. Adhæc Plinius ipſe lib. 10. cap. 43. corui funus, quod innumeris exequijs tanquam mortui hominis, Romæ celebratũ fuit, coronis omnium generum honoratum dum dicit, eum labentem ſubleuaſſet. Illud hîc non eſt omittendum, myrteas coronas non ſolùm à Latinis, ſed etiam à Græcis, ſepulchris imponi ſolitas, ut apud Euripidem in Electra manifeſtè perſpicitur. Plutarchus quoq; in Ariſtide, myrtum à Græcis, funeribus olim eſſe adhibitum, docere nos poteſt. Theophraſtus lib. 6. de Hiſtoria plantarum Pothi floris ſpecie altera, quæ de color, ſubalbidaque eſt (Plinius lib. 21. cap. XI. florem hunc tumultis ait innaſci) ſepulchra exornari ſua ætate fuiſſe in more poſitum, teſtatur. Philoſtratus quoq; in eam rem amaranthum uſurpatum ſcribit, orto à Theſſalis initio, qui Achillis ſepulchrum huiuſmodi coronis redimirent. Sed omnibus quotquot ſunt floribus etiam coronari conſueuiſſe tumulos,

Corui funus.

los, oſtendit Sophocles in Electra ſic ſcribens,

» χρυ. καὶ δὴ λέγω σοι πᾶν, ὅσον κατειδόμην.
» ἐπὶ γὰρ ἦλθον πατρὸς ἀρχαῖον τάφον,
» ὁρῶ κολώνης ἐξ ἄκρας νεοῤῥύτους
» πηγὰς γάλακτος. καὶ περιστεφῆ κύκλῳ
» πάντων ὅσ' ἐστὶν ἀνθέων θήκην πατρός.

Ideſt, ſi uerbum uerbo reddas,

» Chry. Et iam dico tibi omne, quodcunq; conſpexi.
» Poſtquàm enim ueni patris ad antiquum ſepulchrum,
» Video iugo ex alto nuper fuſos
» Fontes lactis, et circumcoronatum circulo
» Omnium quotquot ſunt florum tumulum patris.

Sed hac de re plura in libris noſtris de Sepulchris, et ſepeliendi ritu, quos cùm ocium, quod ad eos elambendum, ſatis ſit, nacti erimus, ſumus cum alijs multis edituri. Ideò finem facio, ſi tamen prius dixero, apud Latinos ſerta tenijs olim laneis colorisiis adornari conſueuiſſe, quas in ſertis urnarum ſepulchrorumq; antiquorum inſculptas uidemus. quæ teniæ ob id laniſci, ut reor, appellatæ ſunt. Feſtus libro 10. Laniſci [ſic enim apud Feſtum, & apud Plin. lib. 21. cap. 3. ubi teniarum huiuſmodi mentio habetur, legendum, non Lemniſci] ideſt

eſt faſceolæ coloriſiæ dependentes ex coronis, propterea dicuntur, quòd antiquiſſimum fuit genus coronarum lanearum. Sic Feſtus. ut hos laniſcos ſignificare Varro loco ſuprà citato, lanarum uoce uoluiſſe uideatur, & Cæcilius apud eundem Feſtum lib. 18. tenijs, quibus ſepulchrum plenum dixit. Plinius laniſcos aureos factos poſtea dicit, eosq́; diu puros fuiſſe, demum & cælari cæptos. Nos in ſepulchrorum ſertis ſtriatos uidimus. Idem libro 18. cap. 2. uitta alba antiquitus ab Acca Laurentia ſpiceam coronam fuiſſe colligatam auctor eſt. Plutar. in Philopœmene tenijs, defunctorum urnas redimiri conſueuiſſe demonſtrat.

De more Pythagorico in condendis ſepulchro cadaueribus ſeruato. Locus in Plinii Naturali hiſtoria emendatur. CAP. XVIII.

PYTHAGORICVM *dogma, ſuperſtitionibus multis non ſolùm in his, quæ ad uitam pertinebant, ſed & in his, quæ in funere ſeruanda eſſent, ſcatebat; è quibus illam præ cæteris inſignem legimus, qua defunctos in myrti, oleæ, & populi nigræ folijs ſepeliendos eſſe præcipiebatur. Pythagoricum morem hunc, Marcum Varronem ſecutum eſſe, Plinius*

nius Naturalis hiſtoriæ lib.35.cap.12.teſtatur his uerbis, Quin & defunctos ſe ſe multi fictilibus dolijs condi maluere, ſicut M. Varro Pythagorico modo, in myrti, & oleæ, atq; populi nigræ folijs, &c. Sic legitur in uulgatis multis Plinij codicibus, atque adeò in eo, quem Gelenius à mendis ſe repurgaſſe dicit. Cùm mihi abſurdum, minimeq́; rationi cóſentaneum uideretur, dicere, quoſdam dolijs, quæ uino continendo aſſeruandoq́;, et liquidis huiuſmodi rebus dicarentur, & in quibus, ut in ſepulchris, corpora porrecta iacere non poſſent, condi uoluiſſe, manuſcripta, & multos ab hinc annos excuſa conſului exemplaria, & non dolijs, ſed ſolijs ſcriptum inuêni, atq; ita etiam Blondum Forol. atque alios legere, poſtea animaduerti. Quo fit ut ſolijs, reponendum eſſe affirmem. Solium enim pro ſepulchro accipi, minimè eſt apud auctores inſolens. unú atque alterum exemplum in tenuioris literaturæ hominum gratiam, adduxiſſe ſit ſatis. Florus lib. 4. de Cleopatra, Incautiorem nacta cuſtodem, in Mauſoleum ſe (ſepulchra Regum ſic uocant) recepit: ubi maximo, ut ſolebat, induta cultu, in differto odoribus ſolio, iuxta ſuum ſe collocauit Antonium, admotisq́; ad uenas ſerpentibus, ſic morte, quaſi ſomno ſoluta eſt. Tranquillus in Nerone Claudio,

Solia.

In

In eo monumento ſolium porphyretici marmoris, ſuperſtante Lucenſi ara, circumſeptum eſt lapide Thaſio. Quod pertinet ad oliuæ folia, Plutarchus in Inſtitutis Laconicis, & in Lycurgo auctor eſt, ex Lycurgi quoque ſanctione Spartæ cadauera in oliuæ folijs fuiſſe condita; in hanc enim de Lycurgo loquitur ſententiam, Sed piacula quoque ſuſtulit, ac nequid unà cum cadaueribus ſepelirent, mandauit, præter puniceam ueſtem, et oliuæ folia, in quibus æquè omnes cadauera cõponerent, etc. Hinc partim Pythagoricæ ſepulturæ morem fluxiſſe ſiquis dicat, non errabit. conſtat enim Pythagoram Lacedæmonem conceſſiſſe ut Lycurgi leges agnoſceret.

Lactantii Firmiani locus quidam in diſquiſitionem uocatur, eiusque cauſa agitur. De pietate in defunctos, & cœmeteriis, quæ inopum funeribus deſtinabantur. CAP. XIX.

DIVINARVM *Inſtitutionum lib. 6. cap. 12. Lactantius Firmianus pietate, atq; eloquentia uir ſanè non obſcura, ita ſcriptum reliquit, Vltimum illud, et maximum pietatis officium eſt, peregrinorum, & pauperum ſepultura, quod illi uirtutis, iuſtitiæq; docto-*

res

res prorſus non attigerunt. Nec enim poterant id uidere, qui utilitate omnia officia ſua metiebantur &c. Dum hæc olim legeremus, parum abfuit, quin Lactantio erroris nŏtam inureremus. Nam tametſi Cicero in libris de Officijs alijq; nonnulli nihil omnino de pauperum peregrinorumq; ſepultura præceperunt: tamen quidam apud Ethnicos, qui eam pietatis ſpeciem neutiquam poſthabuerint, fuiſſe uidĕtur. Seruius enim in explicationibus ſuis in librum Aeneid. 6. ſic ait, Qui enim de pietatis generibus ſcripſerunt, primum locum in ſepultura eſſe uoluerunt. Vnde cùm Pontificibus nefas eſſet cadauer uidere, magis tamen nefas fuerat, ſi uiſum inſepultum relinquerent. hæc ille. Plato quoque de iuſtitiæ generibus agens, quod ad defunctos pertinet non omiſit, quin Dialogo 5. de Rep. uirorum, qui præcipua probitate pollere fuerint iudicati, cadauera condi, & honorari præcipit. Adhæc Ariſtoteles in libro de Virtutibus (ſi modò hic Ariſtotelis eſt fœtus) poſtremam iuſtitiæ ſpeciem in defunctos agnoſcit: dicit enim Primam iuſtitiam eſſe, qua Deo, proximam, qua dæmonibus, tertiam deinde, qua patriæ, parentibusque; poſtremam, qua uita iam functis, debitum, ſuumq; officium præſtamus. Idem problemate 9. Sect. 30. defunctis opitulari,

lari, magis iuſtum eſſe dicit, quàm uiuis homi nibus, Cur, inquit, iuſtius habitum eſt, hominibus uita functis opem ferre, quàm uiuis? an quia uiui præſidio eſſe poſſunt; illi defuncti nihil præterea poſſunt. Sic Ariſtoteles. Cicero in Top. æquitatem, ideſt pietatem, tripartitam eſſe dicit, unam ad ſuperos deos, alteram ad manes (in his defunctorum animas comprehendi puto) tertiam ad homines pertinentem. Quia uerò pietate uti erga defunctos, unum etiã Ethnicis erat iuſtitiæ genus, et, ut ex Seruio, & poſteriore Ariſtotelis loco cognoſcitur, præcellens, factum eſt ut parentalia, ſacrificia, & funerandi ſolennitas, quæ in defunctorum honorem fiebant, Iuſta dicerentur. Vnde iuſta facere, iuſta ſoluere, iuſta peragere.

Huc accedit, quòd Vergilius Aeneam pium uirum appingens, etiam circa ſepulturam ſordida officia non aſpernari facit, quod & Seruius adnotauit. Plutarchus in Numa, apud Romanos cultam dicit Libitinam Deam, quæ inſpectrix eſſet eorum, quæ mortuis iuſta præſtabantur. Hinc quia in defunctos etiam pauperes, antiqui pietatem colerent, ipſorum funeribus loca deſtinauerunt, quibus Puticulis nomen erat, de quibus Pompeius lib. 14. & Varro de Lingua Latina lib. 4. Horatius Ser. lib.

lib.1. Saty. 8.

» Hîc miſeræ plebi ſtabat commune ſepulchrum.
» Pantolabo ſcurræ, Nomentanoq; nepoti.
» Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
» Hic dabat; hæredes monumentum ne ſequerentur.

Loca non abſimilia Aggenus Vrbicus in Commentario in Iulium Frontinum, Culinas dicta teſtatur, his uerbis, Sunt, inquit, in ſuburbanis loca publicè inopum deſtinata funeribus, quæ loca Culinas appellant. Sic Vrbicus.

Quanquàm Feſtus lib.3. ſub finem ait, Culinam dictum fuiſſe locum, in quo epulæ in funere comburerentur. Quæ loca hodiè nos Chriſtiani cœmeteria, ideſt dormitoria appellamus, quaſi mors noſtra ſomnus quidam ſit, à quo nouiſſima ſimus die excitandi. ut maximè errent Iuris noſtri Portificij interpretes Gemi nianus, Abbas, & alij, qui inde ſic dicta exiſtimant, quòd cinis in eis mortuorum tegatur. Sed redeo ad rem. Adde quòd milites, quibus Lucanus nullam ineſſe pietatem dicit, & quos Chryſoſtomus Homil. 19. ad Matthæi cap. 18. peſſimos hominum eſſe teſtatur, ſepulturæ contubernalium curâ atq; hoc pietatis genus non abijciebant; quod uerum eſſe de-

mon-

monſtrat Vegetius lib.2. de Re militari Cap. 20. loquẽs de parte dimidia donatiui à militibus apud ſigna ſequeſtrãdi, his uerbis, Addebatur etiam ſaccus undecimus, in quem tota Legio particulam aliquam conferebat, ſepulturæ ſcilicet cauſa, ut ſi quis ex contubernalibus defeciſſet, de illo undecimo ſacco, ad ſepulturam ipſius promeretur expenſa. Hæc ille. Præterea apud Athenienſes capitis pœna ducibus infligebatur, qui milites in prælio cæſos nõ humaſſent: eamq́; ob rem, ut Valerius Maximus lib.9. Cap.8. in fine memoriæ prodidit, decem olim Imperatores à pulcherrima redeuntes uictoria, capitali iudicio exceptos necauerunt, quòd militum corpora, maris ſæuitia interpellante, ſepulturæ mandare non potuiſſent. Quid ergo ait Lactãtius? An Plato, Ariſtoteles, Cicero, & alij, quorum meminit Seruius, pietatem in defunctos non attigerunt? An cum ab Ethnicis prædicta ſint facta, nulla apud ipſos iuſtitiæ erga defunctos pauperes præcepta, quæ ad ſepulturam etiam pertinerent, extitiſſe putandum eſt? An ab ijs, quibus Manium iura ad Duodecim etiam Tabularum præſcriptum, ſancta erant, lethoq́; dati pro Diuis habebantur, de humatione pauperum peregrinorumq́;, à quibus nihil capi poſſet utilitatis, nihil præceptum fuiſſe affirmabimus?

Profectò hæc non parùm Lactantij dictis inſenſa eſſe uidentur. Sed ne indefenſum doctiſſimum auctorem, qui mortuus, ſibi ſupereſſe nequit, relinquamus, ita eũ tueri poſſe uidemur. Qui de pietatis generibus ſcripſerũt, nihil præter ea, quæ à Platone, Ariſtotele, et Cicerone primarijs doctoribus ſcripta legimus, attuliſſe uidentur. At hi tametſi iuſtitiæ in defunctos meminerunt, non tamen pauperes, peregrinosq́; humandos eſſe præceperunt; quin Cicero ipſe agens de officijs, hac de re ne uerbũ quidem protulit. De parentibus cognatisq́; tumulandis, & extremo honore proſequendis, magis quàm de pauperum ſepultura ſenſiſſe illi uidentur. Parentum enim, et cognatorũ manes non pauperum, & peregrinorum, pro deis coluerunt antiqui. Pauperes nullo ſunt honore proſequuti; nam & ſi loca eorum funeribus neceſſitate compulſi (amouenda enim erat ex urbibus, uijs, & domicilijs cadauerum fœditas) deſtinauerunt, non tamen ut in reliquis fiebat, exurenda, & iuſtis honoranda curauerunt. Cuius rei illud eſt argumentum, quòd in communibus illis ſepulchris cadauera computreſcerent, unde puticulorum nomen accerſitum eſſe, non obſcuri nominis auctores Pompeius lib. 14. & Varro de Lingua Latina 4. ſcriptum reliquerunt. Plato de Rep. bello benemeritorum

meritorum

meritorum, eorumq́; , qui præcipua probitate pollere fuerint iudicati, cadauera & condi & iuſtis funebribusq́; iubet honorari], nimirum ut & mortuis gratia à ciuibus referatur. at non ideò his pauperes peregrinosq́ue afficiendos eſſe præcipit, aut præcepiſſe poteſt intelligi. Ariſtoteles defunctis quàm uiuis opem ferre magis iuſtum habitum eſſe, at non præcepto declaratum dicit. Parentibus igitur, ac iure ſanguinis coniunctis, adde etiam & de Rep. bene meritis (his enim & publico ſumptu funus factum eſſe, cùm pauperes eſſent, legimus) proq́; ea militantibus, illa tanquam commeritis, & ex beneficij memoria præſtabantur, non miſeræ plebi, non pauperibus, non peregrinis, quorum nulla extabant in Remp. beneficia ac merita, unde iure quodam ſuo talia expoſcere, atque exigere poſſe uiderentur. Pontificum aliorumq́ue, qui iacẽs cadauer offendiſſent quæ'nam erat pietas? Tobiam'ne illi, qui paſſim iacentia cadauera, furtim etiam, & non ſine uitæ ſuæ diſcrimine ſepeliebat, imitabantur? Sepultura nihil aliud erat, quàm pulueris iniectio, quod & Seruius ipſe dicit. ſic enim ſcriptum reliquit loco ſuperius citato, Genus autem fuerat ſepulturæ, iniectio pulueris, unde,

» *Aut tu mihi terram Inijce.*

Horat.

» *Non eſt mora longa, licebit,*

» *Iniecto ter puluere curras.*

Hæc Seruius. Qua de re latius in libris noſtris de Sepulchris, & ſepeliendi ritu. Leuior hæc erat in defunctos pietas, quàm cuius ratio habenda ſit. Sed ſi contrà diſſerenti demus, non ſine ingenti pietate cadauera pauperum, et peregrinorum, ab Ethnicis eſſe tumulata; nõ tamen inde Lactantium lapſum eſſe iure colligi poterit, nam, non negat huiuſmodi hominum cadauera non fuiſſe ab Ethnicis ſepulta, ſed duntaxat apud uirtutis, & iuſtitiæ doctores illos, ulla extare præcepta, aut eos hanc, quæ ex charitate, humanaq́; ſortis commiſeratione profluit, pietatem attigiſſe. Quibus hæc plauſibilia non ſunt, aliam illi ineant defendendi Lactantij uiam. Nos, quæ tumultuaria opera potuimus, ſedulò præſtitimus, et in Chriſtiani ac beneuoli lectoris gratiã attulimus.

Capiti non parcere, quid apud eundem Lactãtium ſignificet, & quæ ſit apud obſcœni carminis auctorẽ tertia pœna, declaratur. CAP. XX.

ANTEQVA'M *Lactantium dimittimus, declarare libet eius locum lib. 6. Diuin. Inſtit.*

Inſtit. cap. 23. non difficilem illum quidem ad intelligendum, eiuſmodi tamen, qui imperito negocium lectori faceſſere poſſit, & quem Auguſtanum interpretem, hominem doctum inenarratum reliquiſſe audio. Habet quidem ille hæc uerba, De iſtis loquor, quorum teterrima libido, et execrabilis furor, ne capiti quidem parcit. Quibus hoc uerbis, & qua indignatione tantum nefas proſequar? uicit officium linguæ, ſceleris magnitudo, &c. Quod nefas hîc Lactantius ſignificare uoluerit, tenuioris literaturæ homines ignorant, quemadmodum et apud obſcœni carminis auctorem quæ ſit tertia pœna, in hoc uerſiculo,

» *Barbatum furem tertia pœna manet.*

Sunt hæc quidem relatu turpia, &, ut Plinij uerbo utar, præfanda, ideſt non ſine præfatione honoris aurium lectoris proferenda; ſed, ſi à lectore non intelligantur, turpitudinẽ etiam afferunt. Eſt igitur ſciendum utrobique turpitudinem, quæ per os peragitur, ſignificari, quod Galenus in exordio libri XI. Simplicium medicamentorum, Leſbiari dixit, nimirum à Lesbijs, apud quas primùm obſcœnitas illa exorta traditur. Quia uerò in ore hæc exercetur immanitas, meritò, capiti non parci dixit Lactantius. At, inquiens, cur non magis ori? Reſpondeo receptam antiquiorum auctorum

loquendi conſuetudinem eum eleganter eſſe ſequutum, qui ſcelus hoc ſignificare uolentes, capitis non oris meminerunt. Suetonius in Tiberio Cæſare, Fœminarum quoque, et quidem illuſtrium capitibus quantopere ſolitus ſit illudere, euidentiſſimè apparuit, Malloniæ cuiuſdam exitu, &c. Auctor obſcæni carminis prænotatus,

» *Præbeat hic nates, præbeat ille caput.*

Ideſt os ad irrumationem, non autem caput falce, aut ſecuri amputandum, ut quendam olim literatorem interpretari audiui. Epigrammatum non tam elegans quàm inhoneſtus ſcriptor,

» *Corue ſalutator, quare fellator haberis,*

» *Cùm caput intrarit mentula nulla tuum?*

Coruos enim ore coire, non ſine errore, cuius nos & Ariſtoteles, & Plinius admonent, fuit olim exiſtimatum. Qui irrumanti parent, eamq; ferunt obſcænitatem, ore morigerari dicuntur. Suetonius de eodem Tiberio, Pueros, inquit, inſtituit, quos quaſi infantes firmiores, nec dum tamen lacte depulſos, inguini, ceu papillæ admoueret: pronior ſanè ad id genus libidinis & natura, et ætate. Quare Parrhaſij quoque tabulam, in qua Meleagro Atalanta morigerabatur, in cubiculo dedicauit. Hæc ille.

Videri

Videri ſcriptores aliquot, Tragicos Poëtas imitari, dum morituros, ut honeſtè caderent, curauiſſe dicunt. De proprii corporis poſt mortem, etiã ubi nullus ſit ſenſus, hominibus inſito pudore atque amore. CAP. XXI.

TRAGICOS *Poëtas imitati uidentur ſcriptores, qui & mulieres & uiros inſignes, cum moriendum eſſet, ut honeſtè caderent ſtuduiſſe, literarum monimentis prodiderunt. Trogus Pompeius, ut ex Iuſtini lib.* 14. *cognoſcitur, Olympiadem Alexandri matrem cùm Caſſandri iuſſu interficeretur, moriẽtem, ne quid poſſet in corpore eius indecorum uideri, capillis & ueſte crura contexiſſe retulit. Plutarchus in Cleomene, uxorẽ Pãthei, iuuenis Cleomeni gratiſſimi, nõ ſolùm ſe ipſam quo mori uolebat habitu compoſuiſſe, ſed etiam ne quædam mulieres trucidatæ, turpiter iacerẽt compoſitis circa corpus ueſtibus, curaſſe ait. Idem in libro de Claris mulieribus cap.* 15. *Niciam Ariſtodemi Eleorum Tyranni filiam laudat, quæ moritura, Megaſthenem orauit, ut ſe mortuam, proiici nudam, non ferret. Et in Lyſandro Philoclem refert Athenienſem, lotum, & ſplendia ſumpta læna ſe iugulandum præbuiſſe. Florus lib.* 4. *auctor eſt Cleo-*

patram, cum ſibi mortem conſcire uellet, maximo, ut ſolebat, indutam cultu, in differto odoribus ſolio ſe iuxta Antonium collocaſſe, mox uerò ſerpentibus uenis admotis, ſic morte quaſi ſomno ſolutam. Galenus uerò in libro de Theriaca ad Piſonem, de eiuſdem Cleopatræ morte, Etenim aiunt, ipſam manu dextra capiti admota, & diadema ſicut eſt conſentaneum tenente, fuiſſe inuentam, ut uel eo uſq; ſpectatoribus regina eſſe uideretur: quemadmodum & Thragicus Poëta deſcribit nobis Polyxenam & ipſam morientem, quæ tamen accuratè operam dedit ut cum decoro caderet. Hæc Galenus. Suetonius quoque Iulium Cæſarē, dum iam occiſores imminerent, ut honeſtè caderet quæſiuiſſe, his uerbis teſtatur, Vtq; animaduertit undique ſe ſtrictis pugionibus peti, toga caput obuoluit; ſimul ſiniſtra manu ſinum ad ima crura deduxit, quo honeſtius caderet, etiam inferiore corporis parte uelata. Ouidius lib. 2. Faſtorum de Lucretia loquens,

» *Tunc quoque iam moriens, ne non procumbat honeſtè*
» *Reſpicit, hæc etiam cura cadentis erat.*

Cùm hæc de morientibus audire, ad ciendam commiſerationem maximè ſpectet, Tragici Poëtæ, quibus lectorum animos permouere, adq; miſericordiam deflectere conſilium ſtu-

diumq́; eſt, à morientibus fœminis facta eſſe dixerunt. Euripides in Hecuba loquens de Polyxena,

» Ἥδε καὶ θνήσκουσ᾽ ὅμως

» Πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως πεσεῖν.

Ideſt. Aſt illa iam moriens tamen

» *Solicita multùm eſt condecenter ut cadat.*

Quem locum Ouidius libro 13. Metamor. de eadem loquens, ſic expreſſit,

» *Tunc quoque cura fuit partes uelare pudendas*

» *Cum caderet, caſtiq́ue decus ſeruare pudoris.*

Cuius Tragicæ ſententiæ mentionem habent Plinius lib. 4. epiſtolarum, in epiſtola ad Minutianum, Lucianus in Demoſthenis encom. et Clemens Alexan. lib. ſecundo Strom. Tragicos igitur Poëtas hac in re æmulari uidentur ſcriptores; aut fortaſſe facta eſſe à morientibus, quæ illi produnt, eſt exiſtimandum, cùm corporis noſtri amore, etiam tum cùm illud ſenſu deſtitutum iri intelligimus, amore teneamur. hinc illa multis ampliſſimi funeris, ſepulchriq́; cura nimis anxia, & in cadauere futuræ dilacerationis timor, quem Lucretius ille impius, qui nihil hominis à morte ſupereſſe putaret, ſic libro tertio irridet,

Proinde

» *Proinde ubi ſe uideas hominem indigna-*
rier ipſum
» *Poſt mortem fore ut, aut putreſcat corpo*
re poſto
» *Aut flammis interfiat, malis'ue ferarum:*
» *Scire licet non ſincerum ſonare, atque ſub-*
eſſe
» *Cæcum aliquem cordi ſtimulum quanuis*
neget ipſe
» *Credere ſe quenquam ſibi ſenſum in morte*
futurum.
» *Non ut opinor enim dat, quod promittit*
abundè,
» *Nec radicitus è uita ſe tollit, & icit,*
» *Sed facit eſſe ſui quiddam ſuper inſcius ipſe.*
» *Viuus enim ſibi cum proponit quiſque fu-*
turum
» *Corpus utì uolucres lacerent in morte fe-*
réque,
» *Ipſe ſui miſeret, neque enim ſe diuidit bi-*
lum,
» *Nec remouet ſatis à proiecto corpore &*
illum
» *Se fingit, ſenſuq́; ſuo contaminat aſtans.*
» *Hinc indignatur ſe mortalem eſſe creatum,*
» *Nec uidet in uera nullum fore morte a-*
lium ſe,
» *Qui poſſit uiuus ſibi ſe lugere peremptum,*
Et

Et quæ ſequuntur. Hoc corporis ſui amore im pulſus Nero Claudius, ut eſt à Suetonio ſcriptum, cùm mortem ſibi inſtare animaduerteret, nihil prius ac magis à comitibus exêgit, quàm ne poteſtas cuiquam capitis ſui fieret. Othonē etiam Tacitus lib. 17. ambitioſis precibus petiuiſſe dicit, ne caput ſibi mortuo am putaretur, luidibrio futurum. Vnde ſapienter, ut multa, Homerus Hectorem ab Achille proſtratum atque confodiendum, inducit precibus maximis contēdentem, ne ille ſe mortuum, canibus Achiuorum deuorandum relinquat, ſed ut corpus parentibus auro atque ære redemptum det. Aiax quoque Sophoclis gladio incubiturus, Iouem deprecatur, ne corpus ſuum canibus auibusque lacerandum exponi patiatur. Plinius Naturalis hiſt. lib. 36. cap. 15. literis conſignauit, Romanam plebem ſub Tarquinio Priſco tædium laboris cloacarum ut deuitaret, ſibi paſſim necem con ſciſcentem, fuiſſe nouo & antea, poſteaq; inexcogitato remedio ſeruatam, cùm omniū ita defunctorum corpora crucibus, ſpectanda ciuibus, ſimul & feris uolucribusque laceranda figerentur. Quamobrem, inquit, pudor Romani nominis proprius, qui ſæpe res perditas ſeruauit in prælijs, tunc quoque ſubuênit: ſed illo tempore impoſuit, tum erubeſcens cum pu

deret

deret uiuos, tanquàm puditurum eſſet extinctos. Hæc ille. Sed non ſolùm pudore, uerùm etiam proprij corporis amore coërciti uidentur. Plutarchus libro περὶ ψυχῆς *primo (ut Gellius refert lib.* 15. *Noct. Attic. cap.* 10.*) et in libro de Claris mulieribus cap.* 11. *Mileſias uirgines, quæ ueſania quadam correptæ, ſeu magis à dæmone malo impulſæ, repentinæ mortis libidine mira per ſtrangulationem inceſſebantur, nec ulla ratione ab ea ſæuitia poterant abſtrahi; pudore identidem ſeruatas ait incolumes. Spectatæ nanque prudentiæ uiri cuiuſdam ad Populum rogatione perlata, decretum fuiſſe, ut uirginum, quæ ſibi ipſis mortem conſciſſent, per medium forum nuda cadauera efferrentur. Quo turpitudinis atque ignominiæ metu illas deterritas, à ueſania abſtinuiſſe dicit. Sed quantum ad honeſtum morientium habitum pertinet, nec quæ memoria noſtra facta ſunt, uidentur tranſmittenda ſilentio. Romæ cùm Curtius Palonus ſecuri eſſet percutiendus, quia carceris ſitu obſideretur, tonſorem accerſiri iuſſit, caputq́; & barbam totumque corpus abluendum curauit, ſericeisq́; ſe ueſtibus ſplendidis induit, non quidem ut moriturus, ſed quaſi ad nuptias aut ad triumphum deducendus. quod non alia, quàm ut honeſtius caderet, ratione,*

factum

factum eſt. Florentiæ poſt Montemurlenſem uictoriam, cùm capitali pœna in captiuos patricios uiros animaduerteretur, ferunt quendam promiſſa ac pulcherrima barba præditum, cùm ceruicem intrepidus ferro ſupponeret, carnificem oraſſe ut barbam à gula abduceret, ne ea abſciſſa, uultus à ciuibus ſpectãdus deformaretur. Nouiſſimè Carolus Caraffus Cardinalis Pauli IIII. *Pontificis ſummi nepos, cùm ſibi intra horæ curriculũ, Pio* IIII. *Pontifice Max. iubente, à ſatellitum urbis Præfecto moriendum eſſe nunciaretur, purpureum capitium, cardineiq; ordinis inſignia popoſcit, quæ tamen, quòd iam exauguratum Præfectus diceret, non impetrauit.*

Miſcellaneorum libri ſecundi
FINIS.

HIERONYMI

MAGII

MISCELLANEORVM, SEV VARIARVM LECTIONVM,

LIBER TERTIVS.

M. Varronis epigramma obſcuriſsimũ, Homeri imagini ab eo appoſitum, quod apud Gellium deprauatè legitur, à mendo purgatur, & genuina explicatione illuſtratur. CAP. I.

MVLTIS *obductum tenebris, longeq́ue difficilimum illud eſt epigramma, quod M. Varro libro de Imaginibus primo Homeri imagini appoſuit. Hoc Gellius lib.* 3. *Noct. Attic. cap.* XI. *dum ſuper Homeri patria diſſenſum eſſe demonſtrat, retulit. ſic enim ille habet, De patria quoque Homeri multò maximè*

maximè diſſenſum eſt: alij Colophonium, alij Smirnæum, ſunt qui Athenienſem, ſunt qui Aegyptium dicant fuiſſe. Ariſtoteles tradit ex inſula Io natum. M. Varro libro de Imaginibus primo Homeri imagini hoc epigramma appoſuit,

» *Capella Homeri candida, hoc tumulum*
indicat,
» *Quòd ariete mortuò faciunt ſacra.*
» Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσιν περὶ ῥίζαν ὁμήρου,
» Σμύρνα, ῥόδος, κολοφῶν, σαλαμὶν, χίος, ἄργος, ἀθῆναι.

Hæc Gellius. Diu multumq; inſudaui, meq; ipſum torſi quærendo, quo'nam pacto ad Homeri patriam indicandam, Varronis diſticon faceret. non enim temere à Gellio loco ubi de ea agitur, adſcriptum uidebatur. Demum in magna Cymmeriarum tenebrarum obſcuritate ſuſpicari cœpi, ideò dictum eſſe, mortuo ariete fieri Homeri manibus ſacrum, utu aga Homeri natura, & patriæ ipſius oſcuritas ac incertitudo indicaretur, quòd hoc animal rei pluri mùm congruere uideretur. Siquidem Aries, ſeu ſtellæ in Zodiaco Arietem conſtituentes atque efformantes, ut Mathematicorum, Aſtrologorumq; ſententia eſt, et Galeotus Martius in libro de Doctrina promiſcua, cap. 35. ſcriptum reliquit, inter cætera, quæ efficere cre-

duntur,

duntur, reddunt hominem uagum, mobilem, & nunquam diutius aliquo in loco permanentem, pro ut fert Arietis natura. eſt enim uagum animal & errans. Argumento ſit, quod Hermippus tradit, legiturq́; apud Higinum, olim enim, cùm Liber Africam oppugnaret, in eum peruênit locum, qui Hammodes à puluere eſt nuncupatus. Et cùm aquarum penuria exercitus laboraret, atque ideò defectionem moliretur, aries quidam errans ad milites deuênit; quos ſtatim atque uidit, ad fugam conuerſus eſt: quem illi prædæ gratia inſequuti, aquam ex inſperato nacti ſunt. Hæc ſeu non abſimilia apud Higinum leguntur. Cùm aries hac ſit præditus natura, optima ratione Poëtæ finxiſſe uidentur, Phrixum & Hellem in exilium eiectos, ut uagarentur, à Nephele eorum matre fuiſſe arieti impoſitos. Ouidius lib. 3. Faſtorum,

» *Vtque fugam capiant, aries nitidiſſimus auro.*
» *Traditur, ille uehit per freta longa duos.*

Adhæc Arietis ſignum obſcurum eſſe traditur, ex qua ratione Aratus inquit, Cicerone interprete,

» *Quis comes eſt Aries obſcuro lumine labens.*

Eamq́, ob rem, ut Higinus refert, dicitur

Mercurius

Mercurius Deltotum ſidus deltæ literæ triangu liq́; forma præditum, ſupra caput Arietis poſuiſſe, ut huius ſplendore quo loco eſſet Aries non admodum conſpicuus, ſignificaretur. Vagum autem & peregrinum fuiſſe Homerum, ex uitæ eius lectione, ſatis eſt manifeſtum. Pauſanias quoque in Atticis talem fuiſſe Homeri naturam demonſtrat, dum in hanc ſententiam loquitur, Homerum uerò, Heſiodumq́; uideo, uel Regum conſuetudinem nactos non eſſe, uel certo conſilio eam contempſiſſe; alterum ingenij ruſticitate, ac erroris tædio; alterum quoniam quàm longiſſimè peregrinari uoluit, pluriśq; fecit nominis ſui apud multos exiſtimationem, quàm potentum pecuniam. Hæc Pauſanias. Hac autem de cauſa enatam eſſe patriæ Homeri incertitudinem, teſtatur Epiphanius Epiſcopus Conſtantiæ lib. 1. contra hæreſes To. 3. his uerbis ex interprete, de Homeri uarijs patrijs loquutus, Verùm, inquit, propterea quòd in multis fuerat urbibus, & patrijs, ideò multos ad diuerſam narrationẽ impulit. Sic Epiphanius. Præter autem patriam, eius quoque parentes, ut teſtatur Lucianus in Demoſthenis encomio, ignorauit antiquitas, cuius rei cauſam præbuiſſe paupertatem crediderim, iuxta illud Terentianum,

» *Quia egens relicta eſt miſera, ignoratur parens,*

» *Negligitur ipſa.*

Tanta autem fuit rei obſcuritas, ut Apion Grammaticus Manes euocauerit, ad percontandum Homerum, qua patria, quibusq́; parentibus genitus eſſet. Qui nihilominus, ut Plinius Natur. hiſt. lib. 30. cap. 2. ſcriptum reliquit, non eſt auſus profiteri quid ſibi reſpondiſſe diceret. Quanquàm enim uiuens Homerus & patriam & parentes ignorauit, unde Apollinis Oraculum ea de re conſuluiſſe dicitur; mortui tamen manes diuinitatem, ut antiqui cenſebant, adepti (pro dijs enim defunctorum manes habiti ſunt) nullo pacto ignoraſſe credebantur. Illudq́; accedit, quòd Homerus pro Deo eſt habitus, cui & templa dicata ſunt à quibuſdã, ut apud Strabonem legitur libro 14. Non ſolùm autem & erroris, & obſcuritatis ratione ſacro, quod Homero fiebat, quadrare aries uidebatur, ſed etiam principis loci, quem inter ſigna reliqua obtinet cœleſtis Aries, uel terreſtris in grege. quamobrem Columella in libro de Hortis, de Ariete,

» *Signorum, et pecorum princeps caput eſſeret undis.*

Princeps enim Poëtarum habitus ſemper eſt Homerus, quæ res ariete fortaſſe à Varrone

non de patria loquente, ſignificari, dici poteſt. Quod ſi affirmet quis, Varronis diſticon poſt Græcos uerſiculos nouiſſimo loco apud Gellium adſcribendum uidetur. Principatus autem apud Romanos ariete ſignificabatur Varrone eodem atteſtante, qui libro 5. de Lingua Latina loquitur in hæc uerba, Dies Agonales, per quos Rex in regia arietem immolat; dicti ab Agon', eo quòd interrogatur à Principe ciuitatis, & princeps gregis immolatur. Hæc ille. Ex qua fortaſſe ratione Virgilius in Bucolicis ſibi placens, ſe cùm Arij uim euaſit, ſub ariete ſignificauit, inquiens,

» *Aries ſua uellera ſiccat.*

Plutarchus in decem Rhetorum uitis, ſupremum locum ariete ſignificari innuit, inquiẽs, Iſocratis ſepulchro inſculptum fuiſſe arietem cubitorum triginta, in quo eſſet Siren cubitorum ſeptem, ratione ſymbolica. Non ſolùm autem apud Latinos Græcosq; hoc ſignificatu aries accipitur, ſed et apud Hebræos. Hilarius enim in explicationibus ſuis in Pſalmum 64. & 65. apud Dauidem, Arietes exponit & intelligit pro Sacerdotibus, Martyribus, Patriarchis, Prophetis, & Apoſtolis, qui tanquàm gregis ſancti principes, & duces ſint.

Quod uerò ſpectat ad Capellam, candidam appellari exiſtimabam quia marmorea fingatur;

tur; & tumulo inſculptam tanquàm rei occultæ indicem. Quòd autem prò indice capra acciperetur, fidem facit Ouidius, dum animalia, quæ in Iunonis feſto in pompam ducerentur enumerans, de capra ſic canit,

» *Duxq; gregis cornu per tempora dura recuruo,*
» *Inuiſa eſt dominæ ſola capella Deæ:*
» *Illius indicio ſyluis inuenta ſub altis*
» *Dicitur incœptam continuiſſe fugam.*
» *Nunc quoque per pueros iaculis inceſſitur index,*
» *Et precium auctoris uulneris ipſa datur.*

Vt etiam Diodorus ſcriptum reliquit, capra Delphici oraculi locum, cui tripos mox fuit impoſitus, inuênit. Caranus etiam, ſiue, ut Euſebius habet, Cranaus, iuſſus Oraculi reſponſo, ducibus capris, imperium quærere, gregem caprarum imbrem fugientium magna Græcorum manu ſequutus, urbem Edyſſam, ut Iuſtinus lib. 7. teſtatur, occupauit, quam Aegæam ἀπὸ τῶν αἰγῶν, ideſt à capris, appellauit. Sunt capræ ſolertes, ut eo exemplo, quod ex Muciano Plinius Nat. hiſt. lib. 8. cap. 50. refert, ſatis docemur. Aliquando in eam ſum adductus ſententiam, ut capra, Homeri patriam optimè demonſtrari cenſerem. Homerum enim Syrum à quibuſdam creditum eſſe re-

fert Athenæus Dipn. lib. 4. cap. 18. & Syrias capras præcellentes, ac in precio habitas, apud eundem lib. 1. cap. 25. & lib. 12. cap. 9. legimus. Syrium autem fuiſſe, illud eſſe argumento, Meleagrum Gadaræum, idem auctor ſcripſiſſe refert, quòd pro patriæ ſuæ conſuetudine, omnes antiquos à piſcibus abſtinere fecerit, cùm eorum uis ingens eſſet circa Helleſpontum. Syrios ob patrias leges à piſcibus abſtinuiſſe, idem teſtatur lib. 4. cap. 6. cui Porphyrius Philoſophus in libris De abſtinendo ab animantibus, adſtipulatur. Quod ſpectat ad relatum Meleagri argumentum, illud obiter eſt obſeruandum, aliam longeq; plauſibiliorem à nonnullis afferri rationem. Dio enim Chryſoſtomus Oratione 2. quæ de Regno inſcribitur, ait hoc eſſe ab Homero factum fortitudinis cauſa, quæ ex bubularum carnium, quibus ueſcentes Heroas inducit, cõciliari ſoleat, quam rem & à Platone adnotatam cõmemorat. L. Chriſtophorus Bæthicus, Antonij Nebriſſenſis non indoctus auditor, idem Varronis epigramma longa commẽtatione, quæ cum eiuſdem Nebriſſenſis libris excuſa legitur, quamq; Franciſcus Luiſinus uir eruditiſſimus lib. 2. Parergon cap. 17. magni facit, explicare apertumq; reddere conatur. Ea eſt huiuſmodi, à me quibus oportuit locis, partim con-

tracta, partim uerò aucta, & roborata, ut ex collatione depræhendes. Vt Firmicus in Mathes. & Cleonides in ſignorum momentis auctores ſunt, Aries inter ſigna cæcus eſt, tametſi ſignorum omnium ſit directiſſimus dux. Vnde Aratus,

» *Quis comes eſt Aries obſcuro lumine labens.*

Et Auienus in Phænomene de Ariete loquẽs, Semper, inquit, proprijs caret ignibus. Germanicus etiam in Fragmentis,

» *Clara'ue non illi eſt facies, &c.*

Cui Arieti ſimilimus fuit Homerus cæcus et ipſe, ut Plutarchus, Martianus, & prius Halicarnaſſeus, literarum monimentis prodiderunt. Vnde nomen adſtructum illi fuit. nam Cumani, & Iones etiam, ut Plutarchus uult, τοὺς τυφλοὺς (*inquit Halicarn.*) ὁμήρους λέγουσιν. CAPELLA.] *Cleonides, & Firmicus locant Capellam in trigeſimo Arietis gradu, mortalibus influentem mentis concuſſionem, animiq; uertiginem. Quo fit ut quos horoſcopo inuadit, rerum ij facilè ſatagant, & machinando ſollicitentur, uexenturque. Id quod Homero uſuuenit, nam propoſito ſibi à piſcatoribus, uel piſcatorum miniſtris ænigmate, quod in hæc uerba fuit,* ἅσσ' ἕλομεν λιπόμεσθα, ἃσσ' οὐχ' ἕλομεν φερόμεσθα. *cogitando*

exani-

exanimatus eſt. Et ſi Halicarnaſſeus de Homeri morte aliter ſentit. ſic enim inquit, Ἐκ δὲ τῆς ἀσθενείας ταύτης συνέβη τὸν ὅμηρον τελευτῆσαι ἐν ἴῳ, οὐ παρὰ τὸ μὴ γνῶναι τὸ παρὰ τῶν παίδων ῥηθὲν, ὡς οἴονταί τινες, ἀλλὰ τῇ μαλακίᾳ. *Metaſthene præterea auctore et Pædiano, ſuum quenq; Deum ſacrificium oblectabat, uel conſentaneum uel infeſtum. Hinc Baccho caprum, et Dianæ canem immolabant antiqui. Faciunt igitur Homero ſacra apud tumulum ſiue re congrua, & ſimili, ut Ariete cæco, ſiue re infeſta, ut Capella, cuius uertigine, ut pleriſque placet, periÿt Homerus. Conſtrue ergo, Hoc indicat tumulũ Homeri, quòd faciunt ſacra capella candida, ariete mortuo, ideſt mactato. Eſt autem dialecton figura, & oratio coniunctione deſtituta. Sed quorſum hi uerſus, & quo modo ad rerũ ſeriem ſpectant, quæ de Homeri ſolo natali aliquid ut afferatur requirit? Beroſus lib. 8. Antiquitatum, uni cadaueri, uno holocauſto ſacrificaſſe antiquos teſtatur. modò uerò rei dubiæ, hoc eſt Homero, cuius ſtirps dubia eſt, uel natale ſolum ignoratur, Varro dicit fieri ſacrificium re dubia, ideſt capella & ariete, & ſic particula Quòd, pro Quia, accipitur, ut ſenſus ſit, Hoc indicat tumulum eſſe Homeri, cuius eſt ſtirps dubia, quia faciunt ei ſacra ſacrificio ancipi-*

ti. Atq; hæc quidem ex Chriſtophoro illo Bæthico. Cum de huius epigrammatis interpretatione pridem diſſererem cum eruditiſſimo uiro Quinctino Acanthio, cœpit ille contendere, corruptum eſſe poſteriorem uerſiculum, ac pro ariete, legendum eſſe Ietæ. ſatis enim conſtare, in Io inſula obijſſe Homerum, Ienſesq́; illi tumulum conſtruxiſſe. Qua ille emendatione, maximè loco illuxit, meq; in ſuam facilè ſententiam protraxit. Sed corruptum eſſe uerſiculum, illud me paululum ſuſpicari faciebat, quòd uerbum Faciunt, ſibi aliquos, qui facerent ſacra, depoſcere uideretur, nec eſſent, aut intelligi poſſent in epigrammate qui'nam id, quod fieri diceretur, efficerent. In Io autem obijſſe Homerum, & ſepultum eſſe, Halicarnaſſei, Strabonis, Plutarchi, & Suidæ teſtimonio cognoſcitur. Quin Suidas ipſe epigramma etiam, quod tumulo inſcriptum fuit, appoſuit: ſic enim inquit, ἐπιγέγραπται δὲ ἐν τῷ τάφῳ ἀυτοῦ τόδε τὸ ἐλεγεῖον, ὃ ὑπὸ τῶν Ἰητῶν ἐποιήθη χρόνῳ.

» ἐνθάδε τὴν ἱερὰν κεφαλὴν κατὰ γαῖα καλύπτει,
» ἀνδρῶν ἡρώων κοσμήτορα θεῖον ὅμηρον.

Ideſt; Inſcriptum eſt autem eius ſepulchro huiuſmodi elegeum, quod poſtea ab Ienſibus factum eſt,

Hîc

" *Hic terra ſacrum caput abſcondit,*
" *Homerum diuinum laudatorem uirorum Heroum.*

Si ratio carminis conſtet, poſſemus ſic legere in Varronis inſcriptione, Aræ Ietæ. ut decliuior fuerit librarijs lapſus ad errorem extrita dipthongo priore, æ, et poſteriore in, e, mutata. Aras autem prope ſepulchra, et in ipſis aliquando ſepulchris conſtrui conſueuiſſe, in quibus ſacra fierent, res non eſt inuentu apud auctores difficilis, & nos, cùm antiquis inſcriptionibus, tùm ueterum teſtimonijs ſatis probauimus in libris noſtris de Sepulchris & ſepeliendi ritu. Hac recepta uera lectione, ad Homeri tumulum capella alba fieri ſacrum ab Ietis uel Ienſibus, quantum coniectura aſſequor, dixit Varro, tanquam Poëtæ Apollini Muſisq́; gratiſſimo. etenim Apollini capris albis auratis ſacrum fieri Græco ritu conſueuiſſe, demonſtrat Liuius libro 5. Dec. 3. Quanquàm capræ etiam Ioui immolabantur, ut Ariſtoteles libro 5. Ethicorum, & Herodotus in Euterpe teſtantur. Aut fortaſsè capra, ſacra fieri dicit Varro, tanquàm animante manibus Homeri pergrata, cùm Syrius eſſet, & Syrios, præcellentes capræ, quibus abundabant, nobiles reddidiſſent. Licèt & ortus ratione Ienſes ſibi Homerum uendicent,

atte-

atteſtantibus Ariſtotele, & Antipatro in Epigrammate, quod legitur in quarto libro Epigrammatum Græcorum. Quæ res pridem à Chriſtophoro Rufo, iuuene ſupra ætatis captum Græcarum, Latinarumq; literarum, & honeſtarum diſciplinarum cognitione abſolutiſſima prædito, in Antexegematis ſuis fuit adnotata. ut erret Iacobus Cruceus Bononienſis, qui in Annot. ſuis, in Græco Epigrammate apud Gellium non ἴος, *ut uetuſta habent exemplaria, & Gaza in ſua uerſione, ſed* χίος *legendum eſſe contendit, quanquàm Lucianus in Demoſthenis encomio, & alij, Chium quoque dictum fuiſſe Homerum retulerunt. Videtur uerò Varronis hoc Epigramma à Gellio loco huic adſcriptum, ad aſtruendum Ariſtotelis teſtimonium, qui ex inſula Io natum Homerum tradidit, ut Ienſes Homero tanquàm uati, & ciui ſuo parentaſſe, & iuſta feciſſe, Varronis teſtimonio demonſtret.*

Obſer-

Obſeruatum quibus in locis haſtas reconderent antiqui. Vergilii locus declaratur. Milites in armis dormiētes, terræ haſtas infixas, non iacentes, habere conſueuiſſe, atq; eā conſuetudinem nō ſolùm apud Illyrios, ſed etiā apud Hebræos eſſe ſeruatam. In uocis σαυρωτὴρ, explicatione diſcrepaſſe ab Euſtathio Pollucem. CAP. II.

CVM Homerum aliquando animi gratia legerem, obſeruaui antiquos, haſtas non ut nunc fit iacentes, aut pendulas, ſed intra ligneam columnam reconditas, aſſeruare conſueuiſſe. ſic enim inquit Homerus Odyſ. libro primo,

» Ὣς εἰπὼν ἡγεῖθ', ἡ δ' ἕσπετο παλλὰς ἀθήνη.
» οἱ δ' ὅτε δή ῥ' ἔντοσθεν ἔσαν δόμου ὑψηλοῖο.
» ἔγχος μέν ῥ' ἔστησε φέρων πρὸς κίονα μακρὴν
» δουροδόκης ἔντοσθεν ἐϋξόου, ἔνθα περ ἄλλα
» ἔγχε' ὀδυσσῆος ταλασίφρονος ἵστατο πολλά.

Ideſt, Sic locutus præibat, & ſequebatur Pallas Minerua.

» *Hi autem cum iam intra erant domum altam,*
» *Haſtam quidem ferens poſuit ad columnam longam*
» *Intra thecam haſtarum, ubi aliæ*

» *Haſtæ Vlyſſis in mari ærumnoſi ſtabant*
multæ.

Idem Homerus infrà libro decimo ſeptimo.

» αὐτὰρ ἐπεί ῥ' ἵκανε δόμους εὖ ναιετάοντας
» ἔγχος μέν ῥ' ἔστησε φέρων πρὸς κίονα μακρὴν
» αὐτὸς δ' εἴσω ἴεν, καὶ ὑπέρβη λάϊνον οὐδόν.

Hoc eſt. Sic poſtquàm peruênit domos bene habitatas,

» *Lanceam quidem poſuit portans ad columnam longam:*
» *Ipſe autem introiuit, & tranſiuit lapideum limen.*

Ad quam fortaſſe conſuetudinem alluſit Vergilius lib. Aeneidos 12. dum inquit,

» *Exin quæ medijs ingenti adnixa columnæ*
» *Aedibus aſtabat, ualidam ui corripit haſtam,*
» *Actoris Arunci ſpolium, quaſſatq; trementem.*

Quem locum Enarratores, ex Homericorum uerſuum ignoratione, non rectè exponunt, & profectò mihi non arridet, quod de columnæ adminiculis dicit Donatus. Non tamen me præterit, antiquos talem ſeruaſſe in ædificando rationem, ut in medio columnam ædes haberent, quod indicat Iulius Pol. lib. 7. cap.27. loquens in hanc ſententiam, Continetur & hîc columna domus media. Idem Homerus

merus Iliad. lib. 20. in bello à militibus in armis dormituris, haſtas terræ infigi conſueuiſſe demonſtrat. dum enim deſcribit Diomedem cum ſocijs in armis dormientes, dicit eos haſtas ita habuiſſe collocatas, ut rectæ ſtarét ἐν σαυρωτῆρι. *Vt autem Euſtathius Homeri interpres auctor eſt,* σαυρωτὴρ *à Græcis dicitur, ferramentum quoddam, in quo humi defixo, collocabantur haſtarum calces. In qua re tamen diſcrepat à Polluce, qui lib. 1. Cap. 10. numero 6. ſic loquitur ex interprete, Theca uerò haſtæ* δουροθήκη. *Partes uerò, extremum quidem* σαυρωτὴρ*, iaculi manubrium, mediũ uerò* ἀγκύλη. *etc. Et lib. 10. cap. 31. Haſtæq; pars inferior* σαυρωτὴρ*, ſtyrax, ſtyracium: receptaculum uerò, haſtæ theca. hæc Pollux.* Σαῦρος *lacertam Græcis ſignificat, cuius fortaſſe formam ferramentum illud* σαυρωτὴρ *referebat, ut ori, haſtæ extremitas inderetur., cauda terræ infixa. aut uox eſt deprauata, & non* σαυρωτὴρ, *ſed* σαυρωτὴρ *eſt ſcribendum, quòd hoc ferramentum* σαυρὸν*, ideſt lignum illud duplex, quod currui ſubijciebatur, & Latini furcam appellant, forma referret, ut binas haſtas humi defixum, non abſimile candelabris binarum capacium candelarum, contineret. Lignum autem illud* σαυρὸν *à Græcis dici, commemorat Plutarchus pro-*

blemate

blemate 69. Cur autem haſtæ ita haberi conſueuiſſent, declarat Dio Chryſ. Orat. 2. de Regno, loquens in hanc ſententiam, Diomedem uerò ualde durè reclinauit ſuper tergore bouis agreſtis, figens in circuitu haſtas, non ornatus gratia, ſed ut paratæ ad accipiendum eſſent. Hæc Dio. Hanc defigendarum haſtarum conſuetudinem obſeruauit Ariſtoteles, qui in Poët. inquit, ſua etiam ætate apud Illyrios fuiſſe ſeruatam. Illyrijs autem imperauit Diomedes, & Diomedeæ inſulæ è regione ſunt Illyriorum. Quidam eruditiſſimi uiri hanc conſuetudinem apud Illyrios duntaxat fuiſſe, ſcriptum reliquerunt: uerùm ego & apud Hebræos eandem fuiſſe, demonſtrari arbitror Samuelis lib. 1. cap. 26. Sic enim in eo legitur, Venerunt ergo Dauid & Abiſai ad populum nocte, & inuenerunt Saul iacentem, & dormientem in tentorio, & haſtam fixam in terram ad caput eius, etc.

Quæ fuerint apud antiquos faſciæ crurules, & pedules; quibusq; illi uſi ſint calceis. Crepidæ unde dictæ. Feminalia tibialiaq; priſcis nulla fuiſſe.

CAP. III.

QVAEREBAT *à me Bartholomæus Magius frater meus, bonarum literarum ſtudioſiſſi-*

ſtudioſiſſimus, quæ'nam eſſent faſciæ crinales & pedules, quarum Vlpianus. l. Argumento .ff. de Auro & argento, &c. legatis, meminit. Reſpondi minimè ſinceram eſſe in ea lege uerborum Vlpiani lectionem, tametſi Beroaldus in Commentarijs ſuis in Apuleij Aſinum ſinceram putauerit, & Marinus Becichemus cap. 78. Quæſtionum Epiſtolicarum legat, Crinales pedileæq;, cùm legendum ſit Crurules, uel, ut habet Florentinum exemplar reuerendæ uetuſtatis, Crurales, nullo diſcrimine. Quam lectionem Alciato lib. 1. Præter. probatam, præter antiquorum codicum fidem, ratio ſubiectæ materiæ etiam tuetur, quia Ireconſultus ſubdat pedulium mentionem, & eo loci de muliebribus ornamentis non loquatur, ad quæ faſciæ crinales ſpectant. Hac in re cùm ille mihi aſſentiretur, hæc ferè tunc in medium adduxi. Crinales quidem faſciæ ſiue uittæ, uſui erat ut hodie, mulieribus ad capillos colligandos cõpeſcendosq;. Varro lib. 4. de Lingua Latina, loquens de muliebribus ornamentis, ſic inquit, Teſta faſciola, qua capillum in capite colligarent, &c. Mulieres autem capillos ita colligantes, eos in orbem uoluebant: quamobrem Iuuenalis Satyra 6.

» *——altera læuum*
» *Extendit, pectitq; comas, et uoluit in orbẽ.*

Quam

Quam rem etiam num antiquæ nobis ſtatuæ oſtendunt. Non ſolùm autem crinales faſcias mulieres uſurpabant, ſed & mammillares. Pollux lib. 7. cap. 14. Porrò mammillarum muliebrium cingulum, faſciam, uel faſciolam uocarunt, &c. Nunc quod attinet ad faſcias crurules, dico has fuiſſe longas quaſdam uittas laneas aut etiam lineas, quibus antiqui ad contegenda conueſtiendaque crura utebantur, eas complicando uolumine rotundo et ſimplici intextoq; nonnunquam, & alterno, quod expreſſum cõſpexi in ſtatua quanquàm non admodum uetuſta, in quodam angulo Palatij Diui Marci Venetijs: uel etiam quibus tibialia laxiora ſocculosque comprimerent, retinerentq; ne diffluerent ac dilaberentur. qua figura uiſuntur in antiquis ſtatuis, leoninis quibuſdam capitibus ad cruris medium ferè quouſq; pertinebant tibialia, inſignita. Huiuſmodi faſciarum mentionem non ſolùm apud Vlpianũ, ſed apud Valerium Maximũ, Quintilianum, Ciceronem, & alios auctores reperies. Cicero de Aruſpicum reſponſis, Muliebres inquit ſoleæ, purpureæq; faſceolæ. Et ad Atticum, Etenim mihi eius caligæ, ut faſceæ cretatæ, uon placebant. Faſcias non abſimiles auro redimitas uſurpaſſe ſponſas, demonſtrat Seneca in Hippolyto, de ſponſa loquens his uerbis,

Crura

» *Crura diſtincto religauit auro,*
» *Luteo plantas cohibente ſocco.*

Quo loco illud ἐν παρόδῳ *eſt adnotandum, luteum colorem nouis nuptis fuiſſe in uſu. quam obrem Plinius lib. 21. Nat. hiſt. cap. 8. inquit, Lutei uideo honorem antiquiſſimum in nuptialibus flammeis, totum fœminis conceſſum &c. Faſcias in calceatu uſurpaſſe priſcos, ſcribit Varro. Plinius lib. 8. cap. 57. mures ait Carboni Imperatori faſcias, quibus in calceatu utebatur, arroſiſſe, quæ res exitium portenderit. Apuleius linteorum calceorum meminit: hos pedulia appellatos eſſe, docet Cornelius Fronto his uerbis, Pedale, inquit, menſura eſt pedis, pedule uerò ſub pedibus præſtat utilitatem. Quo fit ut ſuſpicer apud Vlpianum legendum eſſe Pedulia, pro eo quod habet Pedules: & ſi pedales etiam faſcias habuerunt antiqui, quarum etiam meminit Iulius Pollux lib. 7. cap. 22. loquens de calceorum ſpeciebus. Tibialibus & femoralibus nullis priſci utebantur, ut apud Homerum, Virgilium, & Ouidium fuit à me obſeruatum. Homerus enim Iliad. lib. 2. ſic ait loquens de Agamemnone.*

» ἕζετο δ' ὀρθωθείς. μαλακὸν δ' ἔνδυνε χιτῶνα.
» καλὸν, νηγάτεον περὶ δ' αὖ μέγα βάλλετο

φᾶρος.

» ποσὶ δ' ὑπαὶ λιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέ-
διλα.
» ἀμφὶ δ' ἄρ ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον.

Ideſt,

» *Sedit autem arrectus. mollem autem in-*
duit tunicam,
» *Pulchram, nouam, circa autem magnum*
iecit pallium:
» *Pedibus autem ſub teneris ligauit pulchra*
calceamenta,
» *Circum autem poſuit enſem argenteis cla-*
uis.

Et Odyſ. lib. 2. in principio.

» ὤρνυτ' ἄρ ἐξ εὐνῆφιν ὀδυσσῆος φίλος υἱὸς,
» εἵματα ἑσσάμενος. περὶ δὲ ξίφος ὀξὺ θέτ' ὤμῳ,
» ποσὶ δ' ὑπὸ λιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέ-
διλα.

Hoc eſt,

» *Surrexit ex lecto Vlyſſis dilectus filius*
» *Veſtem indutus, enſem autem acutum cir-*
cumpoſuit humero,
» *Sub pedibus uerò robuſtis ligauit pulchra*
calceamenta.

Vides nullam femoralium, tibialiumque fie-ri mentionem. Virgilius quoque Homerum, ut opinor, imitatus, Aeneidos libro 8. ſic ce-cinit,

Euan-

» *Euandrum interea lecto lux ſuſcitat alma,*
» *Et matutini uolucrum ſub culmine cantus,*
» *Conſurgit ſenior, tunicaq; induitur artus,*
» *Et Tyrrhena pedum circundat uincula plantis:*
» *Tum lateri, atque humeris &c.*

Nihil Virgilius etiam, ut uides, de femoralibus, ſiue caligis & tibialibus. Erant tamen apud antiquos in uſu tibialia ſiue ocreæ ad munimen. Homerus libro 18. *Iliad. loquens de Achillis armis,*

» τεῦξε δέ οἱ κνημῖδας ἑανοῦ κασσιτέροιο.

Ideſt,

» *Fecit ei ocreas tenui ſtanno.*

Obſeruare hîc libet ἐν παρόδῳ, *quòd licèt hæc uox* κασσιτέροιο, *ſtannum propriè ſignificet, Ariſtoteles tamen in Poët. pro ferro accipit. ſed malè, ut mihi uidetur. arma enim antiquitus non fiebant ferrea, ſed ærea, aut etiam ſtannea propter ferri penuriam. Vt maximè erret Ioannes Tzetzas Commentarijs in Heſiodi librum, qui inſcribitur* ἔργα καὶ ἡμέραι, *exiſtimans ferrum priſcis fuiſſe in uſu,* χάλκεον *autem dictum adiectiuè* παρὰ τὸ χέειν τὴν ἀλκὴν, *ideſt à fundenda fortitudine, eorum ſcilicet, qui eo fuerint confoſſi: quanquàm Heſiodo & alijs reclamantibus credendum eſſe non negat. Alcæus Poëta æreorum ti-*

bialium & enſium meminit in illis uerſibus, qui apud Athenæum leguntur lib. 14. Dipn. cap. XI. & Heſiodus libro citato ſic ait loquẽs de hominibus æreæ ætatis,

» Τοῖς δ' ἦν χάλκεα μὲν τεύχεα χάλκεοι δέ τ'
οἶκοι.
» Χαλκῷ δ' ἐργάζοντο. μέλας δ' οὐκ ἔσκε σί-
δηρος,

Ideſt,

» *Iis autem erát ærea quidem arma, æreæq;*
domus.
» *Aerę operabantur. nigrum enim non erat*
ferrum.

Verùm nemo miretur ex molli metallo præ ipſo ferro, ruſtica inſtrumenta, et arma facta eſſe, ſiquidem temperatura quadam (ut Proclus et poſt Proclum Zetzes Heſiodi interpretes teſtantur) æs ipſum dēſabant, qua per fabrorum ferrariorũ incuriam amiſſa, ad uſum ferri deuentum ſit. καὶ τῷ χαλκῷ *(inquit Proclus)* πρὸς τούτῳ ἐχρῶντο, ὡς τῷ σιδήρῳ. πρὸς γεωργίαν διά τινος βαφῆς τὸν χαλκὸν στερροποιοῦντες ὄντα φύσει μαλακὸν, ἐκ λιπούσης δὲ τῆς βαφῆς ἐπὶ τὴν τοῦ σιδήρου καὶ ἐν τοῖς πολέμοις χρῆσιν ἐλθεῖν. *Ideſt, Et ad hoc [ideſt ad arma] ære utebantur, tanquàm ferro ad cultum terræ, quadam temperatura æs durantes, quod alioquì naturà molle eſt. Amiſſa autem*

tempe-

temperatura illa, ad uſum ferri etiam in bellis uenerunt. Hæc ille. Antiquorum armorum conſuetudinem & Virgilius indicauit, Pyrrhum luce ahena corruſcantem appingens. At id uerum eſſe non ſolùm ex Ethnicorum libris cognoſcimus, ſed etiam ex ſacris literis. legimus enim Regum lib. 1. cap. 17. Goliath hæc ærea arma habuiſſe, caſſidem, ocreas, & clypeum. Nunc ad rem. Idem Homerus ſuprà libro primo Achiuos bene ocreatos uocat,

» Ἀτρεῖδαί τε, καὶ ἄλλοι ἐϋκνήμιδες ἀχαιοί.

Ideſt,

» *Atridæque, & alij bene ocreati Achiui.*

Sed non nimis uetuſtis temporibus, inuenio, Romanos uſos eſſe caligis. Iulius Pollux libro 7. cap. 13. tibialium & ſubligaculorum meminit. Cicero quoq; in libris de Officijs, in ſcenam ſine ſubligaculo neminem ait prodijſſe. Suetonius auctor eſt Auguſtum hyeme uſum eſſe fœminalibus & tibialibus; idemq; ait eundem ſolitum eſſe ſibi crura ardenti nuce ſuburere, quo mollior pilus exurgeret. qua re ſubindicatur alijs temporibus, nudis hunc prodire cruribus conſueuiſſe, nulliſq; uſum tibialibus. Fœminalia non fuiſſe in uſu idem demonſtrat in Iulio Cæſare, inquiens Cæſarem ut animaduertit undiq; ſe ſtrictis pugionibus peti, toga caput obuoluiſſe, ſimulq; ſiniſtra manu ſinum ad ima

crura deduxiſſe, quo honeſtius caderet. Hæc autem uſurpabant Scythæ, ob magnam uim frigoris ingruentem. Dio Chryſoſtomus Oratione 36. Calliſtratum Boryſthenitem fœminalia habuiſſe dicit, reliquumq; ueſtitum Scythicum. Virgilij ætate ruſtici ocreis, ſiue tibialibus & peronibus utebantur, quod ille in Moreto demonſtrat dum de Similo ruſtico ſic ait,

» *Ambit crura ocreis paribus, tectusque galero*

» *Sub iuga patentes cogit lorata iuuencos.*

Perſius Satyra 7. aratorem peronatum appellat. M. Cato, antiquitus perones à ciuibus Romanis uſurpatos teſtatur, his uerbis lib. 7. Originum, Qui magiſtratum curulem cœpiſſent, calceos mulleos alutatos, cæteri perones. Quod pertinet ad calceos, Seruius ad eũ Vergilij uerſum,

» *Et Tyrrhena pedum circundat uincula plantis*

Sic ait, Tyrrhena uincula, Tuſca calceamenta. & dicit crepidas, quas primò habuere Senatores, pòſt Equites Romani, nunc milites. Ioannes Sarius Zamoſcius, iuuenis eruditiſſimus, & amicus meus, in lib. De Senatu Romano, quos pridem edidit, nugari hîc Seruium dicit. Mihi quidem non ſit ueriſimile Seruium,

quæ de calceis dixit, commentum eſſe, & ſcimus diuerſis temporibus diuerſa in uſu fuiſſe. Sanè Pollux inter Græcanicos calceos crepidas refert, dicitq; eſſe militare geſtamen. Romæ etiam ſtatuæ aliquæ, quæ Senatoriæ, & antiquæ creduntur, crepidas habent, quales apud Gellium lib. 13. cap. 20. depictas uidemus, licet Gellij ætate Senatoribus eſſent indecoræ. Gellij autẽ uerba hæc ſunt, Omnia enim fermè inde genus, quibus plantarũ calces tantùm infimè teguntur, cætera propè nuda, & teretibus habenis uincta ſunt, ſoleas dixerunt: nonnunquam uoce Græca crepidulas. ſed, ut dixi, crepidas, & crepidulas prima ſyllaba correpta, id genus calceamẽtum appellarunt, quod Græci κρηπῖδας uocant, &c. Suprà uerò Pop. Romani Senatores ſoleatos per urbis uias ingredi, nequaquam ſua ætate decorum fuiſſe refert. Quales ergo eſſent crepidæ, ſatis apparet. Hoc uerò calceorum genus uinculorum nomine ſignificatur, quòd multis habenis & corrigijs inflexis uinciretur, adeò ut plantarum calcibus tantùm infimè tectis, uincula ſolùm loraq; apparerent. Ouidius Faſtorum lib. 2. muliebres calceos uincula appellat, loquens de Hercule,

» *Fregerat armillas non illa ad brachia factas.*

» *Scindebant magni uincula parua pedes.*

Viriles etiam infrà libro 5. uincula appellat, inquiens,

» *Ille memor ueteris ritus, timidusque Deorum,*

» *Surgit, habent gemini uincula nulla pedes.*

Vnde apud Dionē Chryſoſtomum Oratione 6. quæ Diogenes, uel de Tyranno, inſcribitur, pedes obligati, pro calceatis, dicuntur. Huc fortaſſe ſpectat, quòd Zonaras Græcus auctor, quanquàm non admodum antiquus, ait Patricios in urbe geſtaſſe calceos adornatos corrigiarum inflexione, & forma litere C. uidetur enim ea corrigiarum inflexio ad uincula prænotata pertinere. Præſertim cùm Plutarchus Problemate 75. de lunatis his calceis agens eos patricijs in uſu fuiſſe dicat, Arcadibus id genus calceorum lunatorum præcipuum fuiſſe affirmās. Sed de calceis hæc dixiſſe ſufficiat. qui plura legere auet, hic Pollucē adeat, & Volaterranum in Philologia lib. 27. Ad crepidæ etymun quod attinet, errant, ut etiam Aldus olim adnotauit, in Horat. qui crepidam à crepitu dictam cenſent, cùm, ut eſt manifeſtum, & Gellius teſtatur, uox ſit Græca, & ex uoce κρηπὶς, *quæ Oribaſio in libro de Machinamentis cap. 25. baſis eſt, quaſi crepida*

pida baſis ſit pedis. Inquit autem Oribaſius ex interprete, Fabri organum ad hūc modum fit. Super baſim, quæ κρηπὶς nominatur, pro organo dimenſam, ſtatuuntur crura duo &c. Magis enim emendatè legi poſſe uidetur κρηπὶς, quæ uox baſim & calceamenti genus ſignificat teſte Phauorino & alijs, quàm κρηπῖδις, ut in uulgatis habetur exemplaribus.

De quibuſdam, qui prima concubitus noctæ, ædium lapſu perierunt, & de Dæmonum amoribus. CAP. IIII.

MEMORIAE *proditum eſt Eupolim Niciæ Athenienſis filium, prima nuptiarum nocte, thalami ruina, unà cum uxore oppreſſum, extinctumq; fuiſſe: qua de re extat Græcum epigramma, & Ouidius in opuſculo Dirarum, & imprecationum in Ibin ſic ait,*

» *Sit tibi coniugij nox prima nouiſſima uitæ*
» *Eupolis ut perijt, & noua nupta modo.*

Olim etiam Romæ Q. Sertullius prima nuptiarum nocte ἐν ἔργῳ, domus maritalis lapſu unà cum uxore ſuffocatus eſt: uiſiturq; adhuc horum ſepulchro inſculptum epitaphiū, quod in lectoris gratiam referre libuit. eſt autem huiuſmodi,

ASPICE VIATOR Q. SERTVLLII ET DVLCICVLAE SPON. ME. Ↄ. RANCILIAE VIRG. AC POST INDE QVID FACIAT LICENTIOSA SORS LEGITO. IN IPSA FLORIDA AETATE CVM ACRIOR VIS AMORIS INGRVER. MVTVO CAPT. TAND. SOCERO ET M. SOCR. ANNVENTIB. SOLENN. HYMEN. NVPT. COPVLAMVR. SED O FATVM INFELIX NOCTE PRIMA CVM IMPORT. VOLVPTATIS EX LI. FAC. EXTINGVERE ET D. M. V. VOTA COGEREMVR. REDDITIS HEV IPSO IN ACTV DOM. MARITALIS CORRVENS AMBOS IAM EXTRE. CVM DVLCITVDINE LETISS. COMPLICATOS OPPRESSIT FVNESTAS. SOROR NEC NOVI QVID FECISS. PVTA. NON ERAT IN FATIS TVM NOSTRA LONGIOR HORA. CARI PARENTES LVCTV NEC LACHRYMIS MISERA AC LARVATA NOSTRA DEFLEATIS FVNERA NE REDDATIS INFELICIORA AT VOS NOSTROS DIVTVRNIORES VIVITE ANNOS. OPTIME LECTOR AC VIVE TVOS.

D. M.

Ab

Abhinc tres annos mulio quidam Subianenſis, Cornix nomine, qui literas etiam, quas ad me Bononia dederat Paulus Ligius meus, perferebat, cum in agrum Oppidi Diui Ioannis, Vallis Arni aduenisſet, ſubito coortum imbrẽ fugiens, diuertit ad mulierculam quandam, quam cùm noctu cognoſceret, domus lapſu cũ ea eſt exanimatus. Superioribus annis Neapoli, ſponſus quidam cùm uirginẽ ſponſam, mulierem reddere conaretur, ligneo orbe, à quo conopeum pendebat, in caput eius delapſo, occubuit. Dum olim Patauium obſideretur, cùm tormento, quod mortarium uocant, ſaxeæ pilæ tricenarum librarum è Maximiliani exercitu in altum proijcerentur, ita tormenti commoderata inclinatione, ut in propugnatorum domicilia deciderent, miles quidam Marci Manini Anglarenſis, qui rem mihi narrauit, contubernalis, unà cum ſcorto ſibi ſubſtrato, pila impetu incredibili eò prolabente, extritus eſt. In libro Tobiæ legimus, Dæmonem nomine Aſmodeum, ſeptem uiros Sarræ Raguelis filiæ ſponſos, ſimulatq; ipſi ſe miſcere uoluiſſent, enecaſſe. Hæc nonnulli non tam caſu, quàm ex Dæmonum Zelotyporum ira, euenire contendunt. eos enim eſſe animalia aërea, animo paſſiua, unde & etiam amare. Quin apud Philoſtratum lib.3. de Vita Apollonij

lonij Tyanei, literis proditum eſſe, Dæmonem pueri cuiuſdam amore captum fuiſſe. Noui Anglare Amerinum cucullatum ex Eremitarum Diui Auguſtini familia, qui ſe ante quàm ad ſacros ordines promoueretur, à Dæmone adamatum diceret, & ſæpe oſculis petitum, & ab eodem zelotypo aliquandò malè habitum. Statim uerò atque ſacris donatus eſt ordinibus, ait nullas eius ſe expertum amplius moleſtias. Simphorianus Camperius Praxis lib. 2. cap. 7. de concubitu Dæmonum cum mulieribus, aut etiam cum uiris ſub mulierum imagine, multa refert. Qua de re & Theologi, quos Scholaſticos appellamus, et auctor Fortilitij fidei lib. 5. nó pauca ſcripſerunt, quæ hîc referre non uidetur operæ precium. Ego & ſi Dæmones, qui, ut Auguſtinus ait, lib. 15. de Ciuitate Dei, improbi ſæpe mulieribus extitiſſe feruntur, Succubósq; etiam, qui uirorum libidinem paſſi ſint, reperiri non negauerim (multis enim antiquus hoſtis ut homines decipiat, trahatq; in ruuinam, technis uaframentisq; utitur) ut aliàs teſtatus ſum, ita cum Diuo Thoma in Quæſt. de Malo Materia 17. quæ eſt, de Dæmonibus, exiſtimo nullum aëreum poſſe eſſe animatum, eamque ob rem Dæmones non habere corpora naturaliter ſibi unita, eo quòd corpus organi formam

non

non queat adipiſci, niſi ea ſit præditum natura, ut termini figuræq; limitibus poſſit circumſcribi, quod, ut in confeſſo eſt, aëri non conuenit: & ut Ariſt. ait libro 2. de Animal. nullum corpus animalis ſimplex eſſe poteſt. Dæmones uerò non amare, licèt aliquando amaſii Zelotypiáq; uideri uelint, ſed uerè μισανθρώπους, hominibus ſemper infenſos eſſe, atque eorundem animabus inſidiari arbitror.

Sanguinem, qui in occiſo homine refrixit, planeq; fluere deſiit, ſi intra aliquot horas occiſor accedat, è uulneribus dimanare. Qui huius rei cauſas perquiſiuerunt, uel rei meminerunt, auctores omnes demonſtrantur, & Galeoti Martii ac aliorum quorundam ſententia exploditur.

CAP. V.

MVLTORVM *non modò ex Iureconſultis noſtris, ſed Philoſophorum, Medicorum, aliorumq; ſcriptis poſteritati proditũ eſt, occiſi hominis corpus, in quo ſanguis refrixit planeq; fluere deſijt, ſi mox confector adſit, iterum ſanguine manare: quæ res in multa hominum memoria obſeruata, expertaq; in cadaueribus plerijque, maximo miraculo ſit. Quorſum*

ſum pertinere nonnulli cenſent hæc Lucretij carmina lib. 4.

» *——— libido*
» *Incitat irritâs loca turgida ſemine multo,*
» *Idq́ue petit corpus, mens unde eſt ſaucia amore.*
» *Nanq; homines plerunque cadunt in uulnus, & illam*
» *Emicat in partem ſanguis, unde icimur ictu,*
» *Et ſi cominus eſt, hoſtem ruber occupat humor.*

Eodem quoque pertinere uolunt quod lib. 17. Iliad. dicit Homerus de Euphorbi cadauere, homicida Menelao præſente,

» ἕκτορα δ' αἰνὸν ἄχος πύκασε φρένας ἀμφὶ μελαίνας.
» πάπτηνεν δ' ἆρ ἔπειτα κατὰ στίχας. αὐτίκα δ' ἔγνω
» τὸν μὲν ἀπαινύμενον κλυτὰ τεύχεα, τὸν δ' ἐπὶ γαίῃ.
» κείμενον. ἔῤῥει δ' αἷμα, κατ' οὐταμένην ὠτειλήν.

Ideſt,

» *Hectorem autem grauis dolor cepit mentes circa nigras.*
» *Circumſpexit autem poſtea, ſtatim autem cognouit,*

Hunc

» *Hunc quidem auferentem inclyta arma, hunc autem in terra*
» *Iacentem. fluebat autem ſanguis in percuſſo uulnere.*

Quo in loco loquitur de Menelao, qui Euphorbum trucidauerat, eiq́; iacenti arma adimere uolebat, quod, Hectore Apollinis monitu, intercedente, quo minùs faceret, impeditus eſt. Miraculi huius cauſam perquirit Thadæus Florentinus in Explicationibus ſuis in Iſagog. Ioannitij. Eandem pertractant Henricus Gandauenſis in ſuis appellatis Quodlibetis, Aegidius Romanus Quæſt.25.quinti Quodlibeti: Ioannes Maioris in lib. 4. Sententiarum. Diſt. 15. Quæſt. 14. Auctor libri Peregrinarum Quæſt. Decade 3. Quæſt.6. Ficinus lib.16.de Immortalitate animorum cap. 5. Galeotus Martius in libro De Doctrina promiſcua cap. 22. Auctor innominatus Problematum quorundam, quæ falsò Ariſtoteli adſcribuntur: Ioannes Langius in uolumine ſuo Epiſtolarum medicinalium Epiſtola 40. & Leuinus Lemnius lib.2. de Occultis naturæ miraculis, cap.7. qui duo, poſtremi hac de re ſcripſerunt. Eiuſdem rei meminerunt Gaudentius Merula Rerum memorabilium lib.4.cap.18.qui præſente occiſore, ſanguinem ex occiſi hominis uulnere, intra curriculum duntaxat horarum ſeptem,

ptem, ab occiſi nece, effundi teſtatur. Petrus Pomponatius in lib. de Animorum mortalitate ad mentem Ariſt. Paris Puteus in tractatu De Syndicatu, in uerbo Tortura: dicens hoc fuiſſe Romæ obſeruatum eo tempore, quo occiſus fuit Cardinalis Sancti Marci: Hippolytus Marſilius, qui hoc pacto ſe homicidam aliquando depræhendiſſe affirmat, in ſua Praxi. §. Diligenter. numero 81. Marcus Antonius Blancus in Comment. in. l. finalem numero 408. ff. de Quæſtionibus: Lodouicus Carerius in principio ſuæ Praxis numero 140. & Franciſcus Caſonus Opiterginus in Tract. de Indicijs et tortura. In quibus auctoribus perquirendis penitusq; excutiendis, partim uſus ſum opera clariſſimi Iureconſulti Ioannis Galli Tifernatis, amici mei, in quo incredibilem honeſtarum omnium diſciplinarum cognitionem ſuſpicio, & non uulgarem erga me amorem magnifacio. Quæ ab his afferuntur, referre omnia, et in diſquiſitionem uocare, quòd huius loci ſpatijs iniquis excludar (iuſtum enim res ipſa ſibi uolumen depoſceret) non eſt conſilium. Dicam tamen nonnulla quàm potero breuiſſimè, quorundam opiniones elidendò. Martius miraculi huius cauſas adducere ſatagens, ſic inquit, Nonnulli ex occiſoris, et quidam ex occiſi ſpiritibus hoc accidere arbitrantur;

tur;

tur; quod abſonum eſt. nam ad ſanguinis iam frigefacti motum, nō una pars ſpirituum ſatis eſt, ſed utraque concurrit. Cum enim occiſor furore ductus hominem aggreditur, cuncti ſpiritus, qui ſui ſunt, opus iuuantes, in occidendum conuolant, ſicuti de more eorum eſt; itidemq; hominis trucidandi in occiſorem tendunt, quo ira corporis ſui proſilit, ita ut in occiſorem uolent, ibiq; uiuant. Cùm ille occiſus eſt, ſanguis iam frigefactus fluere deſijt: ſed comparente occiſore ſpiritus utriuſque diuerſo motu agitantur; quilibet ſuum corpus repetens, motum facit, unde & hominis occiſi ſpiritus redeuntes, ſedemq; ſuam repetentes, & occiſoris recedentes ut ad corpus redeant, faciunt motum eius rei, quam habitant, habitant autem ſanguinem. Et hoc pacto ſanguis iam frigidior, & ad fluxum ineptus, ab occiſoris, & occiſi ſpiritibus, ui multiplicata agitatus, rurſus fluitat. Eſtq; illis tantus proprij corporis affectus, ut plerunq; latitantem hominem, ſed proximè exiſtentem, intra tempus, quod aſſignauimus (tot enim horis uiuunt) recognouerint, ac repetiuerint. Hoc autem non in omnibus occiſis, ſed in pleriſque euenit: quoniam quorundam natura, ita debilis eſt, ut eorum ſpiritus uno momento conſlaceſcant. Neceſſe ergo eſt corpora ubi hæc fieri

 debent,

debent, ſint calidiora, quoniam calore, ſpiritus conſeruantur. Hactenus Martius, qui hæc ſe plerunque oculis uidiſſe, & Græciam de Patroclo hoc idem affirmare ait, Hectore homicida comparente: uolens (ut opinor) ſignificare præ notatum Homeri locum. in qua re memoriæ uitio laborauit, nam Homerus non de Patrocli, ſed Euphorbi corpore loquitur. Sed dicat Martius, quando aliquis inermis ex inſidijs ſubitò confoſſus, trucidatur, qui non tam ferro, quàm timore proſternitur, quo hic pacto ſpiritus ſuos in trucidantem, in quo uiui aſſeruentur, poſſit eiaculari; idemq́; illi uſuueni re queat, qui auerſus, uel etiam ſomno demerſus, gladio transfoditur; quos tamen præſente homicida, ſanguine manare compertum eſt. Præterea, ſi Martium audiamus, eſſet dicendum, eum, qui graue uulnus noctu uel etiam interdiù ab ignoto hoſte accepit, nec occubuit, cùm fluere deſijt ſanguis, mox præſente eo, qui uulnus intulit, & ſi dormiat uulneratus, unde mortuo quodammodo exæquatur, ſpiritibus hinc inde proprias in ſedes commigrantibus, ſanguinem uulnere emiſſurum. quod tamen non uidemus uſu uenire. Adde quòd tauri in harena, & publicis ſpectaculis ſæpe inter iras ab ijs, qui ſua funera uendere ſolent, petiti, et tandem trucidati, poſtquam ſanguis

refrixit, propius accedente confectore, ſanguine manarent, cùm & bruta, pro eiuſdem Martij in citato capite ſententia, ſpiritus ſuos habeant. Mihi certè hæc ſpirituum hinc inde, uel ut Thadæus alijq; ſentiunt, ex occiſore ſolùm in occiſum conuolatio, nullo pacto ſit uериſimilis. Verùm ſi eorum fluxum demus, ſtatim è corpore egreſſi euaneſcent, uel aëris aut etiá cadaueris frigore abolebuntur; ſiquidem calore, ut etiam Martius faſſus eſt, conſeruantur. Huc accedat, quòd Phyſicorum plerique, ſpiritus hos naturales, qui ab epate ortum ducentes, uenas pulſu carentes, & ſanguinem incolant, minimè agnoſcunt. Duplicem nanq; ſpiritum eſſe dicunt, alterum uitalem, qui à corde per arterias fertur, animalem alterum, qui à cerebro per neruos commeat. Tametſi ſeniores Galeni, Hippocratis, & Auicennæ interpretes, triplicem ſpiritum ponant. Atquì ſi & naturalibus ſpiritibus locum concedamus, erunt hi ſegniores (nō enim ut uitales mouentur) craſſioresq;, quàm qui munia, quæ Martius, atque alij comminiſcuntur, obire poſſint. Aliorum ſententia, cuius Pomponatius meminit, habet, hunc ſanguinis fluxum inde prouenire, quòd anima occiſi interfectori indignetur infenſaq; ſit. Sanè Plato Dialogo 9. de Legibus, in hanc loquitur ſententiam, Fertur enim

interfectum ui hominem, qui liberè uixit, interfectori proximo ſtatim poſt mortem tempore iraſci, ac propter uiolentam mortem, terrore, turbationeq́; plenum, maximè ſi uiderit interfectorem inter ſuos more ſolito uiuere, interfectorem ipſum, eiusq́ue actiones, uim adhoc ſuppeditante memoria, cunctis uiribus terrere atque turbare, &c. Hinc Ouidius lib. 5. Faſtorum, Remi à Celere occiſi, umbram ſic dicentem inducit,

» *Sæue Celer crudelem animam per uulnera reddas,*
» *Vtq́; ego ſub terras ſanguinolentus eas.*

Et Virgilius Deiphobum apud inferos, necis ſuæ uindictam precantem facit,

» *——Dij talia Graijs*
» *Inſtaurate, pio ſi pœnas ore repoſco.*

Suetonius, Neronem ſæpe confeſſum ait, exagitari ſe matris ſuæ, quam occidendam curauerat, ſpecie, & uerberibus furiarum ac tedis ardentibus, eamq́ue ob rem facto per magos ſacro, euocare maternos manes, eosq́; exorare tentaſſe. Liuius lib. 3. Dec. 1. Virginiæ manes per domos ad petendas pœnas uagatos ſcribit. Marianorum animas Syllam ſollicitaſſe legimus. Tragœdiæ Oreſtem à matris umbra & furijs agitatum agunt. Plutarchus in libro de Sera numinis uindicta, & in Cimone,

Cleo-

Cleonices à Pauſania trucidatæ phaſma, Pauſaniam aſſiduis terroribus perturbaſſe, ac uexaſſe, memoriæ conſignauit. Adnotat eruditione ſumma ac probitate inclytus præceptor meus Franciſcus Robortellus, lib. 8. de Vita & uictu Populi Rom. ſub Imperatoribus Cæſaribus Aug. creditos olim manes cæſorum, pauorem inijcere noctu peremptoribus, ſi per uim, & inſidias perempti eſſent; ideò piacula ad placandos manes adhiberi ſolita; qua de re nos nonnulla in libris de Sepulchris & ſepeliendi ritu. Hæc autem ſunt ab antiquis credita, quia corporeis affectibus animas à corpore ſeiunctas, penitus deſtitui non putabant; quamobrem Vergil. lib. 6. Aeneid. inquit,

» *Quin et ſupremo cùm lumine uita reliquit,*
» *Non tamen omne malum miſeris, nec funditus omnes*
» *Corporeæ excedunt peſtes, penitusq; neceſſe eſt*
» *Multa diu concreta modis inoleſcere miris.*

Et quæ ſequuntur. Sed hæc quoque ſententia eſt improbanda. nam, Theologi prodiderunt, & Scholaſticorum anteſignanus Thomas, Quæſt. 19. de Anima. & mat. 2. de Virtutibus, Quæſt. 4. atque alibi, exiſtimat, poſt mortem anima à corpore ſeiuncta, poteſtates ſenſitiuas aboleri, ſupereſſe, uerò in anima

duntaxat tanquàm in principio, aut radice (eſſentiam nanque animæ, potentiarum eſſe radicem) ideoq́; eam iraſci, & concupiſci poſſe ſi iterum corpori indatur. Si ergo iam à corpore anima ſit ſecreta, interfectori non ſuccenſebit, nec iraſcetur, quòd corpore careat, corde, & ſanguine, inquibus iræ eſt officina, cùm ira, teſte Ariſtotele, ſit accenſio, uel feruor ſanguinis circa cor. Niſi uelimus animam poſtliminij quodam iure in corpus redire, ut de Harmotini Clazomenij anima Plinius Nat. hiſt. lib. 7. cap. 52. ſe inter exempla reperiſſe dicit, quæ relicto corpore erraret, mox uerò in corpus relaberetur. quæ res ſolo diuino miraculo fieri poteſt. Homerus quoq; Iliad. lib. 9. animam poſtquàm efflata eſt, redire non poſſe teſtatur, inquiens,

» ἀνδρὸς δὲ ψυχὴ, πάλιν ἐλθεῖν οὔτε λῃιστὴ,
» οὔθ' ἑλετὴ, ἐπεὶ ἄρκεν ἀμείψεται ἕρκος ὀδόντων.

Ideſt,

» *Viri autem anima, rurſus uenire neq; prædabilis,*
» *Neque acceptabilis, poſtquàm tranſiuit ſeptum dentium.*

Huc accedat quòd idem Thomas Quæſt. 18. & 20. de Anima, animam poſtquàm à corpore ſemel digreſſa ſit, in uniuerſali (ut eius utar uer-

uerbis) omnia naturalia cognoſcere poſſe cenſet, ſpecialiter uerò unumquodq;, non item. Cui Auguſtinus adſtipulatur in lib. de Spiritu et anima, et de Cura pro mortuis agenda, dum inquit, mortuorũ ſpiritus eo loci eſſe, ubi quæ in hac uita aguntur, eueniuntq́; mortalibus, conſpicere uel audire non poſſunt. Quo fit, ut perempti anima peremptorem præſentem cadaueri, uidere, aut cognoſcere nequeat. At dices ſanguine ſcatêre uulnera, quòd anima, quæ abeſſe creditur, penitus in præcordijs, quò ſanguis ſe recepit, deliteſcat. Sed ſi abdita eo latitat loco, qua ratione corporis ſenſibus iam abolitis, præſentem eſſe homicidam intelligere poteſt? Cùm hominem, qui bene habet, ſomnus complexus eſt, cur anima, hoſtium rerumq́ue noxiarum in corpus ingruentium præſentiam non ſentit? Cur etiam, eo uigilante, niſi ſenſuum corporis adminicula præſtò ſint, hoſtes, & quæ ſint nocitura non uidet? Profectò ea de anima aſſerere, non eſt rationi conſentaneum. Arbitrabar aliquando, miraculum quo de agimus, accidere ex motrice quadam uirtute ex occiſoris anima uel corpore prodeunte, quæ ſympathiæ cæca ui ſanguinem elicere poſſit: huius enim cauſa multa etiam inanima trahi afficiq́;, auctores grauiſſimi affirmant. Quin non pauca, quæ à corpo-

re noſtro abſunt, in nobis mutationes parere ui demus, oſcitationem alterius, nos ad oſcitandum impellere, faſcinantium oculos pueris, quin pecori (ut quidam cenſent) etiam obeſſe; luporum aſpectum uel præſentiam, raucos nos reddere, ſtridorem limæ ferrum terentis, acrimoniam cæparum, quas ſodalis comedat, dentibus moleſtiæ non modicum conciliare, rubrum colorem conſpectum, ſeuocare è naribus ſanguinem; uulnerum ingentium aſpectum, oculis tenebras offundere, animiq́ue deliquium quoddam quibuſdam parere, huiusq́; generis alia multa, quæ breuitatis gratia miſſa facio. Auicenna Can. 1. cap. de Animæ accidentibus, & lib. 6. de Naturalib. part. 4. pro robore imaginatiuæ uirtutis, multa, quæ ſupra ueri fidem ſint, cótingere ait, ideoq́; animam unius, alterius corpus tranſmutare aliquando, quòd anima (ut etiam Algazel ſcriptum reliquit) conſtans ex nobilibus principijs, ditioni ſuæ ſubiectam habeat materiá. Sed hæc Auicennæ eiusq́; aſſeclarum opinio, à Peripateticis exploditur, quòd anima unius nullam cum alieno corpore habeat communionem, ex communione autem materiæ actionem paſſionemq́; admitti. Lege quæ ſcripta reliquit infans uir, at bene doctus Thomas Garbus lib. 2. Summæ med. ſcientiæ, Tract. 4. Quæſt. XI.

&

& lib. 1. Tract. 5. Quæst. 31. quæ enim & nobis in mentem uenerunt, parùm ad rem facere intelliges. Quamobrem niſi ad miracula confugiamus, certi quicquam quod aſſeram, me non habere ingenuè fateor.

Ariſtotelem ſuper Auſtri, qui ad nos peruenit, origine, diſcrepare à cæteris omnibus auctoribus, quin etiam ſibi ipſi parùm conſtare. CAP. VI.

ARISTOTELES *libro 2. Meteor. Auſtrum, qui noſtras perflat regiones, à locis Antartico polo ſubiectis flare negat; uentos enim, qui à regionibus illis oriuntur, noſtra in loca penetrare non poſſe contendit. Contrarium tamen, quaſi ſibi ipſi parùm conſtás, eodem libro (ut alij etiam animaduerterunt) demonſtrat, & Problemate decimo, undecimo, duodecimo 17. & 21. Sectionis 26. idem manifeſtius oſtendit. Auctor quoque libri, qui de Mundo ad Alexandrum, inſcribitur, Auſtrum ex occulto nobis uertice illatum, cum Septentrionario quaſi colluctari ait. Indidem Auſtrum oriri uetuſtiſſima fuit Hippocratis ſententia in libro de Aëre, aquis & locis, & lib. 2. de Diæta, ſiue uictus ratione; quem Macrobius lib. 2. in Somnium Scipionis*

nis cap. 5. & Gellius lib. 2. Noct. Atticarum cap. 30. et alij ſequuti ſunt. Ab ea etiam non abeſt Ouidius lib. 4. de Ponto. Eleg. 10. ſic inquiens,

» *Hinc oritur Boreas, oraq; domeſticus huic eſt,*
» *Et ſumit uires à propiore loco.*
» *At Notus aduerſo, tepidus qui ſpirat ab axe*
» *Eſt procul, & rarus, languidiorq; uenit.*

Quo nouiſſimo uerſiculo maximè Hippocrati aſtipulatur, qui uentos à calidis adſpirantes regionibus, ad Riphæos montes, ualde penetrare negat, niſi parumper, et debiles. Quamobrem uidere neſcio, quæ Ariſtotelem cauſa impulerit, ut iam tum Hippocratis ætate receptam de primordijs Auſtri, qui aërem noſtrũ perflat, ſententiam, abijciendam putaret: niſi fortaſſe à montibus altiſſimis, qui mediam aëris regionem, ex qua uenti ſpirare incipiunt, ſuperare dicuntur, impediri exiſtimauit. Libro nanque primo Meteor. uentos non ſupergredi altos montes affirmat. Quod argumentum tanto Philoſopho mihi indignum uidetur, cùm & ſi ipſe, alijq; auctores prodant, montes aliquot tam altè uertices exeruiſſe, nó ideò quominus uenti quà pergebant, impetu magno procurrere poſſint, illi ſint impedimento.

Sunt

Sunt enim montium illorum uertices inſtar arborum, aut ſcopulorum, qui fluminibus interiecti ſint, qui tametſi aquas dum immoti perſiſtunt, parumper abſcindant, nullo tamen pacto earum defluxum ſiſtunt. Veterum opinionem maximè fulcit Solomon, qui Eccleſiaſtis cap. 1. uentos à diuerſis mundi plagis ſurgentes meare, & in ſuos circulos reuerti dicit.

Pellium, quibus frigora propulſari ſolent, quis uſus, & quo tempore fuerit apud antiquos. CAP. VII.

PELLICEARVM *ueſtium, quibus frigora arcentur, ſi ſæculum aureum excipiamus, plerique nullum fuiſſe uſum exiſtimant, eo quòd Plinius diligens homo, & doctus qui, ut Raphaël Volaterranus inquit, omnia exequitur, atque alij, nullam prorſus de his mentionem faciant. Accedit eo quòd Suetonius literis prodidit, Auguſtum ſe præmunire ſolitum aduerſus uim frigoris, tunicis quaternis, cum pingui toga, & ſubucula, thorace laneo, fœminalibus & tibialibus. quod hic Imperator neutiquam feciſſet, ſi indumenta expellibus, quæ & melius, & commodius nos à frigore tuentur, fuiſſent in uſu apud nobiliores ac principes uiros. Concinit quoque*

quoque Martialis, his uerſiculis, loquens de diuite bene ueſtito,

» *Optat & obſcuras luces, uentosq́; niuemq́;*
» *Propter ſexcentas Baccara gauſapinas.*

Et alibi,

» *Menſe uel Auguſto ſumere gauſapinas.*

Lucretius lib.5.de priſcis hominibus,

» *Tunc igitur pelles, nunc aurum & purpura curis*
» *Exercēt hominum uitam belloq́; fatigant.*

Quanquàm Liuius lib.5.Dec. 1. Romanos in Veiorum obſidione, pellibus tectos, hyemare cœpiſſe ait. hi enim pellibus quibuſdam rudioribus, priſcorum, uel Getarũ Sarmatarumq́; more uſi uidentur; quas nulli in urbe uſurparent. Vſum tamen pellium, in ueſtitum poſtea irrepiſſe, ſatis liquet: ſiquidem Seneca in Epiſtolis, pellicularum uulpium, muriumq́; (has Zibellinos atque Armellinos uulgò nuncupatos, Volaterranus fuiſſe putat, & ſi Zibellini maiores ſunt, quàm quibus murium nomen conuenire potuiſſe uideatur) quæ ad frigus arcendum compararentur, mentionem facit, Pelliculas, inquit, uulpium ac murium, frigoris cauſa, etc. Vlpianus quoq;, & Paulus Iureconſulti, pellicearum ueſtium uſum agnoſcunt. Vlpianus enim.l. Veſtis.ff.de Auro, & argento leg. de ueſtimentis agens, ſic loquitur

tur, Familiaria ſunt, quæ ad familiam ueſtiendam parata ſunt, ſicuti ſaga, tunicæ, penulæ, lintea ueſtimenta, ſtragulæ, & cætera ſimilia: ueſtis ex pellibus conſtabit. Item pelles caprinæ, & agninæ ueſtis erunt. Paulus uerò in lege ſubiecta, Cum, inquit, & tunicam & ſtragulam, & pelliceam nonnulli habeant. hæc ille. Iulius pollux lib.7.cap.15. pellicearum ueſtium uſum demonſtrat dum loquitur in hanc ſententiam, Erant, inquit, & ueſtes coriaceæ, & tunica ex pelle — Syſira autem tunica coriacea piloſa, manicata, & habitus Scythicus. hæc ille. Pellicearum autē ueſtium uſum non admodum frequentem fuiſſe arbitror, magisq́; ad tenuis fortunæ homines, ad ſeruos, & agricolas, quàm ad patricios pertinuiſſe. Nullæ enim ſtatuæ, quas ego unquam uiderim huiuſmodi ueſtitum præſeferūt, raraq́; eius apud auctores mentio uiſitur, præter quā cum de priſcis mortalibus, aut Scythis, reliquisq́; Septentrionalibus hominibus agunt, qui maximè frigoribus urgentur: aut de his, qui agreſtes mores penitus non abdicauerant. Talibus enim ueſtibus primi homines uti cœperunt, quòd cuique eſſent obuiæ, & nulla arte nulloq́; labore pararentur. Scriptum Moſes reliquit Gen. cap. 3. Deum feciſſe Adam, & uxori tunicas pelliceas. Quanquàm Origenes,

nes, ut Epiphanius in libro Ancyroto teſtatur, allegoricòs & non ſine errore, has tunicas pro Adam & Euæ carne accepit. Priſcos, huiuſcemodi uſos ueſtibus, aiunt Lucretius lib. citato, & Iuuenalis Saty. 6. Pellitos fuiſſe Aquilonares, non ſemel teſtatur Ouidius. Vlpianus quoque in. l. Argumento. ff. de Auro & argento leg. Varro lib. 2. de Re ruſtica cap. XI. Virg. Georg. lib. 3. Iuſtinus hiſt. lib. 2. adſtipulantur. Iuſtinus quidem ſic inquit de Scythis, Et quanquàm continuis frigoribus uruntur, pellibus tamen felinis, aut murinis ueſtiuntur, etc. Cæſar lib. 6. de Bel. Gal. Germanos pellibus, aut paruis rhenonum tegumentis uſos, fidem facit. Varro Sardos quoque, & Græcos antiquos, caprarum pellibus, Dio Chryſoſtomus in fabula Lybica, Lybyſſas rhenonibus integi conſueuiſſe, demonſtrant. Miron Prieneus apud Athenæum lib. 14. Dipnos. cap. 29. Helotas Lacedæmoniorum ſeruos, pileos ex canina pelle geſtare, & rhenonibus indui, per contumeliam fuiſſe coactos, prodidit. Clio & Beroë Nymphæ, pellibus incinctæ inducútur à Virgilio Georg. lib. 4. Aeneidos lib. 1. Romulus lupæ pelle, lib. 5. Aceſtes pelle Lybiſtidis urſæ ueſtiuntur. Idem lib. 8. Aeneam ſtrato locauit effultum pelle Lybiſtidis urſæ; & antea iu Hercu

lis

lis ſacris, menſæ ſuper leonis pelle (Hercules nanq; ex Leonina pelle uſus induméto dicitur, talisq́; fingitur, inquit Feſt. lib. 14. ut homines cultus antiqui admoneantur) accubantem fecit. Pellem caprinam, Iunonis amiculum dicit Feſtus lib. 6. Plutarchus in Problem. Lares, canum pellibus apud Romanos indutos teſtatur. Produnt Mauros Leonum Elephantum, urſorumq́; pellibus ſe in bello præmunire ſolitos. Eſt quoque à me in antiquorum monumentis marmoreis, æreisq́; obſeruatum, quod nonnulli noſtræ ætatis ſcriptores, de rebus bellicis agẽtes non omiſerunt, quoſdam in Romanorum exercitu milites, ferarum capitibus detractas pelles, pro galeis ad terrorem hoſtibus incutiendum geſtaſſe.

Pellium uſum in capitijs pileisq́; inuenio. Plato in Sympoſio agninas pelles pileis tribuit, cuius rei meminit Pollux lib. 7. ubi de pileifico agit. Athenæus quoque lib. 6. Dipnos. cap. 8. mentionem facit pileorum uilloſorum ex ouium pellibus. Feſtus lib. 14. retulit capitia ex pellibus agninis facta, peſcia in Saliari carmine ab Aelio Stilone dicta eſſe, affirmari, quòd Græci uocent pelles peſce neutro genere plurali. Vegetius lib. 1. de Re militari cap. 20. uſque ad ſuam propè ætatem conſuetudinem permanſiſſe ait, ut omnes milites

lites pileis, quos Pannonicos uocabant, ex pellibus uterentur: idq́; fuiſſe ſeruatum, ne grauis galea uideretur homini in prælio, qui geſtabat aliquid ſemper in capite. Fuerunt pelles & antiquis lugentibus in uſu, Feſtus libro prænotato, lugentes, diebus luctus in pellibus eſſe conſueuiſſe ſcriptum reliquit. Pelles etiam ſponſis, quas introducebant, ſternere ſolebant Romani, ut ait Plutar. Problemate 29. Pelliū uſum in ruſticorum ſtratis, ut Odyſ. lib. 14. non uno in loco, atque etiam in lectis ditiorum Homerus agnoſcit, ſic enim de Telemacho loquitur Odyſ. lib. 1.

» ἔνθ᾽ ὅγε παννύχιος κεκαλυμμένος ὀιὸς ἀώτῳ,
» βούλευε φρεσὶν ἧσιν ὁδὸν, τὴν πέφραδ᾽ ἀθήνη.

Ideſt,

» *Tunc hic per totam noctem coopertus ouis pelle,*
» *Voluebat animo iter, quod dixit Minerua.*

Infrà quoque lib. 4. & 7. et Iliad. lib. ultimo, quanuis non modicum lectorum luxum appingat, piloſas tamen ueſtes inijci conſueuiſſe lecto cubantibus demonſtrat. Sedes etiam pellibus ſterni ſolitas oſtendit Odyſ. 17. his uerbis,

» κώεα καστορνῦσα θρόνοις ἐνὶ δαιδαλέοισι.
» *Pelles ſternens ſedibus in uarijs.*

Et

Et lib. 19.

« ——— καὶ ὑπὸ θρῆνυν ποσὶν ἧκε,
» προσφυέ' ἐξ αὐτῆς ὅθ' ἐπὶ μέγα βάλλετο κῶας,
» ἔνθα καθέζετ' ἔπειτα περίφρων πηνελόπεια.

Hoc eſt,

» ——— *& ſub ſcabellum pedibus miſit*
» *Aptum ex ipſa, ubi magnam iniecit pellem.*
» *Illhic ſedit poſtea prudens Penelope.*

Et infrà,

» Εὐρυνόμη, φέρε δὴ δίφρον, καὶ κῶας ἐπ' αὐτῷ
» ὄφρα καθεζόμενος εἴπῃ ἔπος, ἠδ' ἐπακούσῃ
» ὁ ξεῖνος ἐμέθεν.

Ideſt,

» *Eurynome porta iam ſedem, & pellem in ipſa,*
» *Vt ſedens dicat uerbum, & audiat*
» *Hoſpes me.*

Quanquàm & tapetes inijci ſedibus conſueuiſſe, idem ſatis demonſtrat infrà lib.20. dum procorum aduentui domus Penelopes paratur, & inſtruitur.

T Ema-

Emaculata Conſtitutio in tribus poſterioribus Codicis Iuſtiniani libris. Azonis error demonſtratur. Declaratur quæ ſint in eadem conſtitutione Deliciæ, & apud Catonem tegulæ Deliciares. CAP. VIII.

LIBRO *undecimo Codicis Iuſtiniani Imperatoris ſub titulo de Aquæductu, legitur Conſtitutio Imperatorum Arcbadij & Honorij, his uerbis, Vſum aquæ ueterem, longoque dominio conſtitutum, ſingulis ciuibus manere cenſemus, nec ulla nouatione turbari: ita tamen, ut quantitatem ſinguli, quam ueteri licentia percipiunt, more uſque in præſentem diem perdurante, percipiant: manſura pœna in eos, qui ad irrigationes agrorum, uel hortorum delicias, furtiuis aquarũ meatibus abutuntur. Huius conſtitutionis nouiſſimæ parti mendum insêdit, ſcribarum incuria, deliciæ enim hortis maximè quadrare cùm uideantur, uocem ad hortorum irrigationes retulerunt, ac locum deprauarunt, quod ante Azonis ætatem factum eſſe conſtat, Ita enim ille non ſine errore, mendoſum ſequutus codicem inquit in Summa, Et ſic habeant aquæ quantitatem, ut conſuetudo fuit; non contra cõſuetudinem furtiuis aquæ meatibus abutendo.*

do. Sic quidem Azo. Alciatus, qui alias Conſtitutiones ſub eodem titulo in ſuis Annotationibus repurgat, atque non parum illuſtrat, de hac tanquàm uitij exorte ne uerbum quidem. Iacobus quoque Cuiacius omnium conceſſu Iuriſconſultus maximus, cuius ego ſuſpicio multa cum elegantia, honeſtarumq; diſciplinarum ſcientia coniunctam iuriſprudentiam, eandem etiam corruptè habet in Com. ſuis ad tres poſteriores libros C. niſi ſi typographi mendum ſit. ſic & L. Ruſſardus homo doctus et diligens in C. quem admodum emendatè ab hinc biennium edidit. Ego ullo abſque dubio, errore expuncto, ita legendum exiſtimo, Manſura pœna in eos, qui ad irrigationes agrorum, uel hortorum, delicijs furtiuis, aquarum meatibus abutuntur. Innitor uerò Theodoſiani Codicis fide lib. 15. ubi ſub titulo de Aquæductu, eadem conſtitutio hanc habet lectionem, & ratione non leui. ſiquidem, qui deducunt à publicis tubis aquam, non abutuntur furtiuis meatibus, cùm Aquæductus, furtiui meatus à nemine appellentur, ſed bene clandeſtinis, furtiuisq; delicijs, hoc eſt deriuationibus, uel ſulcis aquarijs, malè & contra legum præſcriptum utuntur publicis aquarum meatibus. Iulius Frontinus in lib. de Aquæductibus, ſenatuſconſulto, quod Q. Aelio Tube

 rone

rone, et Q. Fabio Maximo Coſs. editum fuit, aquam non niſi ex caſtello ducere licuiſſe ſcribit, eâ ratione, ne aut riui, aut fiſtulæ publicæ, frequenter perfoderentur. Idē ait lege cautum fuiſſe, ne quis priuatus aliam duceret aquam, quàm quæ ex lacu humum accederet, ideſt quæ ex lacu abundaret, quam, inquit, nos caducam uocamus. Agros uerò, qui aqua publica fuiſſent contra legem irrigati, publicatos eſſe. Quod attinet ad uocem, Delicijs, eam, quanquàm inſolēs ſit auctoribus, à uerbo Delicio ductam arbitror, etymo tàm hominum delicijs, quàm huiuſmodi deriuationibus congruente, à quo uerbo & Deliciares tegulas dictas puto, quarum ſic meminit Cato in lib. de Re ruſtica cap. 14. Id tectum ſic numerabitur, tegula, integra quæ erit: quæ non erit, unde quarta pars abierit, duæ pro una. Deliciares quæ erunt, pro binis putabuntur, &c. Deliciares enim tegulæ à Catone uidentur appellari, tegulæ quædam maiores in canaliculorum formam (has enim pro binis, ob magnitudinem æſtimat) quæ in tectis, influentem aquam excipiunt, deorſumq; liciunt, & perducunt, eumq; præſtant deducendis pluuijs in tectis uſu, quem in agro elices, quos Columella lib. 2. Collicias, uel, ut alij legunt, Colliquias uocat; & maiores eſſe ſulcos dicit, in quibus

aqua, ſi redundat, excolatur. Has tegulas Collicias etiam dictas Feſtus teſtatur, & canaliculorum formam habuiſſe, demonſtrare uidetur his uerbis, Colliciæ, inquit, tegulæ, per quas aqua in uas defluere poteſt. Et ſi non me latet eundem Feſtum teſtari, tegulas Deliciares, pro ut etiam tectum deliciatum, dici à delicia tigno, quod à culmine ad tegulas angulares infimas uerſus faſtigiatum collocatur, unde conicturæ locus detur, tegulas illas Deliciares Catonis, ideò maiores fuiſſe, atque ampliores duplo cæteris, quòd ipſis Delicia tignũ eſſet tegendum. In qua tamen re ſuum cuique iudicium liberum eſto.

Tertium'ne Cõſul, an Tertiò dici oporteat. M. Varronis ſententia improbata. CAP. IX.

TERTIVM'NE *Conſul, an tertiò dici oporteat, quærit Gellius lib. 10. Noct. Attic. cap. 1. ſed fluctuat, & ſi M. Varronis ſententiam approbare uidetur. Varronis uerba ex libro Diſciplinarum quinto hæc ſunt, Aliud eſt Quartò Prætorem fieri, & Quartùm: quòd Quartò, locum adſignificat, ac tres ante factos: Quartùm tempus adſignificat, & ter ante factum. Igitur Ennius rectè conſcripſit,*

» *Quintus pater, quartùm fit Conſul.*

Et Pompeius timidè, quòd in Theatro ne adſcriberet, Conſul tertiùm, aut tertiò. extremas literas non conſcripſit. Hæc Varro. Qua de re memini me aliquid legere apud Vallam lib. 3. Elegan. cap. 58. Sed mihi Varronis, eiusq; aſſeclarum ſententia non uſquequaq; uera uidetur, quandoquidem antiquiſſima lapidis inſcriptio, quæ Romæ uiſitur, illi maximè obſtat, eſt enim in hæc uerba,

P. DECIVS DECII F. PRIMO COS. DE SAMNITIBVS TRIVMPHANS SPOLIA EX HIS CAERERI CONSECRAVIT ITERVM ET TERTIO COS.

Quem loquendi morem Romæ doctum quendam uirum Cælium, et Q. Claudium, Gellius ſequutus refert. Hos uerò leuibus ductos coniecturis, mihi non fit ueriſimile. Adde quòd tertiùm & tertiò indifferentèr, quemadmodum primùm & primò, dici uidentur. Terentius in Adel.

» *Næ ego ſum infelix, primùm fratrem nuſquam inuenio gentium.*

In Phor. uerò. Cœpi aduerſari primò, &c.

Vete-

Veteris fuiſſe inſtituti apud Romanos, cremare hominum cadauera: Plinius, qui hoc negat, reprehenſus.

CAP. X.

Est à Plinio ſcriptum in ſeptimo librorum, quos de Naturali hiſtoria poſteris legendos reliquit, cap. 54. ipſum cremari non fuiſſe apud Romanos uetuſtiores in uſu, Ipſum, inquit, cremari, apud Romanos non fuit ueteris inſtituti: terra condebantur. At poſtquàm longinquis bellis obrutos erui cognouere, tunc inſtitutum; & tamen multæ familiæ priſcos ſeruauere ritus: ſicut in Cornelia nemo ante Syllam Dictatorem traditur crematus; idque uoluiſſe, ueritum talionem, eruto C. Marij cadauere. Hæc Plinius. Idem de Sylla ſcriptum Cicero in lib. 2. de Legibus reliquit. Plinij ſententiam nullus hodie ferè eſt, qui non approbet. Ego lapſum eſſe Plinium exiſtimo, primùm quia Duodecim tabulæ cadauerum concremationis faciunt mentionem. Cicero libro prænotato, Hominem mortuum, inquit lex in Duodecim tabulis, in urbe ne ſepelito, ne'ue urito. Credo uel propter ignis periculum. Quod autem addit, Ne'ue urito. indicat non qui uratur ſepeliri, ſed qui humetur. Hæc Cicero. Conſtat autem Gellio atteſtante lib. 20.

Noct. Attic. cap. 1. *trecenteſimo anno poſt Romam conditam, Duodecim tabulas compoſitas, ſcriptasq́; eſſe. Quamobrem meritò, comburendorum cadauerum conſuetudinem, quæ ante Decemuirale ius extiterit, Plinio uetuſtam non uideri, miratur eruditiſſimus pariter atque elegantiſſimus uir Paulus Manutius in libro de Legibus Romanis. Præterea quia Plutarchus in Numæ uita demonſtrat, antiquiſſimis temporibus Romæ fuiſſe in more poſitum ut corpora flammis abſumerentur. ait enim cauiſſe Numam, ne corpus ſuum exureretur, Atqui, inquit, cadauer igni haud dedêre, quoniam is cauiſſet, ut dicitur: ſed duabus arcis lapideis factis, eum ſub Ianiculo condiderunt, quarum altera habebat corpus, altera libros ſacros, quos ipſe ſcripſerat, &c.* Fuit *nanque Numa ſecundus Romanorum Rex, et cum ab urbe condita anno trigeſimonono regnare cœpiſſet, regni ſui anno* 43. *obijt. Quanquàm non me latet Ciceronem libro citato, ad priſcum ſepeliẽdi morem demõſtrandum (quæ me res in admirationem abducit) Numæ ſepulturam allegare. Huc accedat quòd ſuo ſe Plinius gladio iugulat, Poſthumiam nanque Numæ legem, uino rogum aſpergi uetuiſſe dicit. eius libro* 14. *cap.* 12. *hæc ſunt uerba, Numæ Regis poſthumia lex eſt,* VINO RO-

GVM NE ASPERGITO. *quod ſanxiſſe illum propter inopiam rei nemo dubitet, &c. ut credi etiam fortaſſe poſſit, Romuli quoq; temporibus, aut etiam uetuſtioribus, cremandorum cadauerum ritum in Italia fuiſſe, quem Virgilius lib.* XI. *Aeneidos, & Ouidius Faſtorum lib.* 4. *agnoſcant. Sic enim cecinit Ouidius de Remi nece, & funere loquens,*

» *Dat tamen exequias, nec iam ſuſpendere fletum,*
» *Suſtinet, & pietas diſſimulata patet.*
» *Oſculaq; applicuit poſito ſuprema feretro,*
» *Atque ait, Inuito frater adempte uale.*
» *Arſuroſq; artus unxit; fecere quod ille*
» *Fauſtulus, et mœſtas Acca ſoluta comas.*
» *Tunc iuuenes nondum facti fleuere Quirites,*
» *Vltima plorato ſubdita flamma rogo eſt.*

Niſi fortaſſe quis dicat, hoc κατὰ πρόληψιν *moris ab Ouidio, & ea etiam, quæ de concrematione Virgilius dixit, eſſe prolata, cuius rei illud ſit argumentum, quòd Ouidius dicat unctum fuiſſe Remi cadauer, cùm tamen nullus tunc penès homines poſtea Romanos nuncupatos, unguentorum uſus fuerit cognitus, præſertim ad ungenda cadauera. Quandoquidem Plinius lib.* 13. *cap.* 1. *ſic ſcribit, Primùm, quòd equidem inueniam, caſtris Darij*

Regis expugnatis, in reliquo eius apparatu Alexander cepit ſcrinium unguentorum. Poſtea uoluptas eius à noſtris quoque inter laudatiſſima, atque etiam honeſtiſſima uitæ bona admiſſa eſt. Honosq; is & ad defunctos pertinere cœpit, &c. Vnde & illud Ennianum κατὰ πρόληψιν moris dictum uidetur exiſtimandum, cum inquit,

» *Tarquinij corpus bona fœmina lauit, & unxit.*

Blondus Forol. lib. 2. Romæ triumph. ex Vergilij auctoritate libro citato, & Terentij in Andria, conſuetudinem concremandi cadauera adſtruit, nec anticipationis aut regionum diuerſitatis habet rationem. Idemq; quod eſt à Plinio de hac re ſcriptum, uerum fuiſſe in Patricijs contendit.

Diſsidium, quod inter Tacitum, & ſacras literas eſſe uidebatur, ſublatum.

CAP. XI.

SVPERIORA *me admonent, ut pugnantiam quandam, quæ inter Tacitum, & ſacras literas ſuper cadauerum concrematione eſſe uidetur, componam. Inquit Tacitus lib. 21. de Iudæis loquens, Corpora condere, quàm cremare, more Aegyptio, etc. Sed uideo apud*

He-

Hebræos quoq; cadauera fuiſſe combuſta; hæc enim uerba leguntur Ieremiæ cap. 34. Attamen audi uerbum Domini, Sedecia Rex Iuda, Non morieris in gladio, ſed in pace morieris, & ſecundum cõbuſtiones patrum tuorum Regum priorum, qui fuerunt ante te, ſic comburent te, & Væ domine, plangent te, quia uerbum hoc ego locutus ſum, dicit Dominus. Regum uerò lib. 1. cap. 31. proditum eſt, Saul, & filiorum eius cadauera exuſta fuiſſe. Surrexerunt omnes uiri fortiſſimi, et ambulauerunt tota nocte, & tulerunt cadauer Saul, & cadauera filiorum eius de muro Bethſan, ueneruntq; uiri Iabeſgalaad, & combuſſerunt ea ibi igni, & tulerunt oſſa eorum, & ſepelierũt in nemore Iabes, et ieiunauerunt ſeptem diebus. Hæc ibi. Vides ſacras literas Tacito aduerſari. Cùm hæc aliquid mihi negcij faceſſerent, conſului cap. 16. libri 2. Paralip. in quo neſcio quid hac de re me legiſſe memineram, ſi fortè ex locorum, ut fit collatione, quid eſſet exiſtimandum, intelligerem. ſic autem in capitis calce de Aſa Rege ſcriptum inuêni, Et ſepelierunt eum in ſepulchro ſuo, quod foderat ſibi in ciuitate Dauid: poſueruntq; eum ſuper lectum ſuum plenum aromatibus, & unguentis meretricijs, quæ erant pigmentariorum arte confecta, et combuſſerunt ſuper eum ambi-

ambitione nimia. Quibus ego uerbis in eam ſtatim ſum adductus ſententiam, ut exiſtimarem, exuſtionem Sedeciæ, cuius meminit Ieremias, non huic abſimilem fuiſſe, ſcilicet citra cadaueris concremationem, Hebræorumque Rabinos conſentire animaduerti. Siquidem Rabi Dauid Chimchi ad prænotatum cap. 31. retulit Rabinus prodere, cóſueuiſſe exuri lectos, ueſtes, aliaq; utenſilia Regum. quo ſuſpicatur reſpexiſſe Rabinum Ionadan; dum ait, ſuper Saulis cadauere eam factam eſſe exuſtionem, quæ ſuper alijs regibus fieri conſueuerat. Idemq; Chimchi ad citatum cap. 34. Ieremiæ in hanc loquitur ſententiam, Comburent te, ſcilicet ut comburebantur ſuper lectis Regum ipſorum aromata, & unguenta aromatibus miſta, ut dictum eſt in Rege Aſa: noſtriq; Rabini declarant, has res ſuper ipſis fuiſſe exuſtas, ſcilicet lectos, ueſtimenta, aliaque utenſilia. Hæc ille. Idem interpres ad cap. 16. lib. 2. Paralip. ſuprà citatum, ſic ait, Combuſſerunt ſuper ipſo aromata in cinere bona, eumq; cinerem ſuper ipſum ſparſerunt. Ibidem ait, præter aromata, comburi etiam ſolita ſuper Regibus ſupellectilia. Id ea de cauſa, quantum ad lectos ſupellectiliaq; attinet, fieri conſueuit, ut ait Iſaac Abaruanellus in Com. in cap. 15. libri 1. Regum, ne in uſum cuiuſquam,

qui

qui ex regia proſapia non eſſet, adſumerentur; atq; hanc exuſtionem in omnium Regum funere factam eſſe. Sed mihi præter quàm in Regibus, qui ex ſtirpe erant Dauidica, id factum eſſe, non conſtat. Vides de cadauerum exuſtione nihil omnino dici. Quod autem ſpectat ad Saulis eiusq; filiorum cadauera, idem Rabi Dauid Chimchi in Com. in idem cap. 31. lib. I. Regum, literis conſignauit, cadauera illa fuiſſe cremata quòd iam computruiſſent, uermibusq; ſcaterent, eſſetque indecorum ea ita uiſu et odore fœda, ſepulchro inferre; ideò oſſa carnibus exuta, fuiſſe condita ſepulchro. Iam igitur patet nullum inter ſacras literas & Tacitum hac in re eſſe diſſidium.

Cauiſſe ſcriptores, ne Gallos, frugum uiniq́ue dulcedine captos, alpes ſuperaſſe, ſeq; Italiæ ſuperfudiſſe affirmarent: Valerius Probus reprehenditur, & conſtitutio quædam Valent. & Grat. Impp. illuſtratur. CAP. XII.

GALLOS *gentem fuiſſe olim, eſſeq; etiam hodie bellicoſiſſimam honorisq; appetentiſſimam, tum grauiſſimorum auctorum teſtimonia, tum eorum res geſtæ præclariſſimæ declarant. Hos uini frugumq; delitijs, & dulcedine*

dine pellectos, alpium impedita aſperaq; iuga ſuperaſſe, ſeq; in Italiam effudiſſe, fama olim increbuerat. Verùm cùm hæc belli illati cauſa indignior eſſe uideretur, quæ ad eam ſuſcipiendam prouinciam populos nobiliſſimos ac belli ca uirtute florentes impelleret, religiosè ſcriptores uitauerunt, ne id affirmarent: eamq; ob rem in famam, quæ mendacio carere non ſolet, hiſtoriam retulerunt. Liuius lib. 5. Decadis 1. Eam, inquit, gentem traditur fama dulcedine frugum, maximeq; uini noua tunc uoluptate captam, alpes tranſiſſe, agrosq; ab Hethruſcis ante cultos poſſediſſe: & inuexiſſe in Galliam uinum illiciendæ gentis cauſa, Aruntem Cluſinum, etc. Vt mirer doctiſſimos uiros Liuio, nihil præterea affirmanti, hoc nomine iniqui, & exulcerati animi notam inurere. Plutarchus in Camilli uita de Gallis loquens ita ex interprete inquit, Tunc, ut fama eſt, primùm guſtantes uinum ex Italia delatum, ſic illius admiratione ac nouitate ſuauitatis amentes facti ſunt omnes, ut collectis armis, ſumptisque filijs, ad alpes conceſſerint, quæſierintque eam terram, in qua huiuſmodi fructus oriretur: aliam autem infructuoſam, atque immitem arbitrabantur. Primum, qui ad illos uinum detulit, ac in Italiam eos accerſiuit, Aruntem Tyrrhenum

fuiſſe

fuiſſe ferunt, uirum & ſplendore, & natura præſtantem. Hæc Plutarchus. Plinius Natur. hiſt. lib. 12. cap. 1. Produnt, inquit, alpibus coërcitas & tum inexuperabili munimento Gallias, hanc primùm habuiſſe cauſam ſuperfundendi ſe Italiæ, quòd Eliquo ex Heluetijs ciuis earum, fabrilem ob artem Romæ commoratus, ficum ſiccam, & uuam, oleiq; ac uini præmiſſa, remeans ſecum tuliſſet. Quapropter hæc uel bello quæſiſſe uenia ſit. Hæc Plinius. Vides nullum affirmare quicquam, ſed duntaxat quæ ferebantur retuliſſe. Ludouicus quoque Arioſtus, qui inter uernaculos Poëtas, ſeu potius Cantores meritò primas obtinet, in Rholando ſuo furenti, de uino loquens, hos imitatus ſic cecinit,

» *L'almo liquor che a' meditori ſuoi*
» *Fece Icaro guſtar con ſuo gran danno,*
» *Et che ſi dice che già Celti, e Boi*
» *Fe paſſar l'alpi, & non ſentir l'affanno. etc.*

Niſi fortè exemplo planè Poëtico, quod incredibile uidebatur, fama comprobare uoluerunt. Ariſtoteles enim in libro de Poëtica, quod fieri non poſſe uidetur, apud Poëtas tribus modis, quorum unus fama eſt, defendi dicit, ὅλως δὲ (inquit) τὸ ἀδύνατον μὲν ἢ πρὸς τὴν ποίησιν, ἢ πρὸς τὸ βέλτιον, ἢ πρὸς τὴν δόξαν δεῖ ἀνάγειν. hoc eſt, In ſumma, quod fieri nequit, uel

ad

ad ipſam poëſim, uel ad meliorem eius modum, ſiue etiam ad famam referendum eſt. Quamobrem Virgilius, quæ magna admirabiliaq; ſunt, & fidem excedere uidentur, famæ adſcribit. Vnde illud,

» *Quam Iuno fertur, terris magis omnibus unam.*

» *Item, Fama eſt Enceladi, etc.*

» *Præterea, Dedalus ut fama eſt.*

Adhæc,

» *Nanque ferunt fama Hippolytum.*

Vt erret Valerius Probus antiquus, & non indoctus Virgilij explanator, qui in Com. in Aeclogam 6. id proprium, et peculiare in Virgilio eſſe affirmauerit, cum omnibus Poëtis ſit cōmune. Quia prædicta de Gallis, quanquàm ex famæ ſolùm auctoritate, tradebantur, uideri poſſunt Imperatores Valentinianus, & Gratianus (quod & Alciatus exiſtimat Diſpunctionum lib. 4. cap. XI.) conſtitutionem infraſcriptam promulgaſſe, ne Barbari, guſtu uini, olei, & liquaminis admoniti, Romani Imperij regiones, hoſtiliter inuaderent. Hæc legitur C. ſub titulo, Quæ res exportari non debeant. eſtq; in hæc uerba, Ad Barbaricum transferendi uini, olei, & liquaminis nullam quiſquam habeat facultatem, nec guſtus quidem cauſa, aut commerciorum.

Etſi

Etſi hæc etiam conſtitutionis cauſa fuiſſe uideri poteſt (Alciato licèt reclamante) ne guſtus aut commerciorum prætextu, uel quantitate etiam non magna admodum, ſæpius ad Barbaros conuectanda, fraus legi fieret, aut illi guſtu admoniti, uitibus oleisq́; agros, ſi regio ferre poſſet, conſererent, atq; his liquoribus, qui plurimùm uſui atque adiumento ſunt mortalibus, aucti ac robuſtiores redditi, uel ardentius in limitaneos milites, ideſt in eos, qui in Imperij limitibus iugiter excubabant, irruerent; uel dum Romani eorum ſe regionibus ſuperfunderent, eosq́; debellare niterentur, acrius reſiſterent. Vox autem Barbaricum, in hac conſtitutione pro Barbarorum regione uel loco ponitur, ex Græcorum imitatione, Βαρβαρικὸν, enim, ut Ammonius ait, locum uel rem Barbororum ſignificat. Aut fortaſſe dicitur Barbaricum, quemadmodum, & hoſticum. Liuius lib. 6. Decadis 1. Romano contrà in hoſtico commorandi cauſa erat ut hoſtem ad certamen eliceret, etc. Vox eadem in Florentinis Pandectis legitur, quanquàm corruptè, pro hoſtico enim, codex ille uetuſtiſſimus, hoſticolo habet.

De Vrbis à Romulo ædificatæ forma, M. Varronis contextus corruptiſsimus emendatur, & declaratur. De Pomœrio multa, in quibus complurium auctorum errores demonſtrantur. CAP. XIII.

ROMVLVM *urbem Romam quadratam deſignaſſe, atque ædificaſſe, grauiſſimi auctores teſtantur. Fabius Pictor ſcriptor antiquiſſimus, lib. 2. de Romulo loquens, Adſcito enim ex Hethruria uate atq; ſacerdote, olympum fecit, pomœriumq; ſacrauit, & aratro ab olympo in uico Tuſco, per Palatium circunducens, ab imo collis ad uerticem, quadratam urbem ſignauit. Sic Pictor. De quo futuræ urbis quaſi lineamento hæc habet Tacitus lib. 12. Igitur, inquit, à foro Boario, ubi æreum tauri ſimulachrum aſpicimus, quia id genus animalium aratro ſubditur, ſulcus deſignandi oppidi cœptus, ut magnam Herculis aram amplecteretur. Inde certis ſpacijs interiecti lapides per ima montis Palatini, ad aram Conſi; mox curias ueteres: tum ad ſacellum Larium, forumq; Romanum. & Capitolium non à Romulo, ſed à T. Tatio additum urbi credidere. Mox pro fortuna pomœrium auctum, &c. Cato in fragmentis Originum, Romulus,*

mulus, ait, cum Palatio, in quo quadratam Romam condidit, &c. Pompeius lib. 15. Quadrata, inquit, Roma in Palatio ante templum Apollinis, dicitur locus, ubi repoſita ſunt quæ ſolent boni ominis gratia in urbe condenda adhiberi, quòd ſaxo munitus eſt initiò in ſpeciē quadratam. Eius loci Ennius meminit cū ait,

» *Et quis extiterat Romæ regnare quadratæ?*

Romæ in Palatio conditæ ex Antigono Italicæ hiſtoriæ ſcriptore, idem Pompeius infrà libro 16. meminit: ſic etiam Varro libro 5. de Lingua Latina. Plutarchus in Romulo ῥώμην τετράγωνον *uocauit, ideſt quadrangulam, qualem Crinitus lib. 4. de Honeſta diſciplina cap. 9. à Iulio Solino ſignificatam exiſtimat, dum ille ad æquilibriū eam factam fuiſſe ſcriptum reliquit. Cum ex his meridiana luce clarius conſtet, Romam fuiſſe à Romulo quadrata forma deſignatam, & conſtructam, & cognoſcamus prædictorum auctorum teſtimonijs Romulum Hetbruſco ritu condidiſſe Romam, dignum maxima eſt admiratione quod apud Varronem libro 4. de Lingua Latina legitur ſcilicet oppida Hetbruſcorum ritu in orbem deſcribi conſueuiſſe ante quàm conderentur, & ab orbe illo urbes dicta fuiſſe. Quare exiſtimauerim aut corruptum eſſe Varronis conte-*

xtum, aut eum eſſe (quod creditu difficile eſt) hallucinatum, & in cognoſcenda antiquitate cæcutire. Eius uerba qualia leguntur in uulgatis exēplaribus, et in manuſcriptis, quæ mihi legere contigit, apponam. Oppida, inquit, in Latio condebant Hethruſco ritu multa, ideſt, iunctis bobus, tauro & uacca interiore, aratro circumagebant ſulcum. Hoc faciebant religionis cauſa, die auſpicato, ut foſſa & muro eſſent munita. Terram unde excluſerant, foſſam uocabant, & introrſum factum murum. Quodq; poſtea fiebat orbis, & urbis principium. Quod erat poſt murum Pomœrium dictum, eiusq; auſpicia urbana finiuntur. Cippi Pomœrij ſtant, & circum aræ quædam, et circum Romam. Quare & oppida, quæ prius erant circunducta aratro, ab orbe & uruo, Vrbes. Et ideò coloniæ noſtræ omnes in literis antiquis ſcribuntur urbes, quòd item conditæ ut Roma. Et ideò coloniæ, & urbes conduntur, quòd intra Pomœrium ponuntur. Hæc Varro. His uerbis plures inſidere labes uideo, quas Michaël Bentinus, & alij, qui poſt eum Varronis corruptiſſimos libros à mendis repurgare nixi ſunt, haudquaquam animaduerterunt. Eas, uetuſtorum ac ſpectatæ fidei exemplarium ope deſtitutus, omnes me eluere non poſſe doleo, quod tamen cōiectura poſſum præſtabo.

ſtabo. Inquit Varro, Quodq́; poſtea fiebat orbis, & urbis principium.] Affert auctor eorum, quæ fiebant, nomina, quæ ſunt, Foſſa, Murus, Vrbs, Pomœrium. Hîc ſine dubio, urbis nomen cum ſuo etymo. Sic ergo eſt legendum, Quodq́; propterea fiebat orbis principium, eſt urbs. Orbis autem, de quo loquitur Varro, eſt foſſa illa in girum excauata, quæ Olympus dicebatur, & ante omnia fiebat, et à qua ſulci initium ducebatur, ideò hic orbis, appellatur ab eo principium. Pictor citato lib. 2. Itē, inquit, Herculis ara, ubi Olympus, et initium ſacri aratri. Ab hac foſſa ſulcū duci conſueuiſſe, teſtatur etiam Ouidius Faſtorum libro 4. qui ritum condendarum urbium optimè appingit, inquiens,

» *Apta dies legitur, qua mœnia ſignet aratro,*
» *Sacra Palis ſuberant, inde mouetur opus.*
» *Foſſa fit ad ſolidum, fruges iaciuntur in ima,*
» *Et de uicino terra petita ſolo.*
» *Foſſa repletur humo, plenæque imponitur ara,*
» *Et nouus accenſo funditur igne focus.*
» *Inde premēs ſtiuam deſignat mœnia ſulco,*
» *Alba iugum niueo cum boue uacca tulit.*

De eadem foſſa Plutarchus quoque in Romulo ſic ait ex interprete, Accerſitis ex Hethruria uiris, qui ſacris quibuſdam ritibus, & literis ſingula edocerent, atque exponerent quemadmodum in myſterijs, foſſam rotundam effodit in loco, cui nunc Comitio nomen eſt, primitiasque omnium, quibus lege quidem ut honeſtis, natura autem ut neceſſarijs utebantur, in eam depoſuerunt. Et ad poſtremum ex qua quiſq; profectus erat terra, particulam quandam ferens, eodem conijcientes, commiſcuerunt. Vocant autem foſſam ipſam eodem, quo Olympum nomine, Mundum. Deinde &c. De eadem foſſa Xenophon Græcus auctor in libro Aequiuocorum, A Barbaris uerò, inquit, omne ſpatium circulare ultimũ, lympus dictus eſt, & cum interiori area Olympus, à quo Aſtrolabium Olympus, & ſacrum pomœrium Olympus eſt. Hæc ille. Ioannes Annius Viterbienſis, foſſam illam rotũdam Hethruſos Mundum appellaſſe dicit, Græcos uerò Olympum, ſcilicet ueteri uocabulo Barbaro, Græcis uſitato. Verùm ego apud Varronem lib. 6. de Lingua Latina, inuenio, Olympum Græcam eſſe uocem, Cœlum, inquit, dicũt Græci Olympum: montem in Macedonia omnes, à quo potius puto dictas Muſas Olympiadas. Sic Varro. Cœlum autem ab Hethruſcis noſtris nõ Mundum

anti-

antiquitus dictum inuenio, ſed Phalandum, Pompeius lib. 6. Phalæ, inquit, dictæ ſunt ab altitudine, à Phalando, quod apud Hethruſcos ſignificat cœlum. Cum ergo Barbaros dicit Xenophon, Latinos in uniuerſum ſignificat, qui lymbi uoce & olympi in ea ſignificatione utebantur. Siquidem Varro in Dolio Satyra, ut ex eius uerſibus à Valerio Probo in Commen. in Virgilium relatis, eſt manifeſtum, Zodiacum lymbum appellat, qua de re Crinitus lib. 3. de Honeſta diſciplina cap. 11. Eademq; uoce uſus eſt Plinius. Apud eundem Varronem Coſſinius ſic ait, Capellarum dentes inimici ſationis, quas etiam Aſtrologi ita receperunt in cœlum, ut extra lymbum duodecim ſignorum excluſerint. Hæc ille. Barbaros autem Latinos appellat Xenophon Græcorum more, qui omnes nationes præter Græcas, Barbaras uocant, Ammonius in de Simil. et differẽtibus dictionibus, βάρβαρον μὲν γὰρ ἐςὶν ὄνομα τὸ οὐχ ἑλληνικόν. De qua uoce nos ex Strabonis auctoritate lib. 14. Geog. et aliorum, multa in Annot. noſtris in Proœm. Inſtit. Iuſtiniani. Sed redeo ad rem. Foſſam prænotatæ perſimilem Olympum quoq; dictam, facere & ſacrare etiam in templorum dedicatione conſueuerant, quod uerum eſſe demonſtrat Cato in Originum fragmẽtis, inquiẽs de Iano, A Vagicano pro-

greſſum in tractum Vmbriæ, fundaſſe regiam, & fani olympum, foſſamq; ſacraſſe, & Auguſtalem Thurrenam non longè à regiá dedicaſſe, &c. Iam igitur quis ſit orbis, cuius meminit Varro, & quomodo locus ſit reſtituendus, intelligis. Eundem intelligit orbem infrà cùm inquit, Ab orbe, aut uruo urbes.] Eſt enim Aut, non Et, legendum, eo quòd duas ponat Varro etymologias, quarum poſteriorem elêgit Pomponius Iuriſcõſultus, ut cernere eſt in. l. Pupillus. ff. de Verborum ſignificatione.

NVNC *ad Pomœrium ueniamus. Quod erat poſt murum, Pomœrium dictum, ut uides, teſtatur Varro. Iulius Pollux lib. 9. intra muros ſolùm Pomœrium locat, inquiens ex interprete, Ingreſſis uerò omne illud dicitur Pomœrium, intra muros, intra mœnia. Interius autem plateæ, &c. Plutarchus etiam in Romulo, quod intra lineam murum diffinientem relinquitur, Pomœrium eſſe dictum ait detractis per ſyncopam è medio literis, quaſi pone murum. Aggenus Vrbicus in Com. in Iulium Frontinum, in uniuerſum Pomœrium extra muros urbes habuiſſe dicit, aliquas uerò intra. Pomœrium autem, inquit, urbis eſt, quod ante muros ſpaciũ ſub certa menſura dimiſſum eſt. Sed et aliquibus urbibus et intra muros ſimili modo eſt ſtatutum, propter*

cuſtodiam fundamentorum, quod à priuatis operibus obtineri non oportebit. Hic locus eſt, qui à publico nullo iure poterit amoueri, &c. Liuius lib. 1. Dec. 1. & intra & extra urbes Pomœrium agnoſcit, deq; ipſo ita commemorat, Pomœrium, inquit, uerbi uim ſolam intuentes, poſt mœnium interpretantur eſſe. Eſt autem magis circa murum locus, quem in condendis urbibus, quondam Hethruſci, quà murum ducturi erant, certis circà terminis inaugurató conſecrabant, ut neque interiore parte ædificia mœnibus continuarentur, quæ nunc uulgò etiam coniunguntur; et extrinſecus puri aliquid ab humano cultu patêret ſoli. Hoc ſpacium, quod neque habitari, neque arari fas erat, non magis quòd poſt murum eſſet, quàm quòd murus poſt id, Pomœrium Romani appellarunt: et in urbis increméto, ſemper quantum mœnia proceſſura erant, tantùm termini hi conſecrati proferebantur. Hæc Liuius. Gellius autem lib. 13. cap. 14. ex libris Augurum Populi Ro. Pomœrium eſſe dicit, locum intra agrum effatum per totius urbis circuitum pone muros, regionibus certis determinatum, qui faciebat finem urbani auſpicij. Antiquum autem Pomœrium, quod à Romulo inſtitutum fuit, Palatini montis radices terminum babuiſſe. Cui adſtipulatur Tacitus in-

quiens,

quiens certis ſpatijs à Romulo interiectos fuiſſe lapides per ima montis Palatini, &c. ſcilicet ad ſignificandos Pomœrij terminos, quos Varrò cippos appellat; aras quaſdam etiam his terminis addens. Terminorum intra muros nulla fit mẽtio, ea, ut opinor de cauſa, quòd non ſit relictum intra muros Pomœrium. Quanquàm apud eundẽ Gellium lib. 15. cap. 27. ex uerbis Lælij Felicis infraſcriptis, contrarium ſuſpicari quis poſſit. Centuriata autem comitia, inquit Lælius, intra Pomœrium fieri nefas eſſe, quia exercitum extra urbem imperari oporteat, intra urbem imperari ius non ſit, etc. Quæ tamen nihil me mouent, cùm Pomœrium urbis appellatione, tametſi extra urbem ſit, comprehendatur. Equidem Libris Augurum, Varroni, & Tacito (ut de Vrbico Chriſtiano homine nec adeò antiquo auctore nihil loquar) magis quàm Liuio, Plutarcho, & Polluci crediderim; ideóque arbitror unum duntaxat apud priſcos fuiſſe Pomœrium, idq; poſt muros, ideſt extra muros, eamq; ob rem Plutar. qui de antiquo Pomœrio loquatur, errare, item Pollucem, qui exterius Pomœrium non agnoſcat: poſtea uerò & intra muros relinqui conſueuiſſe. Quod ſpectat ad Pomœrij etymologiam Varro quaſi poſt murum dictum ſignificare uidetur, inquiens, Quod erat poſt murum Pomœrium di

ctum

ctum, eiusque [terminis] auſpicia urbana finiuntur, &c. Cuius loci lacunam expleo uoce, terminis, ut pro uiribus opem auctori feram. Liuius quoſdam quaſi poſt mœnium (ſignificat autem, ut opinor, Varronem) interpretari teſtatur, quaſi poſt mœnia, id eſt poſt murum ſit Pomœrium, ipſe non magis quòd poſt murum eſſet, quàm quòd murus poſt id. Sed malè ut mihi uidetur: ſiquidem cùm primùm hæc uox exorta inditaq; loco eſt, unum duntaxat, idq; extra muros erat in uſu Pomœrium. Verùm nec Varronem primi nominis in etymologiarum indagine auctorem, Pomœrium, quaſi poſtmœnium, dictum ſenſiſſe reor, ſed magis quaſi poſtmœrium. muri enim antiqua uoce Latina, qua Lucretius uſus eſt, mœri dicebantur, ita nanque hîc inquit lib. 7.

» *Frigus ut à fluuijs, calor à Sole, æſtus ab undis*

» *Aequoris exeſor mœrorum litora propter.*

Vt etiam refellenda mihi uideatur & quæ à Pompeio affertur etymologia lib. 14. in his uerbis, Proſmurium, pontificale Pomœrium, ubi Pontifices auſpicabantur. Dictum autem Pomœrium, quaſi promurum, id eſt proximum muro. Hæc ille. Primus autem, qui Pomœria docuerit, Ianus fuit, ſi Fabio Pictori credimus, qui libro priore ſic habet, de Iano loquens

quens, Primus enim aras, & pomœria, & ſacra docuit, & ad pudorem & ſanctimoniam domorum, primus ualuas, & ſacras claues excogitauit, & inuênit, & ab eo dictæ ianuæ. hactenus Pictor. De pomœrij productione Tacitus lib. 12. *& Gellius lib.* 13. *cap.* 14. *Ex quibus à Ser. Tullio, à Sylla, Auguſto, & D. Claudio eam factam diſcimus. Sanè productionis à Claudio factæ, teſtis præterea extat etiamnum Romæ in peruetuſto lapide inſcriptio huiuſmodi,*

T. CLAVDIVS DRVSI F. CAISAR AVG. GERMANICVS PONT. MAX. TRIB. POT. VIIII. IMP. XVI. COS. IIII. CENSOR. PP. AVCTIS POPVLI ROMANI FINIBVS. POMOERIVM AMPLIAꟻIT TERMINAꟻITQ.

De Pomœrio illud quoque, antequàm finem facio, non eſt prætermittendum, Theodoſium Imperatorem, ut Zonaras memoriæ conſignauit, cura Cyri Præfecti Prætorio Orietis, Conſtantinopoleos protuliſſe pomœrium. Ad hæc ut teſtatur Pompeius lib. 16. *fuiſſe olim Hetbruſcorum libros Rituales dictos, in quibus perſcriptum eſſet, quo ritu conderentur urbes, aræ, ædesq; ſacrarentur, qua ſanctitate muri, quo iure portæ, quomodo tribus, curiæ,*

riæ, centuriæ diſtribuendæ eſſent, exercitus conſtituerentur, ordinarentur, cæteraq́; eiuſmodi ab bellum, & pacem pertinentia.

Quibus olim ueſtibus in luctu mulieres uterentur: Blondi Foroliuienſis, Vrbinatis uiri non indocti, & aliorum ſententia improbatur. CAP. XIIII.

QVAERIT *in problematibus Plutarchus quid cauſæ eſſet, ut mulieres in luctu albis ueſtibus induerentur; & huius inſtituti non unam affert cauſam. Quo, ut arbitror, loco permoti, Blondus Foroliuienſis, lib. 2. Romæ triumphantis, Vrbinas ille, qui libros de Inuentoribus rerũ conſcripſit, & alij non indocti uiri, nulla temporum diſtinctione adhibita, in luctu antiquas mulieres, albas ſemper ueſtes uſurpaſſe exiſtimant. Quibus Herodianus adſtipulari uidetur, qui in Romanorum Imperatorum apotheoſi, funere magnifico, matronas albis indutas adfuiſſe commemorat. Sed errant hi, ut non una auctoritate ueterum demonſtro. Varro de Vita patrum, ut apud Noniũ legitur, de mulierē, Amiculo, inquit, nigello, capillo dimiſſo ſequeretur luctum. Idē, Vt dum ſupra terram eſſent, ricinis lugerent, funere ipſo pullis pallis amictæ. Erat autem*

ricinum

ricinum, ut Nonius ait, quod ſua ætate marſurtium dicebatur, palliolum fœmineum breue. cuius formam appingit ipſe met Varro lib.4. de lingua Latina. Apuleius lib. 2. de Aſino aureo, Vmbroſum, inquit, demonſtrat cubiculum, matronam flebilem, fuſca ueſte contectam. Hæc ille. Eadem quoque apud Græcos conſuetudo fuiſſe uidetur, ſiquidem Iphigenia Euripidis, Clytemneſtræ matri iniungit, ne ſuam ob mortem comam laniet, idemq; ut ſuis renunciet ſororibus, ſcilicet ne quando nigris ueſtibus membra contegant. Vnde & Homerus Iliad. lib. 24. Thetim, futuram filij necem deflentem, uelo nigro tectam Iouem adire facit. Niger enim color mortalis eſt, ut inquit Hippocrates, in libro de Morbo ſacro, ſiue quiſquis ille fuit, qui librum eum conſcripſit, nam Galenus Hippocratis eſſe negat. Theocritus in Epitaphio Adonidis, Venerem cyanea ſtola indutam, ad lugendum Adonidis mortem inuitat, ſic enim ait,

» Αἰάζω τὸν Ἄδωνιν. ἀπώλετο καλὸς Ἄδωνις.
» ὤλετο καλὸς Ἄδωνις. ἐπαιάζουσιν ἔρωτες
« μηκέτι πορφυρέοις ἐνὶ φάρεσι κύπρι κάθευδε.
» ἔγρεο δειλαία κυανοστόλε, καὶ πλατάγησον
» στήθεα, καὶ λέγε πᾶσιν, ἀπώλετο καλὸς Ἄδωνις.

Ideſt.

Ideſt.

» *Defleo Adonem, perijt pulcher Adonis*
» *Perijt pulcher adonis, plorant inſuper Amores.*
» *Non amplius purpureis in ueſtimentis ò Venus dormi.*
» *Excitare miſera cyanea ueſte induta, & plange*
» *Pectora, & dic omnibus, Perijt pulcher Adonis.*

Cianeus enim color & cæruleus puerorum adoleſcentiumq́; funeribus conueniebat. Quámobrem & Virgilius lib. 3. Aeneid. in funere, quod Polydoro inſtaurabatur, tenias cæruleas aris appoſuit,

» *——— ſtant manibus aræ*
» *Cæruleis mœſtæ uittis, atraq́; cupreſſo.*

Nigrarum ueſtium mos apud mulieres Romanas mox obſoleuit, ut Plutarchi teſtimonio intelligitur. Demũ moribus deprauatis & uiros albas ueſtes in luctu uſurpaſſe, ſuſpicari poſſumus ex his Iulij Pauli uerbis lib. 1. Sententiarum, ſub titulo de Sepulchris, & lugendis. Qui luget, inquit, abſtinere debet à conuiuijs, ornamentis, et alba ueſte. Hæc ille. Floruit uerò Iulius Paulus lógo annorũ ſpacio poſt Plutarchum: nam ex Lampridio conſtat, eum Papiniani, L. Septimij Seueri affinis, ac amici,

præ-

diſcipulum fuiſſe: Plutarchum uerò Traiani præceptorem extitiſſe. Traianus autem anno à CHRISTO *nato* 100. *Septimius uerò Seuerus* 196. *regnare cœpere.*

Quæ fuerit antiquorum de aquarum ortu ſententia. Ariſtotelem contradicendi ſtudio immodico, Platonis dicta quædam luxare, atque in abſurda ſenſa detorquere. CAP. XV.

CONSTANS *priſcorum ſententia habet, aquarum omniũ è penitiſſimis terræ partibus originem eſſe, quas Abyſſum Sacræ literæ, Socrates uerò Tartarum, appellant. Adeas Moſem Geneſeos cap.*8. *Iſaiam* 44. *Auctorem Iob.*38. *Dauidem Hymno* 33. *&* 77. *Ezechielem* 31. *Eſdram lib.* 4. *cap.* 4. *Abyſſum hác uaſto hiatu compræhenſam aquarum ſalſarum cumulatis æquoribus, dicit Clemens Romanus lib.*8. *Conſtitutionum Apo.cap.*16. *Eandem ſignificauit Dauid Hymno* 17. *cum inquit, Et apparuerunt fontes aquarum, & reuelata ſunt fundament orbis terrarum. ut non immeritò idem infrà Hymno* 23. *et* 136. *terram fundatam ſuper aquis dixerit, quanquàm & alijs ſenſibus peruia ſunt utrobique Prophetæ uerba. Ex loco autem profundiſſimo*

mo ortum aquis ſacras literas tribuere, manifeſtius demonſtrat Eſdras, qui eas diligenter ſcrutatur. ſic enim ait cap. ciato, Et dixit ad me, Si eſſem interrogans te dicens, Quantæ habitationes ſunt in corde maris, aut quantæ uenæ ſunt in principio Abyſſi, aut quantæ uenæ ſunt ſuper Firmamentum, aut qui ſint exitus paradiſi? diceres mihi fortaſſis, In Abyſſum non deſcendi, neque in infernum adhuc, neq; in cœlum unquam aſcendi. Strabus Theologus eruditiſſimus, exponens uerba illa, Fiat firmamentum in medio aquarum. ſcriptum reliquit, partem aquarum, quæ firmamento ſubiecta ſit, in matricem aquarum eſſe redactam, ideſt in cauata antroſaq; terræ loca, ubi eſt aquarum matrix, à qua ultro citróque commeent aquæ. Licèt Baſilius in Hexam. Homilia 4. iuxta Solomonis, Eccleſiaſtis cap. 1. ſermonem, contendat, fontem omnis humoris circa terram eſſe mare, à quo profluant, et in quod relabantur aquæ, quæ & Lucretij lib. 6. ſententia fuit. Sic enim ait Solomon, Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat: ad locum unde exeunt flumina, reuertuntur ut iterum fluant. Hæc enim uerba ita accipienda uidentur ut reliquis ſacræ Scripturæ locis non aduerſentur, ſcilicet, ut ille ſenſerit, Abyſſum, unde aquæ ortum habeant, mari, ut Clemens

capite prænotato demonſtrat, eſſe ſubiectam. Sacræ Scripturæ auctorum ſententiam ſecutus Socrates (Ethnicis enim hos fuiſſe antiquiores, cum alij, tum Ioſephus contra Apionem, & Lactantius Firmianus lib. 4. Diuin. inſtit. cap. 5. demonſtrant) apud Platonem in Phædone teſtatur, Tartarum circa centrũ, aquarum fluuiorumque omnium eſſe principium. Cuius ſententiam tanquàm præceptoris ſui, elidit Ariſtoteles Meteorol. lib. 2. ſcribens in hanc ſententiá, Quòd uerò apud Phædonem de fluminibus; & de mari ſcriptum reperitur, nullo certè modo eſſe poteſt: ſiquidem affirmatur aquas omnes ſubterraneis foraminibus inter ſe concurrere, & coire. Tartarum uerò fontem, originemque aquarum eſſe omnium, quæ eadem uis eſt aquarũ medio circumfuſarum, à quo omnes, quæ fluunt, quæq; ſtabiles ſunt, emanent. Singulis autem riuis affluentem parere copiam, quòd primaria aqua, & origo ſemper agitetur. Nam ſtabili certaq; ſede non utitur, ſed perpetua circum terram uolubilitate fertur. Per motum etiam ultrò citroq; actum, riuis affluentem parere copiam, multisq; locis reſtagnare; cuiuſmodi apud nos mare eſt: omnesque aquas in orbem initium repetere unde emanare cœperint, multasq; etiam eſſe, quæ per eundem ferantur locum.

cum. Alias item haberi, quæ per aduerſum quaſi alueum dimanent, ut ſuperiore de loco influant, ſi ex inferiore affluxerint: & uſque ad medium delapſam hubertatem exæſtuare: atque poſthac aquis omnibus concedi ad editiora perlabi, &c. Hæc ex Platone Ariſtoteles. Poſtea hæc improbat pluribus rationibus; quarum prima & ſecunda calumniam olent. Inquit nanque, ſecundum rationem Platonicam uſu uenire, ut amnes non ad eundem ſemper locum fluant; & futurum, quia ad medium, hoc eſt centrum, labuntur, à quo mox effluunt, ut quocunque tenderit fluctuans Tartarus, eò & illi per cuniculos meatusq; impellantur, & nihil magis ſubtus quàm deſuper elabantur, unde quiddam ex eorum, quæ fieri non poſſunt, colligatur, ſcilicet quod adagio uſurpatur, Fontes in ſupremã fluminum partem profundi. Secundo loco oppugnat Ariſtoteles Socratis Platoniſq; ſententiã, inquiens, Quin etiam aqua, quæ tum oritur, tum iterum tollitur, unde prodierit? Illorum enim ratio hoc totum neceſſariò frangit, & debilitat: cùm præſertim cõtendant, eandem incolumen ſemper circumlabi, quòd quantum effluat, tantundem ad originem principemq́ue locum affluat. Quod attinet ad prius obiectum, reſpondeo Platonem non negare quæ ſub principium

obijcit Ariſtoteles, quandoquidem de fluuijs ait, Alij per contrariam partem elabuntur, quàm elapſi fuerint, alij uerò per partem eandem, &c. Sed licèt hoc dicat, Tartarumq; affirmet eleuari, ſurſumq; ac deorſum redundare, eaq; ad loca, ad quæ redundat, aquas elidere, unde per terræ cuniculos in lucem prodeant; tamen non ideò ſenſit Tartari motum ultra medium rectà progredi (probè enim nouit diuinus Philoſophus, terram eſſe ſphæricam, et quaq; uerſum aquis ſcatêre) ſed ſurſum, & deorſum dicit, ratione loci, in quo conſiſtebat. Intelligit autem Tartarum in orbem cieri ac ferri, quod ipſum & Ariſtoteles fatetur inquiens, Nam ſtabili certaq; ſede non utitur, ſed perpetua circum terram uolubilitate fertur, &c. Nam alioquì ſibi ipſi non conſtaret Plato, ſi Tartarum rectà ultra medium ferri diceret, cum ſic loquatur de fluuijs, Licet autem utrinq; ad medium uſque defluere; ultrà uerò nequaquam. ulterior enim prolapſus, utrinque aſcenſus foret, &c. Quid apertius dici potuit? Nun quidquam ἀδύνατον protulit Plato? Nun flumina ſurſum procurrere, aut Tartarum, medium pertranſire uult? Inquit igitur aquarum principium eſſe Tartarum, & aquas per terræ ſuperficiem aliquandiu prolapſas, per cuniculos ad locum unde ef

fluxe-

fluxerant relabi, ad mediumq́; deferri, à Tartaro uerò circunfluente rapi, cæteris admiſceri aquis, & mox circum actas per meatus ſuperis reſtitui. Quod ad poſterius obiectum pertinet, Non'ne & hæc altera, & longè maxima calumnia eſt? nam quando unquam dixit Plato æqualem aquæ adſeruari portionem, dum aquæ ad Tartarum remeant? Tantum uerò abeſt ut id ſenſerit, ut contrarium potius teſtatus uideatur. dum enim in Timæo de elementorum miſtione ageret, hæc protulit, Principiò id corpus, quod modò aquam nominauimus, quando in ſolidam concreſcit materiam, lapis & terra fieri uidetur: quando uerò liqueſcit, & diffluit, ſpiritus atq; aër. Item aër exuſtus, ignis efficitur: ignis extinctus, et corpulentior factus aërem creat. Rurſus craſſior factus aër, in nebulas, nubesq́; concreſcit. His etiam magis compreſſis, pluuiæ defluunt. Ex aqua rurſus terra, lapidesq́; gignuntur. Hactenus Plato. Qui ortum et miſtionem elementorum quo ad partes docet, quo pacto, aquarum, quæ per terram labuntur æqualem ſemper aſſeruari portionem cõſueuiſſe, dici poteſt? Aquas enim tam labentes quàm ſtagnantes euaporare, & modò imminui ſqualoribus, modò pluuijs augeri nouerat Plato, qui hæc ſenſu deprehendebat oculorum, et quæ ſub ob-

tutum non cadunt, multa, ingenij acumine peruadebat. De reliquis Ariſtotelis contra Platonem argumentis, hîc loqui non eſt conſilium, cùm hanc de Tartaro opinionem multæ circumueniant difficultates, & ſuſceptæ prouinciæ ratio longas non ferat diſſertationes. Aquarum penitus intra terram, conditam eſſe originem, Aegyptij quoque opinabantur, è quorum monumentis hæc Virgilij Georg. libro 4. expreſſa eſſe, Seruius cenſuit,

» *Iamq; domum mirans genitricis, & humida regna,*
» *Speluncisque lacus clauſos, lucosque ſonantes*
» *Ibat, & ingenti motu ſtupefactus aquarum,*
» *Omnia ſub magna labentia flumina terra*
» *Spectabat diuerſa locis, Phaſimque Lycumque.*

Seruius, Nili, inquit, pueri, de ſacris parentibus nati, à ſacerdotibus Nymphis dabantur, qui cum adoleuiſſent, redditi, narrabant, lucos eſſe ſub terris, & immenſam aquam omnia continentem, ex qua cuncta procreantur, &c. De eadem fluuiorum origine & in 6. Aeneid. Plutarchus in Paulo Aemylio ijs, quæ ab Ariſtotele de fluuiorum ortu traduntur,

tur, aduerſari uidetur, dum aquarum uenas, animalium uenis comparat, teſtimoniumque adfert fluminum, quæ altius actis metallorum gratia cuniculis, ſub terra reperiuntur, non paulatim collecta, ſed pleno gurgite fluentia. Seneca quoque non pœnitendus inter Latinos Philoſophus, lib. 6. Quæſtionum naturalium, omnium principium intra terras eſſe ex collectione aquarum maxima, exiſtimat.

Miſcellaneorum libri tertii

FINIS.

HIERONYMI
MAGII
MISCELLANEORVM, SEV VARIARVM LECTIONVM,

LIBER QVARTVS.

Iuris quæ ſit uera etymologia demonſtratur, & quæ ab Vlpiano allata eſt, abiicitur. CAP. I.

CVM *adhuc adoleſcens eloquentiæ candidatus, in ſcholis eſſem, præceptorem habebá Petrum Antonium Ghetium Laterinenſem, hominem mihi propter doctrinam minimè uulgarem, eximiamq; probitatem longè chariſſimum. Is cùm aliquando iuriſprudentiæ non pœnitendam operam nauaſſet, mihi alijsq; compluſculis commilitonibus, Iuſtiniani Inſtitutiones feſtis diebus interpretari cœperat,*

perat, iamq; eò progreſſus erat, ut de iuſtitia, & iure non moroſa, ut ſit à Iureconſultis noſtris perplexaq; diſſertatione, ſed leui, & ut hominem humanitatis addictum ſtudijs decuit, florida ageret. Iuris autem ueriloquium cum afferret, Vlpiani Iuriſconſulti ſentētiam, quæ legitur in.l.1. ff. de Iuſtitia & iure, calculo ſuo approbabat. Vlpiani autem uerba hæc ſunt, Iuri operam daturum, prius noſcere oportet unde nomen iuris deſcendat. Eſt autem ius à iuſtitia appellatum. nam, ut eleganter Celſus diffinit, ius eſt ars boni & æqui, cuius meritò quis nos ſacerdotes appellet. Iuſtitiam nanque colimus, boni & æqui notitiam profitemur. Hactenus Vlpianus. Ego quia addiſcentem credere oportet, et Vlpianum maximè ſuſpicerem, ac poſtea omnes iuris interpretes in Vlpiani diſcedere ſententiam uiderem, eam ſemper retinui etymologiam. Nunc autem rem permolens, facilè à ſententia Vlpiani recedo, & ius non à iuſtitia, quæ uox non ſimplicior ſit, ſed denominatiua, ſed à iubendo, dictum exiſtimo. Ius enim ſiue pro iure naturæ, à quo tanquàm fonte, iura alia promanarunt, accipiamus, ſiue pro iuriſprudentia, & arte, iubet ac præcipit. Vt meritò antiqui iura, quod Pompeius lib. 9. teſtatur, iuſſa appellauerint. Quanquàm & Galeotus Martius in libro

bro de Doctrina promiſcua cap. 28. audiendus uidetur, qui ius à iuuando dictum teſtatur: ſic enim loquitur, Ius, Iuriſconſulti, à iuſtitia dici autumant: quod mihi riſum mouet, nam quod Grammatici eſt, lex uſurpat. Ius enim, ſi tantùm iuſtitiæ opus indicaret, hæc deriuatio poſſet tolerari; ſed cùm ius tam ad pulmentaria, quàm ad leges referatur, unde Iuuenalis,

» *—— & eodem iure natantes*
» *Mergere ficedulas didicit nebulone parēte.*

et Cornelius Celſus iurulentam carnem nominet: neceſſe eſt hoc uocabulum ab alio, quàm à iuſtitia deriuari. Et licèt quædam ſint, de quibus ratio reddi non poteſt; tamen hoc habet deriuationis certam figuram; à iuuando enim dicitur. Nam ſicut corpus noſtrum iure iuuatur, & nutritur, ita & ciuitates, quæ ut corpus coaluerunt, legibus tanquàm iure quodam aluntur, & iuuantur: ita ut ius, corporis, cum de pulmentarijs, & ciuitatum legibus dicitur, nutrimentum, iuuamentumq́; eſſe noſcatur. Hactenus Martius. Non eſt ergo ius dictum à Iuſtitia, quin è diuerſo iuſtitia à iure potius, uel à iuſto (Chryſippus enim, ut Plutarchus in lib. de Virtute morum retulit, à iuſto iuſtitiam, ut à manſueto manſuetudinem, &c. eſſe dixit) eſt appellata. productio

enim

enim illa, titia, uocem eſſe ab alia, nempe à iure aut iuſto, inflexam ac deductam, arguit. Eadem ratione Cicero in Tuſculanis, de Natura Deorum, & in Lælio, amicitiam ab amando, ſeu amore, dictam cenſet: & in Catone maiore, occationem à uerbo, occo: & ſimiliter in lib. de Natura Deorum, uenuſtatem à Venere. Huic, nobisque adſtipulatur Grammaticorum princeps Priſcianus, qui lib. 4. ſub finem loquitur in hæc uerba, In STVS, *à nominibus, uel à uerbis naſcuntur, extremam partem conuertentibus in* STVS, *e, uel, u, antecedentibus, ut Honor Honeſtus, Mœror Mœſtus, Modus Modeſtus, Scelus Sceleſtus, Robur, Robuſtus, Ango Anguſtus, Augur Auguſtus. Præterea Venus Venuſtus, Ius Iuſtus, &c. Iuſtitia igitur à iure dicta eſt, ſicut amicitia ab amore aut amando, occatio ab occando, & relata cætera; & ut etiam à malo malitia, à nequam nequitia, à commento commentitium, à milite militia, & eiuſmodi complura. Vt maximè fallatur idem Vlpianus in l. 1. §. Miles ff. de Militari teſtamento, exiſtimans militem dictum eſſe à militia, ideſt duritia, cùm potius à numero millenario milites ſint dicti, ut Varro ſcriptum reliquit libro 4. de Lingua Latina, & productio illa, tia, refragetur, qua denominatio & ab alia ſimpli-*

ciore

ciore deductio demonſtratur. Vt non temere poſthac & Vlpiano, & cæteris Iureconſultis in eiuſmodi etymologijs credendum ſit, cùm aliud agentes has attuliſſe uideantur, ac paſſim cæſpitent. Poſſem multa huc afferre, quæ de iuris & iuſtitiæ etymo literis prodiderunt Alciatus lib. 1. Parerg. cap. 29. & 30. Franciſcus Connanus Commentariorum iuris ciuilis lib. 1. cap. 2. & Antonius Vacca in Com. ad. l. 1. ff. de Iuſtitia, & iure. ſed cùm illa eiuſmodi ſint, quæ Vlpianum tueri, & nos de prædicta deijcere ſententia nequeant, eorum commemoratione ſtudio breuitatis, ſuperſedere uolui. Illud neutiquam fuerit ſilentio inuoluendum, cenſuiſſe Iſidorum libro 5. Etymologiarum (hunc non ſine errore ſequuntur Iuris Pontificij auctores Diſtinctione 1. cap. Ius.) dictum eſſe ius, quia iuſtum ſit, & iuſtitiam, quòd in ea ius ſtet, quo nihil poteſt eſſe inſulſius.

Bartholum

Bartholum iuris interpretum coryphæũ, in opuſculis tribus, quæ ſunt Tyberias, de Inſula, & de Alueo fluminis, falſa, & legibus rationiq; minimè conſentanea ſcripſiſſe. Flumina cur taurinis prædita uultibus, & cornuta fingerentur. Feſtus reprehenſus. CAP. II.

QVEMADMODVM *probi parentes neſcio quo cæco uitio malos aliquando, ac degeneres filios gignunt, ut de Cicerone, Chabria, multisq; alijs legimus; ita nonnunquam nobiliſſimi ſcriptores, leues quaſdam, ac indignas ſcriptiones, tanquàm ab aliud agentibus confectas, emittunt. Quod Bartholo, quem inter iuris interpretes maximè ſuſpicimus, uſu uenit, dum ipſi Tyberias, de Inſula, & Alueo fluminis libelli exciderunt. Niſi ſi (quod aliqui ſuſpicantur) hi non ex Bartholi, ſed alterius Iureconſulti officina prodierunt, Bartholoque, ut uendibiliores eſſent (quæ bibliopolarum quorundam impoſtura eſſe ſolet) adſcripti ſunt. Nos uulgatas editiones ſequuti, tanquàm Bartholi fœtus legimus, & modò improbamus.*

Diuiſionis alluuionum, inſularum in fluminibus enaſcentium, & alueorum, quos flumi-

na, ex altero latere prorumpentia & aliorſum diuertentia, ſiccos deſtituunt; Bartholus hanc exiſtimat ineundá eſſe rationem, ut ab agrorú, qui ripis adiacent, modo, hoc eſt menſura, et longitudine (ita dicam) frontali, binæ lineæ ſint hoc pacto inſtruendæ, ut ſuper ea, ſi recta exiſtat, ita decumbant, ut hinc inde angulos inuicem æquales & rectos, qui catheti nuncupantur, efforment; & in rem diuidendam rectà procurrant. Ac tunc quæ lineis hiſce terræ portio comprehenſa fuerit, domino fundi, à quo lineæ protrahebantur, debeat aſſignari. Si uerò non recta fundi ſit frons, ſed ſinuoſa, ac ſemicirculum introrſum tendentem efficiat, ouali, ut uocant, figura, alijs'ue modis huius ſemicirculi centrum eſt perquirendum. Quo ad inuento, quicquid lineis à ſemicirculo ductis, & in centro concurrentibus conumq; referentibus, intercipietur, fundi illius ſinuoſi domino accedet. Varias uerò pro uario riparum lineari termino, inſularumq;, alueorum, & alluuionum natura, figuras, ut certas regiones conſtituat, deliniat, quæ nihil faciunt ad rem. Sed priora ſunt proſequenda. Verùm ante omnia, quibus fundamétis ſuam Bartholus ſuperſtruxerit ſententiam, diſpiciamus. Et nulla alia eſſe conſtat quàm quæ ſubijciuntur. Inquit Iureconſultus in. l. Adeo. ff.

de

de Acquirendo rerum dominio. loquens de inſula alluuionum adaggeratione in medio flumine enata, Communis ſit eorum, qui ab utraque parte fluminis, prope ripam prædia poſſident, pro modo latitudinis cuiusque prædij, quæ latitudo prope ripam ſit, etc. Quod de Alueo à flumine derelicto etiam dicitur, ſcilicet ut inter ripæ uicinos, pro latitudinibus, quas agrorum frontes ſortitæ ſunt, ſit diuidendus. Eadem quoque leguntur Inſtitutionibus Iuſtiniani, ſub rubrica, de Rerum diuiſ. §. Inſula, & ſequenti. Præterea Iuriſconſultus. ff. ſub eodem titulo de Acquirendo rerum dominio. l. Inter eos. loquitur in hæc uerba, Inter eos, qui ſecundum unam ripam prædia habent, inſula in flumine nata, nō pro indiuiſo cōmunis ſit, ſed regionibus quoq; diuiſis. Quantùm enim ante cuiuſque eorum iuxta ripam eſt, tantum ueluti linea in directum per inſulam tranſducta, quiſque eorum in ea habebit certis regionibus. Hactenus Iuriſconſultus. Modò ſi quis relata uerba diligentius perpendat, atque introſpiciat, profectò Bartholi infirma eſſe fundamenta intelliget; immo ipſum abſque legis rationisq; adminiculis, quod neutiquam eſt faciendum, eſſe loquutum. Quandoquidem Iuriſprudentes, ut in confeſſo eſt, loquuntur de fluuiorum ripis minimè

mè ſinuoſis, & de prædijs non attritis, ſed integris frontibus ripas pertingentibus. Quanquàm ea eſt fluuiorum natura ut angues lapſu imitentur, obliquasque reddant ripas. Quamobrem egregiè, ut planè omnia, Ouidius lib. 1. Metamor. inquit,

» *Fluminaq; obliquis cinxit decliuia ripis.*

Vnde qui præeſſe fluminibus exiſtimati ſunt dij, cornuti fingebãtur, propter riparum alueorumq; curuitates, flexusq; ad cornuum taurorum boumque ſimilitudinem. Eamque ob rem Eridano Virgilius lib. 4. Georgicorum cornua, & taurinum uultum tribuit,

» *Et gemina auratus taurino cornua uultu*
» *Eridanus, quo non alius per pinguia culta*
» *In mare purpureum uiolentior influit undis.*

Ad quẽ locũ Probus inquit, Padus] Et ideò taurino uultu, quòd eius ſonus ut tauri mugitus, et ripæ flexuoſæ ſunt ut cornu. Sic ille. Vnde figmentum de Acheloi cornu ab Hercule auulſo. Et Horatius lib. 2. Carminum in Ode ad Auguſtum, Aufidum fluuium tauriformem uocat, inquiens,

» *Sic tauriformis uoluitur Aufidus,*
» *Qui regna Dauni præfluit Appuli*
» *Cum ſæuit.*

Vt maximè hallucinatus ſit Feſtus, qui lib. 18 ſcriptum

ſcriptum reliquit;taurorum ſpecie ſimulachra fluminum formari, quòd ſint flumina ut tauri atrocia. Aut ſi Iureconſultos dicimus intelligere ripas pro earum natura eſſe exeſas, parumq; ad rigorem accedere, non tamen cenſendum eſt eos exiſtimaſſe eadem forma prædiorum eſſe frontes: ſiquidem ripa à prædio ſeparatur, quod ex his Pauli uerbis.l.penultima.ff. de Fluminibus, cognoſcitur, Ripa, inquit, ea putatur eſſe, quæ pleniſſimum flumen continet. Secundum ripas fluminum, loca non omnia publica ſunt, cùm ripæ cedant, ex quo primùm à plano uergere incipiunt, uſq; ad aquam. Hæc Paulus. Vlpianus quoque eodem titulo.l.prima. §. Ripa, de ripa ſic inquit, Ripa autem eius ita rectè definitur, id, quod flumen continet, naturalem rigorem curſus ſui tenens, &c. Adde, quòd multis locis ſecus ripas fiebant aggeres ad coërcendum flumen, cùm imbribus immodicis intumuiſſet, & uiæ etiam relinquebantur in publicos & priuatos uſus, quibus à ripa diſcriminantur agri. Et ſi non me latet quibuſdam locis flumina præruptis compeſci ripis, quas non facilè illa, licèt imbribus hybernis adaucta, ſupergrediantur (de quibus ripis minimè locutus eſt Paulus) ut paſſim propè Tyberim uidemus. Quod fuit in cauſa ut Bartholus huiuſmodi riparum, non

etiam quarum meminit Paulus, habens rationem, laberetur. Quas tamen culturis adiacentium agrorum pertingi conſueuiſſe, non putauerim, cum in publicos priuatosque uſus iter agentium, piſcatorum, uicinorumque inculti aliquid, ut etiam hodie fit, relinqueretur ſoli. Quo fit ut quanuis ſinuoſas eſſe ripas intellexerint Iuriſprudentes, ac Nomothetæ, non tamen tales prædiorum eſſe frontes cenſuerint, aut ſi à conſimili forma non abeſſe putauerunt, tamen, rectis tenſis lineis in frontibus illis, ad rigorem eſſe reducendas ſenſerint. Nam alioquì lineæ ab his frontibus in inſulas locaq; diuidenda, in directum, ut Paulus uult, non tranſducerentur, ſed ſæpius in obliquum, ut à Bartholo non ſine errore paſſim fit. Si enim ripæ agrorumque frontes ſemicirculum, aut ſemicirculo figurá minorem, maiorem'ue imitentur (ut de anguloſis nihil dicamus) non tranſducuntur Bartholo lineæ, ſed ad ſinus centrum protrahuntur, eoque loci terminum accipiunt, ut ex decima octaua, & decima nona ab ipſo in Tyberiade delineatis figuris, & alijs eorum opuſculorum locis facilè cognoſcitur. Quæ res longè eſt abſurdiſſima, & rationi naturali, ipſique legi minimè conſentanea. Cui nanque deceſſio obfuit, acceſſio debet prodeſſe, & lineas directas ac parallelas in inſulam

lam diuidendam lex duci iubet: nam inquit Iuriſconſultus, Quantum enim ante cuiuſque eorum iuxta ripam eſt, tantum ueluti lineæ in directum per inſulam tranſducta, quiſq; eorum in ea habebit certis regionibus. Habetur autem ratio latitudinis, quæ in fronte iuxta ripam ſit, non quæ in agro, quia flumen quod abſtulerat, reddidiſſe uidetur, ac'ne, ſi pro modo latitudinis fortaſſe in agro maioris aut minoris, diuiſio fiat, uicinis maior, aut minor quàm par ſit, portio accedat. Adhæc, ſi ad Bartholi præſcriptum diuiſio fiat, illud uſu ueniet, ut eam aluei, alluuionis, aut inſulæ portionẽ, quæ è regione, & ante fundi mei frontem fuerit, quamq́ue mihi Iureconſultus in prænotata. l. Inter eos. adiudicat, non omnino conſequar. Quod enim extra conum linearum, à ſinu in rem diſpertiendam ductarum, reliquum erit (ſiquidem conum quendam efformant lineæ à ſinu, et circuli portione in centrum productæ) licèt ante fundum meum exiſtat, excluſum, uicinis hinc inde accedet: aut ſi uicinorum agrorum frontes, mei agri fronti perſimiles erunt, unde ex obliquis lineis coni alij fiant, nulli adſcribetur. Adde quòd is aliquando erit frontis flexus, ut ſi ſuper eo ad circinum deſignato lineæ, quæ in centrum concurrant, inſtruantur, nihil inſulæ quanuis uicinæ intercipiatur.

Præterea cùm ripæ frontésq; agrorum ripis adiacentium, nunquam ad circinum ſinuoſæ ſint, quid cauſæ eſt, ut magis ad circinum earum flexus, aut ad angulum alicubi, unde quæ demonſtrata ſunt abſurdà ſequantur, quàm ad rigorem rectamq; lineam, ut naturalis ratio, & lex iubent, redigere uelit? Huc accedat poſtremò, quòd ſi ea diuiſionis ratio & uia, quam Bartholus tam artificioſè, ut multis uidetur, edocuit, tanquàm ex legis mente ineunda eſſet, geometricaq; ſchemata, linearũq; ductus res tã uarios requireret, Iulius Frõtinus, maximus Geometra, quique ſub Diuo Nerua Imperatore, menſurarum rationem (ut ipſemet in præfatione operis ſui ad Celſum Peneſtum demonſtrat) ac opera exercebat, in libello de Iure, & controuerſijs limitum, quæ ad hanc rem pertinebant, non omnino omiſiſſet; præſertim cum de alluuione dicat fieri controuerſiam, & de Alueo fluminis ueteri, ac inſula fluuiali aliquid ſcripſerit. Quin Aggenus Vrbicus in Commentario in Iulij Frontini librum, cum agat pluribus de Alluuione, eorũ, quæ Bartholus comminiſcitur, ſaltem particulam (nam ad huiuſmodi res cuiuis etiam paululum geometriæ initiato facilis datur aditus) attigiſſet, aut ad haſce dirimendas controuerſias, Agrimenſoris diligẽtiam accerſendam

dam eſſe cẽſeret, quòd aliquando in rebus alijs Frontini ſententiam ſequutus, faciendum eſſe teſtatur. Hæc eadem planè, quæ anno à CHRISTO *nato* 1552, *literis conſignaueram editurus, in mentem etiam uenerunt eruditiſſimo, & multis nominibus clariſſimo uiro Ioanni Buteoni Delphinatico, qui libro De Fluuiaticis inſulis ſecundum ius ciuile diuidendis, à Bertello* 1554. *primùm Lugduni edito, in quo diligentiſſimè hac de re agit, anteuertit. Mea autem hæc Miſcellanea, in quibus hoc idem caput contineretur, legerunt Bononiæ anno* 1553. *quos aduoco teſtes omni exceptione maiores, præter Illuſtriſſimum Principem Iulium Vitellium, Sebaſtianus Regulus, qui adhuc in eius urbis Gymnaſio leniores literas docet, Albertus Floralius, Franciſcus Spatarius, & Petrus Baccius, Iuriſconſulti optimi, magnaque Arretinorum ornamenta: ut Pompeium Nutum, Ioannemque Nicolaum Iuſtum eruditiſſimos iuuenes mittam, quorum hortatu hæc ſcripſi, quique hos libros ſæpius ante quàm Bononiam proficiſcerer, uerſarunt.*

Quas res emendis uendendisq́; pecore, & iumentis ſtipularentur antiqui, & quas uerborum formulas uſurparēt. Varronis uerba quædam declarata.

CAP. III.

ANIMALIVM *quoque uenditor cauere debet, ea ſana præſtari. Et qui iumenta uendit, ſolet ita promittere,* ESSE, BIBERE VT OPORTET. *Sunt hæc Domitij Vlpiani uerba, quæ leguntur in. l. Ex empto. §. Redhibitionem. ff. De Actionibus empti. Quæ cùm olim obſeruaſſet Nicolaus Antonius Grauatius, doctiſſimus Iuriſconſultus, quo cum Venetijs aliquandiu coniunctiſſimè, atque amantiſſimè uixi, ex me percontabatur, an ego, qui non ſine rei familiaris detrimento ſcriptores multos excuſſiſſem, præter hanc loquendi formulam, qua uenditor dum emptori caueret, uteretur, in huiuſmodi contractibus alia uerba conſueuiſſe uſurpari animaduertiſſem. Quem ego monui, ut Varronem lib. 2. Rei ruſticæ cap. 2. conſuleret, apud quem de re quædam legerentur, quæ cùm à me in hypomnematis eſſent adnotata, memoriæ tunc minimè adeſſent. Varronis autem uerba, ad rem pertinentia ſunt infraſcripta, quæ in lectoris gratiam referre libuit, In emptionibus iure utimur*

mur eo, quod lex præſcripſit. In ea enim alij plura, alij pauciora excipiunt. Quidam enim precio facto, in ſingulas oues, ut agni chordi duo pro una oue adnumerentur, & ſi qui uetu ſtate dentes abſunt, item binæ pro ſingulis ut procedant. De reliquo antiqua ferè formula utuntur cùm emptor dixit, TANTI SVNT MII EMPTAE. *& ille reſpondet,* SVNT. *& prompſit nummos. Emptor ſtipulatur priſca formula ſic,* ILLAS'QVE OVES, QVA *de re agitur, ſanas rectè eſſe, uti pecus ouillum, quod rectè ſanum eſt: extra luſcam, ſurdam, minam, ideſt uentre glabro: neque de pecore morboſo: etiam habereq; rectè licere?* HAEC SIC RECTE` FIERI SPONDES? *Nec cùm id factum eſt, tamen grex dominum mutauit, niſi ſi eſt adnumeratum. Et eodem libro cap. 5. Eos cum emimus domitos ſic ſtipulamur,* ILLOSCE BOVES SANOS ESSE, NOXIS'Q. PRAESTARI? *Cum emimus indomitos ſic,* ILLOSCE IVVENCOS SANOS RECTE`, DE'Q. SANO PECORE ESSE, NOXIS'Q. PRAESTARI SPONDES'NE? *Paulò uerboſius hoc qui Manilij actiones ſequuntur. Lanij, qui ad cultrum boues emunt, & qui ad altaria, hoſtiæ ſanitatem non ſolent ſtipulari. Idem ab eodem Varrone cap. 6. 7. et 8. ſtatuitur in emptioni-*

ptionibus uenditionibus'que aſinorum, equorum, & hinnulorum. Verùm ne omnino illibata uerba hæc relinquamus, ſciant ſemidocti, quantum adtinet ad uerba illa, In emptionibus iure utimur eo, quod lex præſcripſit.] legem accipi non pro ciuili lege, ſed pro mancipio, aut mancipij lege, quæ dici in uenditionibus conſueuerat. Horatius lib. 2. Epiſtolarum in Epiſtola ad Iulium Florum,

» *Prudens emiſti uitioſum, dicta tibi eſt lex.*
» *Inſequeris tamen, & lite moraris iniqua.*

Cicero lib. 1. de Oratore, Cùm enim Marius Graditanus ædes Auratæ uendidiſſet, neq; ſeruire quandam earum ædium partem, in mancipij lege dixiſſet, defendebamus, quicquid fuiſſet incommodi in mancipio, id ſi uenditor ſciſſet, &c. Idem lib. 3. de Officijs, de earundem ædium uenditione, Hæ Sergio ſeruiebant, ſed hoc in mancipio Marius non dixerat, &c. Sequitur mox in contextu Varronis, Et ſi qui uetuſtate dentes abſunt, item binæ pro ſingulis ut procedant.] Adnotandum eſt uerbum Procedant, ualere, In utilitatem cedant. Idem nanq; quod prodeſſe, ſignificare uidetur. Cato in lib. De Re ruſtica cap. 148. Quot, inquit, dies per dominum mora fuerit, quominus uinum deguſtet, totidem dies emptori procedét, &c. P. Scipio in Oratione, quam Cenſor de

moribus

moribus ad populum habuit, ita apud Gellium Noct. Attic. lib. 5. cap. 19. inquit, In alia tribu patrem, in alia filium ſuffragium ferre. Filium adoptiuum tam procedere, quàm ſi ſe natum habeat. Atque ita interpretari uidetur idem Gellius ſic de eiuſdem Scipionis relatis uerbis loquens, Id etiam eum culpauiſſe, quòd filius adoptiuus, patri adoptatori, inter præmia patrum prodeſſet. Ad ea uerò uerba, Nec cùm id factum eſt, tamen grex dominum mutauit, niſi ſi eſt adnumeratum.] ſpectant quæ ex Caio Iuriſconſulto leguntur in. l. Quod ſæpe. §. Si pro numero. ff. De Cótrahenda empt. ſunt autem ſubiecta, Si, inquit, pro numero corporum precium fuerit ſtatutum, Sabinus, & Caſſius túc perfici emptionem exiſtimant, cùm adnumerata, adméſa, appenſa'ue ſint: quia uenditio quaſi ſub hac conditione uidetur fieri, ut in ſingulas metretas, aut in ſingulos modios, quos quas'ue admenſus eris, aut in ſingulas libras, quas appenderis, aut in ſingula corpora, quæ adnumeraueris. Ergo & ſi grex uenierit, ſiquidem uniuerſaliter uno precio, perfecta uidetur, poſtquàm de precio conuenerit. Si uerò in ſingula corpora certo precio, eadem erunt, quæ proximè tractauimus. Hæc Caius.

Locus in eiuſdem Varronis uerbis perplexus declaratur, atq; agitur de animalibus ſacrificio ineptis. Cur homines corpore uitiati, à ſacerdotio arceantur. CAP. IIII.

NON *parum mihi negocij faceſſunt uerba illa Varronis ſuprà relata, Lanij, qui ad cultrum boues emunt, & qui ad altaria, hoſtiæ ſanitatem non ſolent ſtipulari.] Satis enim conſtat, animalium, quæ ſana non ſint, carnes corporibus humanis morbos perniciemq; conciliare; & Dijs, mutilis & morboſis animalibus, fieri ſacra non conſueuiſſe. Vnde illud apud Ariſtophanem,*

» Ἀλλ' οὐδὲ θύσιμός ἐστιν, αὐτὴν κέρκον οὐκ
ἔχων.

Ideſt,

» *Sed neque ſacrificio conuenit, ipſam caudam non habens.*

Sanum enim, & perfectum eſſe debet quod Dijs offertur: Suidas, Κόλουρα. τὰ μὴ ἔχοντα κέρκον ἢ τὰ κολοβὴν ἔχοντα οὐρὰν. ἅπερ ἐν ταῖς ἱερουργίαις οὐ θύεται. καθόλου γὰρ εἰ ἦν τέλειον καὶ ὑγιὲς οὐκ ἐθύετο τοῖς θεοῖς. *Ideſt, Colura, Non habentia caudam, uel habentia mutilam caudam, quæ in ſacrificijs non mactantur. Vniuerſaliter. n. niſi eſſet perfectum & ſanum*

num, non ſacrificabatur Deis. Hæc ille. Quo pertinent illa Ariſtotelis apud Athenæum lib.15. Dipnos. Cap.5. Ariſtoteles (inquit ex interprete Athenæus) in Sympoſio narrat, quòd nihil mutilatum Deis offerre, ſed omnia perfecta ac integra donare conſueuimus. Plenum uerò, & perfectum eſſe uidetur corona. Hæc ille. Iulius Pollux lib.1. Cap.1. de adductis uictimis; oſtendit deligi oportere uictimas ſanas, et rectis membris, ac nõ mutilis prædita. Plinius quoque Natur. hiſt. lib.8. Cap.45. demonſtrat, in ſacrificijs non quoduis animal citra delectum offerri altaribus, fuiſſe in more poſitum. ſic nanque ait de bobus, Huic tantùm animali omnium, quibus procerior cauda, non ſtatim nato conſummatæ ut cæteris menſuræ. Creſcit uni donec ad ueſtigia ima perueniat. Quamobrem uictimarum probatio in uitulo, ut articulum ſuffraginis contingat. breuiore non litant. Hoc quoque notatum, uitulo ad aras humeris hominis allato non ferè litare, ſicut nec claudicante, etc. Plutarchus Problemate 72. uictimis non ſanis ſacrum fieri non conſueuiſſe, nec auibus ulceratis auſpicari ſolitum dicit. Hermippus uerba faciens ad Dionyſium Athenæi Dipn. lib.12. Cap. 29. ad rem quod attinet in hanc loquitur ſententiam, Nunc pauperes iam tibi

boues

boues mutilos ſacrificant, Leotrephide, ac Thumantide graciliores. Hæc ille, rem indignam, & ſacrificandi legi minimè conſentaneá demonſtrare uolens. Non ſolùm apud Ethnicos, ſed etiam apud Hebræos hoſtiarum delectus habebatur, & mutila, ægrota, maculisq́; deturpata offerre non licebat, ut Leuitici cap. 9. & 22. Deuteronomij 15. & 17. & Malachiæ 1. apertè cognoſcitur. Cum igitur animalia, quæ non erant ſana, item mutila, & indecora, ſacrificijs eſſent inepta, & morboſa perniciem comedentibus afferant, quid cauſæ eſt ut qui hoſtias ad altaria, & qui ad cultrum boues emebant, ſanitatẽ non ſtipularentur? Quãtũ ſpectat ad hoſtias, ſtipulationem huiuſmodi adhiberi non conſueuiſſe arbritror, quia maximus haberi conſueuiſſet delectus hoſtiarum, atq; hæ prius diligentiſſimè probari ſolerent, quod paululum indicat Plinius uerbis ſuprà relatis dum inquit, Quamobrem uictimarum probatio in uitulo ut articulum ſuffraginis contingat, breuiore non litant. Hoc quoq; notatum, uitulo ad aras humeris hominis allato, non ferè litare. ſicut nec claudicante, etc. Vnde hoſtiæ eximiæ dictæ. Macrobius Saturn. lib. 3. Cap. 5. Eximij quoq;, inquit, in ſacrificijs uocabulum, non Poëticum ἐπίθετον, ſed ſacerdotale nomen eſt. Veratius

enim

enim in Pontificalibus quæſtionibus docet, eximias dictas hoſtias, quæ ad ſacrificium deſtinatæ eximantur è grege; uel quòd eximia ſpecie, quaſi efferédæ numinibus eligantur. Hinc ait,

» Quatuor eximios præſtāti corpore tauros.

Vbi quòd eximuntur, Eximios. quòd eligun tur, Præſtanti corpore monſtrauit. Hactenus Macrobius. Eſtq; exiſtimandum libris ſacerdotalibus, iureq; pontificio cautum fuiſſe, quales hoſtias eligere oporteret, & quas reijcere. Liuius nāq; lib. 5. Decad. 3. librorū, in quibus apud Romanos ſacrificandi ars conſcripta eſſet, facit mentionem. Eſt etiam à Cœlio Rhodigino relatum Lectionum antiquarum lib. 7. Cap. 1. Græci moris fuiſſe, tauros quidem explorare farina appoſita, capras uerò ciceribus. nam ſi guſtare abnuiſſent, ea re haud ualere ſatis concipiebant. Capras autem etiam frigida aqua.

Quod pertinet ad lanios, qui ad cultrum boues citra ſanitatis ſtipulationem emebant, quantum conjectura aſſequor, id factum dixerim, quia ſtatim emptum animal eſſent occiſuri, aut quia nullus bobus pecorique morbus in eſſe poteſt, ex quo carnes eſu pernicioſæ aut peſtilentes ſint, qui oculis, aut manibus non deprehendatur, quandoquidem laniorum

ſoler-

ſolertiam tantam eſſe quotidie uidemus, ut etiá morbos inteſtinos, et penitioribus pecoris partibus inſidentes pluribus argumentis ex lóga obſeruatione cognoſcant. Quanquàm hac de re amplius quærendum eſſe uidetur.

*Verùm nedũ hoſtias Dijs offerẽdas, ſed etiá ſacerdotes ſanos, non mutilos, minimèq; defor mes eſſe, antiqui uoluerunt. Nam, ut miſſa faciam, quæ leguntur Leuitici Cap. 21. multisq; locis in iure noſtro Pontificio, Seneca lib. 4. Declam. lege fuiſſe cautum demonſtrat, ut ſacerdos corpore uitiato nec integro, à ſacris remoueretur; quòd tanquàm res mali ominis homo huiuſmodi eſſet deuitandus. Eſt etiam ab Aulo Gellio relatum lib. 1. Cap. 12. fas non fuiſſe capi uirginem Veſtalem, quæ lingua debili, ſenſu' ue aurium diminuta, alia' ue quauis corporis labe inſignita eſſet. Plutarchus Problemate 72. teſtatur, Augures ſi ulcus habuiſſent, augurandi cauſa ſedere prohibitos. Cuius rei cauſam ille ita explicat, An & hoc ſignum eſt non oportere qui * morſum aliquem, aut ulcus, aut perturbationem in animo haberent, res diuinas tractare, ſed tum Deorum mentem hominibus prodere, cùm et liquido, & integro animo eſſent? An illud rationem habet, ſi neque uictimam ſanandi ulceris cauſa quiſquam adhiberet, nec auibus ulceratis*

tis ad auſpicandum uteretur, ea multò magis in ſe ipſis ſeruanda exiſtimaſſe, ut ad ea, quæ à Dijs ſignificarentur, puri, & integri accederent? Vlcus enim diminutio quædam, & corporis pollutio uidetur. Hæc ille. Adſtipulantur Plutarcho nõ parùm ſacrarum literarum uetuſtate, & pietate in Deum inſignes interpretes. Hieronymus ſiquidem Ad Fabiolam De ueſte ſacerdotali, corporis uitia ad animum referri ait, ideoq́; talibus præditos corporibus, ad rem diuinam faciendam, eſſe ineptos. Gregorius, ut etiam legitur in Decr. cap. Hinc etenim. Diſt. 49. uitia, maculasq́; corporis, animi uitijs ſociari ſcriptum reliquit. At optimè Theodoritus Quæſt. 30. in Leuiticum, qui corpore uitiatos à ſacris arceri teſtatur, ut per affectiones non ſpontè ſuſceptas, ea, quæ à uoluntate proficiſci ſolent, prohiberentur, Verbi gratia, inquit, oculorum occæcatio, inopiam cognoſcendi ſignificat; auris amputatio, inobedientiam; naris autem ablatio, facultatis diſcernẽdi priuationem; manus abſciſſio, in agendo ſocordiam; hocq́; modo reliqua ſunt intelligenda. Idcircò uictimas omnibus membris integras offerre, per ea, quæ offeruntur, inſtruens offerentes, ut habeant animæ ſinceras operationes, &c. Idem Quæſt. 14. ad cap. 15. Deuteron. ait ideò præcipi ne

Deo offerantur primogenita ex armentis gregibusq; maculoſa, & uel claudicantia, uel cæca, aut aliqua corporis parte deformia infirmaque; ut admoneantur homines, debere nos ad omne opus bonum conſummatæ eſſe ſapientiæ.

Roma cur communis patria à Modeſtino ſit appellata, alio pacto quàm Alciatus fecerit declaratum. Romanum imperium, Orbem ex ea cauſa, quam Hegeſippus attulit, non eſſe dictum. CAP. V.

ROMAM *communem eſſe patriam, dixit Modeſtinus Iuriſconſultus. l.Rem. ff. Ad municipales. id ei nominis tribuit etiam Cicero Orat. I. contra Rullum, quanquàm fortaſſe, ut à Modeſtino factum ſuſpicari licet, non omnium nationum ratione, cùm uterque uoce Noſtra, utatur. Cur autem hoc nomen Romæ tributum ſit, admodum eruditè explicat Alciatus Diſpunctionum libro 2. cap. 21. nimirum quòd omnes, qui imperio Romano ſubditi eſſent, ciuitatis Romanæ ius haberent, iuxta illud Pauli ſub titulo De ſtatu hominum. ff. In Orbe Romano qui ſunt, ciues Romani ex conſtitutione diui Antonini effecti ſunt. Verùm etſi*

etſi germana hæc uidetur ſententia, nihilominus cum ante conſtitutionem Antonini ſic Roma ſit nuncupata, ea etiam de cauſa communis patria dicta uidetur, quòd totius quaſi habitatæ eſſet terræ compendium, in qua omnes planè habitarét nationes. Quod uerum eſſe, ex Athenæo cognoſcere licet, qui Dipnos. lib. 1. cap. 15. ſic loquitur, Comitio interprete, Non longè, inquit, aberraret fortaſſe à ſcopo, quiſquis totius habitatæ terræ compẽdium Romanorum ciuitatem appellauerit, in qua omnes ciuitates commorantes facilè intueri licet, & particulatim & quàmplurimas; ut Alexandrinorum auream, Antiochenorũ pulchram, Nicomediorum ornatiſſimam, omnium præterea ſplendidiſſimam quotquot Iupiter detegit Athenas. Deficeret, non unum dicam diẽ, ad connumerandas ciuitates, quæ in Orbe Romano continentur, ſed omnes uix per anni ſpatium ob multitudinem connumerarentur. Omnes nanque ibi nationes habitant, Cappadoces, Scythæ, Pontici, & alij complures. Hi ſunt enim totius habitatæ terræ compendium. Hæc ille. Quia ergo totius habitatæ terræ compendium Roma uideretur, quòd eam omnẽs ferè nationes incolebant, communis patria potuit etiam appellari. Imperium autem Romanum, cur Orbis diceretur, ſcriptum Hegeſippus reli

quit lib. 2. cap. 9. in hanc ſententiam loquens de Romanis, In ipſorum quoq; nomen elementa tranſierunt, in quos etiam tranſiuit orbis terrarum, qui Romano imperio clauditur, & definitur. Deniq; à pleriſq; Orbis Romanus appellatur. Nam ſi uerum quæramus, ut ſuprà diximus, terra ipſa infra Romanum imperium eſt. Hæc Hegeſippus. Imperium autem Romanum, Orbem appellat, præter Spartianum, Lampridium, Marcellinumque, & alios eius ætatis ſcriptores, Optatus Afer lib. 3. de Schiſmate Donatiſtarum, Non ergo, inquit, in illius montis Syon Eſaias aſpicit uallem, ſed in montem Syon, qui eſt Eccleſia: qui per omnem orbem Romanũ caput tulit ſub toto cœlo, etc. Sed orbem pro ditione, & imperio antiquioribus temporibus dictum inuenio. Ouidius in Metamor. ſub Minois perſona,

» *Certè ego non patiar Iouis incunabula Creten,*
» *Qui meus eſt orbis, tantum contingere monſtrum.*

Plinius quoq; lib. 12. Nat. hiſt. cap. 12. pro regione uocem hanc accipit, inquiens, In noſtro orbe, proximè laudatur Syriacum, &c. Quo fit ut ſuſpicer Hegeſippum Latinæ linguæ non admodum gnarum, nec ſatis in Latinis uerſatum auctoribus, unde imperium Romanum,

Orbis nuncuparetur, non ſatis eſſe aſſequutum. Nam etſi ditionis Romanæ amplitudo id nominis exigere uidetur, nihilominus cùm & Cretam inſulam præ Romano imperio exiguam, Minois orbem dici conſpiciamus, uox huiuſmodi ad imperium uidetur aliquo pacto pertinuiſſe, quòd ditio quatenus progrederetur, limitibus quaſi in orbẽ circumſcribi ſoleret. Sed intercedant eruditi; hæc nanq; non tam iudicandi gratia, quàm admonẽdi excitandiq; ingenij lectorũ, à nobis in medium adducũtur.

Auli Gellii locus expenditur, & Alciati, Ferrarii aliorumque Iureconſultorum error demonſtratur. CAP. VI.

AVLVS *Gellius lib. 5. Noct. Attic. cap. 19. dum de Adoptione atque arrogatione ageret, arrogationem ſua ætate per populum fieri conſueuiſſe teſtatur, & arrogationis, quæ per Principem fieret, non memini. Quæ res magna admiratione digna uidetur, ſiquidem antiqua lege Regia (hæc & lex Imperij appellatur in. l. Ex imperfecto. C. de Teſtam.) omne ius, omniſq; poteſtas Populi Romani, in Imperatorem migrauit, ut teſtatur Iuſtinianus. l. 1. §. Cum enim. C. de Veteri iure enucleando. & §. Sed & quod Principi. Inſt. de Iure nat. gent. & ciuili. ac legitur in*

l. 2. ff. de Orig. iuris. l. 1. de Conſtit. Principum. & l. unica de Offic. Præf. præt. Præterea quia Caius. l. 2. ff. de Adoptionibus. & idem Iuſtinianus in Inſtit. ſub eodem titulo. §. 1. arrogationem ſub Imperatoribus per Principis reſcriptum fieri conſueuiſſe demonſtrant. Quanquàm Caius in ſuis Inſtitutionibus (niſi hic alter ſit Caius ab illo diuerſus) ex quibus legem illam in Pandectas translatam eſſe aſſirmatur, arrogationis, quæ Principis auctoritate fieret, non facit mentionem, uideturq́; eius contextus locupletatus additamentis eorum, qui Pandectarum libros compoſuerunt, ut ab eis alijs in locis eſſe factum, fuit à me obſeruatum. Quin Imperatores Diocletianus, & Maximianus in. l. Impuberem. C. de Adoptionibus, arrogationem, quæ per populum fiebat, iuris eſſe antiqui apertè aſſirmant, his uerbis, Arrogatio etiam ex indulgentia principali facta, perinde ualet apud Prætorem, uel Præſidem intimata, ac ſi per populum iure antiquo facta eſſet. Vnde doctiſſimus uir Andreas Alciatus in Com. ad. l. Derogatur. ff. de Verb. Signif. quæ à Gellio de arrogatione afferuntur, iuris eſſe antiqui exiſtimat. ac poſtquàm Po. Rom. omne imperium in Auguſtum tranſtulit, reſcripto Principis opus fuiſſe dicit. Atque eadem fuit ſententia

Ioannis

Ioannis Ferrarij in Annot. in Inſtitutiones, ut alios etiam ex noſtris Iureconſultis omittam, qui in eandem iuerunt ſententiam, uel iam inde ab uſque Tiberij Imp. tempore ueterem illum morem rogationum exoleuiſſe affirmant. Sed hi lapſi uidentur; nam Gellij de Arrogatione, quæ ſua ætate in uſu eſſet, clariora ſunt uerba, quàm ut dubitationi locus relinquatur. Accedit eò quòd curiatæ legis, quæ in comitijs fieret, in arrogationibus uſum etiã ſub Imperatoribus perduraſſe cognoſcitur ex Dione libro 39. & 45. & Domitius Vlpianus, ac Appianus Alexandrinus, quos Adriani Imperatoris ætate floruiſſe conſtat, per populum Ro. fieri arrogationem ſcriptum reliquerunt, alter lib. 3. Bel. ciu. alter uerò in ſuis Inſtit. Quibus adſtipulatur Galba Imp. apud Tacitum lib. 17. his uerbis ad Piſonem, Si te, inquit; priuatus lege curiata apud Pontifices, ut moris eſt adoptarem. Quare facilè aſſentior eruditiſſimo uiro Franciſco Hotomano, qui in Annot. in Inſtit. conſuetudinem arrogandi per populum, Diocl. & Max. Impp. aut alterius paulò ſuperioris Cæſaris ætate obſoleuiſſe exiſtimat. Gellius aũt horum imperij annum primum (fuit hic ab urbe condita 1038.) quo conſtitutio illa edita eſt, non multùm præceſſit. anno ſiquidem milleſimo ab urbe cõdita, caput

primum libri ultimi Noct. Att. ut ipſemet teſtatur, ſcribebat. Patet igitur quo pacto Gellij locus ſit accipiendus; et comitiorum ius ſaltem quantum pertinebat ad arrogationes celebrandas, etiã poſt initum à Tiberio imperiũ, et ſub poſterioribus Imperatoribus, licèt noſtri reclament, non penitus eſſe abolitum. Et ſi uerisimile eſt illis tẽporibus comitia pendêre conſueuiſſe ab Imperatoris poteſtate, et arbitrio.

De fructibus arboris in cõfinio uel prope confinium natæ. Caii uerba in Pandectis, & Iuſtiniani in Inſtitutionibus emendata. Doctisſimorum quorundam uirorum ſententiæ reiectæ, legibus aliquot declaratis. Agrorum terminos olim fuiſſe uarios. CAP. VII.

IOANNES. *Andreas Angelerius, ciuis affinisq; meus, multa probitate atque eruditione Iurecõſultus, ancipiti morbo implicitus, redierat ex agro Senenſi, in quo apud Ioannem Iacobum Medicẽ, ſummum Imperatorem, ius dicebat, totiusq; exercitus militares ſuborientes controuerſias magna cum laude dirimebat. Hunc, cùm morbus inducias quaſdam iam concedere cœpiſſet, egoq; à domeſticis curis, & à reſpondendi cauendiq; militia ſolicitudinis ac ſtomachi plena; interdum uacuus eſſem;*

officij

officij ergô, ac hominis comitate incredibili, et doctiſſimorum ſermonum ſuauitate pellectus, inuiſere ſolebam. Cùm autẽ uires adhuc illi imbecilliores eſſent, ijs de rebus colloquebamur, quæ mentem exhilarare, mirumq́; immodum oblectare ſolerent. Verùm morbo ſenſim remittente, eoq́; iam ualentiore reddito, nec à diſſertationibus, leuioribus illis quidem, ſed quæ fructu minimè carerent, abſtinebamus. Inter cæteras autem diſſertationes aliquando quæſtio incidit, De dominio fructibusq́; arboris in agrorum confinio uel propè confinium enatæ. In qua multis ultro citroq́; intortis argumentis, eò tandem deuẽnimus, ut receptam Iuris interpretum ſententiam, amplecteremur. Sed cùm eo ſim ingenio, ut dum aliquid ocij ſuppetit, controuerſias huiuſmodi, atq; etiam grauiores iam planè obliuione ſopitas, in animum reuocẽ, libuit modò ea de re, de qua quidam recentiores poſtea ſcripſerunt, diſſerere.

Caivs *Iuriſconſultus in. l. Adeo. ff. De acquirendo rerum dom. ſic habet. Si alienam plantam in meo ſolo poſuero, mea erit. Ex diuerſo, ſi meam plantam in alieno ſolo poſuero, illius erit; ſi modò utroque caſu radices egerit. Antequàm enim radices ageret, illius permanet cuius et fuit. His conueniens eſt, quòd ſi uicini arbor ita terram preſſerit, ut in meum fun*

dum radices egerit, meam effici arborem. Rationem enim non permittere, ut alterius arbor intelligatur, quàm cuius in fundum radices egiſſet. Et ideò prope confinium arbor poſita, ſi etiam in uicini fundũ radices egerit, communis eſt. Hæc Caius: quæ in Iuſtiniani Inſtitutiones, ab ijs, qui eas compoſuerunt, in titulum De Rerũ diuiſione tranſlata ſunt. Additq́; Marcianus ſtatim his Caij uerbis nouiſſimis, Pro regione cuiuſque prædij. His adſtipulatur Paulus in.l. Arbor. ff. De Communi diuidundo, & in.l. Illud. ff. Pro ſocio. inquiens, arborem in confinio natam, quandiu cohæret fundo, ex regione cuiuſque finium, pro qua parte in fundo fuerit, utriuſq; uicini communem finitis partibus eſſe, ita ut in communi diuidundo iudicium non ueniat. Sed his maximè aduerſari uidetur Pomponius in.l. Si plures. ff. Arborum furtim cæſarum. eo loci, ubi in hæc uerba loquitur, Si arbor in uicini fundum radices porrexerit, recidere eas uicino non licebit, agere autem licebit, Non eſſe ei ius ſicuti tignum aut proiectum, immiſſum habere. Si radicibus uicini arbor aletur, tamen eius eſt, in cuius fundo origo eius fuerit. Hactenus Pomponius. Cuius uerbis permotus Iacobus Cuiacius nobilis noſtræ ætatis Iuriſconſultus, in Notis ſuis in Iuſtiniani Inſtitutiones, ad locum

cum prænotatum ſic inquit, Eſt igitur uel de radice controuerſia, uel de glande legenda. Controuerſia radicis ita iure noſtro definitur, ſi ex utraq; parte arbor in fine poſita radices egerit, communis eſt. Quæ non eſt poſita in fine, & ſi utrinque radices egerit, communis non eſt. l. Si plures. ff. Arborum furtim cæſarum. l. ultima. ff. Quod ui aut clam. &c. Sed miror perſpicacis ingenij interpreté hæc protuliſſe, cùm in uerbis, quæ ipſe interpretabatur, et in prænotata. l. Adeò. manifeſtè habeamus, arborem propè confinium poſitam, ſi in utrunque fundum radices egerit, communem eſſe. Idem nanq; eſt iudicium (quod & eruditiſſimus Ioannes Buteo in tractatu De diuiſione fructus arboris in confinio natæ monuit) ſi uel in confinio, uel prope confinium arbor exiſtat, dummodò utroque fundo radicibus cohæreat. Sanè ipſe Buteo, in diuiſione fructus arboris in confinio uel prope confinium natæ, rationem habendam eſſe dicit aëris fundo ſuperfuſi, non radicum, quòd hoc in iure habeatur pro regula, eius eſſe cœlum, cuius eſt ſolum, & radicum progreſſus ſubterraneus ſemper in occulto ſit, & ad regiones finiendas prorſus incertus: eamq; ob rem apud Paulum in prænotata. l. Illud. ff. Pro ſocio. ubi habet, Proque ea parte ſingulorum eſſe debeat, pro qua parte

te IN FVNDO FVERAT. *intelligit fundum, aërem fundo ſuperfuſum; unde neceſſariò deducit, partes fructuum in ſolo ſingulorum uicinorum de cœlo eſſe limitandas, perpendiculo demiſſo, ſecundum expanſiones ramorum extremas. Sed & hic labitur, iuriq; noſtro aduerſa præſcribit. Nam primùm quantum attinet ad aërem ſolo ſuperfuſum, quod ille dicit, legibusque ultima, & penultima. ff. Quod ui aut clam. probat, uerum eſt in ſolo, in quo ſit ædificium conſtructum, cui impendeat arbor; non autem in agris culturis deſtinatis. Sic enim inquit Vlpianus in. l. priore. ff. De arboribus cædendis, Differentia duorum capitum interdicti hæc eſt, Siquidem arbor ædibus impendeat, ſuccidi eam præcipitur: ſi uerò agro impendeat, tamen uſque ad quindecim pedes à terra coërceri. Hæc Vlpianus. Quanquàm Iulius Paulus Sententiarum lib. 5. Tit. 7. agris ædificia æquat his uerbis, Arbor, quæ in alienas ædes, uel uicini agrum imminet, niſi à domino ſublucari non poteſt, isq; conueniendus eſt ut eam ſublucet. Quòd ſi conuentus dominus id facere noluerit, à uicino luxuries ramorum compeſcatur, &c. Deinde quod ſpectat ad radicum ſubterraneos progreſſus cæcos & incertos; reſpondeo Iureconſultos ac nomothetas apertè rationem habuiſſe radicum,*

eamq;

eamq; incertitudinem nihil morari; modò conſtet arborem utrinque radices egiſſe, cuius rei ablaqueatione citra arboris interitum admoneri poſſumus. ſiquidem, terra non admodum effoſſa, craſſiores radices ſtatim produntur, & quibus ex locis arbor ſibi attrahat alimoniam, intelligitur. Maior autem radicum quàm aëris habenda fuit ratio: cum ab his arboris uita, & feracitas pendeat, nec modicò detrimento arbores, radicum ſuctu agros afficiant, eos nanque ita exhauſtos reddunt, ut frugibus, niſi ſtercorationis adiumenta acceſſerint, non ſint idonei. Quamobrem æquum eſt, incommodum damnumq; uicini, commodo ac utilitate ſarciri ac penſari. Et ſi ramorum arboris proiectus, umbra aliquid damni infert, quod tamen cùm parui ſit momenti, ſatis depulſum uidetur, ſi à terra ad quindecim uſque pedes arbor ſublucetur, altiusq; coërceatur, ut Vlpiani uerbis conſtat loco pridem citato, ex quo ſatis intelligitur, aërem fundo ſuperfuſum, quantum ad rem attinet, ad quindecim duntaxat pedum altitudinem domino fundi procedere. Accedat eo, quòd ſi huius ſententia uera ſit, fruſtrà Prætoris editum eſſet interdictum in l.1. ff. De glande legenda, quo arboris domino cōceditur, fructus, qui in uicini fundum deciderint (nimirum ex ramis in eum

proie-

proiectis) tertio quoque die legere atq; aufer re. Vnde etiam ſatis liquet, uerba illa Pauli, Proq́ue ea parte ſingulorum eſſe debeat, pro qua parte IN FVNDO FVERAT. *non eſſe, ut ipſe uoluit, accipienda. Quod uel inde co gnoſcere licet, quia illud, In fundo fuiſſe, nó ſolùm ad arborem, ſed etiam ad lapidem, qui per utrunq; fundum extendebatur, à Paulo refertur. Ac nemini obſcurum eſt, lapides intra terram oriri, ut ſenſit Marcellus in.l. Pro regione.ff. de Acq.rer.dom. (licèt quibuſdam locis & in terræ ſuperficie, et in aquis ipſis fiant,) & alicubi etiam creſcere, ut teſtatur Iureconſultus in.l. nouiſſima.ff. De fundo dotali. & in l. Diuortio.ff. Soluto matrim. ut Alberti cognomento Magni in libris de Mineral. Plinij lib. 36. cap. 15. & aliorum hîc teſtimonia conſultò omittam. Præterea nullus ueterum Iureconſultorum, quod equidem meminerim, huiuſcemodi uerbis, patulæ arboris ramorum, aut meniani, tigni'ue proiectum ſignificat: uerbisq́ue omnino uim afferre uidemur, ſi fundum, pro aëre fundo ſuperfuſo, accipiamus. Sanè Prætor, & Vlpianus.l. priore.ff. De arboribus cædendis, arborem uicini agro uel ædibus impendêre, non in agro, aut ædibus eſſe di cunt. Siſenna uerò de arbore, proijcere dixit, ut legitur apud Macrobium libro 4. Saturn.*

Vetus,

Vetus, inquit Siſenna, atque ingens erat arbor ilex, quæ circum proiectis ramis, maiorẽ partem loci ſummi tegebat. Vt enim inquit Iabolenus. l. Malum. ff. De uerb. ſign. proiectum eſt id, quod ita prouehitur, ut nuſquam conquieſcat, qualia meniana, & ſubgrundia eſſent.

Igitur ſatis conſtat, radicum, non autem ramorum habendam eſſe rationem. VERVM *ad antinomiam præmonſtratam redeo. Caius, Martianus, Paulus, Iuſtinianusq́; manifeſtè decernunt, arborem in confinio natam, uel propè confinium poſitam, ſi etiam in uicini fundum radices egerit, communem eſſe. Contrà Pomponius, ſi arbor in uicini fundum radices porrexerit, ait recidere eas uicino non licere, agere autem licere, Non eſſe ei ius ſicuti proiectum aut tignum habere. Hanc contextuum litem dirimere uolens eruditiſſimus Iureconſultus Franciſcus Hotomanus lib. I. Obſeruationum cap. 10. ait Pomponium id ſequutum, quod in alijs ſimilibus cauſis ſpectari ſolet, ſcilicet ut id, quod partis acceſſionisq́ue loco eſt, ex eo, quod principale eſt, cenſeatur, quemadmodum in purpura, cæterisq́; omnibus traditur in. l. Sed ſi meis. ff. De acquirendo rerum dom. l. Cùm aurum. §. Perueniamus. ff. De auro & arg. leg. l. Tigni. ff. De exhib. l. In rem actio. §. 2. & 4. ff. De rei uin-*

dic.

dic. Cum igitur non modò longè maxima pars arboris, ſed etiam potiſſima pars radicum, in meo fundo ſit, quanuis in uicini fundum reliqua pars prorepſerit radicum, arbor mea nihilominus manere debet, cum & ſi uicini fundo arbor partim alatur, ex potiore ſui parte, ut in cæteris fit, extimanda ſit. Vt hac ratione Caij Iuſtinianiq; argumentum neutiquam obſit, quo dicitur, rationem non permittere, ut alterius arbor eſſe intelligatur, quàm cuius in fundum radices egerit. Cuius uiri ſententia non uidetur reijcienda. In eo tamen lapſus uidetur, quòd putat radices non eſſe excindendas, ne arbori interitus afferatur, ſed ſi quid uicini interſit, negatoria eum actione uti debere, Ius mihi non eſſe immiſſum illud in ſuum fundum habere, ut ei ſuum damnum uel in pecunia, uel in aliqua fructuum parte reſarciam. Eſt enim ſanè quàm manifeſtum, ſi radices non multæ admodum, ut potè quarum ratio non habeatur, arbori, quæ magna radicum copia ſuffulta ſit, abſcindantur, interitum ipſi non afferri: nec uideri Pomponium demonſtrare, non eſſe radices abſcindendas, & ſi dicat, uicino eas recidere non licere. Siquidem uetat, illas propria auctoritate abſcindere, cum uelit ut agat, Non eſſe mihi ius in ſuo fundo radices habere, ſicuti proiectum, aut ipſum

ſum in eius ædificium immiſſum habere. Hanc autem actionẽ his uerbis dari ad rẽ, quam ita habere non conceditur, amouendã, demonſtrat idem Põponius in .l. poſteriore, De arboribus cædendis, dum inquit, Ex lege. 12. Tabularũ de adimenda ea rectè agere potes, Ius ei nõ eſſe ita arborẽ habere. Sic Põponius. Traditq́; Vlpianus in .l. pen. ff. Vti poſſidetis, interdictum, Vti poſſidetis, efficax eſſe ad uicinum compellendum ut proiecta (his autem Pomponius comparat radices illas) & tectoria tollat. Licet obſtare uideatur quod de aquæductu dicitur in .l. Quemadmodum. §. 1. ff. Ad legem Aquiliam. Significat ergo Pomponius propria auctoritate, &, ut dicitur, de facto, radices arboris meæ, quanuis fundo ſuo hærentes, uicino abſcindere non licere, quemadmodum nec ei permittitur arborem, quam in confinio plantauerim ſuccidere (nam eo caſu contra me actio datur, ut arbor iudicis præcepto cædenda ſit, ut in .l. Sed & loci. ff. Finium regundorum. præſcribitur) agere autem licere negatoria actione, Vt radices iudicis præcepto recidantur, ne quid detrimenti ſibi afferatur: arborum enim radicibus, agrorum fœcunditas exhauritur.

ILLVD *non leuem continet difficultatem, quod Caius, & Iuſtinianus inquiunt de*

uicini arbore, quæ in meum fundum radices egerit: eam nanque meam effici dicunt, mox uerò ſubdunt, arborem, quæ in uicini fundum radices egerit, communem eſſe. Arbor uicini, quæ ita terram meam preſſerit ut in meum fundum radices egerit, non mea ſed communis fore uidetur, ſiquidem & in uicini fundo, ex quo in meum radices produxit, radices eam habere, negari minimè poteſt. Cur ergo mea erit arbor, & non etiam prioris domini? An fortaſſe quòd potiores maioresq́; radices, quibus illa ſemper nixa eſt, inaruerint, maiorq́; radicum uis in meum fundum prorepſerit, unde ex potiore parte in meum ius ac dominium migrauerit? An hæc à confinio abeſt, cum ſtatim de alia, uerba illa ſubijciantur? Et ideò prope confinium arbor poſita, ſi etiam in uicini fundum radices egerit, communis eſt.] *Vtraque arbor in uicini fundum radices agit, at non utraque communis fit. Cur una de re tot uerbis agitur, et diuerſa ſtatuuntur? Equidem Caij, & Iuſtiniani contextum ex Caio deſumptum, deprauatum eſſe arbitror, non enim diuerſa ſunt hæc, quòd arbor ita terram preſſerit, ut in uicini fundum radices egerit, & quòd prope confinium arbor poſita, etiam in uicini fundum radices produxerit: Et hîc hos nugamenta huiuſmodi nobis obtruſiſſe, mi*

bi

bi non ſit uériſimile. De triplici nanque hominis facto, unico uerò naturæ loquuti ſunt. Scilicet Cùm alienam plantam alteri ſubreptam, in meo ſolo poſuero: Cùm meam in alienū tranſtulero: Cùm alienam arborem non radicitus auulſam, ſed adhuc terræ hærentem, quæ prope confinium ſit, ita in fundum meum inclinauero depreſſeroq́;, ut in eo coaluerit: Et demum, Cùm aliena arbor confinio adplantata, ſponte, & ſolius naturæ opera in meum fundum radices produxerit. Hunc autem germanum eſſe utriuſque ſenſum, deprauataq́ue utrobique eſſe uerba, Pandectæ Florentinæ, aliaq́; uetuſta exemplaria nos admonēt, in quibus ſic legitur, HIS CONVENIENS EST QVÒD SI VICINI ARBOREM ITA TERRA PRESSERIM, VT IN MEVM FVNDVM RADICES EGERIT, *&c. Hac recepta lectione, omnia rectè habere, nihilq́; abſurdi obtrudi, manifeſtè perſpicis. Verbum autem Premere, huiuſmodi rei congruere Virgilius demonſtrat, ſic inquiens in Georgicis,*

» *Quod ſupereſt, quæcunq; premes uirgulta per agros*
» *Sparge fimo pingui, &c.*

Homines enim dum hæc agunt, terra premere arbores dicuntur, non autem arbores terram.

Hæ nanq; cum coaleſcunt, terram'ue ſubeunt, radices in terram agere, uel terram comprehendere, ut in.l.3.ff. Arborum furtim cæſarum, dicuntur. Huc accedit Venuleius l. finali.ff. Quod ui aut clã. eandẽ ferè facti ſpeciẽ proponens his uerbis, Si uitem meam ex fundo meo in fundum tuum deprehenderis [depreſſeris caſtigatius legi arbitror] eaq; in fundo tuo coaluerit, utile eſt interdictum Quod ui aut clam. intra annum; ſed ſi annus præterierit, nullam remanere actionem. Radices, quæ in fundo meo ſint, tuas fieri, quia his acceſſiones ſint. Hæc ille. Arboris autem appellatione, uites etiam contineri, ſatis liquet ex .l. priore.ff. de Arboribus cædendis. &.l.3. ff. Arb. furtim cæſ. ſuprà relatis. Depreſſeris autem legendum eſſe exiſtimo, monẽtibus, Gloſſula his uerbis, Depreſſeris, ideſt propagaris. quam Ludouicus Ruſſardus in codice manuſcripto haberi dicit, & prænotata Florentina lectione in uerbis Caij, TERRA PRESSERIM. *Vt minus admittenda uideatur eiuſdẽ Ruſſardi, uiri alioquì perſpicacis, acerrimiq́ue iudicij, explicatio, in qua ita legitur, Et fortè deprehendere, ea formula hîc dictum eſt, qua defringere, et deplantare, ut ſenſus ſit, Si ſumpſeris uitem ex fundo meo in fundum tuum, ideſt in uſum fundi tui, ut ſcilicet in fundo tuo plan-*

plantares. Ac præpoſitionis IN, *hanc eſſe uim apud Latinos auctores, nemini ignotum eſt. Hactenus ille. Non enim Venuleius id ſignificare uoluit, ſed uitis propagationem ex meo in fundum ſuum à uicino clam factam. Cuius rei illud eſt argumentum, quòd uite in fundú, eius depreſſa, aut propagata, uel ſi magis placet, deprehenſa, hoc eſt deprehendendò inclinata, & ſuppreſſa, adhuc radices in fundo meo illam habere dicat; quæ tamen, cùm alias radices intra anni ſpacium in fundum, eius egerit, tanquàm acceſſiones ſint, mihi non proſint. Quanquàm nec uitis, nec ulla alia arbor, ita depreſſa, nouas radices tot, tantasq́ue tãbreui temporis curriculo producere poſſe uidetur, ut earum inſtar, ueteres, & quæ adhuc fundo meo hærent, tanquàm minores paucioresq́ue, pro acceſſionibus habendæ ſint. Iam igitur intelligis quæ ſit Caij, Iuſtiniani, ac ipſius Venuleij ſententia. Quamombrem etiam eſt reſtituendus locus ille in Inſtitutionibus de Rerum diuiſione. §. Si Titius. hoc pacto,* VT SI VICINI ARBOREM ITA TERRA TITIVS PRESSERIT, VT IN EIVS FVNDVM, *&c. His rectè ſatis conſtitutis, uidendum eſt, cur Paulus in citata. l. Arbor. ff. de Communi diuidundo, & in. l. Illud. ff. Pro ſocio. loquens de arbore, ſic dicat, Arbor, quæ*

Aa 2 in

in confinio nata eſt; cùm Caius in. l. Adeò. ff. De acquir. rerum dom. idem quod & ille decernens, arborem prope confinium nõ natam, ſed poſitam dicat. Et ego cẽſuerim id eſſe ideò factum, quòd in confinio arbores plantari non conſueuiſſent, & ſi à uicino plantatæ eſſent, ille eas amouere compellebatur, ut cernere eſt in. l. 2. et. l. Sed et loci. ff. Finium regundorum. Liberum enim oportebat eſſe ſpacium quinque pedum à lege Manilia præfinitum, quod inter uicinorum agros relinquebatur, cum per illud iter eſſet ad culturas, uel in eo circumageretur aratrum, qua de re ſic habet Aggenus Vrbicus in Com. in Iulium Frontinum, De fine, inquit, lex Manilia quinque aut ſex pedum latitudinem præſcribit, quoniã hanc latitudinem uel iter ad culturas accedens occupat, uel circumactus aratri, quod uſucapi non poteſt. Iter enim non quà ad culturas peruenitur, capitur uſu, ſed id, quod in uſu biennio fuit. Hæc ille. A quo ſpacio Romani Imperatores præſcriptionem ſummouerunt, ut patet apud Iulium Frontinum in libro de Iure limitum, & in. l. Quinque pedum. C. Finium regundorum: cui primi illuxerunt Petrus Crinitus lib. 25. de Honeſta diſciplina cap. 4. (hic tamen memoriæ lapſu, Iuſtinianum Imperatorem præſcriptionem quinque pedum in Digeſtis eliminaſſe dicit,

dicit, cum in C. potius eſſet dicendum) et Marinus Becichemus Scodrẽſis Epiſtolicarũ quæſtionum cap. 78. quas edidit à CHRISTI *Seruatoris ortu anno milleſimo quingenteſimo ſexto. E quibus Alciatus quæ primùm de Quinque pedum præſcriptione protulit in Annot. in tres poſteriores libros Codicis, ad. l. Quidam. de Decurionibus, hauſit, horum tamen nominibus ſuppreſſis. Sed redeo ad rem.*

Quanquàm autem relinqui multis in locis ſolebat huiuſmodi ſpacium quinque pedum, cuius præſcriptio à lege Solonis, quæ à Caio refertur in. l. Finali. ff. Finium regundorum, & à Plutarcho in Solone commemoratur, defluxit, inq; XII. *Tabulas migrauit: & de qua mentionem facit Cicero lib. 1. De legibus: nihilominus alicubi obſoleſcente conſuetudine, minimè uidentur fuiſſe relicti quinque pedes. cuius rei argumentum præbet illa uitis arboriſque uicini in agrum alterius deprehenſio, uel depreſſio, & traductio; ac radicum arboris prope confinium poſitæ productio maxima, ex qua arbor communis efficiatur. Quandoquidem ſi quinq; pedum ſpacium interceſſiſſet, non admodum fuiſſet cuiquam integrum, uicini arborem in fundum ſuum quadam quaſi propagationis ſpecie deducere, nec arbor quanuis termino adplantata, tot tantaſq; radices in alie-*

num agrum effundere potuiſſet, ut tanquàm ex æquo hinc inde radicum partitione facta, arbor efficeretur communis. Illud hîc non uidetur omittendum, fuiſſe inter uicinorum fundos arbores, quibus fines præmonſtrarentur, quas Iulius Paulus Sententiarum lib. 5. Titulo 24. terminales appellat. Has notari cõſueuiſſe teſtatur Vrbicus loco præallegato, cuius uerba quoniam ad rem noſtram maximè conducunt, in lectoris gratiam referre libuit, Finis enim, inquit, multis documentis ſeruabitur, terminis, & arboribus notatis, & foſſis, & uijs, & riuis, & uepribus, & ſæpe normalibus: &, ut comperi aliquibus locis, inter arua marginibus quibuſdam tanquàm puluinis, ſæpe etiam limitibus. Item petras notatas, quæ in finibus ſunt, pro terminis habebitis. Si arboribus notatis fines obſeruabuntur, uidendum quæ partes arborum notatæ ſint. Notæ enim in proprijs arboribus à foras ponuntur, ut arbores liberas in parte à nota derelinquant. Si communes ſunt arbores, mediæ notantur & ad utrunque pertinent. Hæc ille. Termini lapidei termino Deo dicabantur, & à uicinis, ſertis coronabantur. Ouid. Faſtorum lib. 2.

» Termine ſiue lapis, ſiue es defoſſus in agris
» Stipes, ab antiquis tu quoque nomen habes.

bes.

» *Te duo diuerſa domini de parte coronant,*
» *Binaq; ſerta tibi, binaq; dona ferunt.*

Tibullus uerò de eodem Termino,

» *Nam ueneror ſeu ſtipes habet deſertus in agris*
» *Seu uetus in triuio florida ſerta lapis.*

Limites agrorum anguſtos fuiſſe et Varro demonſtrat lib.4. De Lingua Latina his uerbis, Sæpe enim ad limitem, arboris radices, ſub uicini prodierunt ſegetem. Idem et limitarium uiarum uſum arguit eodem libro ſic inquiens, Hinc fines agrorum termini, quòd hæ partes propter limitare iter maximè teruntur. Itaq; hoc cùm his in Latio aliquot locis dicitur (ut apud Accium) non terminus, ſed termen — Etiam ambitus iter, quòd circumeundo teritur. nam ambitus, circuitus. Ab eo XII. *Tabularum interpretes, ambitum, parietis circuitum eſſe deſcribunt. Et multò inferius, Huic origini magis concinunt luci uicini, quòd ibi Lucus Fagutalis, & Larium, Querquetulanum ſacellum, & lucus Martis, & Iunonis Lucinæ: quorum anguſti fines, nō mirum, iamdiu.n. latè auaritia nunc eſt. Hactenus Varro.*

Controuerſiarum; quæ ſuper fructibus arborum affinium oriuntur, meminit quidem Iulius Frontinus, ſed nihil quod iudicem inſtrue-

re poſſit eſt ab eo allatum, ſic enim inquit, Eſt et controuerſiæ genus, quod ad ſolum non pertinet, ſed de arboribus, fructibusq́; earum, quæ in fine ſunt, ſiue intra, nec ullam ad radicem habent controuerſiam; quoties inclinatæ in alterutram partem fructum iactauerint, inter affines mouent diſputationem. Hæc ille. Quod attinet ad parietis circuitum, XII. *Tab. pedes duos præſcribunt. Feſtus autem lib.* I. *ſemipedem addit his uerbis, Ambitus, inquit, propriè dicitur, inter uicinorum ædificia locus duorum pedum, et ſemipedis, ad circumeundi facultatem relictus, &c.*

De parricidio, & pœnis, quibus antiqui parricidas afficiebant. Ouidii locus declaratur, & Conſtantini Imp. Lex illuſtratur. Modeſtini uerba quædam lectionem à nonnullis allatam nõ ferre. Quo uirgarum genere, & qua ratione parricidæ cæderentur.

CAP. VIII.

PARENTIBVS *ubi à Deo Opt. Max. diſceſſerimus, maximè nos debere, niſi quis humanitatem omnem exuat, nemo ignorat. Itaque non homines modò ſenſu quodam arcano, pietatis in parentes, ſed etiam nonnullæ,*

quæ ratione carent, animantes, admonentur. Siquidem grauiſſimi auctores poſteritati prodiderunt, ciconiam, ut infantiæ ſuæ uices rependat, uetulos parentes alere. unde et pro iuſtitiæ ſymbolo auis hæc meritò uſurpata eſt. Verùm & ſi naturà, et moribus erga parentes, omnes planè ſic afficimur, nonnullos tamen reperias, qui ita ſe humanis cupiditatibus dediderunt, uel in iram exarſerunt, ut parentes è medio ſuſtulerint. Nam ut Principes uiros prætercam, qui regnandi cauſa parentes confoderunt, uidit noſtra ætas Dynaſtas quoſdam, leuiſſimis de cauſis ſcelere hoc immani pollutos, è quibus ego de facie noui Claudium Vbaldinum è Montis Vicini Comitibus, manu promptum ac ſtrenuum hominem, qui mox à ſuis, diuino ita iubente uindice, eſt trucidatus. Ipſe quidem Socrates legiſlator ſapientiſſimus cum, ut Cicero in Orat. pro Roſcio, & alij teſtantur, interrogatus eſſet, cur nullum ſupplicium conſtituiſſet in eum, qui parentem necaſſet, reſpondit, Id ſe neminem facturum putaſſe. quod ipſum & Romulum aliquando reſpondiſſe, Plutarchus ſcriptum reliquit. Verùm illud dicit Cicero fuiſſe in cauſa, ut parentum interfectoribus nullam priuatim pœnam maiores olim ſtatuerint, quòd non ſana mente hominibus id accidere exiſtimarent:

Alcmeon

Alcmeon enim, & Oreſtes matricidæ in furorem uerſi traduntur. Platonis autem ætate cum iam in nonnullos, ut credere par eſt, ſcelus huiuſmodi graſſaretur, hac ſanctione homines, quos natura in officio minimè contineret, Dialogo XI. *de Legibus, à parricidio patrando deterrere ipſe nixus eſt. Et qui cædis (inquit de parricidio loquens) huiuſmodi condemnatus fuerit, tã à iudicum miniſtris, quàm à magiſtratibus occidatur, trahaturq; extra urbem in ſtatutum triuium nudus, ubi ſinguli magiſtratus pro uniuerſa ciuitate, in mortui caput lapidem mittant, atq; ita ciuitatem omnem purificent. Demum ultra regionis fines portatum, ſecundum leges inſepultum eijciát. Hæc ille Ficino interprete. Minos apud Ouidium Scyllam, quæ patrem Nyſum prodiderat, monſtrum appellat, inquiens,*

» *Certè ego non patiar Iouis incunabula Creten,*
» *Qui meus eſt Orbis, tantum contingere monſtrum.*

Idemq; precatur, ut illa terra, & mari ſubmoueatur,

» *Dij te ſubmoueant, ò noſtri infamia ſæcli,*
» *Orbe ſuo, tellusque tibi pontusque negetur.*

Quo

Quo loco ad parricidarum pœnam antiquæ legis Cornelia etiam antiquioris alludere uidetur, cuius meminerit Valerius Maximus lib. 1. cap. 1. his uerbis loquens de pœna, qua Tarquinius Rex quendam ob communicatum librum ſacrorum myſteriorum affecerat, Culeo, inquit, inſutum, in mare abijci iuſſit: idq́; ſupplicij genus non multò pòſt parricidis lege irrogatum eſt. Sic Valerius. Et ſi non me latet Iacobi Cuiacij plauſibiliorem eſſe ſententiam, qui legem pro more hîc accipit, & amouendam eſſe negationem, monentibus, ut ille ait, uetuſtis libris, exiſtimat. Cui præter Liuium, & alios, Cicero etiam adſtipulatur inquiens, ut ſuprà relatum fuit, maiores nullam priuatim pœná ſtatuiſſe in eos, qui parentes interfeciſſent. Vnde probabilius dicendum ſit, Ouidium ad Corneliam legem alluſiſſe, quæ Pompeia prior ſit. l. 2. §. Deinde Corn. ff. de Orig. iuris. & quam Imppp. Valent. Grat. & Valens in C. Theodoſiano lib. 9. ſub Titulo 15. antiquam fuiſſe dicunt: uel etiam ad ipſam Pompeiam. Primus autem, qui parricidium apud Romanos perpetrauit, culeoq́; inſutus in mare præcipitatus eſt, Publicius Malleolus fuit: de quo Liuius, Auctor ad Herennium, & Oroſius. Culeus autem, quo parricidæ claudebantur, bubulo corio fieri ſolebat, unde in-

quit

quit Satyricus ille,

» *Et deducendum corio bouis in mare, cum quo*

» *Clauditur aduerſis innoxia ſimia fatis.*

Præter autem ſimiam, ut ſatis notum eſt, cum parricida eodẽ culeo includebantur, uipera, gallus gallinaceus, & canis.ut.l.unica.C. Qui parentes uel lib. occid. & in C. Theod. lib.9.Tit.12.ac Inſtit. De publ. iud. §. Alia deinde. cuius rei ſymbolicam rationem afferunt Cælius Rhodig. in Antiq. lect. Stephanus Forcatulus in Necyomantia iuris, et poſt eos in Annot.in Inſtit. Franciſcus Balduinus elegantiſſimus ac doctiſſimus Iuriſconſultus. quibus nos in Annotationibus ad prænotatum Iuſtiniani locum non omnino aſſentimur. Conſtant.Imperator non unam uiperam ſed plures ſociari parricidis conſueuiſſe demonſtrat inquiens, Serpentum contubernijs miſceatur. quod ipſum & antiquus interpres C. Theodoſiani exiſtimat, dum ſic ſcribit, Cum ipſo etiam ſerpentes claudantur, &c. Cum alioquì unus duntaxat includi ſerpens ſoleret, iuxta illud eiuſdem Satyrici Poëtæ,

» *Cuius exitio non debuit una parari*

» *Simia, nec ſerpens unus nec culeus unus.*

Niſi fortè Conſtantinus ipſe, qui pœnam illam iam tum tempore Iulij Pauli in deſuetudi

nem

nem dilapſam (quod ipſe teſtatur lib. 5. Sent. Tit. 26.) reuocauit, plures addiderit pro una uipera ſerpentes, aut plurali uoce, pro ſingulari, ut aliquando fit à Latinis, uſus ſit. Quod feciſſe uidetur Quintilianus in declamationibus his uerbis loquens de parricidio, Culeo, inquit, & ſerpentibus expianda feritas. Franciſcus Balduinus, parricidas uaſe quodam, cui culeo nomen ſit, includi ſolitos dicit. Iuuenalis bubulo corio dicit. cui cócinit idem uetuſtus interpres his uerbis, Facto de coreis ſacco, qui culeus nominatur, in quo cùm miſſus fuerit, etc. Ad ſerpentes quod attinet Cicero ipſe in lib. de Orat. & in Orat. Pro Roſcio, ex qua in citata. l. unica ſunt quædam à Conſtantino Imp. expreſſa, omnia proſecutus, quæ ad parricidij pœnam ſpectabant, nihil omnino de prænotatis animalibus. Quare ſit mihi ueriſimile, nihil cum parricida intra culeum ab initio fuiſſe conditum. Et ſi non me latet Plutarchum ſcriptum reliquiſſe C. Villium poſt Tyberij Gracchi necem, tanquàm ſeditioſum ciuem, culeo cum anguibus fuiſſe inſutum.

Modeſtinus in l. penultima. ff. Ad legem Póp. de parric. ante quàm ſacco parricidæ inderétur, fuiſſe oſtendit in more poſitú, ut uirgis ſanguineis cæderentur. In qua lege M. Mátua Benauidius Clariſſimus Iureconſultus contendit

dit legendum eſſe non Sanguineis, ſed Sagmineis, atque ita quoſdam legere refert Balduinus in Annot. in Inſtitut. ad §. prænotatum, quorum minimè reprobat ſententiam. Mihi nunquàm fieri poteſt probabile, lectionem huiuſmodi genuinam eſſe, cùm ſagmina, quæ, ut ex Plinio cognoſcitur lib. 22. cap. 2. gramen ſignificant, tam ad uirgas conficiendas apta atque utilia ſint, quàm ad lanceas ſatureia: ac ſit abſurdum putare, herba, quæ in remedijs publicis, & ſacris legationibus uſurparetur, ἱερὰ βοτάνη dicta, ſceleratos, & impios homines fuiſſe cæſos. Quamobrem, uetere lectione retenta, arbitror Modeſtinum ſignificare nobis uoluiſſe uirgas ex ſanguineis fruticibus, quorum Plinius meminit lib. 16. cap. 37. non autem uirgas ex percuſſu ſanguine rorantes rubenteſque, ut Accurſius, alijq; accipiunt. Hoc autem ligni genere cæſos eſſe parricidas, tanquàm omnium in feliciſſimo, nocentiſſimo, ac maximè infami, conijcere licet, ex eodem Plinio lib. 14. cap. 10. in hæc uerba loquente, Nec uirga ſanguinea fœlicior habetur. cortex eius interior, cicatrices, quæ præſanauere, aperit. Sic Plinius. Cuius quidē noxæ, exprimēto admoniti paſtores, muliones, agaſoneſq;, etiam num per Italiam uirgas huiuſmodi & ſi ad cædendum aptiſſimas,

tiſſimas, nocuas tamen auerſantur; nec ijs iumenta aut pecora agunt.

Peſtilentiis, quæ urbes regionesq́; uaſtaſſe dicuntur, an & bruta abſumpta eſſe credendum ſit. Hippocratis locus, qui multis auctoribus aduerſari uidebatur, quo modo ſit accipiendus. CAP. IX.

MAGNAS *peſtilentiæ uaſtitates, quæ exercitus, ciuitates, atque adeò prouincias ipſas internecino genere morbi aliquando depopulantur, optimè deſcripſerunt Homerus, Lucretius, Virgilius, Ouidius, Sillius, Lucanus, Seneca, Thucydides, Boccacius, atque alij. Hi ferè bruta etiam cladi obnoxia, ut neminem latet, fecerunt. Nam ut ex his & uetuſtatis & elegantiæ nomine plauſibile teſtimonium proferam, ſic inquit Lucretius libro ultimo, peſtem, qua Athenienſes miſerè correpti ſunt, et de qua latè Thucyd. lib. 2. deſcribens,*

» *Multaq́; humi cum inhumata iacerent corpora ſupra*
» *Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum*
» *Aut procul aſſiliebat, ne acrem exciret odorem*

odorem

» *Aut ubi guſtarat languebat morte propinqua.*
» *Nec tamen omnino temerè illis ſedibus ulla*
» *Comparebat auis, nec fortia ſæcla ferarum*
» *Exibant ſyluis, languebant pleraque morbo,*
» *Et moriebantur, cùm primis fida canum uis*
» *Strata uijs animam ponebat in omnibus ægram:*
» *Extorquebat enim uitam uis morbida membris.*

Liuius quoque lib. 3. Dec. 1. peſtilentiarum, quæ homini pecoriq; fœdæ eſſent, mentionem facit. ſic & infrà lib. 5. & Dec. 5. lib. 1.

Sed quotquot affirmant exiſtimantq; peſte, quæ mortales inuadat, bruta etiam eſſe correpta, aut corripi poſſe, errare uidentur: ſiquidem non omnibus animantibus, ut Hippocrates ait, omnia æquè aut ſalubria aut lethalia ſunt. Tunc enim homines aduerſa ualetudine laborare ait, cùm aër hic, quem inſpiramus et expiramus, ea cõtraxerit inquinamenta, quæ humanam lædant naturam: hoc uerò, aut illud animantium genus, cùm inſenſum perniciosumq;

cioſumq́; ſuæ naturæ aërem hauſerit. Hippocratis uerba ex libro de Flatibus, ſi Latinè loquatur, ſunt infraſcripta, Communis ergo febris, propterea omnibus accidit, quòd eundem ſpiritum omnes attrahunt: fitq́; ut ſimili corpori, ſimiles ſpiritus ſimiliter permiſti, ſimiles gignant febres. Sed eſt fortaſſe qui dicat, Vt quid ergo non omnibus animantibus, ſed alicui eorũ generi incidunt hi morbi? Cui ego ſic reſponderim, Differt corpus à corpore, natura à natura, & nutrimentum à nutrimento. Non enim omni animantium generi eadem aut non conferunt, aut commoda ſunt; ſed ſunt alia alijs magis conuenientia. Quando igitur aër eiuſmodi inquinamentis plenus eſt, quibus humana natura offenditur, homines ægrotãt. Quando uerò alteri cuipiam animantium generi aër inconueniens eſt, tum morbus illud genus corripit. Hactenus Hippocrates. Adde quòd cùm, Hippocrate eodem libro, Galeno lib. 1. de Sanitate tuenda, & Cicerone lib. 2. de Natura Deorum atteſtantibus, præter ſpiritum uel aërem ipſum, cibo etiã & potu tum hominum tum reliquorũ ferè animalium uita ſuſtineatur, uictusq́; in uniuerſum non ſit omnibus idem, ſed diuerſus, atq; ex alimonijs corruptis pernicies corporibus concilietur, non uidetur fore ut eodem populari morbo uno eo-

demq́; tempore aliæ cum mortalibus animantes languéſcant. Vt errauerint cum Democrito antiqui, quibus perſuaſum erat, ex pecoris habitudine ualetudineq́;, regionis hominibus ſalubris uel inſalubris arcana cæcaq́; et cómoda & uitia poſſe deprehendi. quanquàm idem, ut opinor, Democritus peſtes hominibus ſolis exitiales eſſe alioquì demonſtrat libri à ſe editi inſcriptione, quæ legitur apud Gellium lib. 4. cap. 13. eſtq́; in hæc uerba, περὶ λοιμῶν ἢ λογικῶν κακῶν. hoc eſt, De peſtibus, aut rationalium malis. Præterea cùm noſtra et parentum memoria peſtes per Italiam non leues graſſatæ ſint, quarum nouiſſima, quæ Thuſciam Anglarenſesq́; noſtros inuaſit, & ego infans correptus ſum, Diuini tamen numinis benignitate ab interitu uindicatus, nullibi auditum eſt pecudes feras'ue eo morbo laboraſſe. Equidem in re nonnihil ancipiti dixerim, quod eſt ab Hippocrate ſcriptum, tunc uſu uenire cùm nó maxima aërem corruptio peruagatur. Verùm aëre planè uitiato, ac tetris lethalibusq́; expirationibus quaſi putreſcente, non homines modò, ſed & animantes, quæ ſpiritu minimè caruerint, abolitum iri. Iam enim non quæ his aut illis duntaxat temperamentis hærere ualeat, noxa proſerpet, ſed eiuſmodi exitium corpora illabetur, quod ægrè à cuiuſ-

uis

uis animantis natura poſſit repelli. Eam ob rem locis quibuſdam halitum mortiferum expirantibus, ſuperuolantes aues interire, bruta ſpeluncas ſpiritu exitiali refertas ſubeuntia, aërem peſtiferum cum hauſerint, interire animaduertimus. Qua re intelligimus eò poſſe corruptionis aërem aliquando deuenire, ut hominibus brutisq́; paſſim mortem inferat. Qui ergo admirandas quaſdam peſtes deſcripſerunt, præſertim Poëtæ, quos in rebus eiuſmodi non una ratione ſolemus tueri, non ideò ſunt reprehẽdendi, ſi et in bruta, præſertim in quadã præ cæteris morbo obnoxia, uim lethalem clade non leui dimanare affirmauerunt.

Conſuetudinem, qua ingredientes templa, luſtrali aqua reſpergimur, etiam apud Ethnicos fuiſſe. CAP. X.

AQVAE, *purgationis uim non modicã ineſſe, non ſolùm Latini, ſed et Græci olim cenſuerunt. Vnde illud apud Virgilium,*

» ——— donec me flumine uiuo
» Abluero.

Item illud,

» Spargens rore leui.

Qua de re Feſtus ſic inquit, Itaq; funus proſecuti, ignem ſupergrediebantur aqua aſperſi,

quod purgationis genus appellabant ſuffitionẽ. Verùm hæc ſatis cognita, & Sarracenis, Iudæis, Thurcisq; hodie qui toti abluuntur, uſu recepta. Illud certè obſeruatione dignum uidetur, Ethnicos illos licèt rectæ fidei luminis exortes, tanquàm eſſent Chriſtianis dogmatibus addicti, quod eſt piè ſanctéq; apud nos in more poſitum, ut templum ingreſſuri, uel ſtatim ingreſſi ſacra aqua purificationis ergô reſpergamur, ſeruaſſe. Et ſi illi non ſacram, ſed ſimplicem aquam, puram tamen uſurpaſſe uidentur. Huius rei teſtem habeo antiquum auctorem Ethnicum in libro de Morbo ſacro, qui Hippocrati uulgò adſcribitur, cum tamen Galenus ex Hippocratis familia eximendum dixerit. Cuius uerba Latinitate donata, quòd Chriſtianam pietatem planè præſeferant, referre, uiſum eſt operæprecium, Deus itáq;, inquit, eſt qui maxima, ac ſceleratiſſima peccata purgat, ac purificat, et liberatio noſtra exiſtit: ipſiq; terminos templorum ac delubrorum Dijs deſignamus, ut nullus, qui non purus ſit, eos tranſcendat: Et ingreſſi reſpergimur, non uelut qui inquinemur, ſed ſi quod etiam prius ſcelus habemus, purificemur. Hæc ille. Marinam aquam ad luſtrationes uſurpatam, obſeruaui apud Dionem Ro. hiſt. lib. 48. ubi ille de Virtutis ſtatua, & apud Euripid. in Tauris.

Animas noſtras corporibus egreſſas, deductoribus egêre. Quis eas deducat. Ethnicos Mercurio id muneris tribuere. CAP. XI.

SACRARVM *ſcripturarum interpres, pietatis atq; eruditionis nomine inclytus Ioannes Chryſoſtomus, quo meritò Græcia cenſetur, Concione 2. De Lazaro, ad Lucæ Apoſtoli Euang. cap. 16. ubi Lazari mendici animam ab Angelis in ſinũ Abrahæ conuectam, ex Sanctiſſimi Seruatoris noſtri ſermonibus refertur, animas noſtras cum à corpore ſolutæ ad alia loca migraraturæ ſunt, deductoribus egêre affirmat, quod ipſum & Homilia 29. in cap. 8. Matthæi Euang. literis prodidit. Priore loco in hanc ſententiam loquitur, Nam ſi ciuitatem ciuitate uertentes egemus deductoribus, multò magis anima à carne diuulſa, & ad ſummam trãſiens uitam, opus habebit uiæ ducibus. Quapropter frequenter nunc emicat, nunc in profundum demergitur, metuitq; & horret cum eſt à corpore diſceſſura. Nam cùm ſemper nos ſtimulat peccatorum conſcientia, tum uerò maximè illa hora cum hinc ſumus abducendi ad illa tribunalia metuendumq; iudicium, etc. Quamobrem rectè quidem in Miſſa pro defunctis Sanctus Michaël Archange-*

lus, qui Danieli cap. X. unus eſt de primis principibus, & Eccleſiæ etiam, ut olim Synagogæ princeps uocatur, piorum animas in æternum æuum perducere dicitur. hæc enim uerba à ſacerdote proferuntur, Domine IESV CHRISTE *Rex gloriæ, libera animas omnium fidelium defunctorum de manu inferni, & de profundo lacu. Libera eas de ore leonis, ne abſorbeat eas Tartarus, ne cadant in obſcurum: Sed ſignifer Sanctus Michaël repræſentet eas in lucem ſanctam, quam olim Abrahæ promiſiſti, & ſemini eius. Verùm Ethnici, qui non ueritatem, ſed ueritatis umbras aliquando ſunt aſſecuti, & inanium deorum religione obſtringebantur, id muneris Mercurio* χθονίῳ *(ſic enim à Tragico Poëta in Aiace, et in Electra appellatur) ideſt terreſtri tribuebát. (Cicero lib. 3. de Natura Deorum Mercurium, qui ſub terris habeatur, Valentis, et Phoronidis filium dixit) quem ideò* πομπαῖον *hoc eſt deductorem, uel emiſſorem dixere. Quare Aiax ſibi necem inferre dum pararet, inquit,*

» το σαῦτά σ' ὦ Ζεῦ προστρέπω. καλῶ δ' ἅμα
» πομπαῖον Ἑρμῆν χθόνιον εὖ με κοιμίσαι,
» ξὺν ἀσφαδάστῳ καὶ ταχεῖ πηδήματι,
» πλευρὰν διαῤῥήξαντα τῷδε φασγάνῳ.

Ideſt,

Hæc

» *Hæc te ò Iupiter deprecor. uoco autem ſimul*
» *Emiſſorem Mercurium terreſtrem, bene me ſoporare,*
» *Cum immobili, & celeri ſaltu*
» *Latus aperientem hoc gladio.*

Plutarchus Problemate 136. ut à terra mortuorum cadauera, ſic à Mercurio animas ſuſcipi, creditú eſſe teſtatur. Vnde apud Valerium Maximum quædam ~~illa~~ hauſtu ~~epoto~~ ueneni moritura, fuſis Mercurio libamétis, eiusq; inuocato nomine, orauit ut ſe placido itinere in meliorem ſedis infernæ partem deduceret. Horatius Carminum lib. 1. Ode 10. ad Mercurium,

» *Tu pias lætis animas reponis*
» *Sedibus, uirgaq; leuem coërces*
» *Aurea turbam, ſuperis deorum*
» *Gratus, & imis.*

Vmbrarum ductorem creditum fuiſſe Mercurium, perſpicere etiam licet apud Lucianum in Mort. dialogis, & in Mercurio. Seruius in explicatione eius uerſiculi lib. 6. Aeneid.

» *Lethæum ad fluuium deus euocat agmine magno.*

Sic ſcriptum reliquit, Non dicit quis: ſicut ſuprà,

» *Dij, quibus imperium eſt animarum.*

Sed alij uolunt Mercurium propter hoc,
» ——*animas ille euocat Orco*
» Pallētes, alias ſub triſtia Tartara mittit.
Et eſt ratio, nam νοῦς *dicitur, ideſt ſenſus, quo Philoſophiam, quæ hæc indicat, intelligimus, quia ipſe etiam inuēnit literas. Hæc ille. quæ mihi non admodum probantur. Equidem uanam hanc perſuaſionem inde apud antiquos ortum duxiſſe arbitror, quòd ille tā ſuperorum, quàm inferorum legatus et præco ſit creditus, ut apud Lucianum nō uno in loco apudq; alios eſt manifeſtum: Dijs uerò inferis obtemperare uideretur, dum animas ſiue umbras, quæ ipſis deberentur, ad eos perduceret. Aut fortaſſe quòd Mercurius tanquàm interpres quidam diceretur, quare nomen* ἑρμῆς. *unde illi linguas ob interpretationem attributas, & à diſcedentibus ex cœnis ſacrificatas eſſe, teſtatur Athenæus Dipn. lib. 1. cap. 9. interprete autem maximè uiderentur indigere, qui in ingnota loca illa et formidoloſa ituri eſſent. Qua tamen in re certi nihil ſtatuo.*

An hominum umbræ ſint, quæ circa ſepulchra nonnunquam uiſuntur. Ethnicorum Theologorumque noſtrorum hac de re ſententiæ relatæ. De uocatis Dæmoniacis, & à Lycanthropia correptis, qui in ſepulchris degunt, & ſepulchra noctu oberrant.

CAP. XII.

DAEMONES, *ſeu etiam defunctorum hominum umbras ſepulchra incolere, et circum loca, quibus humana oſſa continentur uagari, iá inde à priſcis Ethnicis orta opinio, uulgo insêdit. Multiq́; ſunt, qui & in agris, quibus defoſſa ſint hominum cadauera, præſertim punitorum, uiq́; interfectorum, & circa cœmeteria ſe non ſemel defunctorum umbras uidiſſe, ac ex ſimilitudine eorum, qui ſepulti ſint, agnouiſſe dicunt. Nec ſolùm humana ſub forma, ſed etiam brutorum. Pauſanias in Atticis, in Marathone, circa Miltiadis ſepulchrũ, uirorum pugnas equorumq́; hinnitus noctu auditos dicit. ſic enim inquit, Calderino interprete, Seorſum tumulus Miltiadis Cimonis F. qui demum mortuus eſt, cùm prius Paron non tenuiſſet, eoq́; nomine ueniſſet in iudicium. Ibi per ſingulas noctes equorum hinnitus uirorumq́; pugnas audire licet. Sed nemo de induſtria*

ſtria adhuc ſpectare uoluit, cui id fuerit utile. Si uerò quiſpiam nec de induſtria audiat; aut cum alioquì contigerit audire, diſſimulet, nihil huic dæmonum ira incommodi accidit. Hæc ille. Non abſimile eſt quod ab Ariſtotele in lib. de Mirabilibus auſcult. refertur, In Lypara Aeolica (inquit ex interprete) ſepulchrum aiunt eſſe, circa quod cùm alia prodigioſa eueniant, tum id, quòd ea loca ſecurè tutoq; nemini accedere liceat, uno ore perhibent. Sonitum enim tympanorum, cymbalorumque, & riſum cum ſtrepitu, plauſumque manuum audiri manifeſtò, &c. Plinius quoque Cæcilius lib. 7. Epiſtolarum, epiſtola ad Suram, domum quandam Athenis fuiſſe ſcribit, in qua ſenis cuiuſdam horrifica imago, catenis perſtrepens conſpiceretur, quæ maximum incolentibus terrorem, ex quo & mors ſequeretur, incuteret; uſque adeò ut infamis monſtroq; illi uacua relicta eſſet: inuentumq; poſtea ibi ſepultum hominẽ, cuius oſſa cum catenis ſupereſſent. Quia uerò non longa eſt hiſtoria, & lectu non iniucunda, Plinij ipſius uerba apponere libuit. Illud, inquit, non'ne & magis terribile, et non minus mirum eſt, quod exponam ut accepi. Erat Athenis ſpacioſa, & capax domus, ſed infamis, & peſtilens: per ſilentium noctis ſonus ferri, & ſi attenderes acrius, ſtrepitus uin

 culorum

culorum longius primò, deinde proximè reddebatur: mox apparebat ſenex, idôlon macie, et ſqualore confectus, promiſſa barba, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerebat, quatiebatq́;. Inde inhabitantibus triſtes diræq́; noctes per metum uigilabantur; morbus, & creſcente formidine mors ſequebatur. Nam interdiu quoq; quanquàm abſceſſerat imago, memoria imaginis oculis inhærebat, & longioris cauſa timoris, timor erat. Deſerta deinde, & damnata ſolitudine domus, totaq́; illi monſtro relicta, proſcribebatur tamen, ſeu quis emere, ſeu quis conducere ignarus tanti mali uellet. Venit Athenas Philoſophus Athenodorus, legit titulum, auditoq́; precio, quia ſuſpecta uilitas, percunctatus, omnia docetur, ac nihilominus immo tantò magis conducit. Vbi cœpit aduesperaſcere, iubet ſterni ſibi in prima domus parte: poſcit pugillares, ſtylum, lumen, ſuos omnes in interiora dimittit: ipſe ad ſcribendum animum, oculos, manum intendit, ne uacua mens audita ſimulachra, & inanes ſibi metus fingeret. Initiò quale ubique ſilentium noctis: deinde concuti ferrum, uincula moueri: ille non tollere oculos, non remittere ſtylum, ſed obfirmare animum, auribusq́; prætendere. Tum crebreſcere fragor, aduentare etiam, ac iam ut in limine,

mine, iam ut intra limen audiri: reſpicit, uidet, agnoſcitq; narratam ſibi effigiem. Stabat, innuebatq; digito ſimilis uocanti. Hic contrà, ut paululum expectaret, manu ſignificat, rurſusque ceris, & ſtylo incumbit. Illa ſcribentis capiti catenis inſonabat. Reſpicit rurſus idem, quod prius innuentem: nec moratus, tollit lumen & ſequitur. Ibat illa lento gradu quaſi grauis uinculis. poſtquàm deflexit in aream domus, repètè dilapſa deſerit comitem. Deſertus herbas, & folia concerpta ſignum loco ponit. Poſtero die adit magiſtratus, monet ut illum locum effodi iubeant. Inueniuntur oſſa inſerta catenis, & implicita, quæ corpus æuo terraq; putrefactum, nuda, & exeſa reliquerat uinculis. Collecta publicè ſepeliuntur: domus poſtea, ritè conditis manibus caruit. Et hæc quidem affirmantibus credo. Hactenus Plinius. Scriptum Plutarchus reliquit in Apophteg. Laconicis, Laconem quendam noctu cùm iuxta ſepulchrum tranſiret, dæmonem uiſum eſſe ſibi uidere. Suetonius in Caligula, literis prodidit, cùm Caligulæ cadauer clam in hortos Lamianos aſportatum, & tumultuario rogo ſemiambuſtum leui cæſpite obrutum eſſet, hortorum cuſtodes umbris fuiſſe inquietatos, donec poſtea per ſorores ab exilio reuerſas, erutum, crematum, ſepultumque ſit.

ſit. In ea quoque domo, in qua occubuit, nullam noctem ab incolentibus, ſine aliquo terrore tranſactam fuiſſe, donec ipſa domus incendio conſumpta ſit. Multa poſſem huc afferre huiuſmodi, quæ mea memoria contigerunt, ſuntq; etiam à me audita, & à uiris fidei neutiquam ſuſpectæ uiſa, ſed breuitatis gratia illis ſuperſedeo. Plato in Phædone auctor eſt, animas malorũ hominũ, et eorum, qui corpori obnoxij, corporearum rerũ curis ſemper impliciti fuerunt, contagione corporea infectas, ponderoſum quiddam, & graue terrenumq; contrahere, quod eas continuò comitetur, & degrauet: eamq; ob rem ad uiſibilem locum metu inuiſibilis atque occulti protrahi: & quemadmodum & tunc ferebatur, circa monumenta ſepulchraq; uerſari, & apparêre, et circa hæc loca oberrare compelli, ut pœnas dent uitæ improbè actæ. Itaq; tandiu circum uagari, quo ad cupiditate naturæ corporeæ comitante, rurſus induant corpus. Idem in Cratylo ait mortuorum animas [ut opinor, puriores] ſuauiſſimis Plutonis orationibus demulceri, quòd hic Deus ſit ſophiſta proculdubio diſertiſſimus, qui etiam ingentibus beneficijs eos, qui penès ipſum habitant, proſequatur, et uirtutis auiditate detineat, ideoq; illos ad nos reuerti nolle. Macrob. lib.1.in Somn. Scipionis

nis Cap.9. ad rem quod attinet hæc ex Platone deriuauit, Hinc anima, inquit, quam in ſe pronam corporis uſus effecit, atque in pecudem quodammodo reformauit ex homine, & abſolutionem corporis perhorreſcit, et cùm neceſſe eſt, non niſi cum gemitu fugit indignata ſub umbras. Sed nec poſt mortem facilè corpus relinquit, quia non facilè corporeæ excedunt peſtes: Sed aut ſuum oberrat cadauer, aut noui corporis ambit habitaculum, non humani tantummodò, ſed ferini quoque, electo genere moribus congruo, quos in homine libenter exercuit. mauultq; omnia perpeti, ut cœlum, quod uel ignorando, uel diſſimulando, uel potius prodendo deſeruit, euadat. Hæc Macrobius. Non ſolùm autem malorum, ſed bonorum etiam animas, ſeu potius umbras ſepulchra corporũ ſuorum incolere, credebãt antiqui: quamobrem Ouidius lib. 2. Faſtorum,

» *Vix equidem credo, buſtis exiſſe feruntur,*
» *Et tacitæ queſti tempore noctis aui;*
» *Perq; uias urbis, latosq; ululaſſe per agros*
» *Deformes animas, uulgus inane ferunt.*

Vnde umbras, ſeu manes tumulo condere, cuius rei ſuprà mentionem uidiſti in Plinij uerbis. Ouidius infrà lib. 5.

» *Romulus ut tumulo fraternas condidit umbras,*

» *Et*

» *Et malè ueloci iuſta ſoluta Remo.*

Virgilius quoque lib. 3. Aeneid. ubi de Polydoro,

» *Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte,*
» *Sanguinis & ſacri pateras, animamq; ſepulchro*
» *Condimus, & magna ſupremùm uoce ciemus.*

Impp. Theod. & Valent. in libro Legum nouellarùm Tit. 5. dicunt, animas amare ſedem corporum relictorum, & neſcio qua ſorte rationis occultæ, ſepulchri honore lætari. Lactátius Firmianus lib. 2. Diuin. inſtit. cap. 2. ſua quoque ætate uulgò creditum fuiſſe dicit, mortuorum animas circa tumulos, & corporum ſuorum reliquias errare. Verùm non animæ defunctorum fuerunt, aut ſunt, ſpectra, & phantaſmata, quæ circa ſepulchra aut cœmeteria ſe noctu conſpicienda præbebant, aut præbent, ſed Demones. Iamblichus in lib. De Aegyptiorum myſterijs, ſegmento. 3. cap. 32. ex Porphyrio refert, ſubdolum quoddam genus Dæmonum ſimulare animas defunctorum, Deos, & Genios, quos ipſe Iamblichus Cacodæmones, non bonos Dæmones eſſe contendit. Philoſtratus quoque lib. 3. De Vita Apollonij Tyanei commemorat, Dæmonem quendam, qui in pueri corpus illapſus eſſet, aſſeruiſſe

aſſeruiſſe idolum ſe eſſe hominis in bello interfecti. Chryſoſtomus Concione 2. De Lazaro, ad cap. 16. Lucæ, & Homil. 29. in cap. 8. Matthæi, interfectorum animas, Dæmones fieri, quoſdam ſua ætate exiſtimaſſe ait, quod tamen ipſe uerum eſſe negat. Dæmonem uerò rem hanc perſuadere ſtuduiſſe, ut Martyrum, qui uiolenta morte deceſſerunt, gloriam confoderet, obrueretq;, ac ut maleficos ad tenera multorum adoleſcentium corpora trucidanda impelleret, ea quidem ſpe ut in Dæmones illi euaderent, quibus tanquàm famulis, & adminiſtris mox uterentur. Idem interfectorum animas uel etiam eorum, qui ſalute donantur, hîc oberrare negat. Ego quoque Dæmoniacos non paucos uidi, in quibus immundi ſpiritus dum à ſacerdote adiurarentur, ſe interfectorum quorundam animas eſſe mentirentur, eorumq; ueras uoces, & arcanas quaſdam res proferrent, ac ſibi iuſta fieri orarent. Scriptum Hebræorum Theologi reliquerunt, defunctorum hominum cadauera, in Dæmonis Zazelis poteſtate relinqui, de quo dictum ſit in ſcriptura, Terram comedes omnibus diebus. & alibi, Puluis terræ panis eius. Meminiq; me olim in recentiorum quorūdam libris legere, eatenus cenſeri cadauera Dæmoni huic ſubeſſe, quatenus adhuc non fuerint

iuſtis

iuſtis exequijs expiata & ſanctificata: eamq; ob rem non ſine cauſa antiquos patres cadauerum expiationes excogitaſſe, ut quod ualde immundum eſſet, luſtrali aqua aſpergeretur, ſuffiretur thure, ſacris orationibus exorcizaretur, & funalibus dum ſuper terram eſſet illuſtraretur, ac demum ſacro in loco ſepeliretur. Sed harum rerum plauſibiliores ab orthodoxæ fidei auctoribus rationes afferuntur. Pauſanias ex Delphorum interpretibus acceptum refert, Dæmonem eſſe quendam infernum, quem Eurynomum dixerunt, qui mortuorum carnes abſumat exedatque, ita ut uix nuda ſuperſint oſſa. Sed hæc anilibus fabulis uix digna ſunt. Dæmones ad ſepulchra concurrere uideri, teſtatur Chryſoſtomus Homilia 35. ad Matthæi cap. 10. Theophilactus in explicat. in Matthæum, alijq; Theologi, affirmant ideò Dæmones circa ſepulchra uerſari conſueuiſſe, ut uana illa hominum perſuaſio aſtrueretur, qua mortuorum animas in Dæmones uerti creditum eſt. quamobrem & homines à Dæmonibus obſeſſos, quos Dæmoniacos uocamus, ſepulchra incolere coactos. Matthæi nanq; cap. 8. Marci 5. et Lucæ 8. huiuſmodi homines domicilia in monumẽtis habuiſſe legimus. Non ſolùm aũt qui à Dæmonibus aguntur, ſepulchris obuerſantur, ſed etiã qui Lycanthropia,

ſeu Cycáthropia laborát, ut minùs fabuloſum eſſe uideatur quod eſt à Plinio ſcriptum Naturalis hiſtoriæ lib. 8. cap. 22. ſcilicet homines aliquando in lupos uerti. De quo morbo Paulus Aegineta libro 3. cap. 16. in hanc ſententiam loquitur, Qui, inquit, Lycanthropia detinentur, noctu domo egreſſi, lupos in omnibus imitantur; & donec dies illuceſcat, circa defunctorum monumenta plerunque uagantur. Hæ comites ipſorum nõtæ ſunt, Facies pallida, oculi ad uidendum imbecilles, & ſicci, lingua aridiſſima, nulla in ore ſaliua, ſitis immodica, tibiæ quòd frequenter impingant, exulceratæ, adeò ut ſanari nequeant. Tales quidem ſunt nõtæ. Speciem uerò melancholiæ Lycanthropiam eſſe, exiſtimare conuenit, &c. Auicenna libro 3. Fen 1. Tract. 5. cap. 20. morbum uocat Cutubut, & à bile aduſta, & melancholia prouenire ſcribit; ac inter cætera hæc habet, Species, inquit, melancholiæ plurimùm eueniens in Februario, quæ facit ut homo diligat fugere ab hominibus uiuis, & cupiat appropinquare mortuis, & ſepultis, etc. Hoc ego morbo correptum uidi Anglare Antonium Donchium, qui ſæpe ab Auguſtinianis alijsq; Aedituis, in ſepulchris dormiens eſt inuentus, & qui mortuorum oſſibus domum ſuam planè compleuerat. Verùm ad

dæmones

dæmones redeo. Hos Peripatetici eſſe inficiantur (his adſtipulati ſunt Sadducæi, qui teſte Luca cap. 23. Act. Apoſt. ſpiritus atque Angelos eſſe negabant) non enim alias concedunt eſſe ſubſtantias ſeparatas (ut Philoſophorum noſtrorum uerbis cum Ciceroniani lectoris uenia utar) præter quàm Deum, Intelligentias, cœleſtes orbes mouentes, animamq; intellectiuam humanam, ut ſatis conſtat apud Ariſtotelem lib. 12. Metaphyſ. et 3. de Anima. Phantaſmata uerò, & uita functorum ſimulacra, quæ noctu conſpiciuntur, non uerè uideri, ſed ſenſuum potius eſſe illuſiones, quæ accidant, uel quòd ſpecies intrà reuertantur uſq; ad particulares ſenſus, qua ratione nonnunquam aliquid nigrum uel album, uel animal eſſe uidetur, quod uerè non eſt, ut patet apud Auerroëm 3. Collect. Gentilis Fulginas nobilis ſuæ ætatis Philoſophus ac Medicus, Quæſtione 55. commemorat, quendam amicum ſuum interdiu cum famulo è uilla reuertentem, ſemper conſpexiſſe militem nigrum præcedentem, nullumq́ue præceſſiſſe, ut famulus dixit. Mox uerò eum, qui phantaſma illud ſibi uidere uiſus eſt, in melancholicam incidiſſe uertiginem. Ariſtoteles autem lib. 3. Meteor. & alibi, poſteritati prodidit, neſcio quem debili præditum uiſu, eo quòd uiſus ob remiſſionem, ac debilita-

tem in aëre tanquàm conſtipato & ſolido corpore obluctante, ueluti in ſpeculo reflecteretur, ſemper uiſum eſſe ſibi uidere idólum aduerſum præcedere, nempe ſui ipſius imaginem. Epicurus, & ex Epicuro Lucretius atque alij, non omnia nos uerè pati affirmant, ſed ſenſus ſæpè decipi. Cuius Epicuri rationibus innixus olim Caſſius, ut Plutarchus in M. Bruto ſcriptum reliquit, in hanc ſententiam allocutus eſt Brutum, qui monſtroſam corporis feri imaginem noctu ad ſe ingreſſam conſpexerat, & uoce etiam ſe infenſam fore prænunciantem audiuerat. Noſter, inquit, ò Brute, hic ſermo eſt, quòd non omnia uerè patimur, neque uerè uidemus, ſed mutabile, ac deceptibile quiddam noſter ſenſus eſt. Prætea intellectus eſt perſpicax ad mouendum ſenſum, illumque è ſubiecto nullo mutare ad omnem formam. Imaginatio enim ceræ ſimilis eſt. Animæ uerò hominis, quæ fingens, & ficta pariter habeat, facillimum eſt per ſe ipſam idem uariare componereque. Hoc oſtendunt ſomniorum mutationes, quas breui momento phantaſia uertit in multiformes paſſiones, & imaginum ſpecies. Moueri ſemper, naturale hoc eſt. motus autem uel phantaſia eſt, uel quædam intelligentia. Tibi, ò Brute, corpus naturà triſte eleuat intellectum

atque

atque diuertit. Dæmones nullo pacto eſſe, credibile. neque Dæmones ſi ſunt, hominum habent formam, aut uocem, ſiue potẽtiam, quæ ad nos pertranſeat. Hæc ille. Verùm cùm admiratione digna multa in his uideãtur, qui uulgò Dæmoniaci, ſeu fanatici uocantur; Ariſtoteles in Probl. ea melancholico ſucco aſcribit. Andreas Cattanius Imolenſis in Tractatu de Cauſis mirabilium effectuum, cùm atra bilis ad tot tantaque mirabilia, quæ quotidie in laborantibus eo affectu animaduertimus, patranda ſatis non ſit, ea reijcit in uocatum Intellectum agentem abſtractorum infimum, in Intelligentias abſtractasque mentes cæleſtes, quæ homini iungantur, & ſuccum corporis, cæleſti (ut eius uerbis utar) diſpoſitioni, ac ſtellis quibuſdam reſpondentem. Nos uerò cùm ſacris literis doceamur, Dæmones eſſe, qui in hominum corpora illabantur, ſanctique Patres, & Orthodoxæ fidei Theologi, Dæmones ad antiquorum adſtruendos errores, hominesq; decipiendos, ac affligẽdos circa ſepulchra uerſari, corporibusq; humanis ſe inſinuare affirmẽt, Philoſophorũ Ethnicorumq; ablegatis nugis, rectæ fidei inhæremus, & quæ ſanctæ Eccleſiæ ſcitis prodita ſunt, ſequimur.

Muſicæ in humanos animos inque corpora ipſa uim eſſe maximam, ex his, quæ literis prodita ſunt, quæque indies uſuueniunt, demonſtratur.

CAP. XIII.

HVMANIS *animis muſicos cõcentus mirũ immodũ imperare, uſq; adeò ut quorſum nobis libuerit eos permoueant, ac quaſi habenis deflectant, ex his, quæ ab auctoribus literis ſunt conſignata, quæque uſuueniunt quotidie, ſatis intelligimus. Plutarchus lib. poſteriore de Fortuna, et uirtute Alexandri, muſicam ait uiros nos reddere, & eos, qui in ea ritè educati ſint, inſtinctu lymphatico, impetuque replere. Olimque Alexandrum ipſum, Antigenide tibicine Harmation nomon modulante, uſque adeò mente captum modulamenti incitatu exarſiſſe, ut concuſſis armis proripiens ſeſe, manus in aſtantes intenderet, teſtimonium Spartjatis præbens illud canere ſolitis, Vrget enim in ferrum ſcitè fidibus canere. Idem planè noſtra memoria Hippolyto Medici, Cardinali ampliſſimo uſu uenit in Pannonia in exercitu Legato. Cum enim aliquando claſſes procinctæ eſſent, ac tubicines tympaniſtæque bellicum canerent perſtreperentq;, eò alacritatis generoſique furoris proceſſit, ut*

ut bellicum neſcio quid inclamans, ſtricto gladio, equum ante principia, quaſi cum hoſte congreſſurus, ad curſum concitaſſe dicatur. Et tanta eſt huiuſmodi ſignorum uocalium uis, ut milites itineris tædium his fallant, laboremque ſolentur, & in prælio alacriores reddantur, magnaque ad pericula impellantur: Ac nullo mortis terrore, quaſi alienæ uitæ diſcrimine res agatur, per cædem & uulnera, ſocijs hinc inde procumbentibus moueantur. E diuerſo, muſicam animos quoq; ſedare compertum eſt. ſiquidem Regum lib. I. cap. 16. legimus Dauide cithara perſonante, Saulis à ſpiritu malo uexati emollitum eſſe furorem, adeò ut leuius haberet, ſpiritusq; ille ab eo recederet. Plutarchus in libro de Cohibenda iracundia, Lacedæmonios pugnaturis, concentu tibiarum, iram adimere conſueuiſſe, teſtatur. quod antea Thucydides ſcriptum reliquerat: qua de re & Gellius ex Thucydide libro 1. cap. XI. qui Cretenſes quoq; prælia ingredi ſolitos refert, præcinente ac præmoderante cithara greſſibus; Halyattemque Regem terræ Lydiæ, bellum Mileſiis inferentem concinentes habuiſſe fiſtulatores, & fidicines, fœminasq; etiam tibicinas in exercitu, atque in procinctu. Quibus de rebus etiam Athenæus Dipnos. libro 12. cap. 4. & libro 14. cap. XI. Idemq;

hoc eodem cap. XI. *complures ex Barbaris legationes de pace cum tibijs,ac citharis ad hoſtium animos emolliendos obire ac gerere commemorat,quod & Getæ,teſtimonio Theopompi Hiſtoriarum libro* 46. *factitarint. Aitque muſicam, animi mœrorē amoliri ac depellere, & facilitatem, liberalemque hilaritatem operari . quare Homerum in principio Iliadis Deos induxiſſe muſica utentes poſt de Achille contentionem, cùm contentiones ſeditionesque placari oporteret.Idem ſuprà cap.* 10.*ad rem quod attinet, de muſica in hanc loquitur ſententiam,Comitio interprete, Mores enim inſtituit, iracundiam mitigat, minusq; rectis mentibus moderatur. Idcircò Clinias Pythagoricus,ut teſtatur Chamæleon Ponticus,cùm & uiuendi ratione,& moribus paulò eſſet difficilior; ſi quando ob iracundiam ſe grauem eſſe contingeret, lyram accipiens, eam pulſabat. Ad percunctantes autem cauſam, reſpondebat, Mitigor: Achilles etiam Homericus cithara leniebatur, quam ſolam ex Heetionis ſpolijs Homerus illi permiſit,quæ illius iracundiam poſſet cohibere. Sic Athenæus. Eandem rem ex Homero adnotauit Plutarchus in libro De muſica; qui & illud ait,Terpandrum ſeditionem,quæ Lacedæmonios uexabat,muſica ſuſtuliſſe. Tanta autem prorſus eſt affini-*

tas

tas corporibus hominum mentibusq́; , et propterea quoque uitijs, aut medelis animorum, & corporum, ut non ſolùm animi, uerùm etiam corporis morbos muſicam aut ſedare aut profligare, memoriæ datum ſit. Athenæus citato cap. 10. Theophraſtum refert ſcriptum reliquiſſe, in libro de Afflatione numinis, iſchiadicos ſanos fieri, ſi more Phrygio harmoniam aliquis indigena illis accinerit. Gellius libro 4. cap. 13. creditum eſſe à pleriſque, et memoriæ proditum dicit, lenibus tibicinum modulis, iſchiadicorũ minui dolores. Mox uerò ait, ſe in Theophraſti libris legiſſe, tibicinem ſcitè modulateq́ue adhibitum, uiperarum morſibus mederi. Quem miror ad fidem confirmandam eius, quod de iſchiadicis retulit, eiuſdem Theophraſti recèns, ſi credere dignum eſt, ab eo lecti, teſtimonium minimè aduocaſſe. Idem ex libro Democriti, qui inſcriptus erat περὶ λοιμῶν ἢ λογικῶν κακῶν, *ideſt De peſtibus, aut rationalium malis, plurimis hominum morbis tibiarum cantum medicinam fuiſſe, refert. Plutarchus etiam ex Pratina commemorat, Thaletem Cretenſem, ſorte quadam à Pythio edita, adiſſe Lacedæmonios, & utentem ope muſica, eos à peſtilentia liberaſſe. Huc accedit Galenus, qui libro 1. de Sanitate tuenda cap. XI. ſe quotannis ægros non paucos*

eos perſanaſſe teſtatur ſolis animi motibus ad debitum modum reuocatis. Atque huiuſmodi ſententiæ teſtem minimè contemnendum eſſe ducit Aſclepiadem, qui multas ſcribi cantilenas, numerosque ridicularum rerum fieri, et melodias quaſdam inſtituerit iis, quibus uehementiores animoſæ partis motus, corporis temperamentum iuſto calidius efficerent.

Manes, ſeu potius Dæmones, olim etiam, æris tinnitu fugari, creditū eſſe, huius rei cum apud nos tum apud Ethnicos quæ ratio adduci poſsit.

CAP. XIIII.

AERIS *tinnitu Manes, ſeu potius Dæmones immo aliosque ex locis exigi, exiſtimaſſe antiquos, nemini, qui paululum in humanioribus literis fuerit uerſatus, obſcurum eſſe arbitror. Ouidius Faſtorum lib. 5.*

" *Rurſus aquam tangit Temeſæaq; concrepat æra,*
" *Et rogat ut tectis exeat umbra ſuis.*
" *Cum dixit nouies, Manes exite paterni,*
" *Reſpicit, et purè ſacra peracta putat.*

Idem manifeſtius demonſtrat Alexander Aphrodiſæus Problematum 4; lib. 2. dum loquitur in hanc ſententiam, Manes, inquit, æs ferrumq;

rumque multitudo, quoties Luna, aut Sol deficit, conſueuit, quaſi ſpiritus quoſdam uitioſos uelint depellere. Haud enim per id tempus lumina benignè terram aſpiciunt, neque benefica delibatio inde manat, qua mali, infeſtique ſpiritus repelli poſſint & coërceri. Hæc Alexander. Huius autem rei illam fuiſſe rationem puto, quòd Manes ſilentium amare crederentur, unde & ſilentes à Poëtis dicerentur. Ouidius lib. citato,

» *Mox etiam Lemures animas dixere ſilentum.*

Vnde quoties umbræ huiuſmodi loquerentur, exiguo potius murmure quàm clara uoce uti dicebantur. Ouidius eodem libro,

» *Vmbra cruenta Remi uiſa eſt aſſiſtere lecto*
» *Atque hæc exiguo murmure uerba loqui.*

Quanquàm ſuprà lib. 2. manes per urbis uias, & per agros, quòd ipſis non fuiſſet parentatū, ululaſſe dicit. Præterea Macrobius Saturn. lib. 5. cap. 19. Græcorum uetuſtiſſimos crediſſe refert, æris ſonos, rem eſſe ualidiſſimam. Inibi etiam ait pleraque ænea ad rem diuinam adhiberi ſolita, præſertim in his ſacris, quibus delinire aliquos, aut deuouere, aut denique exigere morbos aliquis uoluiſſet. Pro-

dunt

dunt Chriſtiani etiam ſcriptores, Dæmones ſacri æris, ſeu campanarum nolarumúe tinnitu & ſono depelli. Id Paulus Ghirlandus in Tractatu de Sortilegijs, maleficarum mulierum, quas alij Lamias, nonnulli Striges, quidam Bruxas uocant, hiſtorijs recenſendis, uerum eſſe docet. commemorat nanque Dæmones, quibus illæ inuehant, cāpanæ ante diluculum ſonitu audito, fugam arripientes, eas ſtatim deſeruiſſe. Huius autem rei illa ratio eſt, quòd campanæ ſacratæ ſint, & diuinis deſtinatæ uſibus, adeò ut eo nomine Dæmonibus earum ſonus ſit inuidioſus, & formidoloſus. Quamobrem cum à grandine tempeſtatibusque, quæ Dæmonum nonnunquam ſæuitia cieri aduehique creduntur, frugibus, uineisque periculum imminet, campanæ non tam ad aërem ſcindendum & comminuendam tempeſtatis uim, quàm ad abigendos propulſandosque Demones eius auctores, pulſari ſolent.

Aemylii Probi locus in diſquiſitionem uocatus. CAP. XV.

IOANNES *Michaël Brutus nobilis noſtræ ætatis Hiſtoricus, in quo præter antiquitatis cognitionem, multam elegantiam, egregiumque animi candorem admiror, menſibus*

ſupe-

ſuperioribus cum apud Iordanum Ziletum Bibliopolam eſſemus, me percunctabatur, an adhuc Baſileæ cuſus eſſet Aemylij Probi liber de Vita excellẽtium imperatorũ, quem ego ex uetuſtorum exemplarium collatione à mendis nõ paucis repurgaui annotationibusq́; auxi, ac pro uiribus illuſtraui. Aderat Arnoldus Arlenius uir de Græcis Latinisq́; literis bene meritus, ac communis amicus; Probiq́ue audita mentione, ſe eius libri calamo exaratum exemplar, quod Ferrariæ emiſſet, habere dixit. Huius legendi cùm incredibilis me cupido inceſſeret, precibus ab eo contendi, ut libri ſaltem ad tridui tempus, quo percurrendi facultas eſſet, mihi copiam faceret. Hunc cùm ille (quæ uiri eſt humanitas) ad me miſiſſet, auidè legere cœpi. Titulus erat huiuſmodi, AEMYLII PROBI DE IMPERATORIBVS EXTERARVM GENTIVM LIBER. *Finis libri, ſi epigramma Probi eiuſdem, quod nos ex uetuſtis exemplaribus in epiſtola ad Gregorium Angelerium, & Paulum Ligium poſuimus, excipias, qualis in uulgatioribus codicibus. E ſcribæ uerò penore ſubiecta uerba, Completum eſt opus Aemylij Probi Cornelij nepotis. Poſt prænotatum titulum hæc ſe mihi ſtatim uerba obtulerunt, Non dubito fore pleroſque, qui Attica*

ticæ hoc genus ſcripturæ leue, &c. Quæ lectio probabilior ea, quæ in omnibus reliquis codicibus, quos ego legerim, uideri poteſt, cùm illi ſic habeant, Non dubito fore pleroſq; Attice, qui hoc genus ſcripturæ leue, &c. Quandoquidem neutiquam friuolis argumentis iam fuit in citata epiſtola à nobis demonſtratum, Aemylium Probum, Pomponij Attici coætaneum non fuiſſe: quin opus hoc Theodoſio Imperatori eſſe dicatum; cuius rei epigramma illud ad Theodoſium, præbeat teſtimonium. A' principe autem Græciæ ciuitate ſuam ſcriptionem appellat Atticá, quòd Græcorum Imperatorum uitas complexura eſſet; licèt id non admodum propriè dictum uideatur, cùm ſermone utatur Latino non Græco. Sed dices, cùm duos ille libros ſcripſerit, quorum poſterior, ut ipſe met teſtatur, uitas Romanorum Imperatorum contineret, ac præfatio ambobus communis fuiſſe credi poſſit, quos libri uoce appellauerit inquiens, Et in hoc exponemus libro de uita excellentium Imperatorum. ut etiam titulus Aldinorum exemplarium demonſtrat; rationi haud quaquam eſt conſentaneum, Atticam dici ſcripturam, quæ æquè & Græcos & Latinos Imperatores contineat. Reſpondeo præfationem hanc ad priorem duntaxat librum pertinere,

cùm

cùm in ea nulla Latinorum facta ſit mentio, de quibus altera priuatim præfatione, quæ poſteriori libro præfixa de more ſit, loqueretur. Quod uerò ſpectat ad illa uerba, Et in hoc exponemus libro de uita excellentium imperatorum. librum ego accipi puto non pro uniuerſo opere (quod aliàs fortaſſe non ſine errore feci) ſed pro libro uno. Græcorum autem non addi mentionem, quia iam de Græcis agendum eſſe, ſit dictum, nulla tamen muneris Imperatorij facta mentione, quæ modò apponatur, ne de omnium promiſcuè inſignium Græciæ uirorum uita hîc lector agendum eſſe crederet. Vides quantum ſit collocationis uoculæ unius momentum. Relatiuo ergo uoci, Atticæ, præpoſito, omnia rectè habere uidentur, & quædam difficultates faceſſunt, quæ olim nos circumueniebant, dum Probum Theodoſii ætate uixiſſe affirmaremus. Verùm candidi lectoris eſto iudicium, non enim hæc iudicandi, ſed iudicis admonendi inſtruendique conſilio attulimus.

Locus

Carnifices antiquis ominoſos, ac magis quàm noſtra ætate inuiſos fuiſſe. Diuum Cyprianum, erga carnificem, à quo erat feriendus, munificum fuiſſe. Caroli V. Imp. conſtitutione carnifices eſſe inuiolabiles. CAP. XVI.

CVM homo hominem, iniuria laceſſitus, iraq́; incenſus interficit, & ſi pœnam ad legum præſcriptum meretur; nihilominus, quòd iram, uindictæq́; amorem nobis natura conciliauerit, delicto, inuidiæ nonnihil decedit. Verùm cùm quis minimè læſus, hominem quamlibet nocentem pœnæq́; addictum, mercedis gratia carnificinæ ſupplicio excruciat, aut necat, et ſi iuſtitiæ, cuius Deus Opt. Max. auctor ſit, iudicisq́; miniſter eſt, neceſſariaq́; eius opera homines iure ſociati indigent; tamen quia excarnificandos, ſupplicioq́; deditos miſericordia uulgus proſequitur, carnifices ipſi in hominum odia incurrunt, nefaſtiq́; ac ominoſi omnibus ſunt. Itaque Romani quanuis iuſtitiam ſeuerè colentes, lictores ipſos magiſtratibus multis conceſſerint, qui faſces ſecuresq́ue, quibus ſontes cæderent ac ferirent, præferre ſolerent; Cenſorijs tamen legibus, carnifices ipſos, his, ut opinor, magis odioſos nefaſtosq́;, foro et urbis domicilio priuari ſiuerunt.

uerunt. Cuius rei teſtis ſit Cicero, qui in Rabiriana Orat. ſic loquitur, Sed moreretur prius acerbiſſima morte milies Gracchus, quàm in eius concione carnifex conſiſteret; quem non modò fero, ſed etiam cœlo hoc ac ſpiritu Cenſoriæ leges, ac urbis domicilio carere uoluerunt. Hæc ille. Eſt etiam à Dione Chryſoſtomo ſcriptum in Oratione 31. Rhodiorum lege cautum fuiſſe, ne carnifex urbem ingrederetur. Adeò autem carnifex infamis inuiſusq́; erat, ut probri non uulgaris loco homines carnificis nomine ut nunc fit (quod apud Terentium & alios adnotauimus) peterentur. At qui pietatis Chriſtianæ affectu ducuntur, ſi munus ſuum carnifex citra iram, et cum ſortis humanæ commiſeratione obeat, neutiquam odio dignum cenſent. Quin non nullæ ſunt nationes, quæ carnifices nullo pacto auerſentur, nihilque eorum conſuetudine dedecoris, maliq́; ominis inuehi exiſtiment. Ipſe quidem Cyprianus Martyr inſignis de rep. Chriſtiana lucubrationibus multis benemeritus, carnifices à quibus etiam cædendus eſſet, tantum abeſt ut propriæ uitæ amore ductus, odio proſequeretur, ut in eos munificus extiterit. Sic.n.inquit Poſſidonius eiuſdẽ Cypriani Diaconus in eius Mart. Et cum perueniſſet in locum, qui dicitur Sextus, quarto ab urbe miliario, expoliauit ſe bir

ro, & tradidit carnificibus. Dalmaticam uerò tradidit Diaconis, & ſtetit in linteis expectans Spiculatorem: & dum ille appropinquaſſet, iuſſit ſuis illi dare uiginti aureos. Hæc Poſſidonius.

Quod pertinet ad locum, cui Poſſidonius Sexto, nomen fuiſſe dicit (ut hoc obiter adnotetur), Plutarchus in Galba, locum in quo ſub Cæſaribus animaduerteretur in Sontes, Seſtertium appellat. Galbæ autem, inquit, caput, Patrobij Vitellijq́; ſeruis dono dederunt. Quod illi accipientes, ubi multifariam pulſaſſent, & omni contumelia affeciſſent, abiecerunt quo ſolent eos, quos Cæſares ſupplicio dedunt. is uerò locus Seſtertium uocatur, &c. Suetonius de eodem capite, Ab his Patrobij Neroniani libertus, centum aureis redemptum, eo loco ubi iuſſu Galbæ animaduerſum in patronum fuerat, abiecit. Hæc ille. Nunc ad rem. Deos Dæmonibus quibusdam quaſi carnificibus uti, Ethnici credebant. Plutar. in Probl. agens de Laribus, An, inquit, illud uerius eſt, quod à quibusdam Romanis dicitur, & Chryſippus opinatur, Dæmonia quædam mala circum ire, quibus dij quaſi carnificibus, & ſcelerum ultoribus aduerſum iniuſtos, & impios utuntur? &c. Quæ opinio è ſacris literis dimanaſſe uidetur. Sic enim inquit Ieſus filius Sirach,

Eccle-

Eccleſiaſtici Cap. 39. Sunt ſpiritus ad uindictam creati, qui furioſè uibrant flagella ſua. Hi tempore perimendi, uim effundunt, & conſummant iram creatoris ſui, &c. Quàm ſint hominum ſocietati carnifices neceſſarij, optimè intelligens Carolus V. Imp. Auguſtus, cùm eos uulgi iniurijs ob officij uilitatem inuidiamq; maximè expoſitos cognoſceret, auſum eorum, qui ipſos cædunt, aut uim ipſis inferunt, capitis pœna proſequendum decreuit, ut patet in Conſtit. De Capit. Iudicijs. Artic. 97.

Locus Ariſtotelis, ſapientis Lyrici, Xenophontisq; teſtimonio reſtitutus, atque illuſtratus. CAP. XVII.

ARISTOTELIS *librum de Arte dicendi primum cùm aliquando Piſis feriatus legerem, in eum incidi locum, quo ille rationem demonſtrãdi cum abſolueret, addebat,* χρηστέον δὲ καὶ τῶν αὐξητικῶν πολλοῖς· οἷον, εἰ μόνος, ἢ πρῶτος, ἢ μετ᾽ ὀλίγων, ἢ ὃ μάλιστα πεποίηκεν. *i. Vtendum eſt & multis augmentatiuis, ut puta ſi ſolus, aut primus, aut cũ paucis, aut quod maximè fecit. Et paulò poſt,* καὶ εἰς ὃν πρῶτον ἐγκώμιον ἐποιήθη. οἷον εἰς Ἱππόλοχον, καὶ Ἁρμόδιον, καὶ Ἀριστογείτονα, τὸ ἐν ἀγορᾷ σταθῆναι. *i. Et in quẽ prima commendatio facta fuit, ut ad Hip-*

polochum, & Harmodium, et Ariſtogitonem, in foro ſtatui. Quo loco quantum attinet ad Hippolochi nomen & hiſtoriam, ſtatim hæſitare cœpi, ac ideò Petri Victorij ſummæ eruditionis uiri commentaria conſului. Sed me ſpes omnino fefellit, ille enim ut eſt ingenio candidiſſimo, fatetur ingenuè ſe Hippolochi hiſtoriam nunquam incidiſſe, & quis fuerit hic Hippolochus, aut quid laude dignum publica, & tanto honore geſſerit, ignorare. Quare Cyriaci Strozæ de Græcis, ſi quis alius hodie Italorum eſt, Latinisq́; literis, deq́; Philoſophia optimè meriti mihi ſententiam duxi eſſe exquirendam. Hic igitur conſultus, locum eſſe deprauatum affirmauit, proq́; Hippolocho reponendum eſſe Antilochum, monentibus Pindaro, & Xenophonte, quorum prior ſexta Pythiorum ſic ſcriptum reliquiſſet,

» Εγένετο καὶ πρότερον Ἀντίλοχος βιατὰς
» Νόημα τοῦτο φέρων. ὃς ὑπερέφθιτο
» Πατρὸς ἐναρίμβροτον ἀνα-
» μεῖνας ἀρχὸν αἰθιόπων μέμνονα. νεσό-
» ρειον γὰρ ἵππος ἅρμ' ἐπέδα.
» Πάριος ἐκβελέων δαϊχθείς. ὃδ' ἔφεπεν
» Κραταιὸν ἔγχος.
» Μεσσανίου δὲ γέροντος
» Δοναθεῖσα φρὴν βόασε παῖδα ὅν.
» Χαμαιπετὲς δ' ἄρ ἔπος οὐκ ἀπέριψεν αὐτοῦ

» Μένων

» Μένων δὲ ὁ θεῖος ἀνὴρ πρίατο μὲν θανά-
» τοιο κομιδὰν πατρὸς. ἐδό-
» κησε τῶν πάλαι γενεᾷ ὁπλοτέροισιν
» Ἔργον πελώριον τελέσας
» Ὕπατος ἀμφὶ τοκεῦσιν ἔμμεν πρὸς ἀρετάν.

Ideſt,

» *Stephano Leono iuuene eruditiſſimo inter-
prete*
» *Fuit & prius Antilochus generoſus*
» *Intellectum hunc ferens, qui occubuit pro*
» *Patre, homines ſpoliantem ex-*
» *pectans ducem Aethiopum Memnona. Neſto-*
» *reum enim equus currum detinebat*
» *Paridis ex telis ſauciatus. hic guberna-
bat*
» *Fortem haſtam.*
» *Meſſenij autem ſenis*
» *Agitata mens clamauit filium ſuum:*
» *In terram decidens autem uerbum nō pro-
iecit ipſius,*
» *Manens uerò diuinus uir emit quidē mor-*
» *te curam patris. ui-*
» *ſus eſt ueterum generatione iunioribus*
» *Opus ingens perficiens*
» *Summus circa parentes fuiſſe ad uirtu-
tem.*

Xenophon uerò eo in opere, quod de Venatio-

ne poſteris legendum reliquit, de eodem Antilocho ſic habet, Ἀντίλοχος δὲ καὶ πατρὸς ὑπεραποθανὼν τοσαύτης ἔτυχεν εὐκλείας, ὥστε μόνος φιλοπάτωρ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἀναγορευθῆναι. *Ideſt, Antilochus pro patre moriens, tantum gloriæ cõſecutus eſt, ut apud Græcos ſolus prædicetur patris amator. Quanquàm in Latina Omniboni Leoniceni uerſione, nõ Antilochus, ſed Antiochus, uitio, ut opinor, typographi, corruptè legitur. Vides quid geſſerit Antilochus; unde tantum honorem meruerit. Quamobrem Cyriaco facilè aſſentior, ut pro Hippolochum, Antilochum, apud Ariſtotelem ſcribendum ſit.*

An iure apud Ciceronem in libro de Amicitia à Biante remoueatur ſententia de amicitia cum futuræ inimicitiæ ſuſpitione colenda. CAP. XVIII.

LAELIVS *apud Ciceronem in libro de Amicitia, Scipionem Africanum poſteriorem negaſſe dicit, ullam uocem inimiciorem amicitiæ potuiſſe reperiri, quàm eius, qui dixiſſet, Ita amare oportere, ut aliquando eſſet oſurus. Nec uerò illum adduci potuiſſe, ut hoc (quemadmodum putaretur) à Biante eſſe dictum crederet, qui ſapiens habitus eſſet unus è ſe-*

è ſeptem, ſed impuri cuiuſdam & ambitioſi, aut omnia ad ſuam potentiam reuocantis, fuiſſe ſententiam. Hæc quidem apud Laërtium, qui uitas, mores, et ſentẽtias complurium Philoſophorum ſatis accuratè poſteritati prodidit, non legitur. Quanquam autem in præſentia ſummi ſapientiſſimiq; Imperatoris auctoritate frangor, illud tamen non cenſeo omittendum, quod Cyriacus Stroza eruditiſſimus uir aliquando ſe animaduertiſſe narrabat, eius ſententiæ auctorem hac ratione nixum uideri, quòd cùm ſumma non in rebus modò, ſed in humanis mentibus inconſtantia atque inſtabilitas quotidie deprehendatur, et mutari hominum mores, quod & Scipio dicebat, ſoleant, uſque adeò ut qui naturæ arctiſſimo iure deuincti ſunt, ſæuiſſima inter ſe odia exerceant, ut non mirum ſit ſi amici quandoque mutuas ſuſcipiant inimicitias, conſultius facturi uideamur ſi mediocritatem ſeruemus, nos in amorem minimè effundamus: ac præterea arcanas res, quæ cognitæ, ac in uulgus editæ, nobis ſint damnum allaturæ, non temerè amicis credere debeamus, ne ſi illi aliquando nos odio proſequi cœperint, noſtrorum quaſi auctores malorum ſimus, qui reticenda, fideliq; ſilentio committenda protulerimus. Hanc autem ſententiam patrocinio dignam, præſertim noſtra

hac etate, qua, ut inquit Ieremias, omnis proximus mercator incedit, & fraudes inteſtinaque odia omnium ferè hominum animos inuaſerunt, uſus ipſe uitæ optimus magiſter, amplexandam demonſtrat. Quòd ſi auctoritatibus res firmanda ſit, uidetur etiam Homerus Odyſ. lib. 15. hac de re diſſerens, huic ſententiæ adhæſiſſe, cum ait ad eiuſmodi propoſitum confirmandum,

» ——— νεμεσσῶμαι δὲ καὶ ἄλλῳ
» ἀνδρὶ ξεινοδόκῳ, ὅς κ᾽ ἔξοχα μὲν φιλέῃσιν,
» ἔξοχα δ᾽ ἐχθαίρῃσιν, ἀμείνω δ᾽ αἴσιμα πάν-
τα.

Ideſt,

» ——— *iraſcor autem & alij*
» *Viro hoſpitali, qui eximiè quidem diligit*
» *Eximiè autem odit: meliora autem mediocria omnia.*

Cæterùm Euripides & ſi alia ratione, alioq; argumento permoueri Phædræ nutricem in Hippolyto fecerit, eandem tamen eum ſecutum eſſe ſententiam, eaq; delectatum, uerſibus liquet infraſcriptis,

» χρῆν γὰρ μετρίας εἰς ἀλλήλους
» φιλίας θνητοὺς ἀνακίρνασθαι
» καὶ μὴ πρὸς ἄκρον μυελὸν ψυχῆς.
» εὔλυτα δ᾽ εἶναι στέργηθρα φρενῶν
» ἀπό τ᾽ ὤσασθαι, καὶ ξυντεῖναι.

Ideſt,

Ideſt,

» *Oportebat enim parcius, & mediocres*
» *Mortales inter ſe iungere amicitias,*
» *Nec intima animæ medullatenus.*
» *Ipſosq; mentis amores faciles conueniebat*
eſſe,
» *Vt & minui, et augeri, ac intendi quirent.*

Verùm ad Biantis dictum quod attinet, Gellius lib. 1. cap. 3. ſententiam eandem calculo ſuo approbans, non Bianti, ſed Chiloni tribuit, ſic enim ait, Chilonis, à quo diſputatiunculæ huius initium fecimus, cùm alia quædam ſunt monitu utilia, atque prudentia, tum id maximè exploratæ utilitatis eſt, quòd duas ferociſſimas affectiones amoris atque odij intra modum tantum coërcuit. Hac, inquit, fini ames, tanquàm fortè fortuna oſurus: hac itidem tenus oderis, tanquàm fortaſſe pòſt amaturus. Hæc Gellius. Quem, dum uerba illa ſuprà, His igitur finibus, &c. deſumeret, miror non animaduertiſſe rem, quam præ oculis habebat, ſcilicet non Chiloni, ſed Bianti dictum illud eſſe tributum: nullumq; ea de re uerbum proferre. Niſi fortè Scipionis ille ſecutus ſit ſententiam, aut Ciceronis locum eſſe deprauatum exiſtimandum uideatur.

Ethnicorum mos obſeruatus, qui ſepulchris iam conditos defunctos, funalibus accenſis honorare ſolebant.

CAP. XIX.

DEFVNCTOS, *qui iam ſepulchris conditi eſſent, in anniuerſarijs & parentalibus, luminum funaliumq́; frequentia honorari conſueuiſſe, fuit olim à me apud Suetonium in Auguſto obſeruatum. ſic enim ille habet de eodem Auguſto loquens, Huius Maſgabæ ante annum defuncti tumulum cùm ex triclinio animaduertiſſet magna turba, multisq́; luminibus frequentari, uerſum compoſitum ex tempore clarè pronunciauit,*

» Κτίϛου δὲ τύμβον εἰς ὁρῶ πυρούμενον.

Ideſt,

» *Conditoris tumulum uideo flagrantem.*

Conuerſusq́; ad Thraſylum Tiberij comitem contrà accubantem, & ignarum rei, interrogauit, cuius'nam Poëtæ putaret eſſe. quo hæſitante, ſubiecit alium,

» Ὁρᾷς φάεσι μασγάβαν τιμώμενον.

Ideſt,

» *Vides luminibus Maſgabam honoratum? Hæc cùm ſubnotaſſem, incidi poſtea in Hieronymi pij, & eruditiſſimi Theologi ſcripta contra Vigilantium Gallum, in quibus Vigilantij*

lantij illius hæretici impia hæc contra Martyrum reliquias uerba referuntur, Propè, inquit Vigilantius, ritum Gentilium uidemus ſub prætextu religionis introductum in eccleſiis: ſole adhuc fulgente moles cereorum accendi, et ubicunq; puluiſculum neſcio quod in modico uaſculo precioſo eſt circundatum, oſculantes adorant. Magnum honorem præbent huiuſmodi homines beatiſſimis Martyribus, quos putant de uiliſſimis cereolis illuſtrandos, quos Agnus, qui eſt in medio throni, cum omni fulgôre maieſtatis ſuæ illuſtrat. Hæc ille. Vides quæ piè fiebant fiuntque etiam hodie circa Sanctorum Martyrum tumulos, ex Gentilium propè, quem ipſe obſeruaſſet, ritu fieri, ueſania ac hæreſi correptum hominem dixiſſe. De facibus funalibusque, quæ in exequijs olim uſurpabantur, nos alibi multa, quæ huc modò transferre non eſt operæ precium.

Locus in commentariis Iulii Cæſaris, quo ille pontis lignei in Rheno conſtructionem deſcribit, declaratur.

CAP. XX.

SVBLICIVM *Iulij Cæſaris pontem, non tam artis, formæq; nomine, quàm deſcriptionis obſcuritate famoſum, quo ille Rhenum iunxit, quà exercitum traduceret, multi illuſtrare*

ſtrare noſtra, et parentum ætate contenderunt. Qui ſuas ad hanc uſque diem inuulgauerunt ſententias, ſunt infraſcripti, ſcilicet, Ioannes Iucundus, Leo Bapt. Albertus, Hieronymus Cardanus, Iul. Cæſar Scaliger, & Ioannes Buteo nulli eruditione, aut ingenij acumine ſecundus. Atque ij quidem ut in rempublicam literariam utilitatis non parum inueherent, ſumma ope contenderunt, ſuntq; ea de cauſa bonorum omnium laudibus proſequendi, qui quod potuerunt ſedulò præſtiterunt, & ſi multorũ iudicio rem non ſatis aſſecuti uidentur. Horum exemplo & nos ducti, in hanc militiam nomen dedimus, eosq; labentes ſi fieri poſſit ſubleuare, pontisq; huius ſtructuram breuibus declarare conabimur. Cæſaris uerba ſunt hæc, Rationem igitur pontis hanc inſtituit. Tigna bina ſeſquipedalia, paulùlum ab imo præacuta, dimenſa ad altitudinem fluminis interuallo pedum duorum inter ſe iungebat. Hæc cùm machinationibus immiſſa in flumine defixerat, fiſtucisq; adegerat, non ſublicæ modo directa ad perpendiculum, ſed prona ac faſtigiata, ut ſecundum naturam fluminis procumberent: his item contraria duo ad eundem modum iuncta, interuallo pedum quadragenûm, ab inferiore parte contra uim, atque impetum fluminis conuerſa ſtatuebat. Hæc utraque, inſuper bipedalibus

trabi-

trabibus immiſſis, quantum eorum tignorum iunctura diſtabat, binis utrinque fibulis ab extrema parte diſtinebantur. Quibus diſcluſis, atque in contrariam partem reuinctis, tanta erat operis firmitudo, atque ea rerum natura, ut quo maior uis aquæ ſe incitauiſſet, hoc arctius illigata tenerentur. Hæc directa iniecta materia contexebantur, ac longurijs cratibusq́; conſternebantur. Ac nihilo ſecius ſublicæ ad inferiorem partem fluminis obliquè adigebantur, quæ pro ariete ſubiectæ, & cum omni opere coniunctæ, uim fluminis exciperent. Et aliæ item ſupra pontem mediocri ſpatio, ut ſi arborum trunci, ſiue naues deijciendi operis cauſa eſſent à Barbaris miſſæ, his defenſoribus earum rerum uis minueretur neu ponti nocerent. Hæc ille. quæ ita explicanda atque accipienda eſſe cenſemus. Seſquipedalia.] *ideſt ſeſquipedali craſſitudine, ut omnes putant.* Paululum ab imo præacuta.] *Non admodum præacuta, eo quòd, ut eſt uериſimile, alueus fluminis facilè cederet, ac tigna illa admiſſurus uideretur.* Dimenſa ad altitudinem fluminis.] *Vt tamen haberetur ratio partis tigni cuiuſque, quæ in alueum adigeretur, & auctus fluminis, ſi pluijs fortè excreuiſſet.* Interuallo pedum duorum inter ſe iungebat.] *Tranſuerſariis ſcilicet,*

aut

aut etiam fibulis è duriore materia, ut diuelli nequirent, in ſcalarum morem copulabat: tanto interuallo relicto, quantum ad bipedales trabes excipiendas ſatis eſſet. Machinationibus immiſſa.] *nam propter magnitudinem ac pondus, ſine machinis tigna illa bipedalia iuncta, in flumen immitti non poterant, ut qua oportebat aluei parte locarentur, & conſiſterent.* Fiſtucisque adegerat.] *ideſt inſtrumentis ad defigenda altius tigna illa aptis, quæcunque ea fuerint, ſiue quæ machinis in capita tignorum demitterentur (quas nunc uulgo Mazzacaſtellos uocamus) ſiue multis anſis à quaternis aut pluribus hominibus ſuſtollerentur ac illiderentur, ut malleis fieri ſolet. Cum enim alueus Rheni propter limum ſolidior non eſſet, ut in multis fluminibus uſuuenit, huius etiam organi ui tigna licèt ſeſquipedalia, Buteone quanuis reclamante, adigi potuiſſe exiſtimamus. Quòd autem alueus ad tigna admittenda minimè eſſet contumax, ipſe met Cæſar innuit, ut diximus, qui tigna illa non admodum, ut alioquì oportebat, ſed paululum præacuta fuiſſe dicit. Sanè uerbi Adegerat, ſenſus à Buteone, & alijs quibuſdam allatus, mihi non uidetur germanus, ſi apud Latinos auctores eius uſum ſpectemus. nanq; eo ſignificatu uſurpant, ut intus agere atque infigere*

gere demonſtret. Plinius libro 16. cap. 10. in arborem clauus ferreus adigatur. &c. Quæ res ſatis eſt manifeſta. ut minimè hoc loco audiendus uideatur Buteo, qui putat fiſtucis, ideſt palis quibuſdam, circa tignorum calces defixis, tigna illa ui ac neceſſitate adacta dici, hoc eſt in ſua ſede coacta, et obfirmata. Quòd neſcio quàm facilè fieri poſſet, ubi flumen altius eſſet, adeò ut pali ſupra aquam non extarent, atque ideò tundi, ac in alueum ſatis agi non quirent. Præterea non uideo cur tigna, quæ ſublicis ex inferiore fluminis parte tanquam antis confirmabantur, his palis indigerent; aut cur infrà opere ferè abſoluto, ſublicas obliquas (ſi ut Buteo facit, & locum illum accipiamus) circa tignorum calces, non Buteonis prænotatas fiſtucas, ſiue palos Cæſar defigat. Adde quòd uerbum Adegerat, unà cum uerbo Defixerat, reſpicit has uoces, Prona, ac faſtigata, ſiue faſtigiata; ut Cæſar tigna non ad perpendiculum, ut fieri conſueuiſſet in ſublicis, ſed prona ac paululum inclinata, defixa ac in alueum adacta dixerit. Pedum quadragenum.] *quadragenûm dicit, non quadraginta, ratione multorum iugorum, quibus pons conſtare debebat, in quorum ſingulis, paria tignorum inuicem pedibus quadraginta diſtarent capitibus, non calcibus. ut*

trabium

trabium bipedalium, quæ immittendæ eſſent, & pontis latitudinem intelligamus. Ab inferiore parte.] *hoc eſt in aquæ ſuperficie, inquit Buteo non ſine errore, ut mihi uidetur, cùm Cæſar fluminis partem intelligat poſt priora tigna, ut poſt uocem Quadrâgenûm, comma ponatur.* Bipedalibus trabibus immiſſis.] *craſſitudine bipedali, quanta poſſet interuallo prædicto pedum duorum congruè excipi. quod Cæſar met explicat inquiens, Quantum eorum tignorum iunctura diſtabat. Dixit autem trabibus, in plurali, reſpiciens ad plura iuga, non autem quòd binæ trabes immitterentur. ne nimis ſuperflua firmitas quæſita uideatur. Nullus enim Mechanicus aut Architectus negaturus eſt, trabes bipedales in quadraginta pedum ſpacio, tranſeuntis exercitus oneri ferendo eſſe. & ſi alibi contrarium affirmamus.* Binis utrinque fibulis.] *Buteo autem non binas fibulas utrinque, ſed unicas ponit, quod miror ab eo eſſe factum, cùm res ſatis ſit aperta. Forma etiam fibularum magis operoſa eſt, et infirma, quàm quæ loco huic conuenire uideatur, licèt fibulæ in alios uſus ad ſubnectendas ueſtes, ad baltheos, cæteraq; huiuſmodi, ea forma ac etiam circulari ferè, fieri conſueuerint. Ego fibulas pro clauis è ligno duriore accipio, quibus adactis tigna illa*

unà

unà cum trabibus immiſſis, prius perforata configerentur, atque unita continerentur. Fibulas autem, à figendo dictas ſuſpicor (fixulam nanq; pro fibula ueteres dixerunt) uel quòd axiculum fibulæ, qui baltheo, aut rei huiuſmodi per fibulam ductæ infigitur, referrent. Quod aũt claui non abſimiles ab Architectis Mechanicisq; fibulæ appellentur, ſatis demonſtrat Vitruuius lib.10. cap. 2. dum de trium tignorum iunctura loquitur, quam infrà cap. 3. fibulationem uocat (licèt Buteo & alij loca hæc aliter accipiant) & Oribaſius in libro de Machinamentis, cap. 4. dum ait, fibulam in organo Fabri ſpatham diſtinere ad teſtudinem, & fibulam continendi cauſa in ſpatham atque radicem pertuſam inſeri. & infrà ſcribit, fibulas infixas clauorũ uſum præſtare. Idẽ quoque inferius cap. 8. fibulæ meminit, quæ infigeretur lateribus organi cuiuſdam, ad continendos dentes tympanorum uerſatilium: eodemq; capite fibula utitur tanquam clauo ad continendum plinthium in ſcamno, eadem ferè ratione, qua fibulis ſuis Cæſar uſus eſt ad continendas intra tignorum binorum interualla trabes bipedales. Capite demum 25. loquẽs de Fabri prænotati organo, ſic inquit ex interprete, Propoſita pars radicis peruio foramine pertunditur, per quod fibula demittitur, ne

radix euellatur, ſed manens in foramine torqueatur. Hæc ille. Vides fibulas Architectis Mechanicisq́; ipſis clauorum uſum præbere. Quæ teſtimonia cum ſint ſatis, reliquis, quæ afferre poſſem, ſuperſedeo. Sanè Scaliger à noſtra ſententia non multùm ſeceſſit, fibulas ipſas trabi ita infigens, ut non ipſas tignorum binorum ſummas partes cũ trabe inſerta perfoderent, ſed hinc inde trabis duntaxat capita, ut intra fibulas binas utraq; tignorum paria media diſtinerentur. Quæ fibularum affixio ab hinc annos ſexdecim ab Andrea Brugonio Mechanico præcellenti excogitata, licèt Cæſaris ſententiæ non nihil quadrare uideatur, mihi non arridet, cùm non multum præſtet firmitudinis, nec ita arctè ut oportuit, tigna trabemq́ue deuinciat. ſiquidem in Scaligeri fibulatione, ſi maior uis aquæ ſe incitauiſſet, in duas duntaxat fibulas uis omnis incubitura eſſet, ſcilicet utrinq; in interiores, exterioribus nihil adiumenti præſtantibus: et una ſolùm defracta fibula, iugo pontis multum roboris deceſſurum uideretur. Quæ proſpexiſſe pontis huius Architectos uerisimile eſt. Minus etiam conſtructionis rationi, & Cæſaris ſententiæ quadrant Iucundi fibulæ, quæ omnino à fibularum quarumcunq; forma aut imitatione abſunt, & magis trabem ſuffulciunt,

fulciunt, quàm bina tignorum paria reuinciant & detineant. Igitur, ut ego ſentio, dicendum uidetur, utrinque, ideſt in utroque tignorum pari circa extremas, ideſt ſummas partes, prope capita ſcilicet, ita fuiſſe fibulas, quæ clauorum uſum præberent, defixas, ut per tigna ac inſertam trabem procederent, & arctius tignorum trabisq; capita iungerent, religarent, ac diſtinerent. Qua defixione ac iunctura, nulla in opere huiuſmodi, meo iudicio, firmior, expeditorq; excogitari poteſt. Cuius etiam hic eſt uſus, ut trabem quanuis tignorum tranſuerſarijs utrinque inſidentem, ne ſuperinducto ponderi cedat, ac deorſum prolabatur, contineat. Ab extrema parte.] *ideſt ſuprema, ſiue ſumma; nam capita tignorum ſignificat, ut patet.* Diſtinebantur.] *ideſt iuncta ac illigata utrinque detinebantur.* Quibus diſcluſis.] *Quibus tignis utrinque ſeparatim clauſis, ideſt iunctis, ac fibulis illis defixis, arctius detentis. Claudere enim pro iungere & Vlpianus noſter aliquando dixit. Quanquàm non me latet & Scaligeri, ac Buteonis fibulis tigna claudi, ſed tamen non ita ualidè ac ex uſu ut noſtris.* Sublicæ ad inferiorem partem fluminis.] *Iucundus, et Buteo, perperam locant ſublicas. alter enim eas forma literæ X. intra bina tignorum pa-*

ria pronas, alter circa tignorum calces dire-ctas ad perpendiculum defigit, Cæſare quan-uis reclamante, qui ad inferiorem partem flu-minis adactas ſcribit, ideſt poſt inferiorem partem pontis, ad differentiam ſubiectorum uerborum, Et aliæ item ſupra pontem, &c. Obliquè.] *non rectà poſt tigna, ſed imis hinc inde partibus diuaricatæ, ſupremis autem mu tua inclinatione in tigna conuenientibus, ut non ſolùm uim fluminis nixu exciperent, ſed ne tigna ad latera poſſent deflecti, efficerent. Nihil etiam prohibet quominus dicamus, ſu-blicas inferiori parte fluminis contra tigna defixas fuiſſe, ita ut inclinatæ ſingulæ ſingu-lis tignis poſterioribus hærerent affixæq; eſ-ſent ſupremis partibus.* Pro ariete ſubie-ctæ.] *ideſt ut quaſi arietis ferire uolentis, et in frontem maxima ui incumbentis, uicem, aut potius ſimilitudinem ſingulæ exhiberent, perinde atque (ut Plauti uerbo utar) contra uim fluminis arietarent. Buteo malè, ut mihi uidetur, exponit Pro ariete, ideſt ante arie-tem, ut ſit aries machina, quæ robuſteum cy-lindrum ualidè ferratum, è ſublimi præci-pitem demittit in capita ſublicarum, quam Mazzacaſtellum noſtri Itali appellant. perpe ram etiam accipit pro quolibet arboris trunco ſeu rate, uel naui, quæ fluminis impetu ferren tur*

tur in ſublicas. Cum toto opere coniun-ctæ.] *ut differrent ab ijs, quæ ſupra pontem mediocri ſpatio defigebantur, et cum opere non iungebantur. Vides igitur quæ ſint pontis huius fibulæ, & ſublicæ ad inferiorem partem fluminis pro ariete ſubiectæ: quæ duo, in hac pontis conſtructione difficultatem cõtinebant. Potuiſſem ichnographia ac ſcenographia quæ dicta ſunt, lectorum oculis ſubijcere, ſed allat à nobis apertiora uidentur, niſi hebes quis omnino ſit, quàm quæ delineationes ſchemataque requirant.*

Apud Clementem Romanum, & Epiphanium per παλμῶν interpretem, & obſeruationes, quod hominum genus, & quæ res ſignificentur.

CAP. XXI.

CLEMENS *Romanus Conſtitutionũ Apoſtolicarum lib. 8. cap. 28. ſcriptum reliquit* παλμῶν *interpretem, probandum eſſe tempore, & niſi pareat reijciendum eſſe, ut de alijs multis hominum generibus ibi conſtituitur. Cuius uocis eo loco ſignificationem interpres, uir alioquì eruditiſſimus, non ſatis aſſecutus, palmorum, uertit, nulla planè niſi abſurda ſententia.*

Eadem uoce utitur Epiphanius in fragmento libri, quem Panarion appellauit. ſic enim ait, ἀποκηρύττει πορνείαν, καὶ μοιχείαν, καὶ ἀσέλγειαν, καὶ εἰδωλολατρείαν, καὶ φόνον, καὶ πᾶσαν παρανομίαν, καὶ μαγείαν, καὶ φαρμακείαν, ἀστρονομίαν, κληδονισμοὺς, παλμῶν παρατηρήσεις, ἐπαοιδίας, περίαπτα, τὰ δὴ καλούμενα φυλακτήρια. *Quæ uerba ſic interpretatur Io. Hentenius, Scortationem deteſtatur, & adulterium, ac impudicitiam, & idololatriam; homicidium quoque, & omnem iniquitatem, ac præſtigiaturam, & ueneficium, aſtronomiam, diuinationes, concuſſionum obſeruationes, incantationes, appenſa amuleta, quæ & phylacteria dicuntur. Idemq; ſic habet in uerſionis margine,* παλμῶν, *fortaſſe chiromantiam ſignificat. Cornarius uerò loco concuſſionum, tremorum habet. Sed omnes malè uerterunt, cum quid ſignificaretur, non ſatis eſſent aſſecuti. Tu dicas ſignificari extiſpices ſeu extiſpicium. nanq; Aruſpices olim, (ut ex Ethnicis, ac etiã Auguſtino patet, inſpectione extorum & eorum palpitatione, futura prædicebant. quæ res ſatis nota eſt. unde, apud Clementem ac Epiphanium, uertendum erat, palpitationum, quæ uox extorum motui, quem antiqui obſeruabant, maximè congruit. Et ſi non me latet uocem græcam alias etiam habere ſignificationes,*

tiones, quæ locis his minimè quadrent. Palpitatio nanq; extorum eſt, præſertim cordis, ac uenarum ſeu potius arteriarum. Plinius lib.32. cap.5. Imponat ſupra cordis palpitationem mulieri dormienti. Gellius lib.18. cap.10. uerba hæc ex antiquis medicis refert, Σφυγμὸς ἐςὶ παλμὸς, ἢ ζέσις φλεβὸς, ἢ ἀρτηρίας. *Ideſt, ut Gaza interpretatur, Pulſus eſt ſubſultatio & palpitatio, uel ebullitio uenæ, aut arteriæ. Vides* παλμὸν *uenæ aut arteriæ tribui. Aliȷs poſſem exemplis rem comprobare, quibus ſuperſedeo, cum illa facilè lectoribus in Græcis Latinisq; auctoribus occurſent.*

Libri Quarti, & vltimi Miſcellaneorum, ſeu variarum lectionum FINIS.

Quædam, quæ in margine ab auctore immutata, non ſatis animaduertimus, vt infràſcribes.

Honoratum habere. folio.96.a. linea.10. Illud, & etiam circa forum.97.b. 9. etiã & tabernas ad.97. b 20. femoralibus, & tibialibus. 130 a. 8. eſſe tibialibus. 131.a.15. item. Auguſtinus. 140. a. 3. eas ait.37. b.27.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM,

Nec non locorum, quæ in uariis auctoribus uel reſtituuntur, uel explicantur,

Index copioſiſſimus.

A. frontem, B. tergum ſignificat.

ABBATIS *Panor. error.* 112.*b.*

Abſciſſionis libellus. 104.*b.*

Abyſſus quid in ſacris literis. mari ſubiecta. 161.*b*

Accurſii error. 33.*b*.35.*b.* 41.*b.& infrà.* 75.*b*.91.*a*

Aceti ſpecies garum. Acetum ſolum, condimentum ab Atticis dictum. 9.*a.b*

Achilles cur cithara uteretur. 204.*b*

Achillis ſepulchrū quibus floribus ornatū. 109.*a*

Adam gigas à quibuſdam dictus. 15.*b. ubi ſepultus. ibid.*

Adamas pro ferri nucleo quibuſdam. 89.*a*

Admittere equum, quid ſignificet. 29.*b*

αἰάζοντες. 45.*b*

Aedes antiquorū, colūnā in medio habebāt. 126.*b*

Aegæa urbs unde dicta. 122.*b*

Aegidij Columnij ætate bombardæ ignota. 5.*b*

Aegyptus totius Orbis horreum olim fuit. 38.*b*

Aegypti regio, Nili aluuionibus, & adaggeratio

nibus

nibus creuiſſe uidetur. 36.a

Aegyptij fletibus ſolebant Nili irrigationem implorare. 36.b

Aegyptiorum opinio de aquarum origine. 163.b

αἱμάτιον *garum efficacius Græci dicunt.* 90.b

Aemylij Probi locus reſtitutus. 207.b

Aes aut ferrum mouere, Sole aut Luna deficiente, cur multitudo conſueuiſſet. 206.a

Aeris tinnitus Manibus dæmonibusq́; inimicus. 205.b

Aeris uis. 206.à.

Aeris tẽperatura quædã antiquis cognita. 130.b

Aëreum corpus nullum animatum. 65.b. 134.b

Ærea ruſtica inſtrumenta priſcis. 130.b

αἰθρία *quid.* 70.b

Agentia & patientia debent in materia communicare. 62.a. 140.b

Α'γκύλη, *quid.* 127.a

Aggeres Nili abrumpi, uetant leges. 38.a

ἀγγεῖον πυροβόλον *Heronis.* 3.b

Aiacis ex pede talus maximus. 18.a

Albertus Floralius. 171.a

Alcæi Poëtæ, & antiquorum error. 55.b

Alciati error. 48.b. 178.a. *furtum.* 187.a

Alexandri Tralliani locus declaratur. 69.b

Alluuiones circa Nilum maximæ. 36.a

Amarantho ſepulchra ornabantur. 109.a

Amare tanquam oſuri an debeamus. 212.a

Ambitus. 188.b

Americus Veſpucius Gigātū inſulā inuênit. 20.*a*
Amerinus cucullatus à Dæmone amatus. 134.*b*
Amicitia unde dicta. 166.*a*
Anach uir gigantea proceritate. 14.*b*.18.*a*
Andreas Brugonius. 217.*b*
Angelos cum mulieribus concubuiſſe quidam putant. 14.*a*
Anima magis continet corpus quàm corpus animam. 42.*b*
Anima à corpore diſceſſura cur metuat. 195.*a*
Anima poſt mortem, in corpus redire non poteſt. 139.*b*.
Anima generalitatis eſt Seruio. 43.*b*
Anima pro uita.pro animato corpore. pro cadauere. 42.*a*
Anima Algazeli & Auicennæ, exteriorem materiam mutare poteſt. 62.*a*
Anima à corpore ſoluta, deductoribus eget. 195.*a*
Anima eſt homo, non corpus. 43.*a*
Anima à corpore ſoluta, an iraſci, & concupiſci poſſit. 139.*b*
Anima à corpore ſeiuncta, an ſpecialia cognoſcat. 140.*a*
Animam & non corpus amittere, cur dicantur morientes. 42.*b*
Animas interfectorum hominum non fieri dæmones. 200.*b*. *Cur has fieri dæmones Diabolus perſuadere nitatur.* *ibid.*
Animas à corporeis affectibus poſt mortem deſtitui

tui, exiſtimaſſe antiquos. 139.*a*
Animas interfectorum, & aliorum etiam hîc oberrare, negat Chryſoſtomus. 200.*b*
Animas amare ſedẽ corporũ relictorum. 200.*a*
Animas circa ſepulchra uerſari, qui cenſuerint. 199.*a.b.*
Animas hominum, quidam Dæmones ſe eſſe fingunt. 200.*a*
Animas ui peremptorum indignari interfectoribus, olim creditum. 138.*b.& infrà.*
Animalia diuerſi generis ſi coëant, quæ generare poſſint. 60.*a.b.*
Animalia cur maiora in mari quã in terra. 27.*a*
Animalia aërea Dæmones Platonicis. 65.*a*
Animalia duobus duntaxat in elementis. 63.*b*
Animalis corpus nullum ſimplex. 135.*a*
Animalium diuiſio quadrifida. 64.*a*
Animantes ciuiles quæ. 10.*a*
Antigenidas. 45.*b.*
Antilochus pro patre mortuus. 211.*a.b*
Antinomia eliminatur. 183.*a.b*
Antonius Dõchius Lycãthropia correptus. 201.*b*
Antonij Iuliani error. 106.*a.b*
Antonij Iuſti Com. in Arioſti Satyram. 8.*a*
Apes nec feras nec manſuetas, cur Plinius dixerit. 10.*b*
Apes feritatem exuere. 10.*b*
Apes omnes Iureconſultis cur feræ. 11.*b*
Apum natura eſt fera. 8.*b. neque placida neque fera.*

fera. ibidem. Apes ruſticæ ſeu feræ & cicures. apum genera. 9.a.b
Apium, defunctorũ feralibus epulis dicatũ. 107.a
Apij coronæ ſepulchrales. 107.b
Apio egere, qui dicantur. 107.b
Aqua luſtrali templa ingredientes & Ethnici ſe aſpergebant. 194.b
Aqua marina luſtrationibus apta. 194.b
Aqua caduca quæ. 146.b
Aquæ purgationis uim ineſſe, qui cẽſuerint. 194.a
Aquæ potu delectatus Horatius. 40.b
Aquæ potus lippitudini annuæ medetur. 41.a
Aquarum ortum quem eſſe dicant ſacræ literæ, & alij. 161.a
Arbam, Hebræis quatuor ſignif. 16.a
Ara in ſepulchro. 111.*a. aræ ſepulchrorũ.* 125.a
Arboris appellatione & uites continentur. 185.b
Arbores terminales cum notis. 187.b
Arbores altiſſimæ quibus regionibus. 26.b
Arcades calceis lunatis uſi. 132.b
Archidamus uiſo catapultæ iaculo, quid dixerit. 1.b
Archimedes Architectus. 93.b
Archimedem Siracuſanum Bombardæ inuentorem fuiſſe, quidam falsò exiſtimarunt. 2.a.b
Aries animal errans & uagum. 120.b
Aries inter ſigna cæcus. 123.b
Aries gregis princeps. 121.*b.* 122.a
Vries ſepulchro Iſocratis cũ Sirene ĩſculptus. 122.a

Arie-

Arietis ſignum obſcurum. 120.*b*
Arietis ſtellæ,homines uagos reddunt. 120.*a*
Ariete principatus ſignificatus. 122.*a*
Arietes Dauidi quid. 122.*a*
Ariſtotelis error. 53.*a.*130.*a.*141.*b. locus.*48.*a.*56.*a.ſibi non conſtat ſuper Auſtri ortu.*141*a. calumnias in Platonem intorquet.*162.*a. eius tractatus ubi quadrifida animalium diuiſio.* 64.*a*
Ariſtotelis locus reſtitutus. 210.*b*
Armellini. 142.*b*
Arnoldus Arlenius. 207.*a*
Arrogatio per populum Adriani Imperatoris temporibus. 178.*a*
Arrogatio per populum ſub Imperatoribus non multùm uetuſtis. 178.*a.b*
Artemon. 93.*b*
Aſterij gigantis cadauer. 18.*a*
Aſtrolabium olympus. 155.*b*
Athenodori Philoſophi factum. 198.*a*
Atteij Capitonis locus. 47.*b*
Attica ſcriptura, Latina etiam dicta. 207.*b*
*Aues ĩ cœlo naſci,incõſultè dixit Iuſtinianus.*65.*a*
*Auguſtus quibus uſus indumentis.*131.*a.*142.*a*
Auguſtini error. 17.*a.*33.*a*
*Auibus ulceratis nõ auſpicabãtur antiqui.*174.*a*
Aulus Gel. quo tempore floreret. 178.*a.b*
*Auli Gellij locus nõ patitur emendationẽ.*103.*a*
*Gellius parum doctus.*66.*b.eius incuria. ibid. lo-*
cus.

cus. 125.*b*
*Auli Gellij locus corruptus reſtituitur.*102.*b.* 44.*b.error.*70.*a.locus.* 179.*a.*
Auſter, qui noſtras perflat regiones, unde oriatur. 141.*a*
AZonis error. 145.*b*

B

BALLISTIS *atque onagris olim nullum tormentum ualidius.* 2.*b*
Barbari dicti à Græcis Latini. 156.*a*
Βαρβαρικόν. *Barbaricum.* 153.*a*
Bartholo unde erroris anſa. 169.*b*
*Bartholi opuſcula tria improbata, et reiecta.*167 *a. & infrà. Bart. error.* 75.*b*
Bartholomæus Magius. 127.*b*
Bartholomæus Soccinus mendoſam, & adulterinã inſcriptionẽ urnæ Papiniani affert. 95.*b*
Βατυζώνους, *nubiles puellas Græci uocant.* 8.*a*
Becichemi error. 128.*a*
*Beroaldi error.*9.*b.& infrà.* 129.*a*
Bilioſos ſiccis lippitudinibus corripi. 40.*a*
Blondi error. 149.*b.*159.*a*
Bombarda quo tempore inuenta, non ſatis conſtat. 4.*a*
*Bombardæ inuentor, Chimiſtes Colonienſis.*3.*b.*4. *b.eius nomen ignoratur.* 2.*a*
*Bombardæ uſus quando, & ubi primùm.*4.*b.*5 *a*
Bombardæ, Franciſci Petrarchæ tempore. 5.*a*
Bõbardarũ uſus apud Barbaros antiquus. 5.*a.b*

Bos

Bos olim maxima in Sabinis. 28.a
Briccola, machina bellica. 5.b.*uſurpata à Turcarum Imperatore.* 6.a
Briccolarum uſus in turribus. 6.b
Briſca barbarè pro fauo. 91.a
Bruto ſpectrum terrificum uiſum. 202.b
Bubularũ carniũ eſus robur corpori cõciliat. 123.a
Βούλιμος *an etiam à calore.* 69. a. *in qua re à fame canina differat.* ibid.

C

CADAVER *magnitudinis non paruæ in agro Rhegino repertum.* 20.a
Cæruleus color in funere puerorum, & adoleſcentum. 160.a
Cæcilij locus. 110.a
Cadaueris noſtri cura nobis inſita. 116.a.b.117.a
Cadaueri uni unum holocauſtum. 124.a
Cadauera in poteſtate eſſe Zazelis Dæmonis, aut Eurynomi, qui cenſuerint. 200.b.201.a
Cadauera præſentibus occiſoribus ſanguinem è uulneribus emittere. 176.a
Cadauera etiam apud Hebræos aliquando cremata. 150.a
Cadauera cremare, inſtitutum antiquiſſimum apud Rom. 148.a. *& infrà*
Caderẽt ut honeſtè morituri multi curauerũt. 116a
Caius diuortij etymologiam abſurdã affert. 104.a
Caij Iuriſc. locus reſtituitur, & declaratur. 185.a
Calcei lintei. 129.a

Calcei mullei alutati. 131.*b*
Calcei corrigiarum inflexione adornati,forma litera C. 132.*b*
Calcei lunati. ibid.
Calor augendi corpora uim obtinet. 24.*a*. 25. *b*
Calybs, ferri nucleum non uidetur ſignificare. 87 *b*. 88.*a*
Campanarum ſono Dæmones depelli. tempeſtates ſedari. 206.*b*
Camparma auctoris uilla. 57.*a*
Canem ex homine aut ouem, & è conuerſo, gigni non poſſe. 60.*b*
Capillos in orbem uoluebant mulieres caput ornantes. 128.*a*
Capiti non parcere,quid ſignificet apud Lactantium. 115.*a*
Capra, Homeri patria an ſignificata. 122.*b*.*& infrà.*
Capella cœleſtis quos demittat influxus. 123.*b*
Capra ſolers animal.Capra index. 122. *b*. *Delphici oraculi locum inuênit. ibid.*
Capræ Ioui immmolabantur. 125.*a*
Capræ Syriæ præcellentes. 123.*a*
Capris ducibus Cranaus uſus eſt. 122.*b*
Capris albis ſacrum fiebat Apollini Græco ritu. 125.*a*
Capreoli in cochleis. 94.*b*
Carnes aſſæ humidæ : elixæ ſiccæ, qua rõne. 56. *a*
Carnifici Rhodum ingredi non licebat. 209.*a*

Carnifices cur in hominum odia incurrãt. 208.*b*
Carnifices Romæ foro, & urbis domicilio priuati. 208.*b*
Caroli V. Imp. ſeruus à pedibus magnæ proceritatis. Eius cadauer et modus Bononiæ. 20.*a*.*b*
Caroli Caraffæ morituri cura. 119.*a*
Κασιτερός. 130.*a*
Catamitus puer pro concubino. 76.*b*
Catamiti, pueri cur dicti, 77.*a*.*b*.78.*a*
Catonis locus. 146.*b*
Cauda mutila prædita animalia, aut cauda carentia, non mactabantur Dijs. 173 *b*
Centauri ſi naſcantur ſtatim pereunt. 58.*a*
Centauri cur quidam populi crediti. 59.*b*
Centaurorum procreatio cur impoſſibilis. 60.*a*
Κάλκεον *ferrum dictum, putauit non ſine errore Io. TZetZas.* 130.*a*
Chalamiſc Hebræis quid. unde dicatur. 88.*b*
Chriſtophorus Bathicus. 123.*a*
Chriſtophorus Rufus. 125.*b*
Χθονίῳ *Mercurio deducendi animas munus antiqui iniunxerunt.* 195.*b*
Cibi appetentia unde fiat. 67.*a*.*b*.*dedrauata appetentia.* 68.*a*
Ciconiæ erga uetulos parentes pietas. 189.*a*
Ciceronis locus declaratus. 34.*b*.46.*b*.47.*b*. 63.*b*.108.*a*.*in examen uocatus.* 211.*b*.*& infrà.*
Cippi pomœrij. 157.*b*
Claudius Vbaldinus parricida. 189.*a*

Claues à Iano inuentæ. 158.*b*
Clementis Ro.locus declaratus. 219.*a*
Clementis libri Apoſtolicarum conſtitutionum à quo primùm Græcè inuulgati. 99.*a*
*Clypeus quo cõtra obtrectatores tegiturValla.*85.*b*
Cochlea perpetua antiquis in uſu. 94.*b*
Cochlea lentis ſpeciem referens. 94.*b*
Cochleæ non fuit inuentor Archimedes. 94.*b*
Cochleam,uitem uulgò dicimus. 93.*b*
Cochlearum ſpecies. 94.*b*
Cœmeteria,unde dicta. 112.*b*
Κολίας *piſcis.* 91.*a*
Colliciæ uel colliquiæ. 146.*b*
Color Luteus nouis nuptis in uſu. 129.*a*
*Color albus in funere.*159.*a.b.niger ibidem.Cyaneus.* 160.*a*
Color niger mortalis. 159.*b*
Columbæ feræ & placidæ. colũbarum genera multa. 11.*b*.12.*a*
Columbarum omnium cur feram eſſe naturam, in iure dicatur. 11.*b*
*Columnã in medio habebãt ædes antiquorũ.*126.*b*
Κόλουρα *animalia non ſacrificabantur.* 173.*b*
*Cononi ĩmunitas,& ſtatua publicè decreta.*83.*b*
Conſtitutio in XI.*lib.C.emendatur.* 146.*a*
Conſtitutio in XI.*lib.C.declaratur.* 38.*a*
*Conſtitutio Valentiniani & Grat.illuſtrata.*153.*a*
Conſtitutio Conſtantini illuſtratur. 190.*b*.191.*a*
Conſtitutiones quædam emendatæ. 35.*a.b*

Coraulæ monumentarij. 45.*b*
Cornazzani opus de re militari. 3.*b*
Cornarij error. 219.*b*
Cornicis Subianenſis in Venere obitus. 134.*a*
Corona Lanea antiquiſſima. 110.*a*
Coronæ tenijs ornabantur. 109.*b*
Corpus animæ gratia conditum. 43.*a*
Corpus ſolum noſtrum eſſe uidetur. 43.*a*
Corporis uitia ad animum referuntur. 176.*a*
Corpora hominum magna in frigidis, & in calidis regionibus. 26.*a*
Corpora humana an ultra ſeptem pedes excreſcere poſſint. 18.*b*
Corpora antiquorum, Homerus uaſtiora fuiſſe arbitratus eſt. 18.*b*
Corpora ſerui dicti. 43.*b*
Corpora procera, labori inepta. 25.*a*
Corpora hominum cur noſtra ætate quàm apud antiquos breuiora. 13.*b*
Corporum humanorum ſtaturam paulatim imminui putauerunt Homerus, Lucretius, & Virgilius. 22.*a*.*b*
Corporum incrementum immodicum, Hippocratis ſententia unde. 24.*a*.*& infrà.*
Corporū proceritatis, cauſæ multæ. 25.*b*.*et infrà.*
Corporū incremētum à forma nō à materia. 24.*a*
Corporū magnitudinis cauſæ quæ Auicēnæ. 24.*a*
Corui funus celebre Romæ. 109.*a*
Crepida unde dicta. 132.*b*

Crepidæ Senatoribus indecoræ. 132.a
Crepidas qui geſtauerint apud antiquos. 131.b 132.a
Creſcendi lex in corporibus. 27.b
Κρηπὶς, *baſis.* 132.b
Κρηπῖδας *quæ calceamenta Græci appellauerint.* 132.a
Crudis pilæ ludus cur inimicus. 39.a.b
Crudis quæ præſidia conducant. 39.b
Crurum gracilitas quo pacto repleatur. 100.b
Culeus parricidarum ex qua re fieret. 190.b
Culinæ, loca ſepulturæ inopum deſtinata. 112.b
Curtij Paloni morituri factum. 118.b
Cyaneus color in funere. 159.b
Cyprianus in carnificem munificus. 209.a.b
Cyriacus Stroza. 210.b.212.a

D

DAIMACHI *commentaria obſidionalia.* 88.a
Dæmon circa ſepulchrum. 198.b
Dæmones ſacri æris tinnitu depelli. 205.b
Dæmones animalia aerea Platonicis. 65.a
Dæmones cur circa ſepulchra. 201.a
Dæmones eſſe, Peripatetici negant. 202.a.b. *ſic et Sadducæi.ibid.& alij* 203.a
Dæmones an rebus uſi Venereis. 14.a.134.b
Dæmones omnes hominum oſores. 135.a
Dæmones amore capti. an Zelotypi. 134.a.b
Dæmoniaci cur circa ſepulchra, et in ſepulchris. 201.a

*Dæmoniacorum effectus quibus cauſis adſcribat Ariſtot.*203.*a.de his quid ſenſerit Cattanius Imolenſis. ibid.*

Deæ Viriplacæ ſacellum Romæ. 104.*b*

Debitorum bona non corpora creditoribus obligata apud Aegyptios. 32.*a*

Decurionum liberis Diuiſiones datæ. 74.*b*

Decurionibus ob ſtatuæ dedicationem Diuiſiones datæ. 74.*b*.75.*a*

Deliciares tegulæ quæ ſint. 146.*b*.147.*a*

Deliciæ aquarum.i.deriuationes. 146.*b*

Delicia tignum. 147.*a*

Deliciatum tectum. 147.*a*

*D. M. literæ interpunctæ quid in Ethnicorum ſepulchris ſignificent.*101.*b. error multorum. ibidem.*

Democriti,& antiquorum error. 193.*b*

Democriti liber de peſtibus,& rationalium malis. 193.*b*

Dens molaris miræ magnitudinis à Diuo Auguſtino inuentus. 16.*b*

Dentes gigantis nouenarum librarum. 19.*a*

Deum peccata maxima purgare,et Seruatorem eſſe,Ethnici fatentur. 194.*b*

Dijs quæ ſana & perfecta ſolùm oblata. 173.*b. & infrà.*

Dies cur in xij. horas diuiſus. 50.*b*

Diuergia aquarum. 104.*a*

Diuiſiones die natali mortuorum dabãtur. 74.*a*

Diuiſiones à uiuentibus lætitiæ gratia dabantur. 74.*a*
Diuiſiones ab Impp.lætitiæ cauſa datæ. 75.*a*
*Diuiſiones quæ ſint apud Marcellum Iuriſc.*72.*b*
quo tempore,& quibus darentur. 73.*a.b*
Diuortium primum quando Romæ factum, non ſatis conſtat. 102.*b*
Diuortium à Platone permiſſum. 104.*b*
Diuortij etymologia. 104.*a*
Diuortij nomen apud Hebræos unde. 104.*b*
Diuortijs in ipſis uerba ſolennia. 105.*a*
Donati ſententia reiecta. 126.*b*
Δουροθήκη, *quid antiquis.* 127.*a*
Duodecim Tabulas multa ex legibus Regijs, ex moribus pop.Ro. & non nulla ex Faliſcorum legibus habuiſſe. 32.*b*
Duodenarius numerus. 50.*b*

E

ECCLESIASTICI *locus emẽdatur.* 54.*a*
Echtici cur acutam uocem edant. 48.*a*
Elephanto maius animal nullum in terra. 27.*a*
Ἔλιξ *quid ſit Athenæo.* 93.*a.b. unde dicatur.* 94.*a.b*
Enach uir gigas. 14.*b*
Ennij locus. 149.*b*
Ephippium cum ſtapijs Forocornelij in uetuſto tumulo inuentum. 101.*b*
Epigramma ſepulchri Homeri. 124.*b*
Epiphanij error in temporum ſupputatione. 103 *b.locus*

b. locus declaratur.
Epitaphium urnæ ſepulchralis Papiniani. 95.b
Eraſiſtrati incuria. 66.b. *ignoratio. ibid.*
Eraſiſtrati locus declaratur. 70.a
Eraſmi error. 97.b
Error quorundam. 151.b. 159.a
Euangelij locus illuſtratur. 47.a
εὐαερία quid. 70.b
ἔυδιος quid ſit. 70.b
εὐδία, quid ſignificet. 70.a.b
Eunuchas mulieres quis primus fecerit. 82.b
Eunuchorum quis uſus apud antiquos. 82.b. *Eunuchi cunnilingi. eorum natura.* 83.a
Eupolis prima nuptiarum nocte extinctus. 133.a
Euſtathij locus. 127.a
Eurynomus Dæmon. 201.a
Exercitij quæ commoda. 39.a
Extincti in Venere. 134.a
Exuſtio cadauerum Regum Hebræorum qualis eſſet. 150.b

F

FAEX *aceti raparum condimentum.* 92.a
Faliſcorum leges aliquæ in duodecim tabulas conuectæ. 32.b
Fama Poëtarum clypeus. 152.b
Famæ quas res Virgilius adſcribat. 152.b
Fames canina, unde. 68.b
Fames unde. 67.a.b
Fames non naturalis unde. 68.a.b

Fames à calore. 69.*b*
Faſciæ crinales, & mammillares. 128.*a*
Faſciæ crurules. 128.*b.pedales.* 129.*a.*
Ferrarij, & multorum error. 178.*a*
Ferri nucleus. 87.*a*
Ferrum priſcis non erat in uſu. 130.*a*
Ferri laminas quo pacto purgarent Hiſpani. 86.*a*
Feſti error. 168.*b.* 169.*a. locus.* 109.*b*
Fibula quid ſit Mechanicis &. Architectis. 217.*a.b*
Finium nõtæ multæ. 187.*b. ſpacium.* 187.*a*
Fiſtulatores & fidicines in bello. 204.*a*
Flamini funebres tibias audire illicitum. 46.*a*
Floribus omnibus ſepulchra ornabantur. 109.*b*
Florentini, patritij uiri morituri cura. 119.*a*
Flumina cornuta, eorum natura. 168.*b*
Fœminalib. uſi Scythæ. 131.*b. item Auguſtus, & tibial.* 131.*a*
Foſſæ in Aegypto Niliacæ. 37.*b.* 38.*a*
Franciſcus Robortellus. 30.*a.* 102.*a.* 139.*a*
Franciſcus Spatarius. 171.*a*
Franciſcus Hotomanus. 178.*a.* 183.*a*
Franciſcus Forrerius. 88.*b*
Franciſcus Balduinus. 190.*b*
Franciſcus Petrarca quo tempore obierit. 5.*a*
Franciſcus Valeriola. 69.*a. eius lapſus.* *b*
Franciſci Philelphi error. 30.*a. Connani.* 81.*b*

Fran-

Franciſci Aligeri, & aliorum lapſus. 47.b
Frigus cur urere dicatur. 52.b.& *infrà.*
Frondes ſepulchris impoſitæ. 109.a

G

GALENI *locus.* 56.a.b
Galeoti Martij error. 53.a.137.b.99.b
Galli an uini, & frugum deſiderio ſe Italiæ ſuper fuderint. 151.b.& *infrà.*
Ganimedes ab antiquis Catamitus dictus. 78.a.
Garum quid ſit. 90.a.b
Geminiani error. 112.b
Geometria à quibus excogitata. 36.a
Georgij Caſtriotæ enſis Piſauri. 87.a
Gigantis caluaria à Guilandino uiſa Iuliæ Cæſareæ. 19.b
Gigantis cadauer in Africa repertum. 19.b
Gigantis cadauer Boccacij ætate in Sicilia inuentum. 19.a
Gigantes Moſi aliquando homines bellicoſi. 14.b
Gigantes fuiſſe, ſacra Scriptura teſtatur. 14.b.15.a.16.a.b
Gigigantes cur hodie non generentur. 20.b
Gigãtes Anachim, uel Enachim unde dicti. 14.b
Gigantes poſt cataclyſmum. 15.a
Gigantes ex Angelor. coitu an geniti. 13.b.14.a
Giganteæ proceritatis homo in Syria. 17.a
Giganteo corpore fœmina quædam. 17.a
Gigantũ inſula cuius proceritatis hoĩes alat. 20.a
γίγγραι tibiæ. 46.a

Græcorum

Græcorum uerborum quæ Gellius habet interpres Gaza. 66.b
Gregorius Angelerius. 38.b
Gregorij Giraldi lapſus. 47.b
Guido Morgalantus. 79.b
Gulielmus Budæus è Beroaldi ſcriptis multa deſumpſit. 37.b
Gulielmi Budæi lapſus. 30.a.b

H

HAEREDITAS *cur in* 12.*partes diuiſa.* 50.b
Harmonia Lydia, acuta, & ſtridula. 45.b. *& infrà.*
Harmodij, & Ariſtogitonis ſtatuæ Venetijs porphyreticæ. Athenis Æneæ. 83.b.84.a
Haſtæ cur humi in bello defigerentur. 127.b
Haſtas quo loco reconderent antiqui. 126.a
Hegeſippi lapſus. 177.b
Henteny error. 218.b
Herbæ plantæq; cur frigore ingruente inareſcant. 54.a
Hercules cur leonina ueſtitutus pelle fingeretur. 144.a
ἱερὰ βοτάνη. 191.b
Hieronymi, & aliorum error. 15.b
Hippocentauri, monſtra ſunt ficta. an naſci poſſint. 57.b. *& infrà*
Hippocratis locus declaratus. 25.b.71.a.b.193.b
Hippolyti Medic. Card. factum, 203.b
Homerus in Io inſula moritur, & tumulatur. 124.

124.*b*.*Ienſis*.120.*a*.125.*a*.*b*
Homerus Syrus. 122.*b*
Homerus cur piſces Græcorum menſis non appoſuerit. 123.*a*
Homerus pro Deo habitus. 121.*b*
Homerus cæcus. 123.*b*
Homerus omnis uirtutis pater dictus.21.*a*. *hominum decreſcere paulatim corpora putauit.* 21.*a*.*b*
Homeri error.22.*b*. *quo is tempore in humanis fuerit.* 22.*b*.23.*a*
Homeri natura uaga. 120.*a*.121.*a*
Homeri patriæ incertitudo unde. 121.*a*
Homeri parentes ignorati quã ob causã. 121.*a*.*b*
Homeri manes ab Appione Grammatico cur euocati. 121.*b*
Homo longitudinis nouem pedum. 17.*b*
Homo perdici ſtatura ſimilis. 17.*a*
Homines quo modo in lupos uerſi. 201.*b*
*Homines mõſtroſos, unde natos dicãt quidã.*60.*a*
Horatius uini potationes cur laudet, & ſuadeat, aquæ alioqui potu delectatus. 40.*b*
Horatius qua lippitudine laboraret. 40. *a*. *bilioſus ibidem.*
Horatij locus declar. 39.*b*.40.*a*.*b*.41.*a*.172.*b*
Hoſtiarum delectus tam apud Ethnicos, quàm apud Hebræos. 174.*b*
Hoſticum. 153.*a*
Humor incrementi magni cauſa in animalibus,

&

& plantis. 26.a.b
Humum accedere aqua, qua dicatur. 146.b

I

IACOBVS *Cuiacius.* 103.a.146.a
Iacobi Taurelli error. 40.b
Iacobi Crucei error. 64.b.125.b
Ianus Pomœria excogitauit. 158.a.b
Ianus cur medius ab Horatio, & Cicerone dictus. 97.a.b
Iani ſacellum æreum in medio Fori Romæ. 97.a
Iani tres. 97.a.b
Ianuæ unde dictæ. 158.b
Ienſes Homerum ſepeliunt. 124.b
Imaginationis uis in nobis. 61.b
Imaginatiuæ uirtutis uis. 140.b
Impoſſibilia à Poëtis ſcripta, quot modis defendantur. 152.a
Inclino uerbum obſcœnum aliquando. 77.b
Infulæ hoſtijs è lana. 109.a
Interfectorum hominum animas, Dæmones ſe eſſe fingunt. 200.a.b
Ioannes Ricciardeſcus. 23.b
Io. Andreas Angelerius. 181.b
Ioannes Gallus. 136.b
Ioannes Michaël Brutus. 206.b
Ioannes Tortellius. 99.a
Io. Bapt. Giraldus. 50.a
Io. Nicolaus Iuſtus. 171.a
Ioannis Annij error. 156.a

Ioannis

Ioannis Buteonis laus. 171.*a*.214.*b*. *lapſus*.18.
a.*b*.215.*b*.*& infrà*.
Ioannis Zetzæ erratum. 130.*a*
Io. Manardi error. 71.*a*.72.*a*
Io. Iucundi error. 217.*b*
Io. Caroli Bouij error. 219.*a*
Ioannis Ferrarij lapſus. 81.*b*
Io. Bapt. Pij error. 107.*a*.*b*
Io in inſula obijt, & ſepultus eſt Homerus. 124.*b*
Iſaac Abaruanelli error. 151.*a*
Iſchiadicis muſica medetur. 205.*a*
Iſidis ſacra cũ fletu ab Aegyptijs celebrata. 36.*b*
Iſidori error. 166.*b*
Iſocratis ſepulchro aries cum Sirene. 122.*a*
Iul. Caſ. Scaligeri error. 217.*b*
Iulius Sirenius. 62.*a*
Iulius Paulus Plutarcho recentior. 160.*a*
Ius unde dictum. 165.*a*.*b*
Iuſtitia unde dicta. 165.*b*.166.*a*
Iuſtitiæ ſymbolum ciconia. 189.*a*
Iuſta cur dicta parentalia. 112.*a*
Iuſtiniani locus. 12.*a*.*b*.41.*b*. *& infrà*.51.*a*.65.
a.57.*b*. *& infrà*. 82.*a*.185.*a*.186.*a*.
Iuuenalis locus. 91.*a*

L

LACERTVS *piſcis*.91.*a*. *lacertuli panes*.*b*
Lactantij Firmiani locus. 111.*b*.115.*a*
Lampridij locus. 80.*a*
Laniſci unde dicti. 109.*b*

Laniſci aurei ſtriati. 110.*a*
Lapides intra terram oriuntur. 182.*b*
Lapides alicubi creſcunt. 182.*b*
Latini Barbari dicti. 156.*a*
Latinis in Latinorum rebus, magis quàm Græcis credendum. 103.*b*
Laurentius Valla quo tempore ſcripſerit Elegantiarum libros. 4.*b*
Laur. Vallæ locus reſtituitur. 76.*b.* 85.*b.idem defenſus.ibid.*
LaZari Bayſii error. 28.*b*
Legationes de pace cum tibiis, qui obiret. 204.*b*
Lex Manilia 186.*b*
Lex mancipij. 172.*b*
Lex Numæ poſthumia. 148.*b*
Lex Cornelia de parricidio, Pompeia antiquior. 190.*a*
Legis Curiatæ in arrogationibus uſus etiam ſub Impp. 178.*a*
Legi, Quinque pedum. C. Finium regundorum. qui primi illuxerint. 186.*b.& infrà.*
Leges ſumptuariæ Romæ ex Lycurgi axonibus. 33.*b.*
Lege Rhodiorum cautum erat, ne carnifex urbem ingrederetur. 209.*a*
Leges xij. Tabularum à Decẽuiris ſcriptæ. 34.*a*
Leges duodecim Tabularum quibus ex legibus, ac moribus compoſitæ. 32.*b.*33.*a*
Legum tituli rubri. 49.*b.itẽ ſepulchrorum. ibid.*

Lesbiari quid ſit. 115.*a*
Libitina Dea quarum rerum inſpectrix. 112.*a*
Libri rituales Hethruſcorum, quid continerent. 158.*b*
Libri ſacrificandi artem continentes. 175.*a*
Limites agrorum anguſti. 188.*a*
Limitares uiæ. 188.*a*
Linguæ Mercurio à quibus ſacrificatæ. 196.*b*
Lippitudo Horatij arida erat. 40.*a*
Lippis pila ludere cur inimicum. 40.*a.b*
Lippitudini ſiccæ modica meri potio aliquando cum balneo utilis. 41.*a*
Lippitudines aridæ quos inuadant. 40.*a.b*
Literarum humaniorum ſtudium immodicum Iureconſultis obeſſe. 80.*b*
Liuij error. 158.*a*
Liuij teſtimonium eleuatur. 157.*b*
Liuij locus declaratur. 106.*a*
Ludouicus Ruſſardus. 146.*a. eius gloſſema reijcitur.* 185.*b*
Lugentibus pelles in uſu. 144.*b*
Lugubris ſonus grauis. 45.*a. item acutus, & ſtridulus.b.*
Lycanthropia laborantes cur circa ſepulchra. 201.*a.b*
Lycanthropiæ ſigna. 200.*b*
Lymbus quid Latinis. 156.*a*
Lyricorum mos, uini potationem laudare, ſeq; bibaces demonſtrare. 40.*b*

Machi-

M

MACHINARVM *bellicarũ Romani à Græcis artem didicerunt.* 3.a
Magnitudo quot modis accipiatur. 25.a
Manes condere. 198.b.199.b.200.a
Manes ſilentium amare crediti. 206.a
Mantua Benauidius. 191.a
M. Antonius Muretus. 94.a
Mare omnis humoris fons Solomoni, Lucretio, et Baſilio. 161.a
*Marinus Becichemus.*187.*a.eius erratum.*48.b
Martialis locus emendatus. 91.a
Marcus Maninus. 134.a
Matthæus Doctorius. 79.b
M. Varro Pythagorico more ſepultus. 110.b
M. Varronis epigramma emendatum, ac illuſtratum. 120.a
Mechanici multi apud Græcos. 3.a
Melancholiæ ſpecies Lycanthropia. 201.b
Melchior Guilandinus. 19.b
Memoriæ defunctorum ad monumenta. 73.a
Menſuræ plurimæ cur in xij. partes diuiſæ. 50.b
Mercurio terreſtri deducendarum animarũ munus iniunctum. 195.b.196.a
*Mercurius cur animarum deductor dictus.*196.b
*Michaël Archãgelus animarũ ductor.*195.a.b
Michaël Jterus. 83.a
Miles non à militia dictus. 166.a
Milites ſine pietate,& hominum peſſimi. 112.b

Mileſia-

Mileſiarum uirginum ueſania & inhumanitas, quo pacto frenata. 118.b
Milites morientes in bello, ſepeliebantur ſumptibus communibus legionis. 113.a
Milites inſepultos relinquere, Athenienſium ducibus capitale. 113.a
Militarium technarum libri auctoris. 92.b. *cui dono dati.* 6.a
Modeſtini locus Benauidij emendationem non patitur. 191.a.b
Modeſtini locus declaratus. 191.a
Mœri, muri. 158.a
Molibus atque exaggerationibus Aegyptus munita. 37.a
Monſtra cur rarò in hominibus. 63.a.*quibus locis frequentia. ibid.*
Monſtra à natura præternaturã. 62.b. *& infrà.*
Monſtra fato fieri ait Vlpianus. 62.a
Monſtra unde fiant. 62.a.b
Monſtra quæ uiuant. 63.a
Monſtra ex impreſſione cœleſti gigni, qui cenſeãt. 62.a
Monſtrorum bifida diuiſio. 62.b
Monſtroſa cur Neptuno tributa. 27.a
Monumentarij. 45.b
Morbi, qui ex animi motibus proueniunt, quomodo arcendi. 205.b
Morborum popularium cauſa. 193.a
Morientes cur animam non corpus amittere dicantur.

cantur. 42.b
Morigerari ore, quid ſit. 115.b
Mortuorum uorator Dæmon. 201.a
Mortuis opitulari, magis iuſtum quàm uiuis, cur ſit exiſtimatum. 112.a
Mulier Aethiopem peperit & ſi Aethiopi non miſta. 61.b
Mulier Auenione fœtum ſemicanem parit. 61.a
Mulieris cogitatio in coitu quid efficere poſſit. 61.a
Mulieres aluo ampliore prædita, fœtus magnos edunt. 27.a
Mulieres cur bruta pariant nonnunquam. 60.b 61.a
Mulieres albis ueſtibus in funere indutæ. 159.a. *nigris. ibidem.*
Mundus finem ſuum aduentantem quo argumento demonſtret. 13.a
Mundus, foſſa. 155.b
Muria quid. 91.b. *duplex ueteribus fuit. ibid.*
Murina quid. 92.a
Muri, mœri antiquitus dicti. 158.a
Muſæi Poëtæ error. 55.a
Muſica mœrorem animi depellit. 204.b
Muſica uiperarū morſibus medetur. 205.a. *peſtilentiam depellit. ibid.*
Muſica ſeditionem ſedat. 204.b
Muſica corporis, et animi morbis medetur. 205.a
Muſica animos ſedat. 204.a
Muſica Lacædemonij iram adimebant pugnaturis.

turis. 204.*a*
*Muſica quid in nobis faciat.*203.*b.& infrà.*
Mutatio, naturæ inimica. 25.*a*
Mutationes in nobis pariunt, multa, quæ abſunt. 140.*b*
Mutationes temporum morbos pariunt. 25.*a*
Myrteæ coronæ ſepulchrales. 108.*b.*109.*a*

N

NAENIAE. 47.*b*
Natalis Comitius. 92.*b*
Natales dies defunctorum apud Græcos, & Latinos celebres. 76.*a*
Natalis dies apud Marcellum Iuriſc. non eſt pro die mortis accipienda. 75.*b*
Nauis portatoria, geraria. 28.*b*
Necti debitores ſolebant ante ius decemuirale. 32.*a*
Neuroſpaſta. 94.*a*
Nicolaus Ant. Grauatius. 171.*b*
Nicolai Machiauelli error. 5.*a*
Niger color mortalis. 159.*b*
Nilus Iſidi ſacris ſiſtro celebratis exæſtuabat. 36.*b*
Nilus auctu magno quotannis per Aegyptum uagatur. 36.*a*
Nili ſtatua Romæ Niliaca incrementa præſeferens. 37.*a*
Niliaca incrementa, Aegyptijs copiæ, aut penuriæ frugum argumenta fuiſſe. 37.*a*

Noha gigantem fuiſſe, quidam dixerunt. 15.a
Numæ ſepultura à Cicerone allegata in argumentum uetuſti moris ſepeliendi. 148.b
Nymphodori organum. 94.b

O

OBæratis proſpexit Solon lege lata. 32.a
Obſoniorum parandorum ars medico conuenit, de ea medici ſcripſerunt. 56.b
Ocquiniſcere. 77.b
Ocreis uſi aratores. 131.b
Oleum præbitum in Diuiſionibus. 73.a.b.75.a
Olympias Alex. mater, ut honeſtè caderet, moritura curauit. 116.a
Olympus in tẽplorum dedicatione fiebat. 156.a.b
Olympus in deſignandis urbibus. 153.b. 155.a. 156.a.b
Onagris balliſtisq́; nullum tormentorum genus olim ualidius. 2.b
Onerariæ naues quædam, olim etiam remis agebantur. 28.b
Oneri ferendo, & gratiæ referendæ eſſe. 85.a
Orbis Romanus. 177.a. *cur ſic dictum Ro. imperium.* ibidem
Orbis pro imperio. 178.b
Oreſtis corpus giganteum. 18.b
Oribaſij locus reſtitutus. 133.a
Origenis error. 143.b
Orionis corpus maximum. 17.a.b.cur.27.a
Os femoris diui Chriſtophori miræ magnitudinis

Venetijs. 20.b
Oſſa humana monſtroſæ magnitudinis Paulus III. Pont. Max. habuit. 20.b
Oſſa humana maxima in Phlegræ campis reperta. 17.b
Oua garo condiebantur. 90.b
Ouidij locus. 64.b. 149.a. 189.a. 190.a

P

PALLANTIS *cadauer maximum, quo tempore effoſſum.* 18.b
παλμῶν interpretes. παλμῶν obſeruationes. 219.a.b
Pandectarum locus. 72. b. 153.a
Pandectarum locus emendatur. 91.b
Papiniani urna. 95. b. quo honore Impp. eũ proſequantur. 96.a
Parentalia Harmodio ab Athenienſium Imperatore celebrata. 84.a
Parricidiũ qui primus Romæ patrauerit. 190.a
Parricidij pœna à Platone præſcripta. 189.b
Parricida, monſtrum eſt. 189.b
Partim uox, ſine geminatione poſita. 31.a
Paulus Ligius. 57.a. 134.a
Paulus Manutius. 35. a. 148.b
Pauli Iuriſc. locus declaratur. 9.b. 11.a. 186.a.b
Pauperum ſepulturæ curam an Ethnici ſuſceperint. 111.b
Pedule. 129.a
Pelles ſponſis ſternebantur. 144.b

Pellium uſus in capitijs. 144.*a*
Pelliceas ueſtes an,& quibus locis,& temporibus uſurpauerint antiqui. 142.*a.& infrà.*
Peronibus uſi aratores,et ciues Romani. 131.*b*
Peſtis,quæ mortales inuadat,an brutis quoque ſit exitialis. 192.*a.b.& infrà.*
Peſtilentia, muſica ui depulſa. 205.*a*
Peſtilentias qui auctores deſcribant. 192.*a*
Petrus Antonius Ghetius. 164.*b*
Petrus Baccius. 171.*a*
Petri Criniti locus. 186.*b*
Phalandum Hethruſci cœlum dixêre. 156.*a*
Phantaſma nigrum,quidam interdiu ſibi uidere uiſus eſt melancholicus. 202.*a*
Phrixum & Hellem cur arieti impoſitos fingant Poëtæ. 120.*b*
Phrygius modus ad animarum euocationem aptus. 46.*a*
Pietas in defunctos poſtrema inter pietatis genera. 111.*b*
Pij Bononienſis error. 78.*b.*79.*a*
Pilæ ludo maximè corpus exerceri. 39.*b.*40.*a*
Pilæ ludus cur lippis obſit. 40.*a.b. item crudis.* 39.*a.b*
Pileos Pannonicos,milites Ro. geſtabant. 144.*b*
Pileos ex canina pelle qui geſtarint. 143.*b*
Piſces cur antiquorum menſis non appoſuerit Homerus. 123.*a*
Piſcium condimentum. 90.*b*

Piſci-

Piſcibus ueſci, Syri legibus prohibiti. 123.*a*
Plantæ herbæq́; omnes calore præditæ. 53.*b*
Plantæ cur excrementa non contrahant. 53.*b*
Platinæ error. 4.*b*
Plato defenditur. 162.*b*.163.*a*
Plinius reprehenditur. 148.*a*
*Plinij locus.*109.*b*.*eiuſdē locus emendatur.*110.*b*
Plutarchi interpretis lapſus. 94.*a*
Plutarchi loca quædam emendantur.102.*b*. *error*.55.*b*.157.*b*
Plutarchi teſtimonium reijcitur. 103.*b*
Plutarchi de aquis opinio. 164.*a*
Polydori Vergilij error.4.*a*.5.*a*.159.*a*.*oſcitatio*.103.*a*
Polyſpaſtum machinamentum.93.*a*.*b*.*eius etymologia*.94.*a*
Pollucis locus. 27.*a*.*error*.157.*b*
Pomœrium apud priſcos unum. 157.*b*
Pomœrium Conſtantinopol. à quo productum. 158.*b*
Pomœrium ubi. 156.*b*.*& infrà.*
Pomœrij etymologia. 158.*a*
Pomœrij productio. 158.*b*
Pomœria quis primus excogitauerit. 158.*a*
Pompeius Nutus. 171.*a*
Pompeij error. 158.*a*
πομπαῖον *Mercurium antiqui uocabant.* 195.*b*
Pomponij Iuriſc. error. 33.*a*
Pōtis à Cæſare cōſtructi declaratio.214.*a*.*et infrà.*

Pontis Cæſaris declaratio. 214.a.*& infrà*
*Pontifici nefas erat cadauer inſepultum relinquere.*111.b
Pontificio in iure error. 15.b
*Porticus et tabernæ circa Iani tēplū Romæ.*97.b
Potho flore ſepulchra ornabantur. 109.a
Premere uerbum georgicum quid. 185.a
Procedere uerbum quid ſignif. 172.b
*Proijcere.*182.b.*Proiectum.* 183.a
*Pubertas in fœminis ſolùm ex annis cognita.*7.b
Pubertatem fœminarum ex corporis inſpectione cognoſci uolebat Plato. 7.b
Puella Hethruſca ſtupri cum cane conſuetudinem habuit. fœtum ſemicanem edidit. 60.b
Pueri Catamiti, à meritorijs differunt. 77.a
Pullopremones, qui dicti. 79.b
Puticuli. 112.a.113.b
Pythagoræi in myrti, oleæ, & populi nigræ folijs defuncti condebantur. 110.a
Pythagoricæ ſepulturæ mos partim ex Lycurgi legibus. 111.a

Q

Qvadrigarij locus declaratur. 105.b
Quinctinus Acanthius. 89.a.124.b
Quinque pedum ſpacium in confinio. 186.b
Quinque pedum ſpacium non in omnibus finibus agrorum. 187.a
Q. Sertullius prima nuptiarum nocte extinctus. 133.a

RADI-

R

RADICES *arboris uicini in meum fundum procedentes, recidere an poſſim.* 184.*a*
Repudijs in ipſis uerba ſolennia. 105.*a*
Ricinum quid. 159.*b*
Ripa fluminis à prædio ſeparatur. quid ſit. 169.*a*
Rituales libri. 158.*b*
Roma quadrata primũ conſtructa. 153.*b*. 154.*a*
Roma cur communis patria dicta. 176.*b*
Roma condita in Palatio. 154.*a*
Roma totius habitatæ terræ compendium. 177.*a*
Romanæ plebis in ſe ipſam ueſania, & inhumanitas quomodo frenata. 118.*b*
Romani, Iuriſc. error. 75.*b*
Romani bellicas machinas à Græcis habuerunt. Græcos in ea re ſuperarunt. 3.*a*
Romani ciues, qui Romano imperio ſubiecti. 176.*b*
Romani quo tempore ſub pellibus hyemare cœperint. 142.*b*
Roſæ in coronis uſus olim minimus. 108.*b*
Roſis ſepulchra ornabantur. 108.*b*
Rubigo ferri unde oriatur. 86.*a*
Rubricæ quædam in xi. lib. C. declarantur. 38.*a*

S

S*Abellici error.* 78.*b*
Sacerdotum corpora qualia eſſe uoluerint Ethnici, & Hebræi. 175.*b*
Sacræ ſcripturæ auctores multi, Ethnicis antiquiores

res. 161.*b*
Sacrificia quæ Deis grata eſſent. 124.*a*
Sagmina. 191.*b*
Salmoneum neſcio quid Bombardis ſimile adinueniſſe exiſtimatum. 2.*a*
Sanguine abũdant Septẽtrionibus ſubiecti. 25.*b*
Sanguineæ uirgæ quæ ſint apud Modeſtinũ. 191.*b*
Saulis, & filiorum eius cadauera cur combuſta. 150.*a*. 151.*a*
Σαυρωτῆρ, *quid antiquis.* 127.*a*
Scythis calor in intimas partes compulſus. 25.*b*. *corpora magna.* 26.*b*
Scombro è piſce garum. 90.*a*
Scoppæ erratum. 77.*b*
Scortum maſculum pro puero concubino. 77.*a*
Seditio, muſica ſedata. 204.*b*
Senatores crepidis uſi. 131.*b*
Sẽſus noſtros decipi in multis, qui dixerint. 202.*b*
Sepulchrum ad Milciadis, noctu mira audiebantur. 197.*a*
Sepulchrum in Lypara prodigioſum. 197.*b*
Sepulchrum plebi miſeræ commune. 112.*b*
Sepulchro Iſocratis aries inſculptus. 122.*a*
Sepulchra an incolant umbræ mortuorum. 197. *a. & infrà.*
Sepulchra quibus ſertis, & floribus ornarentur. 108.*b. & infrà.*
Sepulchra tenijs ornata. 110.*a*
Sepulchra ad ipſa, Dæmones uideri concurrere. 201

201. *a. cur Dæmones ad ſepulchra. ibid.*
Sepultura cadauerum, pietas prima. 111.*b*
Sepulturæ militum, cura in caſtris. 113.*a*
Sepulturæ cadauerum cura etiam ad principes uiros pertinet. 112.*a*
Sepulturæ genus, pulueris iniectio. 114.*a.b*
Serenitas frigori iungitur. 70.*a*
Serpentes plures an cum parricida culeo inderentur. 190.*b*
Serta quibus tenijs adornarentur. 109.*b*
Serui cur corpora à Græcis dicti. 43.*a*
Seruij in commentaria additamenta irrepſiſſe. Eius errores collegit Beroaldus. 6.*b*
Seruij lapſus. 8.*a*.33.*b*.53.*a*.196.*b*
Seth gigas. 15.*b*
Sextus dicebatur locus extra urbem in quo in damnatos animaduertebatur. 209.*a.b*
Signorum uocalium in bello quis uſus. 204.*a*
Σεισάχθεια *lex Solonis.* 32.*a*
Siticines qui eſſent. 44.*a*
Siticines grauè canere ſoliti. 44.*b*
Sole aut Luna deficiente æs, & ferrum multitudo cur olim moueret. 206.*a*
Soleæ quod calceamenti genus. 132.*a*
Solomon quid ſenſerit de uentorũ procurſu. 142.*a*
Solon cur de parricidio legem non tulerit. 149.*a*
Solium pro ſepulchro. 110.*b*
Soluendo eſſe quid ſit. 85.*a*
Sonus grauis lugubris. 45.*a*.48.*a*

Spacium

Spaciū inter parietes uicinorum, quantū. 188.*b*
Spadonum duæ ſpecies. 82.*a*
Spartæ cadauera in oliuæ foliis condita. 111.*a*
Sphinctæ qui ſint. 79.*b*
Σφιγκτὴρ *uox, quid ſignif.* 79.*a*
Spinther armillarum genus. 80.*a*
Σπινθὴρ. 80.*a*
Spinthriæ qui, & unde dicti. 79.*a*.*b*.80.*a*
Spiritus duplex. 138.*a*
Spiritum naturalem aliqui negant. 138.*a*
Sportulæ. 73.*a*.*b*.75.*a*.*b*
*Stapiæ mentio apud D. Hieronymum, & in uetuſta ſepulchri inſcriptione.*101.*a*.*b*.*nullæ apud antiquos ſtapiæ.* 100.*a*
Statij locus. 36.*b*
Statuæ nullæ pelliceas ueſtes præſeferunt. 143.*a*
Σταυρὸν, *quid Græci appellarent.* 127.*a*
Στομόο, *quid ſignif.* 87.*a*
Στόμωμα *Græcis quid.*87.*a*. *quo pacto purgetur.* 86.*b*.87.*a*
Stomomatis plura fuiſſe genera apud antiquos. 88.*a*.*b*
Subſtantiæ ſeparatæ Peripateticis quæ. 202.*a*
Subueteribus, locus ſic dictus Romæ. 97.*b*
Syri piſcibus non ueſcebantur. 123.*a*
Syros capræ nobiles reddiderunt. 125.*a*

T

TABVLA *Parrhaſii obſcœna.* 115.*b*
Taciti locus declaratur. 105.*b*

Tacit.

Tacitum inter, & ſacras literas diſſidium eliminatur. 151.a
Tartarus quid. 160.b.ubi.161.b
Tartari motus in gyrum. 162.b
Temperatura antiquias obdurabant. 130.b
Temperamenta ferri uaria. 89.a
Teniæ cur Laniſci dictæ. 109.b
Tenijs ſerta ornabantur. 109.b
Tenijs ſepulchra, & urnæ defunctorum ornabantur. 110.a
Terebra ad ferrum perforandum. 88.b
Termini lapidei Deo Termino dicabantur. coronabantur à uicinis. 187.b
Terra Ariſtotelis non ſeneſcit uniuerſa. 21.a
Tertiũ'ne Cõſul, an Tertiò dici oporteat. 147.a.b
Tertulliani auctoritas eleuatur. 103.b
Thalmudiſtarũ improba de Adamo opinio. 60.a
Thalmudiſtarum deliramentum. 15.b
Theodoſius Conſtant. pomœrium produxit. 158.b
Theſei corpus magnum. 18.b
Thomas Contarenus. 6.a
Tibiæ in funere maiorum natu, & nobiliorum. 47.a.b
Tibiæ funebres aduncæ. 46.a
Tibiæ paratretæ. 46.a. *Phrygiæ.ibid.*
Tibiarum uſus in legatione, & in bello. 204.a b
Tibialibus, & femoralibus nullis utebantur priſci. 129.a.b
Tituli rubro colore ſcribebantur. 49.b

Titulis

Titulis cur libri antiquorum nonnulli careant, aut adulterinis præditi ſint. 49.*b*
Tituli unde ſic dicti. 49.*a*
Tiraquelli error. 75.*b*
Tormenta quando longiores certioresq́; emiſſiones habeant. 106.*a*.*b*
Trabucchi machinæ bellicæ. 5.*b*.6.*a*
Tranquilli locus. 80.*a*
Triremes onerariæ. 29.*a*
*Triſpaſtum.*93.*b*.*unde dictum.* 94.*a*
*Tubæ Siticinũ in qua re differrẽt à reliquis.*44.*b*
Tutuli. 49.*a*
Tymbauſtæ. 45.*a*

V

VALERII *Maximi locus à Cuiacio reſtitutus.* 190.*a*
Valerij Probi error. 152.*b*
Varronis ſententia improbatur. 147.*b*
*Varronis contextus emendatur.*155.*a*.*& infrà. item.* 158.*a*
*Varronis locus declaratus.*173.*b*.*& infrà.*
Varronis locus. 110.*a*
Velo interiecto quæſtiones exercere. 98.*b*
Velo leuato cauſas cognoſcere cur dictum. 98.*a*
Venereis in rebus quidam caſu extincti. 134.*a*
Venuleij locus reſtitutus & declaratus. 185.*b*
*Verba quædam ab antiquis in emptionibus, & uẽditionibus pecoris uſurpata.*171.*b*.*et infrà.*
Vertigine melancholica qui iam corripi cœperat,

quid

quid ſibi uiſus ſit uidere. 202.a
Veſtes albas in luctu non uſurparunt antiquioribus temporibus mulieres. 159.a.b
Victimarum probatio. 174.a
Viæ limitares. 188.a
Vincula pedum, calcei. 132.a.b
Virgilij locus declaratur. 126.b
Virgilij locus. 8.a.115.a.122.a.126.b
Virgines uiripotẽtes nudæ ſacerdotibus oſtenſæ. 8.a
Viriplacæ Deæ ſacellum Romæ. 104.b
Vini meraci potio, oculorum ſoluit dolores. 40.b
Viſu debili præditus, ſui ipſius idolum ſibi aduerſum uidebat. 202.b
Vita animalium tribus rebus ſuſtinetur. 193.a
Vitia corporis ad animum referuntur. 176.a
Vitta alba, corona colligata. 110.a
Vitta purpurea in capite Flaminicarum, & lenarum. 49.a
Vlcera ſqualida, aqua uda reddit. 57.a
Vlpiani lapſus. 62.a.165.b.166.a
Vlpiani ætate arrogatio per pop. fiebat. 178.a
Vmbra Caligulæ, circa cadauer. 198.b
Vmbra hominis terrifica domum incolit. 197.b 199.a
Vngẽdi cadauera mos an antiquiſſimus. 149.a.b
Volaterrani error. 142.b
Vox grauis cur. 48.a
Vrnæ defunctorum tenijs ornabantur. 110.a
Vrnæ, in qua Papiniani conditi cineres erant, inſcriptio

ſcriptio. 95.b

X

XENOPHONTIS *locus declaratus.* 156.a
XII. *Tab. quando compoſita.* 148.b

Z

ZAZEL *Dæmon.* 200.b
Zibellini. 142.b

FINIS.

REGESTVM.

a b *ABCDEFGHIKLMNOPQR STVXYZ, AaBbCcDdEeFfGg.*

TYPOGRAPHORVM ERRATA, VT INFRA EST, ſubnotatum, expunges. a. cartæ frontem. b. tergum ſignificat. numerus uerò poſterior lineam.

2.b.21.declarandam.3.b.12.demeris. 5. b.4. Toletum. 7.b.23. Aegeriæ.14.a.20.autem talia.17.b.14.Tyanæi.17.a.17.quendam in.19.b.12.Cæſareæ.21.b.3.ἕκτορ.32.b.15.tabulas. 45. a.10.poſſunt. .a.18.tibia loquatur.48.a.11.eo modo. 48.b. 21.mutuatus.64.b.9.formæ.67.a.2.anguſta. 68.b. 25.inquiēs. 84.a.22.abhorrere.94.a.11. lyſpaſton. 100.a.1.uel. 101.b.11. hac.106.b.3.quia teli.107.b.3.bene olentia.109.a.18.adhibitam.112.b.20.pōtificij.117.b.19.feræ.121.b.4.Appion.132. a.10.id genus.146.b. 25.uſum.147. b.18.ſequutos.155. b.20. Hethruſcos.160.a.11.Cyaneus. b. 22. fundamenta.162. a.16. quiddam eorum.163.b.3.Platonem uerbis,hic. 175.b.22. morbum.189.a.18.Solon legisl.196.a.10.quædam hauſtu ueneni. 199.a.27.illas. 201.b.1.Cynanthropia.219.a.9. allata.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE